

La Societat Casino de Taradell

(1900 -1940)

Xavier Burillo
Grup de Recerca Local de Taradell
2025

Registres de la Propietat Intel·lectual

Ministerio de Cultura – Madrid

B-1091-24

ÍNDIX GENERAL

Presentació	7
1. Els primers anys de la Societat Casino de Taradell (1900 -1914)	11
1.1. Origen del Casino de Taradell	11
1.2. Context social, econòmic, polític i cultural de Taradell en els primers decennis del segle XX	14
1.3. Principals responsables fundació de la <i>Societat Casino de Taradell</i> : anotacions biogràfiques	27
1.3.1. Josep Escarda i Senosiáin	27
1.3.2. Pere Papell i Riera	34
1.3.3. Domingo Sert i Badia (hipòtesi)	37
1.3.4. Altres col·laboradors	39
1.4. Descripció de la <i>Societat Casino de Taradell</i>	42
1.4.1. Inauguració	42
1.4.2. Estatuts. Tràmits: responsables i objectius	43
1.4.3. Objectius socials i culturals	44
1.4.4. Composició social: drets i deures	45
1.4.5. Patrimoni: seu social i recursos econòmics	47
1.4.6. Sistema operatiu: càrrecs i funcions	50
1.4.7. Activitat social del període 1900-1914	52
1.4.7.1. El projecte teatral	52
1.4.7.2. Ball i orquestres	61
1.4.7.3. Propostes culturals: Jocs Florals de 1913	64
1.4.7.4. Altres possibles camps d'actuació	67
1.5. Resta d'associacions 1900-1914	68
1.5.1. La <i>Juventut Obrera Catòlica de Taradell</i>	68
1.6. Conclusions i comentaris	70
2. Consolidació social del Casino (1914 -1923)	73
2.1. Escenari econòmic en el context bèl·lic europeu i crisi general sociopolítica	73
2.2. Creació de la <i>Cooperativa Obrera Taradellenca</i> (1914)	77
2.2.1. Introducció conceptual	77
2.2.2. La cooperativa de consum de Taradell	79
2.3. Activitat política i administrativa a l'Ajuntament de Taradell de membres del Casino	83
2.3.1. El consistori taradellenc	83
2.3.2. Aspectes personals dels responsables i socis	94
2.4. Evolució de l'activitat del Casino	97
2.4.1. Impàs en el projecte social?	97
2.4.2. Renovació dels estatuts de la <i>Societat Casino de Taradell</i>	102
2.4.3. Nova secció <i>Cooperativa del Casino</i>	104
2.4.4. Activitats socials	110
2.4.4.1. Funcions teatrals	110
2.4.4.2. Ball i orquestres	120
2.4.4.3. Altres activitats d'esbargiment	122

2.5. Les noves associacions polítiques i econòmiques a Taradell	124
2.5.1. Círcol Carlí o la nova seu dels tradicionalistes el 1918	125
2.5.2. L'Agrupació de Nacionalistes de la Lliga Regional el 1919	126
2.5.3. La Societat (Cooperativa?) Agrícola o Sindicat Agrícola	127
2.5.4. La Mutualitat Escolar	129
2.6. Conclusions i comentaris	130
 3. La societat del Casino durant la dictadura de Primo de Rivera (1923 - 1930)	 133
3.1. Revoltes socials i el cop d'estat de Primo de Rivera	133
3.2. Evolució de l'activitat a l'Ajuntament de Taradell	136
3.3. Els homes de l'obra del Casino	141
3.3.1. El doctor Escarda	141
3.3.2. Pere Papell	145
3.3.3. Domingo Sert	147
3.3.4. Altres personatges	148
3.4. Evolució de la nova <i>Societat Cooperativa del Casino de Taradell</i>	149
3.4.1. Organització, activitats, incidències del Casino	149
3.4.2. Cooperativa del Casino	149
3.4.3. Activitats culturals i festives	151
3.4.3.1. Programació del teatre	151
3.4.3.2. Ball i orquestres	154
3.4.3.3. Entorn al cinema	156
3.4.3.4. Futbol	157
3.4.3.5. Les caramelles	157
3.5. Novetats de les altres societats de Taradell	159
3.6. Conclusions i comentaris	160
 4. Temps incerts: La 2a República i la Guerra Civil espanyola (1931-1939).	 161
Activitat cooperativa	
4.1. Breus notes panorama polític general del període republicà	161
4.2. Recomposició de l'Ajuntament de Taradell a la caiguda de la dictadura de Primo de Rivera	164
4.2.1. Nova realitat demogràfica, econòmica i política de la vila	164
4.2.2. Les votacions municipals en l'etapa republicana	167
	168
4.3. Vicissituds personals relacionades amb la política d'alguns membres del Casino	176
4.3.1. El doctor Escarda i ERC	176
4.3.1.1. Polèmica a la premsa vigatana	180
4.3.1.2. Aspectes personals del doctor	187
4.3.1.3. Què fa durant la Guerra Civil?	189
4.3.2. Els Papell deixen Taradell	189
4.3.3. En Domingo Sert, conversió de l'empresa en S.A.	190
4.3.4. Els altres socis i els nous caps del Casino	191
4.4. Activitats i evolució de la societat del Casino de Taradell	192
4.4.1. El <i>Casino y Cooperativa de Taradell</i> : responsables, exercicis econòmics durant la 2a República i la Guerra Civil fins al seu tancament. Secció de beneficència	192
4.4.2. El servei de la cooperativa	194
4.4.3. Liquidació de la cooperativa i intents de recuperació	200

	207
4.4.4. Activitats socioculturals del Casino en el període republicà	
4.4.4.1. Teatre	207
4.4.4.2. Ball i orquestres	211
4.4.4.3. Cinema al Casino	211
4.4.4.4. Futbol	213
4.4.4.5. Altres activitats socials	213
4.5. Més vida social	215
4.5.1. Mar i Cel, nova societat recreativa	215
4.5.2. Continuïtat del Centre Catòlic	217
4.6. Conclusions i comentaris	218
5. Els inicis del franquisme i l'afectació del Casino (1939 -1940)	219
5.1. Evolució política i social del <i>Nuevo Estado</i>	219
5.2. Ajuntament i poble de Taradell	220
5.2.1. Efectes de la Guerra Civil: la repressió i les imposicions feixistes	220
5.3. Experiències personals dels principals protagonistes del Casino	221
5.3.1. Bases jurídiques sobrevingudes i procés de depuració de responsabilitats polítiques sobre el doctor Escarda	221
5.3.2. Situació personal de Pere Papell	230
5.3.3. Domingo Sert i els nous amos a l'empresa	230
5.3.4. Altres dades de personalitats de l'entorn del Casino	231
5.4. La societat <i>Casino y Cooperativa de Taradell</i>	232
5.4.1. L'aparició de la Falange	232
5.4.2. Procés d'apropiació dels béns de la societat <i>Casino y Cooperativa de Taradell</i>	233
5.4.3. Evolució de l'afectació administrativa del Casino	237
5.4.4. Activitats político-culturals franquistes	242
5.4.4.1. En el teatre	242
5.4.4.2. En el ball	242
5.4.4.3. Notes del cinema	243
5.4.4.4. Altres activitats culturals i d'esbarjo	243
Epíleg	245
Material gràfic i documental	249
Quadres sinòptics	293
Fonts consultades	
Bibliografia bàsica	297
Publicacions periòdiques	298
Arxius i biblioteques	299
Hemeroteques digitals	300
Agraïments	301

PRESENTACIÓ

“Un poble, encara que sols sigui de quatre cases, ha de mantenir dos bàndols contraris, i una festa major ha de sostenir dos envelats, un dels senyors i un dels pobres”.

Pere Mialet. Cara i creu. Concurs obert de la Novel·la d'Ara, 1925.¹

Aquesta cita a la capçalera de la presentació del recull de documentació sobre la Societat Casino de Taradell ens ha semblat adient d'una realitat: la societat està plena de manifestacions diferents. Els de dalt i els de baix, els religiosos i els laics, els de dretes i els d'esquerres o els del Casino i els del Centro conformen l'aiguabarreig social com ha estat en el passat de la vila.

L'existència d'una societat recreativa i de solidaritat que durant una quarantena d'anys va enriquir les vides de molta gent és un fet prou important com perquè es porti a terme un recull de tota la informació escrita i gràfica que sigui possible. Els exemples d'iniciatives socials, d'associacionisme que tan pròdig ha estat el nostre país, val la pena que s'apleguin amb tots aquells referents que els van fer possibles per convertir-se, potser, en model actual i futur. Les associacions satisfan necessitats i desitjos humans creant organitzacions especials quan altres ordenaments, per exemple la família o l'Estat, no poden complir determinades tasques.²

En diem recull perquè a escala local s'ha efectuat una meritòria labor per part de molta gent en relatar els esdeveniments del passat de Taradell de les que es poden prendre dades, com també de les que s'hi apleguen en diferents publicacions, diaris, revistes i particulars que guarden documents –fonts disperses–, materials tots ells valuosos que es pretén reunir-los, en part, en un treball monogràfic.

¹ ALBARDANER, Francesc i MAÑÀ, Josep: *L'envelat*. Dept. de Cultura, Generalitat de Catalunya, 2017, pàg. 39.

² HUNTER, David E. i WHITTEN, Ph. *Enciclopedia de antropología*. Ediciones Bellaterra. Barcelona, 1981, pàg.113.

Aquesta labor està plena de sorpreses. Per una banda, l'admiració per l'intent de recomposició social en un poble tocat per crisis econòmiques i de subsistència. Per una altra, mostrar una cara amable d'una experiència popular que va tenir el seu paper enriquidor de l'activitat d'esbarjo i de la cultura de Taradell en els primers quaranta anys del segle XX.

Amb el treball s'intenta exhaustivitat i rigor en la recollida de dades relacionades amb l'entitat del Casino i els seus capdavaners fins a la trista finalització d'aquesta experiència social a l'inici del període franquista –de la qual també s'aportaran algunes dades possibles relacionades, malgrat les dificultats en la recerca. Quant als aspectes metodològics se segueix un recorregut cronològic entre 1900 i 1940 corresponent als diferents estadis de la història del país: Restauració, dictadura de Primo de Rivera, 2a República amb la Guerra Civil espanyola i primers anys de l'etapa franquista. Cadascun té cinc apartats: un introductori de l'entorn general del país, un altre pel cas de l'administració politicosocial de Taradell, dades dels protagonistes destacats, i, finalment, la societat del Casino –i la cooperativa quan s'escaigui–, amb les seves activitats. Un capítol final tanca el recull que té l'objectiu d'assenyalar quines altres societats actuaven al poble amb objectius semblants.

No és un treball de recerca que es pretengui publicar pels mitjans habituals sinó més aviat un recull de dades que directament o indirecta estan relacionades amb l'experiència viscuda a Taradell de l'entitat social del Casino i que van destinades als fons del Grup de Recerca Local de Taradell de la biblioteca.

Com es veurà, l'experiència de la Societat Casino de Taradell i el seu entorn revesteix una singularitat, unes característiques molt particulars d'acord amb els models d'aquests establiments que tenim en ment o per experiència. Malgrat certa concepció socialment més estesa dels casinos com a llocs elitistes i de joc, propis de les classes benestants, *“al llarg del segle XIX el model del casino es generalitza a les classes mitjanes, artesans i menestrals, professionals i treballadors. En molts casos, més enllà del nom, és difícil de delimitar entre el casino i l'ateneu (...) Les societats, els centres i els cercles (es convertiran) en espais que fomenten activitats recreatives i difonen un ideal polític, social o religiós procedent dels diversos grups socials”*, en paraules de l'estudiós de l'associacionisme a casa nostra Ramon Arnabat.³ Es tractava de culturitzar els seus socis i familiars en el coneixement i això, amb l'entreteniment i en l'esbarjo. No acaben aquí els objectius del grup del Casino i es projecten en l'atenció a les

³ ARNABAT, Ramon i FARRÉ, Xavier: *Ateneus. Cultura i llibertat. Associacionisme a la Catalunya contemporània*. Barcelona, 2015, pàg. 20.

subsistències dels taradellencs, a través dels seus socis, fundant una cooperativa de consum d'aliments i una secció de beneficència. Sense voler, el camp d'investigació s'eixampla per la quantitat de factors i d'actors que hi intervingueren.⁴

Aquest treball ha estat possible gràcies a molts col·laboradors i informadors que amablement ens han atès sense cap reserva i hem aplegat la seva comunicació. La investigació és ciència oberta, pública, és a dir, és de tots. Al final en fem llistats agraint-los la seva participació.

Esperem entretenir i estimular en l'activitat social i que això ens serveixi per ser més intel·ligents, nosaltres en primer lloc, no les màquines. Ens plau reproduir, tancant aquesta presentació, el següent paràgraf que ens desvetlla sobre l'activitat de reconstruir el passat: *“En general, conèixer el passat té, en el fons, una manera d'endinsar-nos en nosaltres mateixos, o potser d'emmirallar-nos i de prendre perspectiva més àmplia (...) Quan hom estudia tot allò que ja ha succeït, té adesiara, la sensació que el temps passa i no passa. Bé per secreta tradició, bé pel que hom podria anomenar coincidència, sovint es donen, en èpoques i llocs diferents, fenòmens i processos molt semblants, sigui en política, en arts o en qualsevol vessant de l'activitat humana”*.⁵

Són ben rebuts tot tipus de comentaris, suggeriments i rectificacions que se'ns puguin fer.

Xavier Burillo, Taradell, maig 2025.

⁴ Entre molts estudis que presenten les característiques d'aquestes institucions, hem escollit aquesta introducció perquè pot reflectir millor el cas de Taradell, de l'article d'ESCALERA, Javier: *Casinos, peñas, estructura social y poder local*, publicat a DD.AA. Antropología de los pueblos de España. Taurus. Madrid, 1991, pàg. 729: *“El objetivo principal de esa investigación es el análisis de las formas asociativas, en especial las que son definidas por su carácter recreativo-cultural: casinos, peñas, círculos y su papel como instituciones sociales con una notable importancia en la configuración de los sistemas de relaciones sociales y de poder en el ámbito de las sociedades locales en las que se hallan presentes. Asociaciones que, más allá de sus objetivos formales, desempeñan una función muy importante como campos para la expresión de la sociabilidad generalizada y para el establecimiento, desarrollo y extensión de las redes de relaciones de los miembros de la sociedad local, o de un sector determinado de la misma; (...) Las asociaciones en este sentido, adquieren una significación política, también en sentido amplio, como escenarios y, al mismo tiempo, instrumentos de los conflictos y las luchas entre los distintos grupos o sectores sociales existentes, cuyos intereses representan y a cuyos líderes sirven de apoyo”*.

⁵ Introducció de Joan Silva Barris en l'obra de Plutarc, *La música*. Adesiara. Martorell, 2008. Pàg. 44-45.

1. ELS PRIMERS ANYS DEL CASINO DE TARADELL (1900-1914)

1.1. Origen de la Societat Casino de Taradell

Una cita de les actes dels plens de l'Ajuntament de Taradell mostra, justament, l'origen del Casino de Taradell en el moment de la inauguració de les seves activitats amb les següents paraules:

“Acto seguido leyóse una comunicación dirigida á la Alcaldía por el Sr. Presidente del Casino de esta villa D. Juan Pujol invitando al Ayuntamiento á la función dramática que tendrá lugar en el mismo, el día veinte y cinco de este mes a las ocho de la noche con motivo de la apertura de dicho casino, verificada la cual manifestó el Sr. Alcalde Presidente que a consecuencia de hallarse ocupado en aquella hora no le era posible asistir a dicho acto por lo que si el Ayuntamiento acordaba asistir en el mismo en corporación, conforme sería de su agrado, delegava sus funciones en el primer Teniente Alcalde D. Juan Sales.

*Abierta discusión sobre este asunto, después de un ligero y amistoso debate en el que se ha tenido en cuenta que de no asistir el Ayuntamiento o bien una comisión del mismo en la función que se le ha invitado podría dar lugar a que la Junta de la Sociedad Casino de Taradell lo tomara como un desaire, acordose por unanimidad asistir a la referida función los concejales que habitan en el casco de la población presididos por el Teniente de Alcalde D. Juan Sales”.*⁶

La recepció d'aquesta invitació, a mans de l'alcalde Jaume Reig i Pla, donaria el moment dels inicis de les activitats del Casino de Taradell amb la seva inauguració. Abans, però, han existit una sèrie de tràmits que portaran a aquesta data d'inici solemne. Uns partiren de la gestació del projecte, que ens mostrarien quin grup d'individus i amb quins propòsits endegaren l'empresa de constituir-se en societat per a la materialització d'una associació d'esbarjo i més endavant d'una cooperativa de consum. Uns altres

⁶ *Libro de actas 1894-1908* de 22.12.1907, pàg. 78. Capsa arx. 440 (AMT). Joan Sales és un dels fundadors i membre de la primera junta de la Societat Casino de Taradell.

passos s'orientarien cap als tràmits administratius oficials. En primer lloc, cal anotar que en aquests temes s'estava sota la *Ley de Asociaciones*⁷ i seguint la normativa calia la presentació del reglament o estatuts al *Gobierno de la Provincia*. Així, l'11 de novembre de 1907 es redacten els estatuts manifestant que "(...) *en nombre y representación de varios vecinos de ésta a V.E. humilde y respetuosamente exponen: Que deseando fundar una Sociedad en el local al efecto llamado "Casino de Taradell" situado en el termino de esta Villa y formarla conforme a la vigente Ley de asociaciones á cuyo fin acompañan copia por duplicado del Reglamento á que debe sujetarse*".⁸

No obstant això, la premsa informava del programa de celebracions per a la festa major de 1907,⁹ citant el Casino Obrer, aspecte que fa pensar que l'edifici estava acabat i ja es realitzaven activitats socials. També ho reforça el fet quan en la sol·licitud de permís d'activitat social es manifesta "*Que deseando fundar una Sociedad en el local al efecto llamado Casino de Taradell*", sobreentenent-se que l'espai ja existia.

Pel que fa als personatges implicats –apunt avançat que tindrà ampliacions més endavant–, el 1898 arriba a Taradell el nou metge titular, el doctor Josep Escarda i Senosiaín. Ve amb el seu pare, Gaspar Escarda i López, i s'instal·laran al carrer de Vic, 6-8. Doncs bé, el 13 de juliol de 1901 figura a l'arxiu municipal una compra a nom del pare d'un terreny que correspondrà exactament al lloc on se situarà el nou Casino.¹⁰ Per tant, es pot parlar dels inicis del projecte amb aquesta adquisició primerenca.

L'altre personatge al capdavant del Casino, Pere Papell i Riera, arribarà a Taradell cap al 1906 enviat pels amos de l'empresa Sert Germans, de Barcelona, amb l'objectiu d'endegar una nova etapa en la producció de l'antiga fàbrica de teixits. Més endavant es dotaria el conjunt fabril d'unes noves naus i habitacles per als amos i els encarregats. Va establir una ferma amistat amb el doctor Escarda i junts col·laboraren en diferents àmbits per a l'aixecament de la vida social, política i econòmica de Taradell, a banda d'un protagonisme superior en l'activitat teatral.

⁷ *Ley de asociaciones* de 30.06.1887. *Gaceta de Madrid* de 12.07.1887.

⁸ Arxiu general. Delegación del Gobierno en Catalunya. Capsa arx. 221 núm. associació 5411.

⁹ *El Poble Català* de 18 d'agost de 1907, núm. 549, pàg. 2. La nota periodística diu: "A les vuit del vespre *Iluminaries, cerca-vila y serenades al Casino Obrer*" que reforça la frase "*en el local al efecto llamado "Casino de Taradell*", de l'ofici que acompanya els estatuts a la petició del permís per a la constitució de la Societat, donant a entendre la seva existència anterior.

¹⁰ Escripura notaria de D. Juan Calderó i Galí de Vic: Arxiu del Bisbat de Vic, protocol ANV-2511 vol. 2, pàg. 1.189 i a Taradell, actes dels amillaments per l'any 1904. Capsa arx. 107 (Arxiu Municipal de Taradell).

LEY DE ASOCIACIONES

Gaceta de Madrid de 12.07.1887 núm. 193, p. 105-6. Aprobada el 30.06.1887.

Artículo 1º

El derecho de asociación que reconoce el artículo 13() de la Constitución podrá ejercitarse libremente, conforme á lo que preceptúa en esta ley. En su consecuencia, quedan sometidas á las disposiciones de la misma las Asociaciones para fines religiosos, políticos, científicos, artísticos, benéficos y de recreo, ó cualquier otros lícitos, que no tengan por único y exclusivo objeto el lucro o la ganancia.*

Se regirán también por esta ley los gremios, las Sociedades de socorros mutuos, de previsión, de patronato y las cooperativas de producción, de crédito ó de consumo.

Artículo 7º

En cada Gobierno de provincia se llevará un registro especial en el cual se tomará razón de las Asociaciones que tengan domicilio ó establecimiento en su territorio á medida que se presenten las actas de constitución.

(*) *Todo español tiene derecho:*

- De emitir libremente sus ideas y opiniones, ya de palabra, ya por escrito, valiéndose de la imprenta ó de otro procedimiento semejante, sin sujeción a la censura previa.

- De reunirse pacíficamente.

- De asociarse para los fines de la vida humana. (...)

Gaceta de Madrid de 30 de junio de 1876.

Els experts historiadors de dret polític, de la premsa, dels partits alternants, etc., d'aquest període comentaran que tot i els avantatges que suposa la fixació d'un ordenament jurídic de l'Estat en fallida perpètua i en crisis contínues, no pot amagar en el seu intent propòsits espuris, com és el control quasi policíac del teixit social.(*) Uns i altres es vigilaran perquè no s'ocupin espais –polítics, econòmics, religiosos, militars, etc.– valorats com de la seva exclusiva explotació o influència. Aquesta actitud contamina, com no podia ser d'altra manera, l'activitat dels consistoris, tot i la llunyania amb els centres de decisió.

(*) Vegeu l'art. 12è: *La Autoridad gubernativa podrá penetrar en cualquier tiempo en el domicilio de una Asociación y en el local en que se celebre sus reuniones, y mandará suspender en el acto toda sesión ó reunión en que se cometa ó acuerde cometer algunos de los delitos definidos en el Código penal.*

1.2. Context social, econòmic, polític i cultural de Taradell en els primers decennis del segle XX (1900 -1914)

Es tracta d'una sèrie d'apunts descriptius de com era Taradell en aquest primer quart del segle XX. Té com a objectius, en primer lloc, marcar un grapat de referents en què situar la realitat del Casino de Taradell i, per altra banda, descriure en quin moment social, econòmic i cultural vivien els taradellencs. No es tracta d'una descripció integral i completa, sinó més aviat d'uns apunts, recollits de molts i bons treballs d'historiadors de Taradell i de fora i que s'acompanyen d'altres anotacions que tenen un caràcter anecdòtic però estretament orientades a la materialització de la història del Casino, com ajustat escenari de les activitats dels seus iniciadors.

Cal començar parlant de la gent, és a dir, d'allò que recull la **demografia** i la **sociologia**, com a primera part de l'escenari on es mouran les persones que seran els protagonistes i primers receptors del que s'esdevingui al poble. El nombre d'habitants és baix i en el primer terç del segle XX es manté entorn als 1.800, fet que condicionarà força aspectes de la dotació pressupostària estatal i del desenvolupament en diferents camps com per exemple l'ensenyament. Existeix una percepció actual idealitzada que el món dels pobles i els masos estava pleret/curull de persones i de riquesa. La realitat és que Catalunya s'ha caracteritzat per una baixa natalitat des de finals del segle XIX i la primera meitat del segle XX, fruit de la inestabilitat en molts ordres de la vida quotidiana.

Com a conseqüència, la gent emigra a la ciutat o a l'estranger. Amèrica del Sud és una fita molt concorreguda des de diferents indrets d'Espanya. J. Albareda ho descriu amb contundència: *“Població delmada, crisis cícliques, estructures industrials esfondrades: la fi del segle havia de ser difícil per a Taradell. El pas d'una indústria important al no-res fou excessivament fort perquè les seves conseqüències –duríssimes per als taradellencs, entre elles l'emigració– no es fessin sentir en la vila”*.¹¹

És important el nombre de naixements, però la falta d'assistència i de mitjans higiènics necessaris fa que la mortalitat infantil sigui molt alta.

Això porta a parlar d'aspectes d'higiene, tema que donat que un protagonista de la vida del Casino és el metge titular del poble i serà el responsable d'aquesta important àrea de salut, cal avançar que la seva dotació i qualitat és deficitària. Sovintegen

¹¹ ALBAREDA i SALVADÓ, Joaquim: *La industrialització a la Plana de Vic*, Patronat d'Estudis Osonencs. Vic, 1981, pàg. 80.

epidèmies com la del tifus, sobretot per brutícia i falta d'higiene, i episodis breus de còlera per culpa de la captació d'aigües en pous en els patis de les cases on conviuen amb els femers dels animals que es guarden allà mateix.¹² El metge avisarà i manifestarà als taradellencs que cal evitar l'aigua recollida de les teulades. Sí que es dona el fet de l'arribada de l'aigua de la Font Gran el 1913 al poble, amb fonts repartides en punts escollits, havent-se agençat una bomba el 1914 –la primera–, però l'aigua corrent domiciliària al municipi és una realitat amb comptagotes i aplicada en un lapse de temps força llarg.¹³ Una anotació en el llibre d'actes del consistori serveix d'exemple: *“Acto seguido se expuso por el Sr. Escarda que convendría procurar que las aguas procedentes de estercolero no salieran a las vías públicas; se acordó que en las calles en donde haya cloaca se obligue a los propietarios a conducirla a dicha cloaca general y en las calles donde no la haya se les obligue a depositarlas dentro de sus estercoleros bajo las responsabilidades a que hubiere lugar”*.¹⁴

En un altre moment reflecteixen les actes del consistori una recomanació del metge titular, el doctor Escarda, de portar aigua del poble per analitzar a Barcelona, que tindrà un cost de 100 pessetes, elevat per a l'economia municipal.¹⁵

Pel que fa a la composició social, el municipi guarda un panorama agrícola. Malgrat l'existència d'una modesta indústria dins de la producció tèxtil, la majoria del poble viu de feines del camp. Així, jornalers, parcers, masovers, etc., juntament amb pocs comerciants amb les seves botigues, amb les seves famílies, formarien el gruix de vilatans. Els recursos per viure es generaran sovint per al consum propi: per recol·lecta de productes del bosc, cura d'animals domèstics i artesanía casolana. Altres seran els propietaris de terrenys agrícoles o de finques urbanes. A poc a poc als anys vint s'anirà produint un distanciament del camp i Taradell esdevindrà vila industrial i comercial. És conegut que aquesta diversitat de recursos marcarà un estil de vida diferent, considerant com a tal la formació, els costums, els objectius personals i la pertinença a un grup social determinat.

¹² En *El Poble Català* de 22.11.1911, núm. 2.452, pàg. 3, es diu en un breu: *“Aquesta població està invadida per una veritable epidèmia tifoidea, que ha fet ja moltes víctimes y està menassant tot el jovent, que es qui principalment cau malalt”*.

“Com aquesta población està molt descuidada en quant significa netedat y higiene, fora del cas que'l governador civil manès una visita de l'inspector de Sanitat, a fí de parar el mal que fa veritables estragos”.

“Com sembla que'ls encarregats de denunciar aquesta malaltia, no están gaire conformes en ferho, ells sabran per què, ho fan alguns veïns per medi d'aquest diari”.

¹³ Per a més informació, VV.AA. *Síntesi històrica de Taradell*. Revista de Taradell núm. 304, gener 1974.

¹⁴ *Libro de actas 1914-1916* de 7.12.1914. Capsa arx. 441 (AMT).

¹⁵ *Libro de actas 1913-1914*. Capsa arx. 441 (AMT).

Pot ser oportú reproduir un fragment força il·lustratiu d'una instància enviada el 1910 per l'Ajuntament de Taradell al *ministro de Instrucción Pública* amb la reiterativa petició de dotar els infants del poble d'una escola digna: *“Este pueblo, eminentemente agrícola, con escasez de tierras para el cultivo no dispone de fuente de riqueza que le doten de recursos bastantes para cubrir sus atenciones más ineludibles, pero gracias a una administración escrupulosa y honrada ha logrado siempre hallarse al corriente de pago de contribuciones e impuestos con el Estado y Diputación provincial, pudiendo afirmarse que satisfechas dichas obligaciones no le quedan fondos para atender á realizar mejoras, por necesarias y indispensables que sean”*.¹⁶

En aquesta menció al tema de la subsistència, és a dir, de l'**economia**, tal com ha quedat recollit, cal assenyalar que de diners en corrien pocs. La contractació temporal en les feines agrícoles portava a la precarietat i a buscar-se recursos de forma privada. Al mateix temps, uns obradors d'indústria tèxtil de petites dimensions, juntament amb telers domèstics –i tot un seguit d'indústries auxiliars–, establerts en edificis més grans, caracteritzaven el panorama de recursos.

Tema fonamental en aquesta història –per la relació que tindrà amb la creació de la societat del casino i la cooperativa– és el que ve donat per la implantació de quatre o cinc **grups industrials** que suposaran un canvi important per a la vila, encara que la seva màxima expansió succeirà cap als anys 20, els treballadors dels quals compondran part de la clientela del Casino.

Es tracta, en primer lloc, del grup dels Germans Sert, que ja des del 1871 han adquirit a Teresa Puigdollers una propietat, amb edifici i terrenys, en el lloc dit Tint de Baix –anomenat també Masies 25 en els amillaments–, a uns cents metres de la deu de la Font Gran. Durant un temps estarà llogada per espais a diferents fabricants amb mitja dotzena de telers cadascun –entre ells, Josep Codina i Camilieri i el seu fill Genís Codina i Sert, que fundaren el Vapor de Taradell. La construcció, per etapes, de la fàbrica nova i la residència per als amos i habitatges per als encarregats serà una obra que s'allargarà fins a mitjans del decenni de 1920 i es converteix en exemple del potencial dels Sert i de l'aposta generosa per Taradell.¹⁷

Una altra fàbrica important és la que després de diferents conversions, entrada de nous socis i canvis de denominació jurídica, s'ha anomenat, a partir de 1917, com a J.J. Serra y Balet –posteriorment, Manufacturas Serra Balet– i popularment com el

¹⁶ *Correspondencia 1910-1990*. Capsa arx. 1178 (AMT).

¹⁷ Fons llibres de comptabilitat de l'empresa guardats Família Papell. SOLAGRAN, S. i MUNMANY, Josep: *Creixement i modernització de Taradell*. Revista Nou Vint-i-u, núm 4, de 2021 pàg. 101.

Vapor d'en Codina. A finals del segle XIX, cap al 1896, Josep Codina i Camilieri¹⁸ havia establert a la Vilanova una fàbrica de teixits de vellut que funcionava amb l'energia d'una màquina de vapor.¹⁹ Cal destacar aquest fet tècnic pel condicionant que té el seu abastiment i profit. Tot plegat per ser conscients que quan es parla de renovació de les infraestructures de producció es farà tard en moltes circumstàncies donat la falta d'inversió en aquest camp. Josep Baucells escriu que *"si els capitals fundacionals arribaven en bona part de fora, la majoria dels guanys se'ls emportaven ells, per bé que contribuïen a mantenir i millorar la dèbil economia del poble, que en la ment dels governants municipals s'estimava de poca vàlua"*.²⁰ Cal afegir que sovint la tributació dels impostos s'efectuava en el lloc on era la seu social de l'empresa, en aquest cas Barcelona.

Destacava, també, la fàbrica de teixits de Can Brugalla –situada al carrer de Sant Sebastià, davant de la plaça de les Eres des del 1862–, que donà tota una generació familiar de col·laboradors de la societat del Casino. I citar, també, la fàbrica de Joan Pujol i Font, propietari de Can Vega?

Finalment cal deixar constància de l'empresa de teixits d'Iglesias y Soler. Cap al 1921 Isidro Iglesias Surroca tira endavant una fàbrica especialitzada en productes de ris en totes les seves aplicacions i construeix una nau nova en l'espai entre el carrer Ramon Pous i el carrer de la Barceloneta. El 1924 passarà a ser el propietari dels locals amb el renom de *Xec risso* –per compra a Andreu Ballester i Serra– nau que des del 1900 ha estat ocupada per petits fabricants de teixits amb els seus telers.²¹

¹⁸ José Codina i Camilieri estava casat amb Rosa Sert i Rius, germana de Domingo Sert i Rius, pare del darrer Domingo Sert i Badia. Per tant, un dels propietaris del Vapor era el seu tiet i el seu cosí fou Genís Codina i Sert, que portarà, per poc temps, la fàbrica de panes a la mort del seu pare el 1900. Esquela al diari *La Vanguardia* el 15.02.1900, pàg. 2. Hi ha constància d'aquesta operació en els amillaments de l'Arxiu Municipal de Taradell, en data de l'11.10.1917 per la venda de Francesc Codina Sert.

¹⁹ Un enginy d'aquest tipus vol combustible per escalfar l'aigua i, sovint, és a base de carbó. Aquest es podia fer arribar a Taradell, suposem que amb tren i amb carro des de l'estació de Balenyà. Carbó de Sant Joan de les Abadesses, car i dolent, o carbó anglès, més barat però que ve d'Anglaterra al port de Barcelona. La màquina que farà moure els telers converteix el moviment de l'èmbol en moviment rotatiu que passa a uns embarrats i d'aquest es pren per als telers. Més endavant es donaran altres tipus de combinacions: vapor més generador, motor elèctric general que mou els embarrats o motor per a cada teler. En una fotografia antiga del Vapor de Taradell vist per davant, es veu força llenya aplegada al pati de la cara nord de la fàbrica, que fa pensar en el seu consum com a combustible per produir vapor.

²⁰ BAUCCELLS REIG, Josep: *Taradell...* vol. II, pàg. 284.

²¹ Al diari *La Vanguardia* de 17.01.1900, pàg. 7, es recull la notícia que *"cauen pel vent unes parets i teulada de la fàbrica en construcció al carrer de Seva de Taradell, propietat del dit Ballester"*. Més endavant s'hi ubicaran uns telers de la firma Cirera y Umbert, gran centre fabril de Sant Feliu de Codines, no sabem amb quin objectiu, tot i alguns episodis posteriors de donacions dineràries per als necessitats del poble, cap el 1920, d'aportació econòmica a beneficència i a la festa major del poble.

Més endavant s'establiran altres fàbriques importants a Taradell, que seran citades segons tinguin relació amb aquest treball. Cal esmentar també en aquesta relació la vinguda de l'electricitat, que tot i efectuar-se puntualment el 1912 ²² no serà repartida fins als anys 20 i solament a les fàbriques, alguns particulars i per a l'enllumenament públic.

En el tractament d'aquest sector de l'economia de Taradell cal parlar de **conflictitat laboral**. Els moviments reivindicatius de 1899 i 1902 a la comarca –riu amunt de les conques del Ter i del Freser– no tenen incidència a les fàbriques de la vila, encara de modestes dimensions. Fer referència a les vagues a Barcelona del 30 juliol al 15 setembre de 1903 pel tema del treball nocturn o pel treball de les dones i els infants en el cas de Taradell.

Una petita mostra de Taradell, –escrit prou contundent del corresponsal de *La Veu de Catalunya*–, insisteix en el període de depressió de finals del segle XIX: “*Potser acabi d'un cop aquest període verament llastimós de crisis fabril que aquí travessem, y que informa desgraciadament, una situació per demás apurada y precària en el sí d'algunes familias. Sembla que, a no tardar, reprendrán la feina algunes fábricas, si bé, no pochi resisteixen a creure en la realitat de tanta belleza*”.²³

És coneguda la raó per la qual complexos industrials de Barcelona deixen la ciutat per falta d'espai i es desplacen a comarques amb l'objectiu, entre d'altres, d'aconseguir aquells espais adients, una font d'energia barata i menor conflictivitat social. Altres raons es materialitzaven en el fet que els sous eren més baixos, es podia contractar més dones i nens que homes, i menor càrrega fiscal. En el cas de Taradell, com a avantatge, ja s'hi trobaven unes modestes infraestructures del món tèxtil.

No obstant això, els projectes de *colònies tèxtils* s'estenen en aquests anys de principis del segle XX amb models força reeixits, prop de les ribes dels rius que aportaven l'energia necessària per moure els enginys de fabricació juntament amb una organització social ordenada, convertint-se en un model econòmic i social atractiu a molts empresaris. Malgrat tot, aquest moviment social amb projeccions filantròpiques i

Un apunt de la crònica del dia de la inauguració del Casino ens informa d'un dels propietaris d'aquest local industrial, Andreu Ballester i Serra, i que ho és també de l'edifici del primer Casino formalitzat en data desconeguda d'aquest primer decenni del segle XX. En l'apunt de l'amillament de 1924, en citar els límits, es fa indicació, a la part nord, d'unes terres propietat del doctor Josep Escarda “que hoy pertenecen a la Cooperativa y Casino de Taradell (...) linda con la calle de Seva (...) mediando el camino antiguo de Taradell a Tona”.

²² Arran del pas d'una línia elèctrica per Taradell el 1910, per a l'empresa d'Estabanell y Pahisa de Centelles, es fan gestions per connectar l'enllumenat públic i les fàbriques del poble, actuació que no començarà a fer-se efectiva fins al 1912.

²³ *La Veu de Catalunya* de 29.10.1903, núm. 1.703, pàg. 5.

paternalistes tan apreciades pels empresaris, els portats a terme a Taradell, no arribaven a superar les deficiències de subsistència i de vida social, d'aquí que es creïn i s'organitzin centres per omplir aquests buits com el Casino i la cooperativa, entre d'altres iniciatives.

Un apunt sobre el **tema fiscal** organitzat per la planificació de l'Estat que determinava a partir dels pressupostos de tipus general el total que calia recaptar per mantenir l'administració global del país i, esglaonadament, s'establien unes quotes per a ciutats i pobles, segons l'escala de la població i els recàrrecs de les administracions provincials i locals. Taradell, un poble amb pobres recursos, passarà força dificultats per atendre les necessitats més fonamentals dels vilatans, com manteniment d'obres, sous dels mestres i del metge, beneficència, festes, etc. El 1908 per exemple s'han de dictar "*arbitrios extraordinarios para cubrir el déficit sobre los artículos de "comer, beber y arder"*". O el 1914, quan es consigna a les actes del consistori l'atenció a pobres, rodamons que apareixen pel poble i gent que puntualment s'ha d'atendre: els soldats per als seus desplaçaments, vilatans sense recursos, gent malalta, etc.²⁴ I encara aquest mateix any cal reproduir un fet anecdòtic: la Guàrdia Civil reclama el pagament de la palla i la civada que li toca a Taradell pel cavall que tenen a la caserna de Vic.²⁵

Breu menció a **la política** en paraules majors, tema cabdal donada la participació en el consistori de membres del Casino. Taradell en aquest primer terç del segle XX es troba en una situació crítica, tal com es va descrivint, i en síntesi és governada per un sistema que emana del model central en el període dit de la Restauració. Es va restablir la monarquia el 1876 –després de la Primera República–, en la persona d'Alfonso XII i un sistema de representació popular restringida a dos partits, el liberal i el conservador, que es van alternant en el poder sense gaires diferències en els seus objectius i actuacions: defensa dels poders fàctics econòmics, manipulació dels sistemes de votació, presència dels cacics i dels militars, etc., és a dir, el que sociopolíticament se'n diu oligarquia. A més, un podia ser candidat per un determinat partit i en les pròximes eleccions per un altre. Un aspecte nou que va agafant entitat política és el moviment del *catalanisme* del qual veurem, també, la seva manifestació a Taradell.²⁶

²⁴ *Libro de actas 1913-1914*. Capsa arx. 441 (AMT).

²⁵ *Libro de actas 1913-1914* de 31.08.1914, p. 99. Capsa arx. 441 (AMT).

²⁶ Un exemple representatiu de l'extracció social dels representants polítics, el dona el recull de Josep Baucells en el primer capítol *Els colors polítics de principis del segle XX* amb la composició del consistori en les eleccions de 1904-1905. *Revista de Taradell*, juliol 1976. La llei electoral que regia en aquells anys era la dictada pel *Real Decreto* de 24.05.1891.

L'aparició periòdica a les actes de l'Ajuntament de Taradell de la llista dels majors contribuents donat que són els que tenen dret a ser escollits com a diputats representant els districtes de la província a les Corts o al Senat a Madrid, porta, en primer lloc, a fer una breu al·lusió al sistema, ja que més endavant apareixen pel poble alguns dels designats del districte de Vic-Granollers.²⁷ En segon lloc, gran nombre de publicacions simplifiquen excessivament el real contingut de l'entramat polític que suposaven les disposicions administratives de la Restauració. Vagi per endavant el costum de parlar de *sufragi universal*, en el cas de la representació popular, a partir sobretot de 1890, quan sempre ha estat un *sufragi restringit o censatari*, en què s'exclouen de participar en les votacions a determinats ciutadans com les dones, qui no paga impostos, analfabets, etc., tal com és el cas d'Espanya, a banda de l'elevada abstenció. Per altra banda, permet presentar qui és qui en la real administració de la vila. Els llibres d'actes del consistori reflecteixen periòdicament amb motiu d'una renovació de càrrecs la llista de la trentena llarga dels majors contribuents de Taradell que tindran dret a ser escollits per ocupar els llocs de comandament tant polítics com administratius, per exemple com a senadors.

La premsa de l'època té aportacions significatives localitzades a Taradell. Per una part, el moviment liberal ja gaudia de simpatitzants des de 1879 a jutjar per la notícia periodística del rector de la parròquia contraprogramant teatre per als joves per evitar que anessin al *ball dels liberals*. I per altra, un episodi més demostratiu de la inquietud d'una part dels vilatans davant les formes autoritàries en què es desenvolupava la vida política i social. Arran de les eleccions municipals de 1899, es reproduïen a la premsa dos *remits* (cartes al director) reivindicatius força representatius de l'estat de la vida social i que guarden relació amb membres de la futura societat del Casino pels noms que s'hi recullen. Es reproduïx, en primer lloc, el segon *remit*, per guardar certa intriga, entorn de la notícia. Aquest ve signat per Pere Ferrés, secretari, llavors, de l'Ajuntament de Taradell, i després de fer-se tot un seguit de preguntes retòriques sobre la legitimitat de la comissió i la protesta portada a la premsa per un grup de joves discrepants, conclou en uns fragments: (...) "*Solamente no podrán estar conformes con el citado acto (de les eleccions municipals), los que desde su permanencia en Taradell han sembrado la discordia y creado antagonismos que algún día produzcan funestos resultados (...) tampoco pueden estar conformes en que las elecciones verificadas aquel día se llevaran a cabo con toda tranquilidad, con orden, como debe verificarlas un pueblo que tiene*

²⁷ Francesc Cambó, Josep Serra i Roca, del Vapor, el mateix Domingo Sert, N. Verdaguer i Callís, Alexandre Bosch, etc., es relacionen amb Taradell per alguna visita realitzada sent diputats.

conocimiento completo de sus derechos y ve que estos son respetados y ajustados á la más estricta legalidad, los que avergonzados del mal efecto que produjo su propaganda, se vieron obligados a no aceptar la lucha legal y finalment pasar el día fuera de la población” (...) ²⁸ I el grupet discordant deia en la seva carta: “Sr. Director de La Publicidad. Muy señor mío y de mi consideración más distinguida: Le agradeceré se sirva disponer la inserción del siguiente remitido en el periodico que V. tan dignamente dirige su afectísimo s. s. q. b. s. m.- La Comisión.

*Valiosos elementos del pueblo han presentado dos candidatos á los caciques como prendas de paz y concordia y han sido rechazados. Ante este hecho la parte sensata de esta población, para evitar un día de luto se retira de la lucha, no por falta de fuerzas, pues le sobran, sinó por la convicción de que serían hollados y pisoteados sus derechos. Taradell 13 de mayo de 1899. Andrés Ballester, Juan Codina, Francisco Dachs, Jaime Barfull”.*²⁹ Solament cal indicar, tancant aquesta cita, que Andreu Ballester serà el propietari i soci del primer edifici del Casino i Jaume Barfull constarà com a membre de la primera junta el 1907. Cal avançar que el doctor Josep Escarda ja hi era al poble per destinació com a metge des del maig de l'any anterior, on és de suposar que conviuria amb gent jove amb inquietuds.

Seguirà la *Ley electoral de 1907* sota el govern d'A. Maura, qui intentà pal·liar alguns condicionants per a una participació més democràtica. Cal referir, entre d'altres elements deslegitimadors de la bondad de la nova llei, el fet que com un particular, per exemple, dins de la protecció d'un partit, es postulava como a candidat en un districte i tenia el suport de la majoria de *contribuyentes* o exrepresentants polítics o una tria feta pel mateix ajuntament. Per tot plegat es poden deduir tot tipus de intervencions i de pràctiques que desvirtuaven o falsificaven les eleccions. Començant pel Ministerio de Gobernación, que elaborava l'*encasillado*, llistat dels que havien de guanyar les eleccions d'un i altre partit. Aquesta era remesa al governador civil de cada província, que s'encarregava que les propostes governatives es complissin al peu de la lletra. Per això tenia l'ajut dels qualificats de cacics, de famílies importants sobretot en els pobles més petits.

El fet de no ser retribuït el càrrec de diputat a les Corts farà que solament es puguin presentar gent amb una solvència econòmica important i per tant amb uns interessos particulars determinats. No així succeirà amb els col·lectius com els obrers, els menestrals, representats pels nous partits del socialistes o pels republicans que no

²⁸ *La Publicidad* de 24.05.1899, pàg. 4.

²⁹ *La Publicidad* de 14.05.1899, pàg. 4.

aconseguiran representació parlamentària encara en aquest període. El sistema electoral a Corts no serà modificat en profunditat fins a les reformes de la Segona República per decret del 8.05.1931.

Per tot això es farà difícil situar netament, per ara, la filiació o tendència política dels protagonistes de la societat del Casino, inclusiu, l'adscripció social. Sembla que es mouen dins de la tendència liberal –no obstant, en un primer temps es fa palès que estan sota la influència de la Lliga Regional, a jutjar per una sèrie de dades com les personalitats convidades als Jocs Florals de 1913, l'assistència de membres del Casino a l'enterrament de Prat de la Riba i la petició al consistori per què s'adhereixi a l'Assemblea de Parlamentaris el 1917. Per altra part, es dedueix que la qualificació política del consistori taradellenc era més aviat tradicionalista o més clarament del sector del carlisme, com gran part de la població del nord-est de la península.³⁰ Tot plegat solament una quarta part de la població tenia dret a vot i, sovint, l'abstenció era molt elevada per desconeixement o passivitat davant de l'entrellat de participació en l'elecció dels polítics.

No obstant, els fons documentals periodístics desvelen petites mostres de ferm compromís polític per part d'alguns taradellencs. Serveixi aquesta nota enviada a *La Veu de Catalunya*³¹ arran d'uns incidents entre nacionalistes i lerrouxistes a Barcelona: *“Des de eixe vila de la Plana de Vich protesten enérgicament de la infame agressió que sofriren honrats ciutadans al sortir del “Banquet de la Victoria.”³² Els lerrouxistes han demostrat una vegada més hont están de civilització i cultura. Demanem justícia pera'ls que s'afanyan en deshonorar nostra capital, robant las conciencias de sos obrers y excitantlos a tirar bombes i a escometre a tirs a sos conciutadans. Visca Catalunya lliure de sos verinosos forasters! Visca Barcelona Catalana! Taradell, 21.11.1905. Signat per Segimon Blasi, Manel Vilá, Vicens Ballester, Ramon Vilá i Joseph Solá”.*

I encara una altra referència que demostraria les inquietuds polítiques i socials per part de taradellencs. En una gran manifestació de Solidaritat Catalana diu la premsa

³⁰ En el capítol de defuncions consta a la premsa que el 12.07.1909 morí Josep Font i Vilardelbosch, “*eminent carlista de Taradell*”.

³¹ *La Veu de Catalunya* de 22.11.1905, núm. 2.390, pàg. 2.

³² Celebració de la victòria en les eleccions municipals de 1905 per part dels membres de la Lliga Regionalista que consistí en un gran àpat al Fontó Comtal de Barcelona. A la sortida, una corrua de gent, tot baixant per les Rambles (¿?), passaren prop del centre lerrouxista de la Fraternitat Republicana, on des d'aquest local es feriren a trets alguns manifestants, d'aquí la protesta dels taradellencs signants.

que hi havia representacions de Taradell, sense destacar cap nom que permetés associar-los amb els organitzadors del Casino, per exemple.³³

Pel que fa a la **gestió municipal**, tot prenent notes del treball de X. Tornafoch,³⁴ *“la legislació municipal estava estructurada a partir de la llei d’octubre de 1877 i depenia de les decisions del govern civil, amb autoritat per fer cessar l’alcalde i els regidors – com succeirà amb el cop d’estat de Primo de Rivera el 1923– i, a més, per ser elegibles a les poblacions de més de 1.000 habitants, calia haver-hi residit durant quatre anys i estar inclòs entre els dos primers terços de la llista de contribuents. El dia a dia de la tasca municipal s’organitzava de la manera següent:*

- 1. Els consistoris es renovaven per meitats cada dos anys, amb un sistema de votacions proporcionals atenuades, i cessaven els regidors més antics.*
- 2. La llei dividia els consellers municipals en tres categories: alcalde, tinent d’alcalde i regidors en nombre proporcional a la població. En el cas de Taradell durant força temps, la dotació va ser d’un alcalde, dos tinentes d’alcalde i sis regidors.*
- 4. Els regidors eren els encarregats de l’estudi i la resolució de les qüestions municipals a través de la incorporació a alguna de les comissions permanents del consistori. A part, algun funcionari o empleat com el secretari o l’agutzil.*
- 5. Les comissions (les principals eren les d’Hisenda, Governació i Foment) elaboraven dictàmens que després es presentaven per a l’aprovació del ple municipal, tot i que els acords d’aquest ple podien ser revocats per l’alcalde o pel govern civil”.*

Fins aquí aquesta llarga i valuosa cita del professor vigatà, que il·lustra perfectament el cas de Taradell. Així es podrà veure com la comunicació sovintejada amb el govern civil sempre amb por de no ser aprovades les decisions municipals i per altra banda, l’atonía, la poca empenta d’alguns consistoris, almenys pel que es pot deduir en les actes dels plenaris, davant de la problemàtica plural de la vila.³⁵

³³ La cita apareix a *La Vanguardia* el 21.05.1906, pàg. 2. Sobre aquest fet cal afegir que segons CARR, Raymond en la seva obra *España 1808-1939*. Ariel Barcelona, pàg. 529, es tractava de *“la concentració de forces més amples i poderosa mai vista a Catalunya”*. Hi assistí el diputat andalús per Barcelona, el 1891, ja gran, Nicolás Salmerón, d’un partit republicà.

³⁴ TORNAFOC, Xavier: *Del caciquisme a la democràcia. Política i eleccions a Vic (1900-1931)*, Eumo Editorial. Vic, 2007, pàg. 36-37.

³⁵ Unes notes recollides de la premsa donen la imatge aproximada de l’ambient poc ortodox de l’administració municipal. En primer lloc, a *El Diluvio* de 15.08.1913 núm. 227, pàg. 18, nota de la *Diputación provincial. Dictámenes de censura con reparos á las cuentas municipales de Montclar de Berga y Taradell de 1910*. Una altra a diferents diaris: *“Han visitat el governador civil (senyor Andrade) una comissió de regidors de l’Ajuntament de Taradell per protestar de la gestió administrativa de l’alcalde de dita vila, i sol·licitar que’s faci una visita d’inspecció en aquell Ajuntament”*. *La Veu de Catalunya* de 16.10.1914, núm. 5.549, pàg. 3, i *El Diluvio* de 17.10.1914, núm. 289, pàg. 16.

Pel que fa als **aspectes culturals** –tancant ja aquest apartat d’esbossos de les característiques de Taradell en els primers decennis del segle XX– es poden fonamentar en els indicadors del nivell d’analfabetisme, amb l’escola i amb l’activitat festiva.

Abans, però, una puntualització sobre què es vol dir o què es pot dir quan es parla de cultura. Per una banda, hi ha el concepte restrictiu, que fa referència a tot allò que té a veure amb llibres, lectura, funcions de teatre, música, etc., però per una altra seria tot allò que com a societat s’ha construït, enginyeria, arquitectura, desenvolupament, medicina, organització social, etc., o destruït en guerres, pol·lució, mala gestió dels recursos naturals, etc., i al centre, les persones que decideixen un camí o un altre per a la seva vida. De fet, es diu que un poble té una manera particular d’expressar-se, de manifestar-se, és a dir de *cultura*, sigui en el camp religiós, polític, econòmic, de les tradicions, etc.³⁶

En el sentit restrictiu de cultura es fa servir un recurs demostratiu, una eina per copsar la seva qualitat citant-se els nivells d’analfabetisme, que per al cas de Taradell es situen pel que fa als homes entorn al 40% i de les dones al 60% que no sabien llegir i escriure en aquests anys, 1900-1920, aspecte que dificulta la presa de moltes decisions personals.³⁷ Altre tema és si amb saber llegir i escriure es tenen prou recursos per anar pel món amb coneixement.

L’escola, sobretot la pública –tot i l’existència de la iniciativa privada de les monges Dominiques per a nenes i la parroquial per a nens–, és un continu desgavell i està necessitada dels aspectes més bàsics. Com s’ha indicat, pel nombre d’habitants li correspon un valor de dotació pressupostària i d’infraestructures que no permeten la seva cobertura i mantindran el servei escolar sota mínims durant molts anys –potser fins al 1970–, i l’assistència de la població infantil mai serà del cent per cent en aquest servei bàsic. A tall d’exemple es reproduïx una anotació de 1907 de l’inspector d’Instrucció Pública en el llibre d’actes de l’Ajuntament. Diu que *“en cuanto se edifique el local para las niñas de toda urgencia puesto que el que hoy ocupan es muy antipedagógico (...) que el material destinado a la enseñanza lo mismo que el mobiliario son pobres en completo y requieren que tanto por parte del Estado como por la del municipio se adopten pronto medidas que conduzcan á dotar éstos de los elementos indispensables á la cultura y buena educación de la niñez; habiéndose de concretar á esta aspiración por lo pronto en que se facilite la renovación de las mesas (y) bancos con que cuenta la*

³⁶ Segons E. B. Tyler, *Primitive Culture*. London (1871) en el seu sentit etnogràfic més ampli, cultura o civilització és aquest tot complex que comprèn coneixements, creences, art, moral, llei, costums i qualsevol altra facultat i hàbit adquirits per l’home com a membre de la societat.

³⁷ BAUCCELLS, Josep: *Taradell...* vol II, pàg. 352.

escuela pública de niñas".³⁸ Tot plegat, un dèficit molt important dels recursos humans, personals davant les exigències de la vida quotidiana donant lloc a la passivitat, a poca iniciativa i, per tant, víctimes de l'explotació. Un capítol important ve donat per l'afició a l'activitat teatral, molt estesa a Catalunya, com a esbargiment i també com a portadora de missatges enaltidors de la millora de la vida personal i col·lectiva, activitat que també destacarà a Taradell.

Per altra banda, cal ressaltar els aspectes d'esbargiment que es poden trobar en les activitats de la **fiesta major** gràcies a la documentació aplegada amb un seguit d'actes als envelats i a les dues sales –Casino i Centre Catòlic–, principals que mostren la vitalitat dels vilatans taradellencs. O en les grans festes populars, fontades, aplecs, etc., com també tot allò que té a veure amb la **práctica religiosa**, que és una part de cultura del poble.

Un breu apunt per ampliar el darrer apartat sobre el tema religiós. Jordi Figuerola, historiador del catolicisme vigatà i de les seves personalitats, escriurà que "*una de les característiques de l'Església catòlica espanyola i catalana durant el final de segle passat i principis de l'actual era la difícil relació amb l'estat liberal ja plenament consolidat*".³⁹ Des de la Revolució Francesa l'Església se sent incòmoda, sinó atacada, per l'aparició de formes de pensament, formes de vida que difereixen de la seva doctrina. El liberalisme i després els moviments socialistes i anarquistes amb les seves reivindicacions són vistes com una amenaça a la seva preponderància com a directora de la societat. És en aquest context que es produeix un intent de *recristianització* força important de l'Església per tal de no perdre la seva presència i protagonisme en la guia de la societat. D'aquí que apareguin –en aquest darrer terç del segle XIX– nous ordes religiosos, dedicats sobretot a l'ensenyament, i associacions amb objectius proselitistes com les que trobem a Taradell en el cas dels Lluïsos i la Joventut Obrera Catòlica.

Pel que fa al recull del passat de la Societat Casino de Taradell i els seus protagonistes, es reproduïxen uns exemples trets de les actes de les sessions del consistori sobre la seva relació amb el món eclesiàstic. En cada festa religiosa el rector de la parròquia convida l'alcalde i els regidors als actes de celebració de Nadal, Setmana Santa, sants patrons, etc.; demana l'adhesió a un manifest contra l'escola laica,⁴⁰ posar

³⁸ *Libro de sesiones de la Junta Local de enseñanza (1901-1907)* data 6.05.1907, pàg. 43-44. Capsa arx. (AMT).

³⁹ FIGUEROLA, Jordi: *Torras i Bages i la pastoral "Dios y el César" de 1921*. AUSA Patronat d'Estudis Osonencs. Vic, 1997, núm. 139, pàg. 366.

⁴⁰ "*El ayuntamiento se adhiere a la comisión federativa de sociedades católicas de Vic para protestar contra la reapertura de las escuelas laicas*". *Libro de actas 1910-1912* de 3.02.1910. Capsa arx. 440 (AMT). Hi ha diferents versions que expliquen l'esclat de violència anticlerical

el Sant Crist en llocs públic com a l'escola o a la sala de plens,⁴¹ i, més tard, la imatge del Sagrat Cor. A totes aquestes sol·licituds el consistori respon col·laborant econòmicament i assistint a tots els actes i no es coneix per ara cap retret o crítica en aquestes peticions per part dels regidors.

Tancant aquest apartat del context taradellenc, cal destacar un aspecte singular per les implicacions socials i econòmiques com són els visitants, els forasters de la colònia d'estiuejants ja des de començaments del segle XX, atrets pel clima saníto, clients assidus, alguns, de les activitats del Casino. Tot plegat, una aportació important d'aquests visitants temporals a tenir en compte en el capítol dels minsos recursos econòmics de moltes famílies del poble, auxiliades gràcies al lloguer d'habitacions i el servei domèstic.⁴²

d'aquell juliol de 1909 de la Setmana Tràgica. Però superada la indignació i trobat un cap de turc en la persona de Ferrer i Guàrdia, fundador d'escoles *modernes o neutres*, els catòlics dirigiran les seves accions contra aquests establiments. El 6 de febrer de 1910 hi haurà un míting a Vic pels contraris de l'obertura d'aquestes escoles. De l'estiu de 1909 Xavier Tornafoch, en el seu estudi *Del caciquisme a la democràcia*, Eumo Editorial Vic, 2007, pàg. 91, escriu: "*Tot i les protestes, la mobilització dels obrers osonencs no es va convertir, com en altres indrets, en una insurrecció popular, fins al punt que els estiuejants burgesos, com era el costum, estaven instal·lats als pobles turístics de la comarca—Tona, Taradell, Sant Julià de Vilatorrada— per passar-hi els calorosos mesos de juliol i agost, gairebé no notaren els efectes del terratrèmol social que sacsejava el país*".

⁴¹ "Se acuerda adquirir un crucifijo para colocarlo en la sala donde se celebran las sesiones (...) con el precio de 49 ptas., aprobándose dicho pago". Libro de actas 1914-1916 de 19.03.1916. Capsa arx. 441 (AMT).

⁴² Tan aviat com el 1901, el diari *La Vanguardia* —núm. 6.776 ed. tarda, pàg. 3— recollia en la seva edició del 23 d'agost, tot anunciant les activitats de la festa major, que "*la colonia barcelonesa y muy numerosa que veranea en esta hermosa villa, formará parte activa en estas fiestas, dado el entusiasmo que reina en ella*". Cal destacar a *La Veu de Catalunya* de 20.09.1903 núm. 1.674, ed. matí, pàg. 3, un article dedicat tot ell a destacar la presència dels estiuejants a Taradell, explicant les raons que ho justificaven. I una altra mostra a l'atzar, com a exemple d'una activitat econòmica important i molt sovintejada, en el mateix diari, però uns anys més tard, el 2.06.1915, pàg. 15, on s'inseria un anunci de lloguer: "*Veraneantes. En Taradell se alquilará, para durante la temporada de verano y con muebles un piso y toda una casa con jardín. También hay para vender, propiedad con casa y bosque. Razón...*".

1.3. Principals responsables de la fundació de la Societat Casino de Taradell. Anotacions biogràfiques

Es desenvolupa, ara, tot seguint una presentació sistematitzada de l'objectiu de la investigació, en primer lloc la biografia d'un primer dels protagonistes d'aquesta empresa social. Es desconeix el seu paper com a capdavanter en la iniciativa del Casino, davant del conjunt de noms de taradellencs, coneguts per les diferents juntes que ens han arribat, per tal d'establir qui tindria major responsabilitat almenys en una primera etapa, però, com es pot veure, fou un grapat important de taradellencs protagonistes de la Societat del Casino

1.3.1. Josep Escarda i Senosiáin

- Dades personals

Pel que s'ha pogut documentar⁴³ Josep Escarda i Senosiáin va néixer a Valls el 7 de maig de 1876, fill d'una família benestant. El seu pare, Gaspar Escarda López, era originari de Villanueva del Campo (Zamora) –consta en la seva partida de naixement del fill que tenia per ofici el d'*organista* i en un altre document de 1901 apareix com a *estanquero*–, mentre que la seva mare, Asunción Senosiáin i d'Abadal, nascuda a Madrid, es dedica a les tasques domèstiques.⁴⁴ Cal destacar el segon cognom de la mare, propi de llinatges d'Osona. El mateix passa amb l'àvia materna del doctor, Juana d'Abadal, nascuda a Vic. Aquesta dispersió familiar i a la vegada aquest retorn a un dels feus dels Abadal pot estar relacionat amb l'ofici o les activitats professionals dels pares del doctor, que es desconeixen. Va ser batejat ⁴⁵ a l'església de Sant Joan Baptista de Valls, l'11 de maig d'aquell any. Es desconeix si va tenir germans.

⁴³ Anotacions del Col·legi Oficial de Metges de Barcelona del treball que s'està realitzant en la redacció de les biografies de gran quantitat de metges catalans –en aquest octubre de 2019 s'arriba al miler– que se significaren en la tasca professional i social i estan reproduïts a www.galeriametges.cat.

⁴⁴ Ampliant la consulta a l'Arxiu Comarcal Alt Camp (Valls) no consta cap referència sobre els Escarda. Registros civiles de España. Ministerio de Justicia. Núm. 38.

⁴⁵ Reproduïm la partida de baptisme. Es veurà que en començar s'han equivocat de nadó i es corregeix a continuació: "*En la pila del bautismo de la parroquia de S. Juan Bautista de la villa de Valls, Arzobispado de Tarragona, a once de mayo de mil ochocientos setenta y seis, yo el infraescrito Vicario de la misma he bautizado solemnemente a José Carlos Juan Gaspar, hijo de padres incognitos*. Fueron sus padrinos Manuel Sánchez y Barberán, casado, peluquero, de Castellote, Teruel y Francisca Vaqués de Sánchez, de ésta a quienes he advertido el parentesco espiritual que han contraído y la obligación de enseñar la doctrina cristiana al bautizado. Y por ser así firmo la presente partida en Valls fecha ut supra.*

[*] el tildado diga los consortes D. Gaspar Escarda (y López) y Da. Asunción Senosiáin siendo sus abuelos paternos D. Gaspar (Escarda) y Da. Justa López, maternos D. Estanislao (Senosiáin) y Da. Juana Abadal. Valga la enmienda por disposición del Illre. Sor. Provisor, Vicario General de Tarragona dada el nueve de Junio del presente año. Lorenzo Guardia, Pbro. Vic".

Realitzà els seus estudis secundaris a l'Institut Provincial de Segunda Enseñanza de Barcelona –avui dia, Institut de Batxillerat Jaume Balmes des del 1942– i sembla que cursà el darrer curs de la carrera professional –iniciada el curs 1891/92 a Barcelona– a la Facultat de Medicina de la Universitat de València, on es va llicenciar el maig de 1898 com a metge i cirurgià.⁴⁶

Consta⁴⁷ que es va casar amb Anna Pedrals i Fernández,⁴⁸ nascuda el 4 d'agost de 1878 a Barcelona, i pel padró de 1924 sabem que porta setze anys residint a Taradell, per tant vindria a Taradell cap al 1909, i que es dedicava a les feines de casa. Per un apunt al marge consignat a la partida de baptisme (reproduïda a la nota 45), van contraure matrimoni a la parròquia de Santa Maria de Gràcia de Barcelona el 15 de març de 1909.⁴⁹

Segueixen en tot moment el ritual catòlic de batejos, matrimonis i enterraments en la seva família. Neixen dues filles del matrimoni, Asunción Escarda Pedrals, nascuda el 1910, i Josefina o Josefa Escarda Pedrals, el 1912, totes dues a Taradell i que es dediquen a les feines domèstiques. No es coneix que fossin estudiants/internes? en

Consta al Llibre XXXII de partides de baptisme que comprèn el període de 18.06.1872 fins al 25.03.1877, capsa arx.120 de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona (AHAT) de la citada parroquia. Digitalitzat pàg. 748 a www.arxiuenlinia.ahat.cat. L'error en l'anotació de la partida de baptisme ens fa dubtar que sigui una informació veraç pels noms dels padrins, ja que introdueix certa dispersió familiar com es veurà més endavant, que no concorda.

⁴⁶ Consultat l'expedient acadèmic a l'arxiu de la Facultat de Medicina de València, cal deixar constància, com hem fet en altres dades aportades en aquesta investigació, que són referents, fites que ens situen en aspectes més amplis de la personalitat de Josep Escarda. Rep alguna influència, malgrat la seva joventut, de professors o polítics de la València dels seus estudis? Francisco Moliner Nicolás (1851-1915) va ser rector de la Univesitat de València i professor de les assignatures de fisiologia i patologia mèdica quan el jove Escarda hi estudiava. Hi trobem la seva signatura com a vocal, quan firma les actes de l'examen de grau del mateix Escarda. Moliner va ser diputat al Congrés espanyol tant pel partit liberal com pel conservador i el 1908 va ser arrestat per haver donat suport al moviment dels estudiants que reclamava millores dels recursos econòmics de la facultat. De la web www.historiadelamedicina.worldpress.com, reproduïm uns passatges que podrien ser exemple per al futur metge: es diu de Moliner que “*desarrolló campañas contra la tuberculosis y creó el Sanatorio antituberculoso de Portacoeli con su fortuna personal y con las ayudas que conseguía de estudiantes y obreros. (...) Su discurso se desenvolvió siempre alrededor de la idea de regenerar la sanidad y la educación nacionales*”.

⁴⁷ Capsa arx. 565 (AMT), on es recullen diferents padrons del poble de 1897 a 1939 i Registre civil matrimonis.

⁴⁸ En la construcció de l'arbre genealògic de l'esposa del doctor Escarda apareix com a pare Antonio Pedrals i Cisternas, de la Garriga. Altres personatges amb el mateix cognom es troben en aquesta vila i en aquesta època, com Francesc d'Assís Pedrals i Cisternas, metge, precisament –casat el 1871 amb Isabel Santamaria de Granollers–, i Hermenegild Pedrals i Cisternas, notari a Barcelona el 1895. A *La Vanguardia* de 25.11.1901 s'insereix una nota on diu que es jubila de notari de Vic. A Granollers hi ha una casa pairal, can Pedrals, que va ser propietat d'aquesta família i avui dia és centre cultural del municipi.

⁴⁹ Breu nota del casament a *La correspondencia de España* de 18.03.1909, pàg. 2.

algun lloc determinat, de Vic o de Barcelona, com en altres casos de gent del seu nivell, ni que tinguessin una ocupació professional determinada.

En aquest 1924 el padró municipal mostra que tenen una serventa, Dolors Matavacas i Sirvent, nascuda a Santa Eugènia de Berga el 1883 i que porta vivint a Taradell vint-i-un anys, per tant des del 1909, quan el doctor formà la seva família. També hi consta que conviu amb una parenta del Papiol (Baix Llobregat), Carmen Casado i Casau(?) nascuda el 1850, per tant, ara, amb 74 anys.

Els primers anys d'estada a Taradell viu al carrer de Vic, núm. 6-8 amb el seu pare. Més tard, cap al 1920, la nova família tindrà el seu domicili a can Pallàs, a la Plaça núm. 1 (anomenada també plaça Major, de la Constitució o de la República amb el pas dels anys), almenys durant un temps. No apareix sempre en tots els padrons de què es disposa d'aquests primers quaranta anys del segle XX. La casa de can Pallàs s'hauria acabat de construir el 1917, segons consta en l'inventari de patrimoni de la Generalitat.

- Activitat professional

Arribà a Taradell pel juny de 1898 –tot just llicenciat– amb 22 anys acabats de fer. Es desconeix quin és el tràmit administratiu pel qual accedeix a la plaça de metge del poble. Els municipis són els que demanaven els metges titulars en una convocatòria oberta. L'any següent és nomenat membre de la Junta de Sanitat de la vila i obté la plaça de metge titular en propietat el 1900.⁵⁰ Finalment cal deixar oberta la possibilitat que tingués alguna coneixença o influència per part d'una de les branques dels Abadal de Vic, fet pel qual potser el portaria a Taradell.

S'havia legislat recentment ⁵¹ una nova llei de sanitat –que ja no afectava els tràmits administratius i laborals de Josep Escarda– i en l'article 101 diu que “*en el Cuerpo de Médicos titulares públicos o oficiales (perciban o no haberes de los fondos públicos), se ingresará por oposición*”, segons el nombre de llocs previstos i aquesta oposició se celebrarà en el districte universitari corresponent.

La llei referida descriu amb molt detall quines són les tasques com a metge d'un poble de menys de 2.000 habitants, a principis del segle XX. No solament el que és bàsic com a tal, com és l'atenció als malats, sinó tots els aspectes lligats al càrrec de

⁵⁰ Dossier Sanitat Ajuntament de Taradell. Capsa arx. 237 (AMT). Els metges depenien del Ministerio de la Gobernación i la llei vigent quan ell ve a Taradell era la *Ley de Sanidad de 1855* i no es menciona res de com s'adjudicava el personal sanitari. Per Reial Decret de 14.07.1891 *Reglamento del Médico Titular* tenim coneixement de l'ordenació per nomenar el personal mèdic.

⁵¹ Ministerio de la Gobernación, *Instrucción General de Sanidad Pública*, *Gaceta de Madrid* 23.01.1904. Renovació a fons de la llei anteriorment citada.

responsable d'*Inspector Médico Municipal*,⁵² com el control de les epidèmies, la higiene, la salut pública, aigües per beure i brutes, etc., i també la beneficència amb la redacció dels corresponents informes que se'n derivaven. El salari d'inspector el pagava el govern –Ministerio de Gobernación– i el de metge encarregat de la beneficència, inicialment, el municipi. A part, obtenia una altra percepció (la iguala?) dels vilatans no pobres. També s'encarregava de visitar gratuïtament els pobres del poble.⁵³ Tot plegat es dedueix que el tema de la salut pública es portava endavant com ben bé es podia.

Però també ha de formar part de la *Junta Municipal o Local de Sanidad* i així consta en l'acta de constitució del dit organisme el 1899-1900, on apareix el seu nom en la presa de possessió del càrrec de cap de dita Junta com a metge titular.⁵⁴ Cada any, segons l'article 50è del *Reglamento del Médico Titular*, havia de redactar un informe o memòria de la situació sanitària de la vila, que la consulta d'aquesta –cas de conèixer la seva localització– donaria informació molt important sobre l'estat i la gestió de la salut dels taradellencs.

Arran de citar la comissió especial de gestió d'aspectes singulars del poble quant a sanitat –com també passava amb la d'ensenyament–, val la pena reproduir quina era la composició amb la distinció dels diferents membres. Es constituïa, juntament amb el metge, amb un president que era l'alcalde, un vicepresident i un secretari de la Junta. A continuació i en qualitat de vocals hi formaven part el secretari de l'Ajuntament, el veterinari, el rector de la parròquia, el mestre nacional i un veí. En altres documents s'assenyala que hi formaven part el farmacèutic, que ja n'hi havia a Taradell, composició que es manté en l'actualitat en molts patronats i fundacions públiques. El cas és que es dona d'alta al Col·legi Oficial de Metges de Barcelona el 20 de juny de 1911, organisme corporatiu de la classe mèdica.

L'atenció als malalts s'efectuava als domicilis particulars dels afectats, fet que suposava el desplaçament del facultatiu en una dispersió geogràfica important i sotmès a les inclemències meteorològiques. Cal tenir present que era metge cirurgià i per tant

⁵² *Libro de actas* de 27.08.1911. Capsa arx. 411. (AMT). “Se giró inspección sanitaria con el Inspector Provincial de Sanidad y el Inspector Municipal Sr. Escarda y todo estaba bien”, anotació en viu contrast de quina era la realitat.

⁵³ Reglamento de 14.06.1891, “para el servicio benéfico-sanitario de los pueblos”. *Gaceta de Madrid* 16.06.1891, núm. 167, pàg. 914-915. Ja existia el sistema de les *igualas* amb els pacients.

⁵⁴ Ofici de 20.06.1899 del *Gobierno Civil de la Provincia de Barcelona - Sanidad*, núm. 552. Nomenament de vocals de la *Junta municipal de Sanidad para el bienio 1899 á 1901*. Por Real orden de 14.06.1889. I més tard tenir present el *Libro de actas de la Junta Local de Sanidad*, capsa arx. 237 (AMT), que abasta del 13.02.1902 al 27.06.1933. Es tracta d'un llibre d'actes molt escuet i solament d'apunts administratius. El citarem més vegades ja que es fan referències importants sobre la salut dels taradellencs.

suposava fer intervencions especials al mateix domicili. No es troben referències de l'antic hospital de Taradell com a dispensari. Resta anotar l'atenció mèdica que es pogués realitzar a casa del doctor, com sembla que va ser així, quan vivia a can Pallàs.

De les actes del consistori i de la premsa de l'època, pel que fa al doctor, es recullen alguns apunts que fan referència a la seva activitat mèdica.⁵⁵ Per exemple, el 8 de novembre de 1908 hi ha constància de l'activitat de reconeixement dels joves en edat militar que realitzava anualment des de 1899: "*Acto seguido fue leída una relación presentada por el médico titular de este Ayuntamiento D. José Escarda comprensiva de los mozos que reconoció en el acto de clasificación y declaración de soldados que tuvo lugar el día primero de Marzo de este año y de los honorarios devengados por dicho reconocimiento que asciende á cincuenta y cinco pesetas, cuya relación fue aprobada por unanimidad y se acordó pagar los dichos honorarios con cargo a (...)*".⁵⁶ Aquesta circumstància posava en evidència greus mancances tant de la salut com de la formació humana bàsica dels joves, segons consta en els informes recollits.

Més endavant, en aquest període de 1900 a 1914, s'hi reflecteix amb assiduïtat la preocupació pel tema de l'aigua potable, sigui per abastar-la, amb mitjans tècnics per fer-la arribar a la part superior de la vila –construint dipòsits i fonts públiques–, sigui vetllant per la salubritat amb la pràctica d'anàlisis regulars i les actuacions per superar les deficiències en el seu recull.

I encara hi havia més responsabilitats per als consistoris que es portaven a terme com bonament podien pel que fa a la higiene, neteja, vies públiques, clavegueres, alimentació, escorxador, epidèmies, cementiris, desinfeccions diverses, etc. Eren àrees per atendre i per exercir la previsió més acurada.

Finalment, un apunt sobre la salubritat de les ciutats i dels camps, que potser marxa una mica de l'objectiu d'aquesta investigació –la realitat i activitat del Casino de Taradell– però que giren entorn als propòsits del doctor Escarda per la seva personalitat i dedicació social. Des del 1903, el *Instituto de Reformas Sociales* de l'Estat recollia que "*todos los testimonios, tanto médicos como literarios, insisten en las condiciones espantosas de la vivienda popular. Techos bajos, ventilación y alumbrado insuficientes, peligrosa proximidad de las letrinas, promiscuidad, "cama común", etc. Escasea el agua,*

⁵⁵ El 28 de maig de 1899 succeí un greu accident que afectà mortalment cinc taradellencs a causa dels llamps d'una tempesta cap a la zona de Vilacís de Vall: "*Los mozos de escuadra, acompañados del juzgado y del médico don José Escarda, se presentaron en el lugar del suceso, prestando el auxilio necesario*". *La Vanguardia* de 2.06.1899, pàg. 3.

⁵⁶ *Libro de actas 1894-1908*. Capsa arx. 441 (AMT).

sobre todo en tiempo de canícula".⁵⁷ Aspectes que amplien l'angle de visió de la situació de mancances de la vila i la seva gent i, per tant, el projecte de constituir un centre superador d'aquestes.

Cal aprofitar, relacionat amb aquesta precarietat de condicions de vida, citant que en aquest temps sovintegen les notícies a la premsa de vilatans que han sigut detinguts per haver agafat llenya del bosc o dels marges per al seu consum i han estat denunciats i portats davant l'autoritat competent pels mossos d'esquadra per apropiació indeguda.

- Activitat política i social.

En primer lloc, consta que el 1905 Gaspar Escarda i López, pare del doctor, ostenta el càrrec de *síndic*⁵⁸ al consistori per poc temps, ja que mor a principis de 1907 a Barcelona. Per altra part, Josep Escarda, per la seva participació en la Junta Municipal de Sanitat, tindria un paper important en les reunions del consistori fins que el 4 de gener de 1914 és escollit, a més a més, per a un càrrec polític com a tinent segon d'alcalde. De la informació de documents oficials s'entreveu una personalitat forta, expeditiva, sense gaires contemplacions, que potser li suposaren un cert aïllament en la seva activitat social i un distanciament respectuós.

Forma part del grup de taradellenc fundadors de la Societat del Casino i de la cooperativa, que es desenvoluparà en diferents etapes.

Com ja s'ha descrit, a cada festivitat de Nadal, Setmana Santa i festa major, a petició del rector de la parròquia es convidava tradicionalment els membres del consistori a assistir als actes religiosos –segons es desprèn de les actes municipals– i no constant cap resistència, essent aprovada l'assistència per unanimitat dels regidors i desconeixent-se cap opinió discordant del doctor.

Un aspecte simpàtic de l'extensa relació social que portava a terme el metge del poble i com a membre de l'entitat del Casino, ve donat per la relació que mantingué amb els participants de les colònies infantils de l'Ajuntament de Barcelona, que durant uns vuit anys s'hostatjaren a l'estiu a Taradell. Es recull a *La Veu de Catalunya* que

⁵⁷ SERRANO, Carlos et alt. *Los felices años veinte: España, crisis y modernidad*. Editorial M. Pons. Madrid, 2006, pàg. 156.

⁵⁸ Eleccions novembre de 1905: Jaume Reig i Pla, alcalde amb 7 vots; Joan Sales i Bayés i Ramon Gurri i Viñeta, tinents d'alcalde; Gaspar Escarda i López, síndic. Regidors: Ildefons Colomer i Bellit, Marc Vigas i Vilamala, Segimon Casademunt i Carné, Francesc Vila i Pujol i Jacint Mulet i Falgueras. Reproduït de BAUCCELLS, Josep: *Revista de Taradell*, agost 1977.

Cal anotar que el càrrec de *síndic* comportava la revisió dels pressupostos i els comptes comuns, vetllant pels interessos municipals, aspectes que suposen una confiança determinada.

*“segueixen essent objecte de tota mena de distincions les noyes de la colònia escolar municipal que està estiuejant en aquesta població. (...) El doctor Escarda les ha volgut també a casa seva obsequiant-les ab gran sollicitut, contribuint molt sa senyora mare a felshi agradable la visita. Les noyes corresponen a tals obsequis entonant boniques cançons de les que s’han fet ab un bon repertori que canten a la perfecció”.*⁵⁹

⁵⁹ *La Veu de Catalunya* de 25.08.1908 núm. 3.357, pàg. 3. Confon el cronista l’assistentia per la seva mare? Vivia encara?

1.3.2. Pere Papell i Riera

Es tracta d'un altre personatge que té un paper cabdal en la creació i funcionament del Casino i en l'activitat del consistori com a regidor i alcalde, és a dir en les necessitats dels taradellencs i en el seu benestar.

- Dades personals

Nascut a Barcelona, al barri de Gràcia, el 13 de juliol de 1876. De família⁶⁰ treballadora en el ram tèxtil a la fàbrica dels Sert a Barcelona.

El seu germà Lluís (1864-1922), enginyer tèxtil, esdevindrà mestre d'un grapat d'alumnes en el camp de l'enginyeria d'aquest ram i treballarà com a dissenyador dels motius i estampats de la casa Sert durant força temps i amb notable èxit.⁶¹ Ha arribat una composició poètica personal dirigida al seu nebot Lluís, fill d'en Pere, amb motiu del seu aniversari, que mostra clarament el tarannà familiar. Uns versos escollits ho demostren: *"Als (hermanos) creurels sempre / dons sols ensenyen el bé / molta instrucció, molta fé / servir de mirall y exemple. Tots estaran satisfets / tot hom més t'estimarà / y de sempre servirà / per tots els teus germanets. Y pensa que a Taradell / sent instruit i educat / deixaràs per sempre honrat / el bon nom de can Papell"*.⁶²

Cal referir que una germana, Francisca, està casada amb un actiu promotor del teatre –al barri a l'entorn de la fàbrica dels Sert, al c. Trafalgar de Barcelona–, Francesc Grau, afició que compartirà el nostre personatge i aquesta afició serà portada per en Pere a Taradell amb escreix, amb generositat i competència. Per la seva trajectòria posterior i per les responsabilitats que assumirà es tracta d'una persona amb caràcter conciliador i formació escolar ferma. Freqüenten la vida associativa dels ateneus, que segueixen escampant la seva influència de promoció social amb força en les primeres dates del segle XX.

A Barcelona, Pere Papell es casa el 18 de març de 1900 amb Teresa Abelló i March, filla de Reus i treballadora a can Sert.⁶³ Neixen d'aquesta unió a Barcelona la

⁶⁰ Fill de Joan Papell de Tiana i M. Àngela Riera de Barcelona i viu al c. Monarch, 16 (avui Mòneg), de Barcelona, en aquesta primera etapa de la seva vida a tocar de la fàbrica dels Sert del carrer de Trafalgar.

⁶¹ Al setmanari *Aurora social* núm. 43, pàg. 4, de 22.02.1908, setmanari defensor dels interessos del treball, citen el contingut de la prestigiosa revista *Cataluña textil* (1906-1937) núm. 16, on figuren un parell d'articles seus i es persona rellevant dins dels *professorat català* del ram. Es publica la seva esquela a *La Vanguardia* el 19.01.1922, pàg. 1.

⁶² Arxiu família Papell.

⁶³ Descendent de la Vilella Baixa (Priorat).

seva filla Àngela el 1901 i en Lluís el 24 de novembre de 1904. La seva esposa mor poc després d'haver nascut el seu fill Lluís.

Ve a Taradell amb la seva segona dona, Aurora Pàmies i Cintes (Barcelona, 1874 - Taradell, 1963)⁶⁴, un cop casats a l'església de Sant Pere de les Puelles de la capital el 12 de juny de 1906. És potser llavors quan Pere Papell és enviat pels directius de l'empresa Germans Sert a dirigir la fàbrica de Taradell l'agost de 1906, segons consta en els llibres de salaris conservats. Més endavant ocuparà una casa en el lloc del Tint de Baix, 35,⁶⁵ espai ara tot just començat a urbanitzar i a construir-se la nova fàbrica i la residència dels Sert a Taradell, obres que s'allargaran fins als anys 20 portades a terme pel constructor Riera Buch i altres col·laboracions. Mentrestant, i en una primera etapa, es desconeix on tenia el seu domicili familiar, tot i que es comenta que els treballadors en aquest començament del segle XX pujaven ocasionalment per endegar el procés fabril i s'hostatjaven en cases particulars.

La primera filla, Cristina, d'aquest segon matrimoni, neix a Taradell el 1909 però morirà als divuit mesos. Encara tindrà tres fills més que naixeran a Taradell: en Josep M., el 1910; en Pere, el 1914, i en Joan, el 1916. En Josep i en Joan moriran a la Guerra Civil espanyola.⁶⁶ En Lluís i en Pere tornaran de la guerra sans i estalvis. En Lluís i la seva germana Angelina es quedaran a viure a Taradell, on es casaran i hi tindran descendència.⁶⁷

- Dades professionals

En els primers documents localitzats consta a l'agost de 1906 Pere Papell com a treballador a la fàbrica dels Sert a Taradell, amb el sou més alt de tota la llista de treballadors –una catorzena el 1914–, per tant es pot deduir que era el director, aspecte confirmat pels familiars, tot i que a nivell del poble sempre es parlava de *l'encarregat*.⁶⁸ I ho serà, sembla ser, fins als anys 30, quan deixi el poble. Més endavant es té

⁶⁴ Filla de Josep Pàmies i Cristina Cintes, ambdós de Barcelona, i viu al c. Monarch, 14 (avui Mònec). També és treballadora a l'empresa de Sert Hnos. i ocupen habitacles de la casa-fàbrica Sert y Solá.

⁶⁵ Padrons de Taradell de 1924 i 1930 (AMT).

⁶⁶ MIRET, Josep: *El cost humà de la guerra civil i la postguerra a Taradell*, a la revista IX/XXI 2017 de Taradell, núm. 2, pàg.122.

⁶⁷ Lluís es casarà amb Magdalena Puig i Reig de Taradell, filla de mosso d'esquadra, i celebraran el banquet nupcial a les instal·lacions del Casino. *La Vanguardia* de 19.04.1928, pàg. 26.

⁶⁸ Gràcies que s'han conservat uns exemplars dels *Llibres de salaris*, de 1906 a 1920 de l'empresa Sert Hnos. de Taradell –fons documental família Papell–, es poden conèixer amb precisió els sous dels treballadors. Com a exemple, Pere Papell cobrava 35 ptes. de setmanada, el febrer de 1914, que li corresponen per sis dies de treball a un jornal de 5,80 ptes. per onze hores de treball-dia.

documentat que la qualificació laboral era la de *majordom*, que en les fàbriques del cotó s'entén qui organitza la producció, és a dir qui prepara tota la maquinària i el material perquè els treballadors i treballadores puguin realitzar la feina.

Tot i la plantilla composta de dones en algunes etapes, en anys posteriors sovint pujaven treballadors de Barcelona que venien a Taradell per ajudar a les tasques complicades o a formar els nous treballadors com s'ha fet referència. Tot sembla confirmar l'esperit que havia conreat Domingo Sert i Rius a l'empresa d'un tracte amable i just amb els empleats. Es conta que les treballadores de l'època amb infants estaven agraïdes amb Pere Papell perquè les deixava sortir, per exemple, per donar el pit o a l'atenció d'alguna criatura malalta, com també pasava amb les mares del Vapor. Era una persona que sabia manar, de caràcter autoritari però amb bon cor i conciliador.

- Dades polítiques i socials d'aquests primers anys 1900-1914

No es coneix, per ara, com comença l'amistat i la col·laboració amb el doctor Escarda que els portarà a ser un equip en la fundació de la Societat del Casino i més tard una cooperativa i a compartir tasques al consistori. Aquesta diferència d'origen, d'estudis i de professió com és que conflueixen els esforços en uns projectes tan clars i actius? Tots dos formaven part dels *poders fàctics del poble*, juntament amb l'alcalde, el capellà, el mestre, el metge, etc. Tenien estudis i eren forasters, no lligats i condicionats pel món social, agrícola i rural. Apassionats pel teatre, i promotors d'iniciatives socials conciliadores que porten a terme amb competència i amb discreció.

En aquests primers anys del primer capítol no consta cap aspecte de participació política de Pere Papell, com ser membre del consistori segons succeirà més endavant, això sí compromís amb el teatre com a bon actor i en la Junta del Casino com un dels fundadors i responsables, com ja s'ha assenyalat.⁶⁹

⁶⁹ Sobre l'afició al teatre tenim una dada que ens acostaria a explicar els seus inicis. El sacerdot Francesc de Paula Codina i Sert havia fundat el 1892 el Centre Cultural Sant Pere Apòstol, precisament al núm. 14 del carrer Mònec de Barcelona, i es donava el cas que Pere Papell tenia el seu domicili al núm. 16. Tant és així que es tenen dades que el 1902 dirigí una obra de teatre en aquest local. Cal afegir que aquests habitatges eren de l'empresa Sert Hermanos i que donat el segon cognom del fundador del centre tindríem un altre exemple de l'activitat filantròpica dels Sert. Veure nota 18 d'aquest capítol on es pot relacionar un altre parent dels Sert.

1.3.3. Domingo Sert i Badia (hipòtesi)

Sense avançar esdeveniments, en aquest primer bloc es reuneixen dades com a hipòtesi de possible col·laboració amb la Societat del Casino de Domingo Sert i Badia (1866-1952),⁷⁰ ja que consta que va efectuar moltes donacions pel bé del poble quedant una imatge de protector del progrés social i econòmic, i és possible que d'alguna manera col·laborés o tingués alguna relació amb la marxa del Casino, tema d'aquest recull. De fet, Antoni Pladevall, en una breu col·laboració, deixà escrit que *“entre aquestes dues entitats (el Casino i el Centre Catòlic) hi havia força rivalitat com solia succeir entre els pobles on hi havia estiuejants o industrials ja que es marcaven unes diferències entre estiuejants i gent del poble, empresaris i treballadors. Al Centre hi acudien els treballadors o gent del poble i al Casino els estiuejants i els empresaris”*.⁷¹ Es tracta d'una descripció que interessa demostrar, si més no, si hi havia una relació de col·laboració a distància o per intermediaris en aquest projecte cívic per part dels empresaris o industrials de Taradell. Algun nom dels membres de les juntes del Casino es poden situar com a empresaris. D'aquí que es reservi la figura de Domingo Sert per si existí alguna col·laboració. La labor social del seu pare, Domingo Sert i Rius, tant en la fundació de residències per als treballadors jubilats com en la creació de subsidis de malalties i accidents laborals, fa pensar en una continuïtat benefactora de l'hereu de la corporació tèxtil dels Sert, sobretot a partir de 1919 quan per la mort del seu germà Francesc de Paula, amb qui compartia la gerència del conjunt empresarial, esdevé l'únic propietari. Entre tots dos portaven el rumb dels negocis, ja que en Josep Maria, l'altre germà, vivia de la pintura i de gestions comercials de la companyia a l'estranger. Hi ha tres germanes més que no hi participen.

Una altra raó de la possible relació seria l'actitud de la plantilla de treballadors, socis de l'entitat del Casino, sobretot arran dels conflictes laborals que s'esdevindran i del paper polític que prendran els responsables en les reivindicacions.

⁷⁰ Domingo, Domingu o Domènec era *Mingu o Minguet* en l'ambient familiar.

⁷¹ VILA i BOIXADER, Ramon: *Catalunya, esqueixos d'un passat*. Memòria Ed. Mataró, 1993, pàg. 58. No obstant, al diari *El Poble Català* de 18.08.1907, núm. 549, pàg. 2, qualifica de centre obrer el nou Casino en la relació d'actes de festa major del primer dia: *“A les vuit del vespre lluminaries, cerca-vila y serenades al Casino Obrer”*. Més endavant, anys 30 i durant la repressió franquista, la gent assídua del Casino serà titllada d'*esquerranosa*.

- Dades personals

Estudia enginyeria industrial a... amb l'objectiu del negoci familiar o per tradició?

Visites a Anglaterra?

Es va casar amb Antònia Bertran i Musitu (1879-1946), germana de Josep Bertran i Musitu, el dirigent de la Lliga Regionalista que va promoure i dirigir el sometent protector sobretot de les classes benestants. No van tenir descendència i la seva fortuna i conjunt industrial passarà als seus nebots.

- Activitat política i empresarial

Pel que fa a l'activitat pública –com és conegut, carregada d'interessos particulars com els empresaris del proteccionisme industrial–,⁷² i seguint la tradició familiar, es presenta ben jove com a diputat a les eleccions generals espanyoles per Manresa (1896-98) i més tard el 1901-03 ho farà per Tremp per la Lliga Regionalista. Sobre aquest fet, un apunt de Conxita Mir en el seu estudi sobre el caciquisme a Lleida: *“En darrer terme, Tremp comptà amb la candidatura de Domènec Sert i Badia, ric industrial –diputat per Manresa el 1896–, enviat pels regionalistes de Barcelona i acceptat pels cacics del districte, després de fer un fort dipòsit en metàl·lic com aval de les seves promeses de carreteres. Això forçà la retirada de José Moragas, inicialment candidat oficial. Vet aquí com els diners eren la millor garantia de l'elecció”*.⁷³

Participà aviat en el que s'ha dit la *febre d'or* de finals de segle XIX amb inversions diverses. Personatge de gran influència va tenir un paper destacat en el camp econòmic creant noves fàbriques, invertint en la mineria i en l'aprofitament hidràulic per generar electricitat. Formà part dels organismes directius de Riegos y Fuerzas del Ebro S.A. i també de la Cia. Barcelonesa de Electricidad. A la primera d'elles hi aportà les concessions obtingudes per l'aprofitament de les aigües del riu Noguera Pallaresa (petició el 1901 i concessió el 1910 i l'any en què és venuda a la societat canadenca d'en Pearson). També per aquesta època presentà un projecte a la Diputació de Barcelona per a l'aprofitament de les aigües de la Tordera amb la promesa de creació

⁷² El seu pare va ser *“uno de los prohombres de la Renaixença y magnate de la industria textil: Domingo Sert i Rius, presidente de la Diputación de Barcelona y de Fomento del Trabajo Nacional, la patronal más antigua de Europa, senador del Reino y uno de los industriales catalanes que financiaron la restauración de Alfonso XII”*. ARNÚS, María del Mar: *Ser(t) arquitecto*. Anagrama. Barcelona, 2019, pàg. 35. L'autora està casada actualment (2019) amb un descendent dels Sert que ostenta el títol nobiliari de 4t comte de Sert.

⁷³ MIR, Conxita: *Lleida (1890-1936) Caciquisme polític i lluita electoral*. Abadia de Montserrat, 1985, pàg. 102.

d'una indústria tèxtil a Sant Celoni, que no arribà a materialitzar-se en cap camp dels projectats.⁷⁴

Una biografia ja citada resumeix l'habilitat per als negocis i la gestió del conglomerat financer, industrial i polític del que passà a formar part per herència del seu pare i, també, amb mèrits propis des de l'entorn familiar propici.⁷⁵

1.3.4. Altres col·laboradors

Altres personatges, primerencs en el projecte del Casino, foren els que signaren les gestions dels primers estatuts i apareixen els seus noms en els documents dels inicis de les activitats. La feliç circumstància de conservar-se els llibres de comptabilitat dels salaris de l'empresa Sert dels primers vint anys del segle XX permet comprovar la participació del personal, dels obrers en l'activitat del Casino. Noms com el mateix Pere Papell i la seva esposa Aurora Pàmies, Isidre Vila, Josep Font i Lluís Brugalla, treballadors, confirmarien la tesi de la relació estreta sigui amb personal sigui amb recursos de la marxa de la societat del Casino, per exemple el gener de 1916.

Així doncs, altres noms que interessa destacar, alguns procedents de l'escisió del Centre Catòlic i altres nous elements en la nova societat recreativa que tingueren un protagonisme molt destacat:

Josep Vilà i Puntí (1850) —majordom del tèxtil dels Sert?—, de Riudeperes (Sant Martí), força actiu en l'activitat social de Taradell.

Jaume Serrat i Matabosch (Camprodon 21.12.1879), el farmacèutic del poble. El 1910 porta quatre anys a Taradell.

⁷⁴ PORTALS i MARTÍ, Joan: *Aprofitament hidroelèctric de les aigües de la Tordera per a usos industrials. Els projectes presentats per Domènec Sert i per Ramon Tàpies l'any 1900*, pàg. 200. Encara es publicà una *rehabilitación de la concesión* en el BOE núm. 21, pàg. 348, de 21.01.1949.

⁷⁵ L'autora ARNÚS, M. Mar, op. cit. pàg. 32-33, escriu: "*El temprano fallecimiento de su marido (Francesc de Paula Sert i ella és Jenara López y Díaz de Quijano, germana d'Antonio López, marquès de Comillas) en 1919, a consecuencia de las tensiones producidas por la Primera Guerra Mundial, convulsionará a toda la familia. Las Industrias Sert abastecían al ejército francés y americano de capotes y mantas, por mediación del pintor Josep Maria. Los encargos eran de tal envergadura que los grandes núcleos textiles de Sabadell y Terrassa trabajaban a manos (llenas?) y a destajo para ellos, en una arriesgada operación financiera. El hijo mayor, Francisco, había cobrado felizmente las enormes deudas de los Estados francés y norteamericano, por lo que se dijo en la Barcelona de su tiempo que el conde de Sert era el más rico del cementerio. Al morir este, su hermano, Domènec, no quiso repartir los beneficios de esta operación con sus hermanas, hecho al que se opusieron los Sert López, por lo que Minguet, como le llamaban en casa, compró entonces toda la industria asociándose con un banco. Jenara López, heredera universal de su marido, tomó entonces el mando de la familia y decidió invertir gran parte del dinero cobrado de los Aliados durante la Primera Guerra Mundial en los negocios de los López: la Compañía Trasatlántica, la Compañía Tabacos de Filipinas, la Hullera Española y la Banca López*".

Joan Pujol i Font, de l'empresa de Can Vega. Apareix com a síndic en la constitució del consistori de l'1 de juliol de 1909 ⁷⁶ i com a jutge municipal el 1915.⁷⁷

Andreu Ballester i Serra, més aviat un rendista immobiliari, fou el propietari dels locals dits popularment *xec risso* ⁷⁸, on tenia llogats petits emprenedors amb els seus telers, i també era propietari de l'edifici del primer Casino. Apareix organitzant la inauguració el 25 de desembre de 1907 del Casino, segons la crònica apareguda a *La Veu de Catalunya* com es veurà més endavant. Diferents socis comparteixen aquest cognom i es poden suposar relacionats per llaços familiars.

Els Brugalla tenien una petita fabriqueta de teixits. Sense haver-se efectuat cap investigació a fons d'aquesta important nissaga de Taradell, es reproduïxen els noms dels documents del Casino: Vicenç Brugalla i Ballester, casat amb Concepció Franch i Vivet, pare de Vicenç Brugalla i Franch (el 2.05.1904 té 30 anys); Josep Brugalla, Genís Brugalla⁷⁹ i Ballester i Lluís Brugalla i Ballester, germans? Aquest darrer destaca com a actor al teatre del Casino. Pere Grañén en les seves *Memòries* en fa referència: "*Al costat de la casa (on estiuejava) hi havia la fàbrica de teixits de la família Brugalla, que mentre funcionava feia un soroll molt intens, encara que ens hi vàrem acostumar*".⁸⁰ Freqüència del cognom Ballester que demana un aclariment o constitució de les relacions parentals i d'activitat econòmica.

Els Barfull: Vicenç Barfull, Jaume, Emili i Delfí Barfull i Tubau (1886), (empresaris del transport?), fabricants de carruatges, tenien un molí baixant a l'esquerra per la carretera cap a Vic davant de la Font Gran. Ocupen càrrecs al consistori local per exemple el 1918.

Joan Viñes Figueras, de la Vilella Alta (Priorat), nascut el 30 de juny de 1884, se'l veu formant part de la Societat Casino de Taradell com a president de la Junta el 1914. Fou el mestre de l'escola pública de Taradell prenent possessió el 7 de maig de 1908 fins al 1916.⁸¹

⁷⁶ BAUCCELLS, Josep: *XI Els ajuntaments de Taradell*. 53. *Revista de Taradell*, 1977.

⁷⁷ *La Publicidad* de 8.08.1915, pàg. 4.

⁷⁸ Andreu Ballester vivia al carrer Sant Sebastià, 79, on la casa portava el motiu de *Xec risso* per referència al producte del tèxtil de la seva fàbrica: el *rus o ris* per fer tovalloles.

⁷⁹ A *La Veu de Catalunya* de 30.08.1911 núm. 4.409, pàg. 3, apareix una nota del dia del seu casament descrivint el nuvi com "*el jove fabricant, fill d'una de les famílies més distingides d'aquella població*". Es casa amb Neus Cosmen Mouné, també filla d'empresaris. Els dona la benedicció Joan Brugalla, capellà i cosí d'en Genís.

⁸⁰ GRAÑÉN i RASO, Pere: *Memòries*. Fragment reproduït a la revista *Nou vint-i-nou* de Taradell, 2010, núm. 1, pàg. 169.

⁸¹ Segons el diari *La Cruz* de 7.08.1909 s'uní en matrimoni amb Maria Illa Gras. Cal afegir, recollit de les publicacions de l'època, que el 1905 el sou de mestre era de 825 pessetes anuals,

resultant amb aquestes dades que la composició de les juntes del Casino ho són per preparació o competència dels seus membres i no per poder econòmic. Un germà seu fou capellà.

1.4. Descripció de la Societat Casino de Taradell

L'origen del Casino de Taradell, l'entorn social i econòmic, i la descripció dels principals protagonistes del projecte han estat els temes redactats fins ara. És el moment de presentar, en primer lloc, els aspectes constitutius de la societat a partir dels seus estatuts i més endavant l'activitat social.

1.4.1 Inauguració

Però abans, unes aportacions detallades sobre la seva seu i la inauguració tal com informava la premsa del país: *“Està anunciada per la nit de Nadal la inauguració del Cassino de Taradell. Aquesta novella societat tindrà per hostatge un edifici construït als afores de la vila, ab teatre i sala de recreu i acoblarà’ls⁸² elements distanciat de l’antich “Centre” avuy “Joventut” que ha presenciât, durant els molts anys de vida que porta, la mort d’altres cîrcols que havien fundat, en diferents èpoques, els cap-pares del Cassino que es va a inaugurar-se. Res més volem dir sobre’l particular per avuy perquè pensem acuparnosen ab una mica d’extensió un cop celebrat l’acte inaugural”*.⁸³ I així es va informar al cap d’un dies i el cronista insisteix en les societats que han plegat i sobre certs comentaris crítics sobre el futur de *“la nova Societat a Taradell. (...) Ademés, no volem parlar de pudrimaner⁸⁴ en la informació d’una festa tota hermosura y esplendidesa, y a n’aquesta anem a cenyir-nos”*. Parla de les gestions d’Andreu Ballester⁸⁵ per aconseguir l’orquestra: *“Mercés a la incansable activitat de don Andreu Ballester, poguè disposarse, pera’ls intermedis y pera’l ball de la matinada, d’un bon conjunt orquestral contractat a Barcelona’l mateix dia, poch després de saberse la sobtada impossibilitat de pendre part en la funció la banda militar de Vich. A les vuit del vespre, ja una immensa gentada impedia donar un pas pel local del Casino, i eran en gran nombre els que assaborien les primícies del magnífic servey de cafè, de molts forasters de poblacions veïnes, i de la posada en escena de Batalla de Reines amb gran expectació. Va acabar la festa ab un lluit ball que va durar fins a les tres de la matinada,*

⁸² Acoblar: Reunir, aplegar.

⁸³ *La Veu de Catalunya*, 23.12.1907, núm. 3.114, pàg. 2. El cronista pot ser Ramon Vilà i Dalmau, comediògraf, segons es cita a *La Veu de Catalunya* en un llistat de corresponsals, el 2.04.1900, pàg. 4.

⁸⁴ *Pudrimaner* : podrimaner, conjunt de coses molt corruptudes, brutes.

⁸⁵ Informa el cronista sobre aquesta primera aparició del cognom Ballester a l’entorn del nou Casino, el dia de la inauguració. *La Veu de Catalunya* de 30.12.1907 núm. 3.120, pàg. 2. Nascut a Taradell dedicat, en principi, al negoci immobiliari, tenia casa al carrer Sant Sebastià, 79.

sortint tothom molt complascut".⁸⁶ D'aquestes primeres referències s'entén que hi ha hagut diferents intents fracassats per a la creació d'un centre social diferent de la Joventut Catòlica, intents que es poden qualificar, en principi, provinents de sectors liberals. No obstant això, les raons, les crítiques per convidar tothom a la inauguració, els rumors malintencionats sovintegen i fan dir al periodista acabant el seu article tot desitjant llarga vida al Casino de Taradell, que "*ben al contrari d'altres societats que s'han extingit al poch temps de néixer, augurem a n'el Casino molts anys de pletorosa vida*". Corrobora aquest aspecte de l'extinció d'altres societats recreatives que existiren a Taradell una nota a *La Veu* quan informa que "*diumenge vinent al Ateneu Taradellense hi haurà funció teatral, lo mateix que al Centre Catolich*".⁸⁷

1.4.2. Els estatuts, tràmits: responsables i objectius

A l'empara de la *Ley de asociaciones de 1887*,⁸⁸ i complint els requisits que allà hi figuren, es demanà permís al Govern Civil de la província, l'11 de novembre de 1907, per iniciar les activitats, enviant dos exemplars del reglament amb què havia de regir-se la nova societat. Els estatuts són aprovats pel governador Ángel Ossorio ⁸⁹, on figura la data de 27 de novembre de 1907. Hi ha un petit entrebanc que se solventa amb celeritat: no s'ha fet constar la composició de la primera Junta que cal enviar, també, a Govern Civil. Finalment es procedeix a la inauguració de la seu social, segons consta en el llibre d'actes del consistori taradellenc i a la premsa, tal com s'ha consignat a l'inici d'aquest capítol, cap al tard el 25 de desembre de 1907.

Seguint un model convencional de descripció de les associacions, desplegat a continuació, cal assenyalar en primer lloc aquest cert nombre d'individus que signen la petició en representació d'uns particulars i amb uns objectius determinats sense cap singularitat d'ofici o de classe. L'ofici que acompanya la petició d'aprovació del reglament és força explícit:

⁸⁶ *La Veu de Catalunya*, 30.12.1907, núm. 3.120, pàg. 2. Article *Desde Taradell. Inaugural*. Tal com s'apunta en la presentació d'aquest treball sobre la importància de les institucions associatives, segons els comentaris del corresponsal s'hi afegeix que hi ha força resistència contra aquesta representació de les forces populars de Taradell.

⁸⁷ *La Veu de Catalunya* de 21.02.1900, núm. 415, pàg. 3.

⁸⁸ *Gaceta de Madrid* de 12.07.1887, núm. 193, pàg. 105. Reproduïts alguns articles en l'apartat 1.1. *Orígens del Casino* d'aquest treball.

⁸⁹ Ángel Ossorio y Gallardo va ser governador civil de Barcelona de 1907 a 1909 i dimití quan la Setmana Tràgica. Se l'ha considerat defensor de Catalunya ja que el 1934, després dels fets d'octubre, va ser advocat de Lluís Companys i ferm partidari de l'Estatut de 1932, com també formà part de la comissió que redactà l'avantprojecte de constitució de la 2a República espanyola. Morirà a l'exili després de la Guerra Civil espanyola.

“D. José Vilá y Puntí natural de Riudeperas⁹⁰ provincia de Barcelona de cincuentisiete años de edad, casado, mayordomo y vecino de ésta (...) y D. Jaime Serrat y Matabosch natural de Camprodón prov. de Gerona, de veintiocho años de edad, soltero, farmacéutico y vecino también de ésta (...) en nombre y representación de varios vecinos (...) (exponen) humildemente (...) se sirva aprobar el adjunto Reglamento, para la marcha, buen orden y funcionamiento a los efectos consiguientes”.

I en una altra instància de tràmit per a l'aprovació de la Societat, es diu:

“Juan Pujol, mayor de edad, casado, fabricante y vecino de ésta (...) expone que tiene el honor de acompañar a V.E. copia del acta de la Junta celebrada con fecha 6 de los corrientes”. (Desembre 1907).

I tancant el recull de referents oficials del origen del Casino de Taradell reproduir un fragment del que consta en la dita acta per conèixer els responsables d'aquest projecte social:

Genís Brugalla y Ballester com a vocal secretari de la Junta *“Certifica: que al folio primero del libro de actas de sesiones dice literalmente y al pie de la letra lo que sigue: Taradell a los seis de Diciembre de mil novecientos siete = La comisión organizadora de esta Sociedad compuesta por los Sres. D. José Vilá, D. Jaime Serrat = D. José Escarda y D. Juan Pujol acuerdan celebrar una reunión (...) al objeto de constituir una Junta Directiva”* que serà la primera Junta del Casino amb els personatges esmentats en l'apartat 1.4.6.⁹¹

1.4.3. Objectius socials i culturals

I passant al reglament aprovat afirmen:

“Art. 1º El objeto del Casino es procurar a los socios que lo constituyen lícitas diversiones y distracción útil.

Art. 2º Para cumplir el objeto que expresa el artículo anterior procurará la Junta adoptar todos los medios que están a su alcance ya sea inscribiéndose a periódicos científicos y literarios, ya dando funciones dramáticas, conciertos, veladas literarias, bailes, etc. etc.”. Llocs comuns en força d'altres establiments d'aquest tipus.

⁹⁰ Nascut el 1850 en el llogaret de Sant Martí de Riudeperes, avui dia pertanyent al municipi de Calldetenes.

⁹¹ Cites de documents oficials Capsa arx. 221, núm. associació 5411. Arxiu general. Delegación del Gobierno de Catalunya.

1.4.4. Composició social i drets i deures

S'ha de fer una distinció, com s'avançava en la presentació, que malgrat estar els casinos lligats tradicionalment a les classes benestants i poderoses –polítics, militars i professions liberals, grans propietaris, etc.–, el model de Taradell recull gent de certa homogeneïtat de classe, potser classe mitjana baixa, que es planteja el món de l'esplai i de la formació. De fet, per l'edat mitjana dels integrants (entorn als trenta anys), observant les fotografies primerenques, es podria fer alguna demostració de l'extracció social dels socis o dels que freqüentaven el Casino. Demostren unes relacions més igualitàries amb socis que se sap que regentaven petits obradors o exercien professions liberals.

Fent un incís, el 1904 es decretà el descans dominical obligatori⁹² per part del govern de Madrid, que, no obstant, suposà per a alguns sectors de la societat una contrarietat, ja que no es tenia el costum de lliurar un dia, es perdia un jornal, no sabent, llavors, què fer per ocupar el temps, i es convertia en un parany per a molts vicis i conflictes socials. Una raó, llavors, per crear llocs on distreure's i formar-se. L'Església, a través d'algunes organitzacions –cercles catòlics, sindicats, l'Acció Catòlica–, competirà pels mateixos clients tot i haver-se avançat uns anys en l'activitat social protectora.

I segueix:

“Art. 3º Queda terminantemente prohibido en el local del Casino dissentir⁹³ sobre cuestiones políticas, religiosas, ni conversaciones ajenas a la moral”.

L'article hi és recollit en quasi tots els reglaments d'establiments d'aquesta tipologia, siguin casinos, ateneus o casals. No obstant això, guarda certa actitud equívoca perquè en el context de Taradell era obvi que es creava el Casino davant la ideologia i les activitats que representava o portava a terme el Centre Catòlic, de manifestacions més conservadores i religioses en l'àmbit públic –és a dir, en el polític

⁹² *Ley del descanso dominical* de 4.03.1904. Reglament d'aplicació de 19.04.1905: “Art 4º No se hallan comprendidos en la prohibición expresada en el art. 1º de la ley (de 1904): - Los Casinos, Círculos, billares y demás lugares de recreo. – La Sociedades obreras Cooperativas de consumo que sólo expendan para sus asociados”. El 2014 va ser anul·lat aquest decret.

Consultada la *Gaceta de Madrid* el Reial decret de 19.05.1908 regulant serveis dels cafès i bars perquè fossin allunyats del centre de les poblacions. No obstant això, com a exemple del retard amb què s'aplicaven les disposicions oficials, al diari *El Poble Català* de 6.07.1913, pàg. 2, hi consta la nota següent: “El gobernador civil digué anit que està disposat a començar una activa campanya a favor de la llei del descans dominical. Es casi segur que publicará una circular sobre aquest assumpte”.

⁹³ Una anotació sobre la paraula *dissentir*. Sembla com si el Casino tingués un corpus doctrinal preestablert amb el qual no es podia *dissentir*. Potser és més entenedor parlar de *discutir* o *evitar temes immorals*. Però sembla que no es prohibeix *parlar-ne*.

en una concepció clàssica més àmplia— i que els promotors del Casino mostraven a partir de la seva activitat unes intencions formatives suposadament de més llibertat i de neutralitat en l'aspecte religiós.

Les controvèrsies amb els mossens de la parròquia i amb la jerarquia religiosa ho palesaren sovint. A. Pladevall⁹⁴ escriu un apunt en el petit opuscle arran de la recuperació de l'orgue de l'església parroquial, on diu que “(...) *el nou local (del Centre catòlic de 1897) va entrar tot seguit en competència amb l'entitat laica del Casino (quan aquesta es va crear) i això portà agres tensions, en especial en temps de Mn. Joan Fitó (1912-1920), un vicari molt popular i estimat, quan es va escindir una part dels (músics) integrants dels Lluïsos i van crear una nova orquestra la del Casino (1917), dita popularment dels Cangics*”. En l'apartat 1.5 es reproduïxen alguns articles dels estatuts per copsar el contrast en els objectius entre la Societat del Casino i la Societat de la Joventut Catòlica d'Obrers de la Vila de Taradell.

Sembla haver-hi inquietud, reacció davant d'una competència d'altres que volen intervenir en la guia de les ànimes anant per camins diferents. El camí estava obert, però com molts aspectes de la condició humana no s'arribarà a l'equilibri, a la concòrdia. Si s'observa els noms dels membres de la Junta directiva del Centre Catòlic i els de la composició del consistori, durant un temps, veurem que es nodreix de la mateixa gent de l'entorn parroquial, és a dir, l'entorn conservador, dinàstic o monàrquic com es deia llavors.⁹⁵ Els membres del Casino també optaran pel compromís polític quan apareguin en la competició electoral per l'administració de la vila.

A l'article 20è s'estableix que la Societat constarà de tres classes de socis: compromissaris, accionistes i de nombre. I aclareix: “*Son Compromisarios los que han contraído el compromiso del alquiler del local; Accionistas, los que tengan una o más acciones. De número los que paguen la cuota que fije la Sociedad*”. A continuació en l'article 21è es fixa com ser soci per proposta de dos que ja ho siguin, ser major de quinze anys i publicitar-se durant vuit dies la candidatura del nou membre. Queden afavorits els pares, article 23, dels socis i els menors de quinze anys que podran utilitzar les instal·lacions, excepte els dies de funció que pagaran l'entrada com tothom.

També existeix la possibilitat de ser expulsat a l'article 29è: “*Será expulsado inmediatamente del local el socio que no guarde el debido decoro y el que falte a alguno*

⁹⁴ CARLOS GARCÍA, J. C. *L'orgue de l'Església Parroquial de Sant Genís de Taradell*. G.B.G editora. Barcelona, 2006, pàg. 11.

⁹⁵ Citem BAUCCELLS, J. a *El consistori municipal. Els colors polítics de principis del segle XX. Revista de Taradell*, juliol 1976, com a mostra del que diem on s'etiqueten els diferents consellers amb la tendència política en què militaven.

de los artículos del Reglamento”, reglament interior que disposarà tot el que tingui a veure amb “*el buen orden del local*” segons l’article 28è. I qui no pagui les quotes de soci segons article 26è.

(El tema dels accionistes que subscriuen accions a raó d’una quantitat de diners poden estar garantides amb el patrimoni de l’entitat o solament del solar i amb la recompra de les accions per part de la Societat del Casino es retornava el crèdit).

1.4.5. Patrimoni: seu social i recursos econòmics

Quant al patrimoni, segons es diu en el mateix document fundacional, comença per citar-se l’immobiliari en l’article 6è.: “*El edificio, de nueva planta, està situado en las afueras de la población a más de doscientos metros de la misma*”.⁹⁶

S’obre, aquí, una informació força interessant, que donaria lloc a un capítol monogràfic sobre l’aparició i creació del Casino de Taradell. Com ja s’ha referit en l’apartat 1.1. *Orígens del Casino*, el metge titular del poble ha arribat el 1898 amb el seu pare, Gaspar Escarda i López, que apareix, per primera vegada, en les actes d’amillament de l’Ajuntament de Taradell⁹⁷ perquè ha comprat el 13 de juliol de 1901 un terreny a Magí Reig i Real de 2.500 metres quadrats, en el lloc dit Camp del Prat que toca a la carretera de Balenyà per la part de ponent. Per aquesta compra ha pagat 500 pessetes “*en buenas monedas de plata*”, com s’hi anota a l’escriptura. Tot plegat correspon al terreny on es construí el primer edifici del Casino de 1907, i com es pot comprovar sis anys abans ja s’han donat les primeres passes d’un projecte social singular amb la compra del solar. Sobta que aquest establiment recreatiu estigués, en aquells primers anys de la seva fundació, tan allunyat del centre, però existia una normativa que obligava a situar-los, igual que alguns tipus de tavernes, lluny del nucli urbà com a mesura dissuasoria.

⁹⁶ La societat havia estat fundada el 17 de desembre de 1907 i des del 25 de desembre de 1907 fins al 1918 tenia el local situat a la mateixa carretera (de Balenyà) en el lloc on actualment hi ha la fàbrica d’Embotits Cassany; a la façana d’aquesta fàbrica encara es conserva la data, 1908, i el nom de Casino de Taradell. SOLAGRAN, S.: *Els carrers de Taradell*. Ajuntament de Taradell, 2010, pàg. 162.

⁹⁷ *Apéndice al amillamiento para el año de 1904 de Taradell. Riqueza urbana, rústica y pecuaria*. Capsa arx. 115 (AMT). Escripura de l’Arxiu Notarial de Vic —de la notaria de D. Juan Calderó y Galí— dipositat a l’Arxiu del Bisbat de Vic, protocol ANV- 2511, vol. 2, pàg. 1.189. També consultat el Registre de la Propietat núm. 3 de Vic, en el núm. registral 781, inscripció feta el 23.08.1901. És en aquesta escriptura de la compra del solar on consta que el pare del doctor té l’ofici d’estanquero.

Per documentació en l'arxiu municipal de Taradell ⁹⁸ es coneix que durant el període de 1906 a 1907 Gaspar Escarda efectuà diverses compres i successives vendes d'edificis, solars i horts entorn al seu habitatge del carrer de Vic, 6-8 i la Tomba, desconeixent-se la finalitat d'aquestes operacions. Encara hi figura un apunt al seu nom a la *Contribución territorial urbana* de Taradell el 1908.⁹⁹

Més tard, el 1918, quan els responsables de la Societat del Casino deixin aquesta primera localització per traslladar-se a un lloc més cèntric, consta com a propietari del terreny i local que deixen Melchor Díaz i Ballester per adquisició feta a Andreu Ballester i Serra.¹⁰⁰ Per tant, abans el pare del doctor Escarda hauria venut almenys el solar, ja que pel que fa a l'edifici –deduït dels estatuts– es diu que els ingressos dels socis *compromissaris* són per pagar el lloguer del local.

A qui se li pagava? Algun tipus de societat mercantil privada entre els propietaris? Uns posen el solar i altres l'edifici? Per informació posterior recollida, tot sembla indicar que el propietari era l'amo dels locals dits *Xec rissu*, Andreu Ballester i Serra, que posseïa el terreny contigu per la part de llevant del solar d'aquest primer establiment del Casino. El dit Andreu Ballester i Serra era un propietari d'immobles, ras i curt, un rendista.

Per altra banda, es desconeix qui va construir l'edifici, que ja estava operatiu per la inauguració el desembre de 1907. Tot i això, a la façana de l'edifici s'hi conserva un rètol ceràmic amb la inscripció *Casino 1908 Taradell* que els actuals propietaris han respectat.¹⁰¹

L'edifici, d'uns 300 metres quadrats construïts, estava dotat dels aspectes més indispensables per a la seva activitat, tal com ho recullen les cròniques periodístiques: *teatre i sala de recreu* (cafè)¹⁰² amb el seu mobiliari, a més d'altres espais amb un pis superior, tribuna que volta mitja sala i decoració d'esgrafiats a les parets i a l'escenari, pel que fa a l'interior. (Fer esment en la cita dels locals la possible localització de la futura cooperativa en aquest edifici, si així hagués estat). Per la documentació

⁹⁸ Recull d'amillaments a la capsa arx. 108 (1906-1937) de l'AMT. Escripures davant notari de Vic Josep Sans i Font.

⁹⁹ Amillaments núm. 163 i 196. Capsa arx. 565 de la contribució urbana (AMT).

¹⁰⁰ Anotació en els amillaments de l'any 1920 per les activitats dutes a terme el 1919 núm. 282. Capsa arx. 108 (AMT). Es consigna el següent: "(...) *por compra a Andrés Ballester y Serra (...) pasan a su favor las fincas siguientes: Primera: Una porción de terreno situada en el término de Taradell y en parte del que hay levantado el local conocido por "Casino de Taradell" que linda en punto por Norte con el pasaje particular (...)*". Notari Narciso Batlle Baró, resident a Barcelona, amb data 13.02.1918, quatre mesos abans d'inaugurar-se el nou local.

¹⁰¹ Gràcies a les gestions de Salvador Solagran.

¹⁰² *La Veu de Catalunya* de 23.12.1907, núm. 3.114, pàg. 2. Uns dies més tard el mateix diari redactà la crònica de la inauguració: *La Veu de Catalunya* de 30.12.1907, núm. 3.120, pàg. 2.

fotogràfica disponible es mostra, pel que fa a l'exterior, un volum auster de planta rectangular amb el relleu dels pilars tot d'obra vista amb maons, arrebossat o emblanquinat. La façana acaba amb un cimall o hastial dentat esglaonat amb protecció ceràmica. La teulada és a dues aigües de teula àrab i sobresurten dues torretes d'accés a l'interior de la mateixa per a manteniment. Se suposa suportada per encavallades de fusta amb fals sostre per cobertura de la sala. La porta principal és a la cara nord i es completa la façana amb cinc finestres balconeres. Al cantó de ponent es distingeixen dues o tres finestres grans i un cancell d'accés fet amb un petit volum d'obra afegit a l'edifici amb porta. Està envoltat d'arbres (acàcies i moreres?) amb una disposició regular per embellir l'entorn. En una fotografia antiga, de 1924, apareix a la part de llevant una peça habitada amb terrassa com un edifici afegit que formaria amb els espais superiors o del primer pis un habitacle (més tard desapareixerà en altres documents fotogràfics). També es veu a la part posterior un pati porxat que no se'n sap la data de construcció. Potser es va fer posteriorment en temps ja de l'activitat industrial.

Completant l'apartat del patrimoni, cal citar l'article 5è dels estatuts on es diu que el cost del mobiliari es cobrirà mitjançant accions, aspecte que quedarà també reflectit en l'article 20è quan es parli d'un tipus de soci accionista.

Bo i completant aquest aspecte del patrimoni, pel que fa als ingressos en diners, cal dir que hi havia establert un sistema de quotes per ser soci que constava de sis pessetes anuals i dues pessetes cinquanta cèntims per dret d'entrada, segons l'article 22è. Aquestes quantitats prescrites aclareixen la composició social dels socis del Casino: són baixes i per tant poden accedir-hi gent de classe mitjana i treballadors. Fent una relació amb el que es cobrava, per exemple a l'empresa Sert –gràcies a l'existència avui dia d'alguns llibres de salaris rescatats per descendents de la família Papell–, es pot observar que en aquests anys 1907-1908 els sous dels homes a la setmana oscil·laven entre les 25 pessetes de l'encarregat i les 10 dels treballadors; les dones, la meitat. No es coneix quina va ser la marxa econòmica de la Societat del Casino d'aquesta primera etapa, si gaudien d'una economia sanejada, si s'apujaven quotes sovint o si hi havia subvencions de particulars.

No obstant això, pel que fa al registre comptable de l'economia del Casino, la llei d'associacions prescrivia en el seu art. 10 que *“(las asociaciones) también llevarán uno ó varios libros de contabilidad en los cuales, bajo la responsabilidad de los que ejerzan cargos administrativos ó directivos, figuren todos los ingresos y gastos de la Asociación, expresando inequívocamente la procedencia de aquéllos y la inversión de éstos. Anualmente remitirá un balance general al Registro de la Provincia”*. Aquest

requisit també es fa extensible a la part de beneficència constatant, com ja s'ha dit, un control exhaustiu de tota activitat social: “*Las Asociaciones que recauden ó distribuyan fondos con destino al socorro ó auxilio de los Asociados ó á fines de beneficencia, instrucción ú otros análogos, formalizaran semestralment las cuentas de sus ingresos y gastos, poniéndolas de manifiesto á sus socios y entregando un ejemplar de ellas en el Gobierno de la Provincia, dentro de los cinco días siguientes á su formalización*”.¹⁰³

1.4.6. Sistema operatiu: càrrecs i funcions

Tal com es va descrivint, la Junta del Casino guardava un model de gestió convencional a l'època i comú a d'altres associacions similars. Tot el capítol II del reglament està dedicat a la descripció i funcionament dels càrrecs. El desplegament es fa a l'article 7è.: “*El Casino será regido por una Junta Directiva compuesta por Presidente, Vice-presidente, Tesorero, Vocal-Secretario. Vice-Secretario y dos vocales*”. I cada dos anys s'aniran renovant per meitats. Les funcions de cada càrrec estan desenvolupades en els articles següents amb concreció, ressaltant un model jeràrquic de comandament basat en la persona del president.

La primera junta es constitueix el 6 de desembre de 1907 amb els següents membres: president, Joan Pujol i Font;¹⁰⁴ vicepresident, Joan Sales; vocal-secretari, Genís Brugalla i Ballester; tresorer, Jaume Serrat i Matabosch, i vocals, Jaume Barfull, Josep Roma, Joan Riera i Manuel Vila, dades que s'han conservat gràcies a l'obligació que hi havia de comunicar a l'administració del govern civil tots els canvis reglamentaris dels càrrecs de les associacions. La resta de membres de les successives juntes durant el temps d'aquesta primera part de la investigació són:

1909: Falten dades als registres oficials de la renovació de la Junta d'aquest període.

22.09.1911: Jaume Serrat i Matabosch, president; Josep Vilà i Puntí, vicepresident; Joan Pujol i Font, tresorer; Vicenç Barfull, secretari; Antoni Sabatés, vicesecretari, i vocals, Narcís Rovira, Joan Soler, Josep Codina i Lluís Brugalla.

¹⁰³ *Ley de Asociaciones a Gaceta de Madrid* de 12.07.1887 citada. Es van cursar aquests informes al *Registro de la Provincia*? En el *Libro de actas* de 18.08.1912, capsa 441 (AMT), consta que en ocasió de demanar ajuda per a un soldat que ha tornat malferit de la guerra del Riff a l'Ajuntament, hi consta que se sumen “*a la precedente (ayuda) de la que le fue entregada por la Sociedad “Casino de Taradell” al objeto de restablecerse de dicha enfermedad*”.

¹⁰⁴ Propietari de la fàbrica dita de Can Vega o Bega. Ampliar dades del personatge i de l'empresa, ja que no es troben dades de la mateixa.

3.08.1913: Josep Brugalla, president; Josep Escarda, vicepresident; Joan Pujol i Font, tresorer; Pere Papell i Riera, secretari; Genís Brugalla, vicesecretari, i vocals, Joan Mulet, Josep Font, Josep Molist i Andreu Ramírez.

8.01.1914: Joan Viñes, president; Josep Escarda, vicepresident; Jaume Serrat, tresorer; Pere Papell i Riera, secretari; Andreu Ramírez, vicesecretari, i vocals, Lluís Brugalla, Pere Vila, Antoni Rovira i Josep Molist.

Pel que fa al procediment operatiu, les reunions es realitzaran com a mínim en una sessió mensual, es presentaran l'estat dels comptes cada trimestre "*cuidando de que se exponga en sitio público del Casino*" (articles 17è i 18è), i en cada acte públic que es porti a terme hi haurà un representant de la Junta. Per altra banda, es comptava amb dependents, per exemple, per atendre els clients del local del cafè.

1.4.7. L'activitat social del període 1900-1914

Fet tot aquest recorregut fins al present capítol es desconeix el dia a dia de la Societat Casino de Taradell en aquest període per la falta d'un llibre d'actes i de la documentació econòmica generada, com també del grau d'assoliment dels objectius dels estatuts i de les directrius del reglament, possiblement desapareguts durant la Guerra Civil espanyola per por de represàlies.

En canvi, gràcies a la premsa, es pot reconstruir, sobretot, l'activitat social d'esbarjo començant per la principal com va ser la programació teatral.

1.4.7.1. El projecte teatral

Quan s'ha fet la presentació de Pere Papell, s'ha indicat com a Barcelona vivia en un entorn d'activitat amateur al teatre juntament amb la seva germana Francesca. I així ho reporta a la vida cultural de Taradell amb força èxit donades les seves qualitats interpretatives.

Abans de reproduir el llistat d'obres portades a terme pels socis del Casino, unes notes prèvies del sentit que pot abastar l'activitat teatral. Encara que pugui semblar una mica sobredimensionat en aquest treball, cal tenir en compte que l'activitat teatral, els espectacles, poden ser un mitjà per fomentar el desenvolupament nacional, la identitat social, sentit de pertinença i en molts aspectes s'incentiven aspectes relacionals, espirituals, d'estímul per al treball, i superador d'estats d'enfonsament o d'atonía en la vida, etc. Aquesta faceta, per altra banda universal, està en el projecte, en la tria de les obres que es van anar programant dins del guiatge del Dr. Escarda en el paper d'organitzador i director però no d'actor.¹⁰⁵

També es pot assenyalar com l'activitat teatral esdevé un exemple de l'ordre moral dominant. Els autors més representats, Iglesias, Guimerà o Rusiñol, mostren per una banda una utilització de temes històrics, que substancien la vida social catalana, i

¹⁰⁵ Entre molts exemples de crítics del món de teatre que han escrit sobre les intencions explicitades en els arguments pels autors dramàtics en les seves obres, n'escollim la següent, apropiada en aquesta circumstància: *"En nuestros días, la juventud afirma que toda la literatura debe quedar sometida a servir de propaganda y de incentivos a los ideales políticos de cada nación; pues bien, de esta idea participó Esquilo, ante todo patriota, que concibió el drama como instrumento de propaganda nacional (reducida a la polis...) o medio para inculcar en los espectadores la importancia del amor a la patria y de la sumisión a la voluntad de los dioses, del culto perseverante de la virtud social"*. SAINZ DE ROBLES, Federico C., en el pròleg a les obres de teatre grec publicades a Círculo Amigos de la Historia. Editions Forni. Genève, 1973.

per una altra els temes populars, sovint amb una intenció crítica i una mostra de models de regeneració.

A Taradell, i ara arran de parlar de l'activitat teatral al Casino, cal puntualitzar que la tradició en tal espectacle es pot documentar força enrere, sobretot al segle XIX.

Per altra banda i recollit de l'obra de Francesc Curet,¹⁰⁶ cal tenir en compte que *“el teatre, com és sabut, no es produeix com un fet isolat ni per l'enginy i la voluntat d'un home sol, apartat de la multitud més o menys densa o nombrosa. És un fet col·lectiu que necessita l'escriptor o l'autor, els intèrprets, un lloc, en local tancat o a ple aire, per a manifestar-se i un públic, sobretot, que presenciï l'espectacle i el judiqui amb el seu aplaudiment o la censura i també amb la indiferència, que és tanmateix una manera d'opinar”*.

Per tant, fent un inventari i afegint uns apunts de l'argument i la moralitat o la lliçó de les obres, es pot tenir, per ara, una mostra de les intencions sociopolítiques i instructives, tal com es diu en els estatuts de la Societat Casino de Taradell, que perseguien els seus responsables, com també és legítim tenir l'activitat teatral per passar una bona estona d'esbargiment. A part de la història, real o imaginària, representada, una gran quantitat de temes, sovint universals, com el paper de la dona –no, encara, en un feminisme radical sinó en destacar el seu paper de pal de paller a la família–, el civisme, el treball, l'educació, la integritat personal, la passivitat davant les injustícies, el llenguatge, la felicitat, els diners, formes materials de viure, etc., conformen un extens i interessant inventari molt viu en aquest començament de segle quan s'intentà una regeneració/ressorgiment social de Catalunya. Però dels autors representats d'aquest final del segle XIX i principis del XX s'havien escrit obres força reivindicatives, que potser no tenen tanta fama i que no apareixen en cartell al teatre de Taradell.

No obstant això, de fet la temàtica segueix els corrents de l'època amb recursos costumistes, de toc popular en l'àmbit rural, amb les vicissituds de la vida en aquest ambient i per altra banda, els sainets o les comèdies que aporten un toc d'humor, de paròdia amb escenes de la vida quotidiana. En resum, la temàtica de les obres portades a l'escena del Casino gira entorn a la vida dels pobles, records, efemèrides històriques, les febleses humanes, els triangles amorosos i la lluita pels propis principis. I pel que fa a Taradell en aquest primer període escollit, tot es representa en català.¹⁰⁷

¹⁰⁶ CURET, Francesc: *Història del teatre català*. Enciclopèdia Catalana Aedos. Barcelona, 1967, pàg. 93.

¹⁰⁷ La prohibició d'utilitzar el català al Principat es feu extensiva, molt aviat, ja des del segle XVIII, en molts àmbits de l'activitat social i pública dels Països Catalans. En el cas del teatre, el 1867

Per començar, el recull de les obres representades hi ha dades del dia de la inauguració del nou local –a la carretera de Balenyà, on avui dia hi ha la fàbrica d'Embotits Cassany–, el 25 de desembre de 1907, on s'escenificà l'obra *Batalla de reynes* de Frederic Soler, *Serafí Pitarra*, escrita el 1887 i situada en la línia de recuperació de la història de Catalunya medieval, amb escenes de lluites pel poder amb ingredients melodramàtics. Encara es va escenificar aquell dia una comèdia d'un acte que a criteri del cronista es desdria de la programació.¹⁰⁸ Cal destacar de la crònica la valoració que fa el cronista lletraferit del desenvolupament dels actors: “*Prompte l'animació y el bullici van convertirse en atenció y silenci al aixecarse'l teló, donant mostres tothom de que volia imposarse del valor de l'obra que's representava Batalla de reines, y aprecià el treball dels interpretadors. Hi havia entre aquets les aplaudides actrius Elvira Boix y Carme Prat, que varen confirmarnos la fama que han adquirit treballant en importants teatres de Catalunya; la Boix sobretot, en son paper de reina Sibila, arrencava sovint una tempesta d'aplaudiments*”. Pel que fa als artistes locals, “*el paper de Berenguer d'Abella va tenir complerta encarnació en el senyor Vilà. En Manuel Vila, amb el Cabestany un xic defectuós ab aquell declamar. Poch natural en Codina en el paper de Uchs. En Brugalla (Vicenç?) que's deixi d'imitacions. Y acabem ab en Riera que va estar molt bé ab Bartomeu de Limesa. I afegirà: La indumentària i el decorat rigurosament històrichs*”.

Uns dies més tard, i en una mateixa jornada, es portà a escena *La teta gallinayre* de 1865, de Francesc Camprodon i Lafont (1816-1870), quadre de costums catalans en un acte i en vers. Aquest és l'autor de la lletra de la sarsuela *Marina* (1855), entre altres obres, i és tema de disputa si va néixer a Taradell o a Vic. “*El quadro d'aficionats d'aquella societat y la coneguda actriu Srta. Fernandez, donaren a n'aquesta obra la deguda interpretació, guanyantse de la numerosa concurrència que omplia el teatre, varis aplausos. Se representà per fi de festa la coneguda comèdia La Teta Gallinayre, que feu les delícies del públic. Durant els intermedis les senyoretas Conxita y Teresita Serra, tocaren en el piano escullides peces, que foren també força aplaudides*”.¹⁰⁹

es dicta decret prohibint que s'escriguin peces teatrals exclusivament “*en los dialectos de las provincias de España, obra del ministro de Gobernación español González Bravo*”. Important per la persecució de la llengua catalana és el treball de FERRER GIRONÉS, Francesc: *La persecució política de la llengua catalana*. Ed. 62. Barcelona, 1985, qui va ser senador a Madrid durant la transició.

¹⁰⁸ *La Veu de Catalunya*, 30.12.1907, núm. 3.120, pàg. 2.

¹⁰⁹ *Gazeta Montanyesa* de Vic de 8.01.1908, núm. 217. Primera referència de l'existència d'un piano al Casino.

I tret d'una altra publicació diu que “a les darreres Pasqües”, de 1907, en la mateixa sessió, es posà en escena el *patriotich drama* *Un quefe de la Coronela* de 1867, drama bilingüe en tres actes i en vers d'Antoni Ferrer i Codina, molt representada anys després en ambients catalanistes.¹¹⁰

Cal afegir dos comentaris: el fet de barrejar el castellà i el català en les obres de teatre del segle XIX de vegades servia per ridiculitzar la utilització de la llengua oficial per part dels catalans i a la vegada mostrar caricatures de la personalitat castellana. Però també s'evidenciava una realitat: el castellà el parlava quasi sempre la gent de classe superior –vegeu l'*Auca* del *senyor Esteve* de Rusiñol.

Per altra banda, la presència de dones a l'escena del Casino en aquest temps a Taradell apareix com un fet normal per contrast amb el Círcol Catòlic, que separava les obres entre actors femenins i masculins. No obstant això, no es barrejaven a l'escena personal femení i masculí de la mateixa vila. Es farà, en principi, amb actrius vingudes de fora.

El 1908 és un any ple de manifestacions artístiques en honor de la musa Talia. En primer lloc i amb la reproducció textual de les cròniques de l'època se sap que al “*Teatre del Cassino de Taradell... la nit del diumenge 19 Abril, la companyia d'aficionats ab la cooperació de les aplaudides actrius Sres. Elvira Boix, Ramona Piqué y Srta. Paquita Roca, posà en escena, La Mare y La nit de nuvis.*

El drama resultà d'un conjunt molt agradable, sobresortint tots quants hi prengueren part. Pot dirse que ho feren no com aficionats, sinó com a veraders artistes. Al final tingué que aixecarse varies vegades el teló pera acallar els apalusos, sent cridat amb molta insistència el Sr. Director.

*La nit de nuvis fou de l'agrado del públich que no parà may de riure duran la representació. En sortiren molt ayrosos en sos papers, els Sres. Riera, Vila y Terns y les Sres. Boix, Roca y Piqué. La decoració del primer acte de La Mare, era de gran efecte”.*¹¹¹

En el programa de festes de 1908 s'anuncien “*funcions teatrals el dia 25, (d'agost) posantse en escena L'Hereu escampa, den Santiago Rusiñol y sardanes a desdir*”.¹¹² Però serà el corresponsal de *La Veu de Catalunya* ¹¹³ qui farà les cròniques

¹¹⁰ *La Escena Catalana* de 18.01.1908, núm. 68, pàg. 7.

¹¹¹ *La Escena Catalana* de 2.05.1908 núm. 83, pàg. 6. Pels noms dels participants podria tractar-se d'una companyia de fora. Pel que fa a les obres, *La Mare* és de Santiago Rusiñol de 1907, drama en quatre actes que representa els sacrificis materns per l'èxit dels fills. *La nit de nuvis* de 1882 es tractava d'una comèdia en un acte de Joan Molas i Casas, conreador de temes populars.

¹¹² *Gazeta Montanyesa* de 22.08.1908, núm. 283.

¹¹³ *La Veu de Catalunya* de 31.08.1908, núm. 3.363, pàg. 3.

més extenses, en diferents entregues, de la festa major d'aquell any: *"Verament ho ha sigut de lluida la nostra festa major. Riquesa, esperit emprenedor y de cultura, gust artistich, qualitats son que, al parlar de Taradell, no podran pàs desmentir el gran nombre de forasters que aquí vingueren, atrets per un amenós y selecte programa de festes. Un acte semblant (com el del Centre Catòlic) va celebrarse al Casino de Taradell, hont la nena barcelonesa Palmira Virós ¹¹⁴ pronuncià un hermós discurs de gracies després de repartirse entre tota la colònia escolar un bon nombre de joguines: telerets, coixins de fer punta, necessers, cenatjos de ma, nines, etc. (...)"*¹¹⁵

*En la vetllada una senyora cantà delicades composicions essent acompanyada al piano¹¹⁶ ab gran aplaudiment per la senyoreta Catarineta Figueras".*¹¹⁷

I un retret, però també una invitació a normalitzar aquells costums que són singulars de Catalunya sobre la sardana, de part del corresponsal de *La Veu*: *"Es particular l'empenyo que té certa mena de gent, que ella s'anomena prudenta, en contrariar tota manifestació d'amor y entusiasme a les coses de la terra. Això de llogar una cobla exclusivament per tocar sardanes, a n'alguns elements els sembla que era imprudencia, que tenia un aire de cosa política",* senyal de gent conscienciada.

Un avís que apareix a les revistes especialitzades dels espectacles i que dona idea de la dimensió, de la serietat amb què es portava a terme l'activitat teatral. *La Escena Catalana* recorda als organismes que estan subjectes al pagament de l'impost de la propietat intel·lectual de les obres que s'escenifiquen. A tal efecte, publiquen *"la llista dels senyors Delegats de la Societat d'Autors encarregats del cobro dels drets de propietat de les obres dramàtiques qu'es representen en els pobles de la provincia de Barcelona. Per lo tant, encarregant a les empreses teatrals, Societats particulars, Cassinos Catòlics, etc. que, segons prevé la ley, deuen entregar nota, a n'aquestos*

¹¹⁴ Apareix citada en *l'Anuario estadístico de la ciudad de Barcelona*. Any 1906, pàg. 326, en una relació dels grups que assisteixen a les colònies escolars de l'Ajuntament barceloní. Són interessants les dates que s'hi anoten: edat 11 anys, no sap llegir ni escriure, pes 23,5 kg i constitució física, *mala*. Uns anys més tard, juntament amb el seu marit Manuel, es citada en una esquela de *La Vanguardia* de 21.12.1926, pàg. 3, i a *La Veu de Catalunya* del 20.12.1926, pàg. 1, per la mort del seu cunyat o germà polític Pere Riera Boada, i finalment Palmira Virós de Riera s'anuncia a *La Rambla* el 23.10.1933, núm. 198, pàg. 14, regentant un consultori de massatges mèdics.

¹¹⁵ Breu menció a les colònies escolars de l'Ajuntament de Barcelona que van tenir hostatge a Taradell durant vuit estius, de 1908 a 1915, donades les condicions saludables de la contrada.

¹¹⁶ Interessa tenir informació sobre aquest piano i activar el seguiment per a la seva localització o destí final. Encara hi apareix en l'inventari d'incautació del mobiliari del Casino el 1939.

¹¹⁷ Amb el temps es convertirà en cunyada del doctor Escarda per casori amb Ernesto Pedrals Fernández, metge també, germà de la seva esposa.

senyors, dels títols y autors de les obres representades, pagant la propietat qu'ells els indiquin".¹¹⁸

No hi ha constància de l'activitat teatral de 1909, 1910 i 1911.

El doctor Escarda, que n'és el director, s'ha casat i neix la primera filla en aquestes dates. Té 33 anys.

El maig de 1912, es representà *Un manresà de l'any vuit*, de 1879, drama en tres actes d'Antoni Ferrer i Codina (1837-1905), "*executat per la companyia d'aficionats que hi actua*".¹¹⁹

A finals de juny 1912 es posa en escena *La pubilla de Caixàs*, estrenada el 1896, de Francisco X. Godó, drama de costums empordanesos en tres actes i en vers. Hi ha una segona part per omplir la sessió amb *Tal hi va qui no s'ho creu*, de 1875, d'Eduard Vidal, comèdia en un acte i en vers. Encara "*a l'intermedi del drama a la comèdia se llegiren algunes poesies sent molt ben rebudes per part de la nombrosa i distingida concurrència que omplia l'espaiosa sala. Per a més lluïment a la festa la banda militar de Vich executà les millors pessets del seu escullit repertori. Concorregueren a la festa totes les autoritats i la colònia estiuenca*". Tot plegat fou una funció a benefici dels soldats ferits de Melilla.¹²⁰

Val la pena destacar tot l'escenari desplegat en aquest dia tal com el descrivia un altre diari: "*En una de les passades festes va celebrar-se en el Casino de Taradell una sessió literaria dramàtica-musical a benefici dels soldats ferits o malalts de Melilla.*

A la tarda la banda militar va tocar uns quants balls que'l jovent s'aprofità ballant-los. Al vespre la mateixa banda va fer un cercavila, presidida per la Junta i socis.

Al vestíbol de teatre hi havia una taula ab una safata, per recollir els donatius, presidida per les xamoses y gentils senyoretes Angelina Bartrolí, Mercè Molist, Rita Codina y Filomena Solagran, que obsequiaven ab poms de flors a tots el concorrents, que ompliren de gom a gom la gran sala d'espectacles.

Abans d'alsar el teló, don Genís Brugalla, en nom de la Junta agrai a les autoritats y concurrència y a les senyoretes de la safata, la cooperació que donaven a la festa.

Se representà'l drama en tres actes "La pubilla de Caixàs" den Xavier Godó en el que s'hi distingiren la senyora Piqué y els senyors Lluís Brugalla, Pere Papell, Joan Riera,

¹¹⁸ *La Escena Catalana* de 5.06.1909, pàg. 5. L'encarregat a la comarca era Ramon Martí i Roca.

¹¹⁹ *La Escena Catalana* de 1.06.1912, pàg. 7.

¹²⁰ *El Poble Català* de 6.07.1912 núm. 2.677, pàg. 3. El conflicte de Melilla s'inscriu dins de la guerra del Riff, quan Espanya aconsegueix el protectorat d'una petita part del nord del Marroc, amb un continu de desastres humans terribles i d'interessos econòmics inconfessables.

Pere Vila, Narcís Rovira y Joseph Amat baix l'entesa direcció d'escena de don Joseph Escarda. Tots foren aplaudits amb justícia.

Després se llegiren poesies, distingint-se la "Oda als màrtirs del Rif", d'en Genís Brugalla, essent tots molt aplaudits.

Va pronunciar un discurs sobre la "La guerra, la cultura i la pietat", el mateix Genís Brugalla, arrencant grans aplaudiments.

Acabà l'acte ab un discurs del president don Joseph Vilà, agraint a tothom la seva presencia en aquella festa humanitària.

Les autoritats, senyorettes y artistes foren obsequiats ab un refresch y dolsos.

La festa va deixar un record molt agradable".¹²¹

Pel que fa a la festa major d'aquell any 1912, dos diaris i una revista informen dels esdeveniments que viu la vila.¹²² *La Veu* aprofita per fer un desplegament de les millores aconseguides –instal·lació elèctrica, nova escola de nois, urbanització d'alguns indrets, estudi per conduir l'aigua dins de la població i una colònia estiuenca nombrosa!–, i ens informa al final que *"anunciarà les festes, ab tronades y repich de campanes, en Joseph Pineda, el seré de la vila, que, com el de Torelló, canta les hores y anuncia el temps en català, plenament autoritzat per l'Ajuntament que dona an als seus actes una tònica del tot catalanesca"*. Per la segona publicació se sap que es va representar *La creu de la masia*, de 1873, de Frederic Soler, *Serafí Pitarrà*, i de Manuel Lasarte, drama en tres actes i en vers. Aquí un cop més són anomenats els diferents actors que hi intervenen dient que *"hi prengueren part les actrius Lluïsa Fernández (mencionada anteriorment en una altra actuació a Taradell)"¹²³ y Antonia Ugas y els joves aficionats (locals) senyors Papell, Vila (P. y M.), Riera, Brugalla, Amat, Carreras y Bausells. Els que treballaren ab més serenitat y acert foren els senyors Brugalla y Papell. Els demés molt discrets y voluntariosos, resultant en conjunt una representació del tot bona"*. En una altra revista del sector de l'espectacle, tot i informant amb les mateixes dades acaba amb el següent comentari crític, però lúcid d'una certa propensió a la tradició costumista catalana més anticuada: *"Esperem d'aquest elenc que dongui representacions més sovint y, millor, obres modernes"*.¹²⁴

¹²¹ *La Veu de Catalunya* de 15.07.1912, núm. 4.727, pàg. 4.

¹²² *La Veu de Catalunya* de 20.08.1912, núm. 4.763, pàg. 4; *La Escena Catalana* de 31.08.1912, núm. 308, pàg.10, i *La Veu de Catalunya* de 31.08.1912, núm. 4.773, pàg. 2.

¹²³ Pot ser una germana de la sogra del Dr. Escarda, Carme Fernández i Casanovas (1848-12.01.1928). L'altra actriu barcelonina Antònia Ugas és una professional que apareix en un *vademécum* d'artistes amb les seves adreces a la revista *La Escena Catalana* el 6.01.1912.

¹²⁴ *De tots colors* de 30.08.1912, núm. 243, pàg. 21.

Tancant aquest noticiari de la festa major de 1912, *La Veu de Catalunya* s'esplaiava amb importants i optimistes descripcions que ens acosten en aquella societat que gaudeix de la festa amb un tarannà especial. “Una bona empenta y serà Taradell lo que volem que sigui forasters y vilatans”. Bon eslògan propagandístic per una campanya electoral. “Sortosament, van allunyantse’ls temps en que a Casa la Vila dormien insensibles en el més unànim y general batech de catalanitat, y enguany, a mes d’ajudar a pagar els gastos de les sardanes que una nodrida cobla ha tocat a la Plaça Gran ab el concurs de la encontrada tota, han endomassat la fatxada ab draperíos que ostentaven els nostres colors nacionals.

*En el Casino de Taradell, han tingut el punt de demostrarnos, tant els socis d’aquella prestigiosa casa com la colònia estiuenca que s’hi aplega, que an el gust exquisit que saben imprimir an el seu programa de festes procuren agermanarshi un cayent del tot catalanesch. La presentació del drama La Creu de la Masia, interpretat baix la entesa direcció del senyor Escarda; la execució de sardanes per l’orquestra Els Cendrosa, que toca’ls balls y concerts ab una concurrencia lluida que omplia sempre la sala adornada ab esplendidesa; el seguit onejar de la bandera catalana damunt l’edifici, y la no interrompuda costum de publicar el programa en català no desmenteixen lo que havem dit”.*¹²⁵

Tal com s’informa en un petit breu de la revista *El Teatre Català* per a l’any 1913 “com a complement a la festa dels Jocs florals, de la que’n donem compte en altre lloc, la nit del passat diumenge (24 d’agost) va donar-se una funció teatral en honor del president del Jurat, senyor Pompeu Crehuet, representant-se la seva comèdia en dos actes *Flors i Violes* estrenada el 1909 i *Gent d’ara*, de 1908, d’en Eduard Coca i Vallmajor.

*L’execució no deixà res que desitjar, sobressortint l’actriu Antònia Baró.*¹²⁶

*El senyor Crehuet, que assistí a l’acte, fou calorosament ovacionat”.*¹²⁷

I encara el cronista de *La Veu* feia, uns dies més tard, una descripció més extensa dels actes d’aquelles dates. “Amb el cap vespre platxeriós i de ballaruga en les gemades fonts de la rodalia ha finit la festa major de Taradell. Un nombrós públic de veïns i forasters ha omplert sempre el local del Casino, que l’ha fet esplaiar amb un lluit programa: balls, concerts i funció teatral en que un elenc de veritables artistes ha

¹²⁵ *La Veu de Catalunya* de 31.08.1912, núm. 4.773, pàg. 2.

¹²⁶ Es tracta de l’actriu de força anomenada Antònia Baró i Sanz (1870-1947). Solia ser contractada per diferents companyies per a papers importants. Compartia amb la seva germana Emília el treball d’actriu al teatre.

¹²⁷ *El Teatre Català* de 30.08.1913, núm 79, pàg. 623.

representat en una vetlla “Gent d’ara” del malaguanyat Coca, i “Flors i violes” i “La morta” (1904), d’en Crehuet i en una altra, “El Tesor”, de Josep Morató; i el mateix concurs ha sabut atreure’s la Joventut amb sos concerts i espectacles de teatre. (...) essent exquisidament interpretades –les dites obres– pels aficionats de la casa, brillantment secundats per les actrius Cazorla y Antonia Baró. Obligat en Crehuet a sortir a l’escena. Al final dels actes de la seva obra, s’acabà la vetllada tributant-se-li una entusiàstica ovació”. L’autor hi era amb motiu del repartiment de premis dels Jochs Florals l’últim dia de la festa major. “L’ajuntament ha seguit la catalana costum de contractar una cobla i la Plaça Gran ha sigut tarda i nit un formiguer de gent que “feia i desfeia” la nostra dansa”.¹²⁸

El 1914 no hi ha referències fins a la festa major d’aquell any. “Muy animada resultó la fiesta mayor de esta villa dándose exacto cumplimiento al programa. En el Casino se puso en escena “D. Gonzalo o l’orgull del gec”, comèdia en tres actos de la que es autor D. Alberto Llanas, distinguiéndose notablement todo el cuadro dramático de la Sociedad y mereciendo mucho pláceme el director escénico Dr. D. José Escarda. La concurrència que asistió a la representación fue numerosísima a la que no faltaron las distinguidas y dignas autoridades locales: el Magnífico Ayuntamiento presidido por el celoso alcalde D. José Ballús; el Sr. Juez municipal, D. Juan Pujol y el Sub-cabo de mozos, D. José Bartrolí”.¹²⁹ L’obra fou escrita el 1891 en prosa dins de la tendència d’ambientació costumista catalana. Comèdia de tesi, pretén combatre l’orgull d’aquells que no volen abandonar la classe social en la qual van néixer, empesos per millores econòmiques i socials gràcies a les seves qualitats professionals o talents.

¹²⁸ *La Veu de Catalunya* de 1.09.1913, núm. 5.141, pàg. 6.

¹²⁹ *La Opinión* de 17.09.1914, núm. 32, pàg. 6.

1.4.7.2. Ball i orquestres

Tot i alguna literatura moralitzadora de tots els temps sobre els perills dels balls i la inapropiada utilització, per exemple en el si del temple amb els Pastorets, l'activitat dansaire, sigui en grup o en parella, ha existit sempre. No cal estendre's en els diferents dicteris de l'Església catòlica contra el ball,¹³⁰ sobretot davant el naixement del nou espai del Casino pel que fa a la competència en la diversió a Taradell.

Com a primera dada dins de l'entorn de la festa –no del Casino que encara no era aprovada la Societat–, cal reproduir que el 27 d'agost de 1907 s'anuncia per la premsa que *“al vespre, hi haurà ball al saló-café de “Can Mero” que deuria ser una altre lloc d'esbarjo a Taradell.*¹³¹ A *La Veu de Catalunya*, una setmana més tard, s'hi fa una descripció força poètica, potser idealitzant, del que a judici del cronista era el més destacable de la festa major de 1907. Escriu el següent paràgraf: *“Tot seguit hi hagué concert en el Centre Catolich y balls al envelat entre'ls que hi figuraven sardanes, que aquí han arrelat de veres, com arreu, en tot Catalunya. Què hermós era'l veure ballar ab germanívola abrassada al honrat obrer dels telers y al pagès de les serralades, la noya estiuejadora y la pubilla del poble. Eix ball es la representació de Catalunya. Tot ballant, moventse y rodant, s'ovirava per entre mitg del envelat els alterosos pichs del Montseny”*. Bonica evocació de la dansa típica de Catalunya. La nota lliurada a la premsa s'estén amb un grapat d'actes força representatius: el tritlleig de campanes; a la nit, *“en nombroses cases hi havia lluminàries a la veneciana y els balcons adornats ab vert fullatge de boscam; els actes religiosos; a l'envelat de la plaça el tipich y hermós ball del ciri (...) el tradicional espectacle de les quatre parelles habillades ab els trajos antichs, propis del ball; llevants de taula, concerts, teatre; i el dimarts tornaboda, la gent va esplaiarse, segons tradicional costum, pels voltants del poble vora les fonts gemades voltades de boscos, atravessats per frescals rieras que baixen les aigües de les neus del Matagalls”*.¹³²

¹³⁰ Es pot aprofitar uns apunts del manuscrit de Mn. Miquel Saurina, de 1902, informant: *“El Centre Catolich, ajudat de totes les persones de la vila y sobre tot pel exm. Senyor bisbe Morgades començà en 1894 y termina en 1897 el grandió edificí, inmediate á la rectoría, en el que hi ha un magnífich teatro y demes local y jardí per pendrer café y divertirse la juventut, ahont acudeix en gran número, representant funcions dramáticas y zarzuelas ab la ajuda de la capella de música religiosa fundada en 1878 obligantse a no tocar res de ballades”*. Manuscrit 323 de la Biblioteca de Catalunya. Còpia fotogràfica a la Biblioteca de Taradell.

¹³¹ *El Poble Català* de 18.08.1907, núm. 549, pàg. 2. Pot ser un *can Mero* del carrer de la Vila cantonada plaça Gili on hi havia existit un cafè segons la memòria popular.

¹³² *La Veu de Catalunya* de 3.09.1907, núm. 3.004, pàg. 3.

Altra cita, ara sí del Casino, en el paràgraf final de la crònica del dia de la inauguració d'aquell 25 de desembre de 1907 es descriu: *"Va acabar la festa ab un lluit ball que va durar fins a les tres de la matinada, sortint tothom molt complascut"*.¹³³

Una publicació vigatana recull l'anunci dels actes de la festa major de 1908: *"Al Cassino hi haurà, entre altres números ben atractius, reparto de juguets a les nenes de la Colonia pensionada per l'Excm. Ajuntament de Barcelona, balls de totes menes executats per Els Muxins, de Sabadell (...) "*.¹³⁴

Ara per ara hi ha cites que el ball és amenitzat per orquestres foranes, com per exemple a la festa major de 1907 quan s'anuncia per aquell any que *"les tocadetes aniran a carreg de la renomada orquestra "La Nova Catalana" de Granollers"*¹³⁵ i per al 1912 i 1913, per l'Orquestra Sendres o Cendres contractada pel Casino, que cobriran totes les activitats de serenates, concerts, sardanes, etc.¹³⁶ En unes altres informacions, se sap d'orquestres que venen per la festa major i que amenitzen l'activitat musical dels envelats per a tothom. Caldrà esperar uns anys perquè el Casino tingui un conjunt musical propi.

I quins tipus de balls estaven de moda en aquests anys? És de suposar el pas-doble, el xotis, vals lent o ràpid, americanes, contradanses, dianes, masurques marxés, polques, popurris, sardanes, etc., tal com es programava comunament en altres festes de la comarca. Això es pot assegurar millor si existís un petit llistat per triar del que era el repertori habitual d'una orquestra i les partitures que es poguessin trobar en el seu arxiu. En el cas del Casino no hi ha cap material. Potser els descendents dels músics aportin alguna cosa. També es pot investigar si les orquestres que hi passaren, sigui pel Casino o per l'envelat, guardessin partitures o inventaris de programes com a referències.

Emili Vilanova, un escriptor de finals del segle XIX de Barcelona, fa una descripció força suggestiva del ball de la mà del galant. Es tracta de vestir, d'ambientar una mica més aquest relat amb la seva reproducció, de l'activitat del ball, també principal, del Casino: *"Encara la minyona no em posava la maneta a l'espatlla, i amb lo meu braç li cloïa amb mig tomb lo cos, i aixís que l'orquestra em feia aquelles pessigolles a l'oïdo, començava a mig voltar a derecha e izquierda com l'esperit d'un rellotge, amb*

¹³³ *La Veu de Catalunya* de 30.12.1907, núm. 3.120, pàg. 2.

¹³⁴ *Gazeta Montanyesa* de 22.08.1908, núm. 283. El corresponçal anota que "el programa de festes s'es editat molt luxosament per l'impremta Portabella de Vich", de la plaça dels Màrtirs.

¹³⁵ *El Poble Català* de 18.08.1907, núm. 549, pàg. 2.

¹³⁶ *La Veu de Catalunya* de 20.08.1912, pàg. 4, reproduïx l'anunci de les activitats de la festa major d'aquell any.

un vaivé que els corresponia a les faldilles, lo mateix que una grua quan se li fa fer la senyora;¹³⁷ i tan bon punt lo cornetí animava el vals amb aquells primors de retortes i dibuixets de embocadura, ella i jo ens llançàvem giravoltant sala amunt i sala avall, rabents com la roda de la fortuna, i amb la fresqueta que esbargia lo vestit totes les velles se ficaven lo vano a la butxaca.

Si n'havia recollit de sospirs parladors, i si n'havien atravessat per les meves orelles de secrets dolços!

Quan estaven prou cansades, amb una rojor a les galtes que ni clavells encesos, amb aquell respir cuitós, nos miràvem l'un a l'altra com dient-nos: "Ara ens tenim de deixar, ara s'atura l'orquestra!... Aqueixos músics deuen ser forasters i no hi entenen amb l'amor!".¹³⁸

El 1914 l'orquestra Moderna Escalas de Barcelona –conjunt prestigiós format per músics del Liceu de Barcelona– amenitzà el ball del Casino.

¹³⁷ Es tracta d'una comparança amb l'evolució d'un estel, dit també *grua*, quan se li fa fer el moviment de *retortes*. Hi havia molta afició llavors a Barcelona i es feia voleiar des dels terrats dels edificis amb gran perill de caure.

¹³⁸ VILANOVA, Emili: *Lo carboner del barri a Quadros populars*. Barcelona, 1881.

1.4.7.3. Els Jocs Florals

El juny de 1913 apareix a la premsa¹³⁹ la primera notícia de la convocatòria d'un certamen de jocs florals a Taradell. Parteix la iniciativa dels responsables del Casino i s'organitza amb tots els requeriments del fet. No hi ha gaire informació sobre les raons de l'esdeveniment i dona lloc a algunes especulacions del tipus si fora un entreteniment dels socis, aficionats i lletraferits per aquell estiu o si s'inscrivía en l'eterna recuperació d'elements de caràcter nacional com havia estat des de la seva nova etapa, a partir de 1857, seguint el model tradicional d'organització i amb els premis ordinaris: flor natural, englantina d'or i argent i viola d'argent. Tot i les crítiques que els joves escriptors seguidors dels corrents temàtics més realistes podien fer sentir per aquestes manifestacions, es porta a terme la convocatòria potser més d'acord amb un signe d'afirmació nacional –a jutjar per alguns donants dels guardons en ser subvencionats per diputats de la Lliga Regionalista–, que un acte purament literari. En aquest sentit i des d'autoritats i estudiosos de la història d'Espanya, inclusiu, no se'ls escapa que “*a propósito de los juegos florales se exteriorizó la lucha del catalanismo por concentrar todas sus fuerzas a fin de crear un eficaz instrumento de acción política, superada ya la etapa romántica de la literatura y el excursionismo, fenómeno que correspondía fielmente a la recuperación de la lengua vernácula. Poetas, escritores, eruditos, investigadores, juristas, venían contribuyendo a ilustrar la conciencia regional de Cataluña*”.¹⁴⁰

Sense realitzar una anàlisi exhaustiva de tota la interessant informació que aporta la convocatòria, cal destacar dins de la característica que més ha quedat en el record dels taradellencs del Casino, l'afició al teatre. I és que el secretari de l'esdeveniment, Antoni Calderer i Morales,¹⁴¹ fou un dramaturg important, que precisament per aquells anys gaudia de fama per la creació de drames i per la traducció d'una obra d'Ibsen, l'escriptor noruec. Un altre aspecte que crida l'atenció és que en l'oferiment de premis estan representades totes les autoritats polítiques i religioses del poble i comarca. Es troba a faltar representació explícita dels empresaris més importants. Malgrat aquest fet,

¹³⁹ *El Poble Català*, 30 de juny de 1913, núm. 3029. També a la revista *Renaixement* el 24.07.1913, núm. 138, pàg.12.

¹⁴⁰ FERNÁNDEZ ALMAGRO, Melchor: *Historia política de la España contemporánea*. Alianza Ed. Madrid, 1969, pàg. 61.

¹⁴¹ Antoni Calderer i Morales (1885-1965) dramaturg i poeta berguedà. Destacà com a editor amb la col·lecció “Biblioteca Amor i Lletres”, on es publicarà el recull dels treballs premiats segons els termes de la convocatòria. És el volum *Primers Jochs florals de Taradell (1914)*. Vegeu també www.visat.cat.

cal destacar un bon senyal d'harmonia en les intencions del certamen i una mobilització de personalitats que diu molt de les influències de la gent de la societat del Casino.¹⁴²

De la nodrida nòmina de col·laboradors cal adonar-se que Josep Vilà i Jaume Serrat juntament amb el doctor Escarda són fundadors del Casino. Que Joan Viñes és el mestre de l'escola de Taradell des del 1908 fins al 1916 i és també membre de la Junta del Casino per aquestes dates. Que han convidat a participar el bisbe Torras i Bages i altres membres de la Parròquia com el rector Mn. Josep Casabosch, que és al jurat qualificador. Aporten guardons Francesc Cambó; Alexandre Bosch i Catarineu, membre del Partit Liberal; N. Verdaguer i Callís, diputat per la Lliga per la demarcació Granollers-Vic el 1914 i fundador del diari *La Veu de Catalunya*, i Lluís Pericas i Morros,¹⁴³ ric industrial de Torelló també diputat provincial pel Partit Carlí. Tot plegat també amb la col·laboració de la particular colònia estiuenca del poble. Cal destacar el requisit d'emprar la llengua catalana en els treballs amb excepció del premi XV, que es pot fer en francès. En definitiva, un acte d'afirmació catalanista. Seria interessant arribar als documents dels discursos d'aquella efemèride i fotos de l'envelat.

Pel que fa al desenvolupament dels actes i seguint els llibres d'actes de l'Ajuntament i la premsa, tot comença la primavera de 1913 entrant al consistori una petició per a la convocatòria. S'edita un nombre important de cartells per a la difusió de l'esdeveniment. Els terminis d'entrega de les obres van ser fins a l'1 d'agost de l'any en curs, el veredicté és del 10 del mateix mes i la publicació del resultats a la premsa es fa el 15 d'agost,¹⁴⁴ per realitzar la festa d'entrega de premis el 24 diada de la festa major.

La petició per a la celebració del Jocs Florals signada per Antoni Calderer es fa amb una carta, reproduïda en el llibre d'actes de l'Ajuntament de Taradell, *“que traducida del catalán al castellano dice como sigue: Honorable Sr. Reunidos unos cuantos curadores de las buenas letras con el laudable intento de celebrar unos Juegos florales en esa población de Taradell, tiene el honor de dirigirse a este Consistorio de los juegos a la Corporación municipal para manifestarle lo siguiente: Consultadas el verano pasado*

¹⁴² La revista *El Teatre Català* de 30.08.1913, núm. 79, pàg. 615-617, fa un reportatge força complet i reproduïx la poesia guanyadora de Josep Lleonart de Barcelona. Són interessants les descripcions següents: *“En un envelat, montat exprofés per aquest acte, van celebrar-se a Taradell els primers Jocs Florals, organitzats per uns quants joves aimadors de les lletres catalanes. El senyor alcalde obrí la festa, i, acte seguit el secretari del Jurat, senyor Calderer Morales, donà lectura del discurs del president que ho era l'excel·lent dramaturg Pompeu Crehuet que ocupava en aquell acte son lloc d'honor, qual treball, versat sobre teatre català, fou aplaudidíssim.* Hi ha un exemplar a la Biblioteca de Taradell de memòria-record dels Jochs Florals.

¹⁴³ Germà de l'arquitecte Josep Maria, aquest d'idees catalanistes.

¹⁴⁴ *El Poble Català* de 15.08.1913, núm. 3.075, pàg. 2. També Joan ARNAU S. *Jocs florals de 1913, Revista de Taradell*, agost 1951, en fa una referència important.

*algunes persones de prestigi de la població sobre la possible celebració de unos juegos florales en esa villa y encontrando por todos excelente acogida y mucho entusiasmo ha sido, cuando honda satisfacción a aquellos muchos deseos, viene ahora este consistori de los juegos , en demanda de la Englantina como á premio ordinario de los juegos, a la más bien escrita poesia sobre el tema “que canti millor la pàtria”. No queremos dudar que la Corporación Municipal dará buena acogida al proyecto y tendrá a bien ofrecer el premio a favor de las buenas letras”*¹⁴⁵ com així va ser.

A l'estiu es demana permís per aixecar un envelat a la Plaça per a la jornada d'entrega de premis i l'Ajuntament el concedeix amb la condició que estigui just aquell dia perquè més tard s'han de ballar les sardanes que tradicionalment es programaven.¹⁴⁶ L'orquestra dels actes la posa la Societat del Casino.¹⁴⁷

Altre cop és el cronista de *La Veu* qui fa la crònica amb una descripció abrindada de l'ambient i dels fets ocorreguts el dia de l'entrega dels guardons: *“Ens hem ara de circumscriure a l'objecte d'aquesta crònica ressenyant lo que fou el preludi de la Festa Major: els primers Jochs Florals de Taradell.(...) Un enfilall de gallarets i banderoles joguinegen formant rodona, damunt d'un gran envelat. L'hora dels jocs va acostant-se, i arriben contínuament tartanes, jardineres i automòbils procedents de Vich i de molts pobles de la Plana. Dins de l'envelat cobert no més de part de sobre per un velatge multicolor en que's projecta la silueta del cloquer romànic de la parròquia, va acomodant-se la nombrosa i endiumenjada concurrència dels invitats. La part de preferència verament ofereix un bell to d'elegància i distinció. Desde dalt de l'estrada que ha d'ocupar la Cort d'Amor, presidència i jurats, poden contemplar una compacta gernació que omple de gom a gom la gran plaça. Donem una mirada a les preuades draperies que exornen l'estrada i al bell escut català del trono de la Reina, i sentim entre'l remoreig de la gentada, una nodrida orquestra que s'aproxima. Són alcalde i els regidors que venen acompanyats del Jurat i comissió organitzadora”*.¹⁴⁸

Segueix la interessant descripció del cronista –potser encara Ramon Vilà i Dalmau, autor d'obres de teatre– tot fent esment de les paraules del presentador, A. Calderer Morales, a l'inici de l'acte. Segon el periodista, *“encoratja als aficionats de Taradell a persistir en el conreu del teatre equilibrat, literari, normalíssim, car això, diu, es lo que convé si no volem malmetre els esforços de tots plegats”*. Es reproduïx a continuació la llista dels guardonats donant-se llegendes de les obres d'alguns dels

¹⁴⁵ *Libro de actas 1913-1914* de 16.03.1913, pàg. 10-11. Capsa arx. 441 (AMT)

¹⁴⁶ *Libro de actas 1913-1914* de 8.06.1913. Capsa arx. 441 (AMT).

¹⁴⁷ *Libro de actas 1913-1914* de 27.07.1913. Capsa arx. 441 (AMT).

¹⁴⁸ *La Veu de Catalunya* de 1.09.1913, núm. 5.141, pàg. 6.

premiats i el president del jurat juntament amb l'alcalde donen per finida la festa dels primers Jocs Florals de Taradell.

1.4.7.4. Altres camps possibles d'actuació: futbol i cinema

Pel que fa al futbol no hi ha constància documental que hi hagués activitat en aquesta especialitat esportiva. Fins al 1916 no té lloc la inauguració d'un camp arranjat *ex profeso*, el del Centre Catòlic al costat de la Rectoria.

La projecció de pel·lícules no arriba a ser una realitat –tot i que a la comarca havia arribat el 1908 a Manlleu– fins al 1921, iniciant-se al Centre Catòlic amb l'adquisició d'una màquina de projecció, per a cinema mut. Cal comptar que l'electricitat, com l'aigua domiciliari, va ser un procés molt lent per fer-la arribar als consumidors. No obstant això, pel que fa al Casino, hi ha una referència periodística de l'agost de 1915 quan s'informa que als nens de les colònies infantils de l'Ajuntament de Barcelona se'ls passa una pel·lícula en la seva seu social, acte ressenyat en el capítol següent.

Es desconeixen altres apartats possibles d'activitat social de la gent del Casino en aquest primer decenni de funcionament, com per exemple:

Carnaval, es celebrava?

Subscripcions a diaris o revistes de l'entitat?

Biblioteca: fons possible, temàtica dels llibres?

1.5. Resta d'associacions del període 1900-1914

1.5.1. La Joventut Obrera Catòlica de Taradell

En el transcurs de la construcció de la història del Casino s'ha citat sovint tot un seguit d'organismes socials tant administratius, com econòmics i religiosos que actuaven al seu entorn, i sovint en competició amb aquella singular societat. Res més que aclarir la intenció de fer referència a les associacions que van tenir un paper important amb certa amplitud a la vila en aquells aspectes en què diferien dels objectius dels socis del Casino.

Tal com se citava en uns paràgrafs de la inauguració del primer local del Casino —on el cronista informava de com *“elements distanciatos de l'antic Centre (Catòlic) i que formaran els cap-pares de la nova societat recreativa”*—, cal detallar unes dates per tenir present l'evolució d'aquestes associacions. Com és sabut, i segons J. Baucells,¹⁴⁹ hi ha diferents episodis d'organització a la parròquia de centres catòlics: el 1882 i el 1897, aquest cop amb edifici propi, i el 1901, quan s'aconsegueix el permís governatiu de la *Sociedad de la Juventud Católica de Obreros de la Villa de Taradell* per a les seves activitats.¹⁵⁰ Els primers articles del capítol 1r dels seus estatuts defineixen clarament els objectius:

“Art. 3º Los fines de esta Sociedad son: formar obreros religiosos é instruidos y proporcionarles un honesto recreo.

Art. 4º El fin religioso se conseguirá, conservando, arraigando y propagando las creencias católico-romanas, empleando al efecto todos los medios convenientes para formar obreros honrados y sólidamente cristianos.

Art. 5º La instrucción se ordenará á difundir entre los obreros, aquellos conocimientos religiosos, morales y científicos que puedan serles útiles.

Art. 6º El honesto recreo, se obtendrá proporcionando a los socios, una prudente expansión y recreo que se procurará que sea sin menoscabo de la vida de familia.

Art. 7º Esta Sociedad, permanecerá siempre ajena a toda lucha política y de localidad quedando absolutamente prohibida toda discusión sobre estos puntos dentro del local de la misma”.

Nova empenta de l'Església per recuperar en la seva pleta la classe treballadora que rebien la influència d'altres associacions (socialistes, anarquistes o republicans)

¹⁴⁹ BAUCELLS, J. *Taradell*, vol. II ob. cit. pàg. 185 i 195.

¹⁵⁰ Delegación del Gobierno en Catalunya. Arxiu general. Capsa arx. 165, núm. associació 2828. Redacció 24.12.1900; presentat el 2.01.1901 al *Gobierno de la Provincia. Asociaciones*.

reivindicadores d'una millora de la situació social. El cas del moviment liberal, que és el que es pot interpretar, prematurament, que estava en el projecte social de la Societat del Casino, fou particularment perseguit per l'Església per la seves propostes civils que s'allunyaven de la dependència clerical. L'article 130, 4t apartat del capítol III dels estatuts del Centre Catòlic es proposa que "*Los deberes de los socios ya protectores ya numerarios, son (...) 4º No asistir a casas de mala vida ni frecuentar casas de juego, bailes, etc., y apartarse de toda Sociedad u reunión cuyo objeto y tendencias sean opuestas al fin de esta Sociedad*".

Molt esquemàticament, cal posar en relleu com aquestes iniciatives surten, més aviat, de classes superiors, amb més competències de formació i recursos per imposar-se. Recollint els noms dels signants dels estatuts apareixen Isidre Bayer pvre., Joan Bosch i Lluís Puig.

El nou edifici d'actes col·lectius sufragat pel bisbe Morgades s'inaugurà el 1895, segons recollia la premsa vigatana.¹⁵¹ Més endavant, el 1906, es construirà una sala d'actes que permetrà el desenvolupament de les activitats pròpies amb amplitud.

Tancant aquest primer capítol, cal exposar, en l'àmbit parroquial i col·lectiu, el fet de la celebració el setembre de 1913 de la Santa Missió a Taradell, exemple d'una certa atmosfera conservadora i clerical. A moltes poblacions encara es poden veure alguns monuments, com a Taradell davant del temple de Sant Genís, que recorden la Santa Missió de les que s'hi van celebrar el 1913. Segons la Gran Enciclopèdia Catalana, "*la santa missió és una sèrie continuada de prèdiques, lliçons doctrinals i exercicis pietosos que són fets durant alguns dies en una parròquia o localitat per un o uns quants sacerdots, anomenats missioners*".

No cal dir que tot plegat en viu contrast amb el tarannà i activitats de l'entitat del Casino –a la festa major d'aquell mateix any s'havien celebrat a Taradell uns jocs florals–, però amb una força important en la mobilització col·lectiva dels taradellencs.

¹⁵¹ *La Veu del Montserrat* de 21.12.1895, pàg. 8.

1.6. Conclusions i comentaris

En aquesta construcció d'un relat de fets que van succeir a Taradell a principis del segle XX amb una acumulació important de dades ens podem adonar que sí que existeix un projecte previ, una empresa a desenvolupar per part dels protagonistes d'aquesta història per a la creació d'una nova entitat social. No va ser un objectiu a l'atzar o per generació espontània, d'aquí que es faci una representació contextual del moment en què es vivia al municipi i entorn.

Es pot establir una dualitat: hi ha penúries, dificultats per viure, necessitats, pobresa i hi ha una resposta per superar aquesta situació. La creació de la Societat Casino de Taradell es realitza des d'una sèrie de sinèrgies que ha quedat inventariat bàsicament entorn al metge titular del poble, el Dr. Escarda, diferents responsables de petites empreses i algun directiu, com Pere Papell, de la fàbrica Sert Hnos. i treballadors, que estableixen una estratègia, amb la compra de terreny, construcció d'una seu social, redacció d'estatuts –de l'entitat del Casino i d'una cooperativa–, organització d'activitats socials –que són contestades per una part del poble– i implicació en la gestió pública del consistori durant molt de temps, per uns trenta anys.

Al finalitzar aquest primer capítol no estem en condicions d'establir l'assignació dels protagonistes a un corrent ideològic determinat, sigui el liberal o el conservador, com tampoc el republicà o el monàrquic, que difícilment podia donar-se en l'entorn polític comarcal tradicionalista força consolidat des de temps enrere. Les personalitats de la iniciativa, formades i actuant en un entorn filantròpic o *regeneracionista*, com es deia llavors, és més aviat una deducció del seu pensament que una evidència manifestada pels mateixos protagonistes, donades les dificultats a aconseguir documentació pròpia. El corrent *possibilista*, *dels liberals*, també és té en compte, i es caracteritzava per la tendència politicosocial comú en aquells temps que consistia en un activisme davant les necessitats concretes de la gent.

De l'estudi i encreuament dels noms de taradellencs que ens han arribat de la societat del Casino, del Centre Catòlic i dels majors contribuents –a partir dels membres que formaren les respectives juntes de les entitats, per exemple–, hi ha coincidència en acollir-se a una societat segons l'extracció social de cadascú. Quant als socis i simpatitzants del Casino, es pot parlar de classe mitjana baixa, treballadors del tèxtil sobretot. Hi ha una jerarquia a la societat de la vila, com no podia ser menys: dalt, els cacics terratinents, els membres de l'Església, els industrials, els amos; baix, els pagesos pobres, els masovers o parcers i els jornalers com ja s'ha descrit.

No obstant els personatges que posen en marxa el Casino són taradellencs amb formació, solvència econòmica i cultura.

Evitem la simplificació de la divisió política de si uns eren de dretes i altres d'esquerreres. Potser és més definitori conservadors, liberals i carlistes o, simplement, gent aliena a aquestes etiquetes polítiques.

No deixem d'assenyalar la seva adscripció al moviment catalanista deduïble de les obres escollides en l'activitat teatral i en la convocatòria d'uns Jocs Florals el 1913 dels membres del Casino, acomboiats per les *forces vives*. Cal ressaltar que també van col·laborar en la fundació del Casino dissidents del Centre Catòlic.

De la lectura dels documents utilitzats disponibles –actes dels plens municipals, premsa general i comarcal–, es dedueix un entorn amable i educat en aquest lapse de temps dels inicis del segle XX al poble, tot i conèixer els aldarulls, les protestes, sovint els atemptats que succeïren en aquests anys a les capitals i que la vila de Taradell semblava que visqués a part, allunyada, i desconixedora de la seva gravetat.

2. CONSOLIDACIÓ SOCIAL DEL CASINO (1914-1923)

2.1. Escenari econòmic en el context bèl·lic europeu i crisi general sociopolítica

En primer lloc, cal situar el relat de l'evolució de la Societat del Casino, presentant aspectes del context directament relacionat amb aquesta iniciativa social i Taradell. La Primera Guerra Mundial o la Gran Guerra, conflicte que comença l'agost de 1914, alterà profundament la situació econòmica, social i política del nostre país. Gràcies a la neutralitat d'Espanya en el conflicte, la contesa creà una extraordinària demanda exterior de productes agrícoles i industrials: les taronges i altres productes del camp de Llevant, la mineria i la foneria del País Basc i les fabricacions tèxtils de Catalunya. Aquesta demanda comportà un gran augment de la producció i uns bons negocis per a empresaris i capitalistes. En canvi, la resta de la població, especialment els treballadors amb les seves famílies, hagueren de suportar una espectacular pujada del cost de la vida, mentre que els sous s'apujaven a un ritme més lent. Serveixin d'exemple algunes mostres relacionades amb Taradell.

La primera descriu la feina del germà de Domingo Sert, en Josep Maria, el pintor, en la qual se sap que acumulà una fabulosa fortuna: *“Durant la guerra, ell participà amb la Misia (la seva primera companya) en el transport dels ferits cap a París que aquesta havia organitzat. Les fàbriques tèxtils Sert hermanos treballaven per als Aliats, especialment amb el subministrament de mantes i teles per a l'armada. Josep M. s'ocupava des les transaccions comercials de la firma a París i tenia, així doncs, contactes bastant freqüents amb els medis militars francesos”*.¹

Una segona mostra extreta de l'obra de Francesc Cabana, després d'anotar les diferents fusions empresarials de la indústria Manufactures Serra i Balet, diu que *“aprofitant la conjuntura creada per la primera guerra europea, l'empresa tingué una*

¹ VV.AA. *Espanoles y franceses en la primera mitad del siglo XX*. CSIC Madrid, 1986, pàg. 140.

*forta expansió i el producte de les panes i els velludets passà a ser el central de la casa. Es comprà la fàbrica de Sans”.*²

El conflicte bèl·lic possibilitarà les ampliacions de les infraestructures industrials gràcies als diners del comerç amb les potències en guerra i es pot suposar que Taradell es veurà afavorida per aquestes ampliacions de les instal·lacions, si es relaciona amb les dates de les noves construccions industrials que es van portar a terme a partir de 1918. S’hauria de comprovar si la producció de la fàbrica dels Sert a Taradell va contribuir als subministraments de la guerra, tot i l’especialització en passamaneria i galons des d’un principi. No obstant això, els guanys d’un o altre establiment fabril repartits per la geografia de Catalunya s’aplegaven en el mateix calaix del conglomerat industrial dels Sert. Un exemple local es pot llegir a la premsa de Vic explicant-se que *“estan molt adelantades les obres que’s fan en la fàbrica nomenada El Tin”*,³ en els principis del tercer decenni del segle XX.

Acompanya aquest apartat d’exemples l’anècdota –a partir d’una cita d’A. Pladevall–⁴ molt representativa dels llaços socials i empresarials que es produïren en aquesta època amb la colònia d’estiuejants. Parla Pladevall *“d’un estiuejant Jaume Girbau, (que) intervé perquè la societat (Serra i Cia.) comprés el Vapor, cosa que passarà el 11.10.1917, data de l’escriptura”*. Sembla ser que es tracta de Jaume Girbau i Barbosa, de Vic, personatge inquiet i emprenedor que es dedicava al comerç tant de maquinària tèxtil que comprava a Anglaterra com de matèria primera, el cotó, que adquiria a Egipte.⁵ Uns anys després informava la premsa comarcal que *“s’estan fent obres per l’engrandiment de la fàbrica anomenada el Vapor”*⁶ de Taradell.

La Lliga Regionalista farà esforços per marcar distància de la política de Madrid i intentarà aprofitar el conflicte de la Gran Guerra per renovar les estructures polítiques i econòmiques. Els intents queden substanciats en part amb la creació de la Mancomunitat de les quatre diputacions catalanes amb un ambiciós programa de reconstrucció del país (quan es demani el telèfon, carreteres, el llum, etc., per a Taradell,

² CABANA, Francesc: *Fàbriques i empresaris. Cotoners*. Enciclopèdia catalana. Barcelona, 1993, pàg. 251.

³ *Ausetania* de 18.06.1921, núm. 1.060, pàg. 3.

⁴ VV.AA. *Síntesi d’història de Taradell*, gener 1974.

⁵ Informat per Valentí Girbau, besnet i exprofessor de l’IES Callís de Vic, que ha fet un estudi dels antecedents de la seva família. Pere Girbau i Bover, exalcalde de Vic i important empresari, ens comunicà que Jaume Girbau (1854-1929) era germà del seu avi. (Informació de novembre 2019). Esquela a *La Vanguardia* 3.03.1929 i referència en el mateix diari, del 17.11.1894 de la firma *Caballeria y Girbau fabricación de hilados y torcidos*, possiblement el mateix personatge.

⁶ *Ausetania* de 8.05.1920, núm. 1.006, pàg. 3. Avançar que els antics propietaris guardaven parentesc amb els Sert.

consta la Mancomunitat com a agent/autoritat per portar-ho a terme) i amb un intens moviment polític sobretot a partir de les crisis socials que s'esdevindran el 1917.

Aquesta bonança econòmica que tots els estudiosos coincideixen a destacar no va anar aparellada a una millora de les condicions de vida dels treballadors. Un dels fets econòmics més escandalós és el de la inflació: els productes de primera necessitat, que s'exporten, no són assequibles per a molta gent i a més d'aquesta escassetat són més cars. Una dada de l'estudi d'Antoni Ferret: *"Però no és només això: durant el període de 1911 a 1919, que comprèn els anys dels bons negocis de resultes de la guerra, els salaris havien augmentat cap a un quaranta per cent, però el cost de la vida s'havia doblat, o gairebé. Heus aquí la part que havia tocat als obrers d'aquells bons negocis. I és que tenint en compte aquesta realitat de base que caldrà després intentar de comprendre la fortíssima tensió social que es va desfermar aquests anys"*.⁷

A poc a poc es produeixen moviments socials reivindicatius amb vagues, atemptats, repressió dels militars, seguint la dinàmica d'acció-reacció, que a poc a poc s'aniran aguditzant fins a una violència desfermada amb força víctimes fins al 1923.

De tot això, de moviments reivindicatius i de la repressió, per ara, solament es pot oferir una dèbil mostra, en l'àmbit dels habitants de Taradell i de les fàbriques dels pobles d'aigües amunt del riu Ter.⁸

Josep Serra i Roca, l'empresari soci de Manufactures Serra Balet –que se'l veu en una fotografia per la benedicció de la senyera de l'Orfeó Taradellench l'estiu de 1922– va sofrir un greu atemptat, el febrer del mateix any. Fou un intent d'assassinat a la sortida de la fàbrica de Sants, del qual quedà greument ferit per trets de pistola, però es recuperà. No es va saber qui li va disparar. La premsa de l'època apuntava sobre els obrers acomiadats uns dies abans: *"Unos 20 obreros afectados al Sindicato Único"*.⁹

En els diferents escenaris que es van obrint d'aquest període cal esmentar el moviment polític de l'Assemblea de parlamentaris amb una modesta relació amb

⁷ FERRET, Antoni: *Compendi d'història de Catalunya*. Ed. Claret. Barcelona, 1980, pàg. 301.

⁸ Una aportació més sobre el tema tret del catàleg de l'exposició en el Museu d'Història de Catalunya el 2018, *Flames a la frontera*, de diversos autors, a la pàg. 27: *"Tanmateix tot i els immensos guanys, molts productors van perdre l'ocasió per modernitzar els seus equipaments. "Havien desaprofitat el temps de la guerra deixant-lo passar sense renovar l'estructura de la nostra vetusta organització industrial", lamentaria l'industrial tèxtil Gual Villalbí. En començar el 1919, l'eufòria va donar pas a un ambient depressiu i catastrofista que impregnaria l'economia espanyola durant alguns anys, ja que els sectors més perjudicats per la crisi de postguerra tenien un important pes en l'economia, agrupaven un gran nombre de grans i petits empresaris i generaven molta ocupació. L'època fantàstica havia acabat"*.

⁹ *La Vanguardia*, 17.02.1921 pàg. 7. *Sindicat Únic* organització adoptada en el congrés de Sants de 1918. També es feia ressò de l'atemptat l'*Ausetania* en data 26.02.1921, pàg. 3 amb el *"consti la nostra més enèrgica protesta"* final del comunicat.

Taradell i els seus representants. Aquesta reunió de parlamentaris de diferent procedència es reuneix l'estiu de 1917 a Barcelona, en plena Guerra Mundial, i representà l'intent de resoldre políticament la crisi del règim de la Restauració, incapaç de donar solució als problemes econòmics i a les reivindicacions nacionals de Catalunya. Si es repassa quines tendències hi assistiren es veu representada tota una gran mostra dels agents actius de la societat: els reformistes, alguns liberals a títol personal, els republicans i els socialistes, a més de tots els diputats i senadors de Catalunya. Malgrat aquesta iniciativa oberta, el Govern Central suspengué les garanties constitucionals i declarà sediciosa l'Assemblea.

Tot i els intents –més o menys magnificats per les cròniques–, Catalunya no aconsegueix desmarcar-se i gestionar-se per la via del model autonòmic –després de l'intent de 1918–, del desgavell en què s'anava convertint l'ambient sociopolític del país.¹⁰

La resposta treballadora no es fa esperar i s'obre un període d'inestabilitat crònic general que posa sobre la taula greus mancances en l'aspecte humà, el democràtic i el de respecte a la població.

¹⁰ Entre molts escrits disponibles sobre aquestes circumstàncies en triem un força explícit aparegut en la premsa, CLOTET, J. *L'assemblea de parlamentaris i la marxa enrere de Cambó*, diari *Ara*, 16.11.2012, pàg. 9: “Després de la vaga general revolucionària del mes d'agost (1917), d'una tercera reunió de parlamentaris a Madrid i davant la incapacitat de fer front a la situació, Dato va dimitir. Alfons XIII va impulsar un govern de concentració i va convidar la Lliga a designar els ministres de Finances i d'Instrucció Pública. Cambó, que havia promès no integrar-se en cap govern que no aplicés les reformes de les assemblees de parlamentaris, hi va accedir. En conseqüència, el moviment que propugnava una reforma profunda de les estructures estatals va ser avortat pel seu principal promotor”. No sabem amb quins ànims es mantingueren els seus seguidors en la brega política. A la premsa nacionalista, com *La Veu de Catalunya*, s'hi feien cròniques elogioses de la seva feina a Madrid per a benefici de tot Espanya.

2.2. La creació de la *Cooperativa de Obreros Taradellenca*

2.2.1. Introducció conceptual

Tal com es va confeccionant aquest relat, seguint un ordre cronològic, correspon presentar, ja que va ser a primers de 1914, la fundació d'una cooperativa per gent de la societat del Casino, però sembla ser que actuant com a associació independent. Fins al 1921 no es produirà una fusió de les dues entitats amb els mateixos òrgans de govern, fet que no es té la seguretat ferma que fos així ja que desapareix de les publicacions que van registrant la seva activitat social i econòmica.

Abans de presentar els estatuts i fer el recull de l'activitat social i econòmica de la cooperativa del Casino en aquesta primera etapa, cal aportar uns aclariments dels termes amb què són anomenades aquestes organitzacions, ja que tal com es coneixen porten confusió que acompanyarà els corresponents de la premsa quan informin sobre el cas de Taradell. Hi ha un altre aspecte de confusió quan s'informa de l'existència de dues entitats al poble amb serveis similars: la cooperativa i el sindicat agrícola cooperatiu, que s'intentarà esbrinar la seva individualitat.

Seguint el *Diccionari d'història de Catalunya*¹¹ diuen els autors que “el terme cooperativisme, durant bona part del segle XIX s'ha confós (i) aglutinat en conceptes divergents com ara el de gremis, mutualisme i sobretot el de sindicalisme, perquè la naixença agrupativa implicà que moltes associacions fossin alhora cooperativa, sindicat, partit i mutualitat”, confusió que es manté encara al segle XX. Importa reproduir les definicions canòniques o legals ja que la cooperativa creada pels socis del Casino guarda unes característiques singulars. Prenent el mot *cooperativisme* de la *Gran Enciclopèdia Catalana*, diu que és “una unitat econòmica de producció, comercialització o consum que pertany als mateixos usuaris dels seus serveis”. I segueix, aspecte que tindrà la seva transcendència, que “cal diferenciar el cooperativisme com a modalitat d'associació econòmica (adequada a determinats sectors i moments dins del sistema capitalista) del cooperativisme entès com a moviment social reformador o revolucionari”. El primer aspecte sembla que s'ajusta millor la cooperativa del Casino.

Pel que fa al cas, importa distingir entre la *cooperativa de consum*, dedicada a subministrar productes als associats a preus més assequibles que al mercat, i la

¹¹ MESTRE, Jesús (coord.) *Diccionari d'història de Catalunya*. Ed. 62 El Punt. Barcelona, 1998, pàg. 298.

cooperativa de producció, la finalitat de les quals s'ampliava a produir en comú per controlar la qualitat del producte, a més de treballar en condicions més acceptables.

Altra cosa foren els *sindicats agrícoles*, emparats en la *Ley de Sindicatos Agrícolas* de 1906 ¹², on s'estableix que “*se consideran Sindicatos Agrícolas para los efectos de esta ley, las asociaciones formadas por personas dedicadas a cualesquiera de las profesiones agrícolas o interesadas de una manera directa en el mejoramiento de la agricultura, de la ganadería o de los productos del cultivo, sean propietarios, arrendatarios, aparceros o simples braceros*”. Resumint, les funcions bàsiques se substanciaven amb la compra en comú de maquinària, eines i adobs, comercialització de les collites i accés al crèdit agrícola (caixes rurals).

Cal referenciar amb la cita d'aquest model l'existència dels sindicats agrícoles o cooperatives catòliques sota l'empara de l'Església amb l'objectiu d'evitar la difusió d'idearis de caràcter radical –de republicans, socialistes o anarquistes–, que des de 1868 feien sentir les seves reivindicacions, model de sindicat agrícola que tindrà la seva manifestació a Taradell. Són intents de recollir la gent del camp en grups interclassistes, agrupacions sindicals que seran aprofitades pels arrendataris i parcers més necessitats, ja que podien aconseguir feina per tot l'any, però que mantenien les distàncies amb els promotors.¹³

I finalment, les *cámaras agrarias* –creades per *Real Decreto* de 14.11.1890–, que reuneixen els grans terratinents agrícoles identificats amb les forces polítiques conservadores i amb una economia i uns interessos particulars –control del crèdit– que també, i modestament, tindran el seu paper a Taradell.¹⁴

¹² *Ley de Sindicatos Agrícolas* de 25.01.1906. *Gaceta de Madrid* de 30.01.1906 núm. 30, pàg. 384. En el programa d'activitats que desenvolupava la Societat del Casino, *La Opinión*, butlletí comarcal del Partido Liberal, de 17.09.1914, núm. 32, pàg. 5-6, es feia ressò d'una conferència a Taradell “*del ilustrado sociólogo y economista D. Juan Salas Antón (...) desarrollando el interesante tema “Sindicatos agrícolas”. De una manera magistral supo explicar lo que se entiende por tales sindicatos, el cómo funcionan y el fin que persiguen, así como los grandes beneficios que de ellos han obtenido Francia e Italia*”. Juan Salas Antón (1854-1931) fou un actiu cooperativista i política català i va ser diputat republicà a les Corts espanyoles.

¹³ GARRIDO HERRERO, Samuel: *Alentar y obstruir. Las vacilaciones de la política estatal sobre cooperativas en inicios del siglo XX*. Revista Noticiario de Historia Agraria, núm. 7, pàg.131-154. Cal deixar constància de la feina del jesuïta Antonio Vicent en l'organització sindical tant a la indústria com al camp per part de l'Església espanyola.

¹⁴ Cal recordar l'evolució d'aquesta darrera figura associativa pel que fa a la seva apropiació pel règim franquista i la conversió, sota el *Sindicat vertical* i la *Falange*, en *Cámaras agrarias* o *Hermandades Sindicales de Agricultores y Ganaderos* a partir de 1942.

2.2.2. La primera cooperativa de consum de Taradell

Així doncs, el 31 de gener de 1914 Pere Papell i Ramon Roma signen l'ofici, que acompanya el reglament, de petició del permís per a l'obertura d'una societat cooperativa de consum: *"La Cooperativa de Obreros Taradallena. (...) Y en caso de no existir nada en el que esté en pugna con la vigente ley de asociaciones (1887), se sirva disponer su aprobación"*.¹⁵ Se'ls hi concedeix el 4.02.1914. El text de la còpia de l'acta de l'assemblea constitutiva és prou aclaridor: *"El día 15 de febrero de 1914 y en la villa de Taradell con asistencia de todos los socios que fundaron la "Cooperativa Obrera de Taradell" y en un local de la misma villa, se presentaron los reglamentos aprobados por el Gobierno civil quedando, por lo tanto, constituida dicha Sociedad = Acto seguido se nombró la Junta quedando constituida en la forma siguiente: Presidente, D. Pedro Papell; Vice-Presidente, D. Ramón Roma; Tesorero, D. Isidro Vila; Secretario, D. Vicente Barfull; Vice-Secretario, D. Andrés Solagrán y Vocales, D. Luís Riera y D. Antonio Ramírez, cuya constitución de Junta se mandó al Gobierno civil para su gobierno = Se tomó el acuerdo de que el primer semestre de alquiler del local destinado a la Sociedad y el coste de los reglamentos ¹⁶ se pagasen a prorrata entre todos los socios pagando por cuyo motivo 2,50 ptas. cada uno para dichos gastos y que todos los socios que entrarían a formar parte de dicha Sociedad también pagarían la misma cantidad de 2,50 ptas. igual que los socios fundadores = También se acordó inaugurar dicha Sociedad para la venta el día 28 de febrero de 1914, siendo el número de socios fundadores veinte y cinco = El Presidente, Pedro Papell. El Secretario, Vicente Barfull = Ramón Roma, Isidro Vila, Andrés Solagrán, Luís Riera, Antonio Ramírez."* Taradell 8 de agosto de 1914. Es copia que concuerda con el original. (Signatures) El Secretario Vicente Barfull. Vº Bº El Presidente Pedro Papell".¹⁷

Per començar, en la descripció d'aquesta cooperativa es defineixen els objectius en l'article 1r: *"El objeto de la sociedad es proporcionar a los asociados en beneficio mutuo, toda clase de artículos de necesidad para la vida humana, (...) artículos todos de primera clase y (con) las justas condiciones de peso y medida a los precios que el consejo de administración acuerde"*. Era, i ha sigut un maldecap dels consumidors i de les autoritats, les actituds d'alguns comerciants per les irregularitats en els preus abusius

¹⁵ Delegación del Gobierno en Catalunya. Archivo histórico. Capsa arx. 320 núm. expedient 7.977.

¹⁶ Són 25 socis fundadors a la inauguració de la Cooperativa a 2,50 ptes., total 62,50 ptes.

¹⁷ Ídem nota anterior. També se'n feia ressò la revista *El Cooperatista* de 1.03.1914, núm. 67, pàg. 37, anunciant que s'estaven fent tràmits davant del Govern Civil de Barcelona per endegar la cooperativa.

i en el pes així com en la qualitat dels productes.¹⁸ El to en la redacció de l'articulat és eminentment tècnic, empresarial i no hi ha un transfons reivindicatiu o de victimisme talment com es prescriu en l'art. 2n, que diu que l'associació té un "*carácter esencialmente económico cooperativo*". Es pretén crear un organisme que subministri productes de primera necessitat, d'alimentació per uns camins assequibles. En el segon article es fa esment de la prohibició que a la cooperativa "*se traten cuestiones políticas y religiosas, en consecuencia, todo asociado podrá profesar las ideas que tenga por convenientes las que deberan ser respetadas por todos sus compañeros de asociación*", dins de la tònica liberal explicitada obertament.

Pel que fa al govern de la cooperativa, segueixen les estructures d'administració comunes en tantes d'altres: una junta general dels socis, que delega en una junta administrativa la feina del dia a dia i amb unes funcions determinades ostentades en els càrrecs de president, vicepresident, tresorer, secretari, vicesecretari i dos vocals. Cal completar aquesta relació indicant que "*los cargos seran anuales, gratuitos y obligatorios*". (Articles del 3r a l'11è). Es compta amb dependents per atendre el públic.

En l'articulat que descriu els requisits per ser soci i la casuística en el funcionament —cas de malaltia, defunció, baixa personal, exclusió per no fer-ne ús del servei i per frau— és força concret i exhaustiu, davant de les eventualitats que se'n puguin originar. Es manté el to decidit i exigent en la formulació dels punts tractats. L'article 12è n'exposa els requisits: "*Para ser socio se requiere tener la edad de diez y ocho años cumplidos, buena conducta, arte, oficio o profesión conocidos, con domicilio en Taradell. El que pretenda ingresar en la sociedad deberá solicitarlo por escrito a la junta administrativa y ser además propuesto por otro socio que suscriba su petición.*

Cumplida esta formalidad y resuelta la admisión, no se considerará socio sin el previo pago de la cuota de veinte y cinco pesetas en concepto de entrada; esta cantidad se podrá pagar en dos plazos, la mitad al entrar y la otra mitad a los dos meses de haver ingresado y no se considerarán beneficios ni título de socio hasta cumplido el segundo plazo".¹⁹

¹⁸ CASANOVAS, Josep: *El cooperativisme a Osona*. Eumo editorial. Vic, 1998, pàg. 41-42.

¹⁹ Era molt o poc aportar 25 ptes. per fer-se soci de la cooperativa? Establím una comparativa a partir de dades dels sous d'aquells anys.

1r.- El 1915 les obreres cobraven d'1,25 a 1,50 ptes. per jornada de 10,30 hores de treball; era la meitat dels homes. (*El Cooperatista* de l'1.01.1915, núm. 228, pàg. 197).

2n.- Segons reial decret de 1915 s'apujava el sou dels mestres a 1.000 ptes. anuals: "*No llega a 11 reales diarios y con todos los descuentos es posible que no pase de 10 (2,50 ptes.)*", deia el periodista. I establint comparances, a Barcelona, paletes, ferrers i fusters cobraven el 1919 per dia 10 ptes. per 10 a 12 hores de treball —que és el que necessitava una família de

Una singularitat en el funcionament de les cooperatives era la *llibreta de compra o de consum* –anomenats, també, *fulls de proveïments*– de cada soci. En síntesi, i seguint el treball de Josep Casanovas, es lliurava al soci una llibreta com a document identificador del cooperativista i com a control del consum que s'efectuava en la botiga de la societat (art. 13è). *“La forma més estesa entre les cooperatives era la que combinava l'ús de les llibretes de compres amb moneda social emesa per cada cooperativa. Funcionava de la manera següent: cada soci disposava d'una llibreta de compres, on s'apuntaven les quantitats de diners de curs legal que el soci canviava per moneda de l'entitat. En el cas de la de Taradell, en comptes de moneda, es parla en l'art. 11è, de talons de compra. (...) En les llibretes de compres quedaven registrades totes les operacions de canvi que realitzaven els socis, la qual cosa permetia saber periòdicament i de manera precisa quin era el consum de cada soci. (...) La utilització de moneda social era una fórmula avantatjosa per a les cooperatives. D'una banda, perquè els socis avançaven uns diners abans de fer les compres, la qual cosa donava unes majors facilitats de liquidesa, de disposició de moneda corrent a la caixa de la cooperativa”*.²⁰

Finalment, pel que fa a la dissolució de la societat cooperativa, es farà, seguint la normativa, per petició de majoria de vots dels socis, a continuació es liquidaran els béns per a la venda en pública subhasta i se saldaran els debits. La resta es distribuirà a parts iguals tant si el saldo és positiu com si és negatiu.

Tot i esmentar-se que *“la sociedad tendrá su domicilio en Taradell”* (art. 1r) i que s'hi pagava un lloguer (acta fundacional 15 de febrer de 1914), no hi ha constància de l'adreça del local on s'emmagatzemaven els productes, on es venien i on era la seu administrativa (art. 5è). Cap al 1918, a partir d'uns canvis importants realitzats, existeix documentació fotogràfica del nou local de la cooperativa a la carretera de Balenyà núm. 1 (núm. 13-15 a l'actualitat) i referents periodístics d'algunes activitats.

El 8 d'agost de 1914 consten els mateixos noms i càrrecs a la Junta de la cooperativa i el 10 de gener de 1916, i seguint els canals reglamentaris, es renoven els comandaments quedant constituïda amb els següents noms i càrrecs: president, Josep

quatre membres per sobreviure diàriament. (Luís Bello a la revista *La Esfera* de Madrid núm. 89 de l'11.09.1915).

Fins el 1920 no s'aconsegueix la jornada de vuit hores.

3r.- De la relació del setmanal de l'empresa Sert Hnos. de 14.02.1914, hi ha un arc salarial que va de Pere Papell a 35 ptes. com a encarregat, a 13 ptes. del darrer, mentre que el personal femení es movia entre 11 i 9 ptes. setmanals. ¿Cal tenir en compte que sobre aquesta quantitat de 25 ptes., en concepte d'entrada, s'anirien descomptant les compres que s'efectuessin a la cooperativa, funció que no es faria en altres establiments ? (Arxiu família Papell).

²⁰ CASANOVAS, J. Ob. cit. pàg. 47.

Font; vicepresident, Jaume Sadurní; tresorer, Isidre Vila; secretari, Joan Riera; vicesecretari, Jaume Vilardell, i vocals, Joan Molet i Enric Vilardell. Josep Font i Isidre Vila eren treballadors a la fàbrica dels Sert.

No es troben més referències per ara de l'activitat de la cooperativa, de la seva efectivitat, magnituds, dels anys següents, tant que fa témer que s'aturés la seva activitat fins als canvis de 1921. Raons? Molts deutes pel fet de fiar com feien altres cooperatives a l'època. Poca activitat? Entorn en crisi: pugen els preus dels queviures i no puja el sou dels treballadors, etc.

(No es té constància de l'existència del/d'un llibre d'actes de l'administració del Casino i de la cooperativa).

2.3. Activitat política i administrativa a l'Ajuntament de Taradell

2.3.1. El consistori taradellenc

Quina va ser l'activitat sociopolítica dels nostres personatges un cop opten per la representació política? Començant pel doctor Escarda –apareix decidint-se per la participació política a l'Ajuntament de Taradell– ja havia format part de la gestió municipal el seu pare, com s'ha ressenyat en el primer capítol. La primera vegada ho fa el 1914, quedant com a primer tinent d'alcalde sent l'escollit Felip Vallmitjana i Pla, de tendència conservadora, en el primer lloc de la responsabilitat municipal.²¹ D'aquesta legislatura cal destacar alguns aspectes que ens acosten a la personalitat singular del metge.²² Té la responsabilitat de la regidoria de *limpieza y ornato* de la vila, d'acord amb les seves preocupacions i amb el fet d'una objectiva falta de neteja al poble,²³ sense oblidar que des de 1899 és membre de la Junta Municipal de Sanitat.

Reproduint alguns apunts de les actes municipals es reflecteix una militància determinada i una certa tibantor en les intervencions en els plens, que amb el temps anirà en augment. Per una banda, no es pot assignar, a hores d'ara, el doctor Escarda a l'entorn o simpaties d'un partit, com per exemple el liberal com manifestarà ell més endavant en circumstàncies compromeses –“*de minoria liberal*”, es diu el 1916 a la premsa–, i, per una altra, per incomoditat seva, cal destacar la presència davant del consistori de forces conservadores o tradicionalistes com els carlistes, amb actituds de simples cacics, com recull uns anys més tard *La Veu de Catalunya*, tendències que també es poden deduir per altres documents.²⁴

²¹ *Libro de actas 1913-1914* de 4.01.1914. Capsa arx. 441 (AMT).

²² Un aspecte particular és una malaltia que l'obliga a fer repòs durant un temps. Segons les actes municipals “*se ausenta de la villa durante dos meses y pone un médico sustituto*”. Descansa en el balneari de Caldes de Malavella amb la seva família. Serà el principi de diferents estades en el dit balneari. *Libro de actas 1914-1915* en data 7.04.1915. Capsa arx. 441 (AMT).

²³ *Libro de actas 1913-1914* de 4.01.1914. Capsa arx. 441 (AMT).

²⁴ Per exemple, *La Veu de Catalunya*, 11.02.1920 núm. 7.462, pàg. 7, fa una foto fixa contundent del consistori qualificant directament el tarannà polític i social dels seus components en aquelles dates: “El resultat de l'elecció és aquest: Garet, caciquista, 156 vots; Godayol, id. 147; Bosch, nacionalista, 136; Riera, caciquista, 135; Escarda, “lliberal”, 129; Farrés, nacionalista, 127; Bigas, nacionalista, 118; Roca, “lliberal”, 120; Vila, id. 108”. Queda la incògnita de per què es posa entre cometes *lliberal*: ironia? *La Veu* era un diari de la Lliga Regionalista, partit conservador i catalanista. Eren, realment, els del Casino seguidors del *partit liberal espanyol*? Quan s'inaugurà el nou local, més cèntric del Casino, la premsa –*La Publicidad* de 29.07.1918– el descriurà com a *Casino Liberal*. Més endavant, quan el doctor Escarda sigui expedientat per la repressió franquista el 1939, declararà que ell era *liberal monárquico*. Curiosament, en una publicació a *El Barcelonés, diario liberal* del 4.02.1885, pàg. 1, apareix la notícia de la creació del *Comité Liberal Monárquico de la villa de Taradell*, fet ocorregut el 26.01.1885, que demostraria antecedents liberals al poble.

A la següent convocatòria de 1916 –recordem que cada dos anys es renova el consistori per meitats– es torna a presentar el doctor per al càrrec d'alcalde, però perd la votació davant de Jaume Franch i Pujadas –conservador el 1911, jaumí (carlista)²⁵ en aquesta legislatura–, que guanya per cinc vots contra tres del doctor Escarda. Torna a quedar com a segon tinent d'alcalde.²⁶ Diferents gestions molt importants del poble li són assignades: implantació telèfon, aigües, higiene i beneficència, que afrontarà amb contundència.²⁷ Com ja s'ha mostrat en la descripció del context socioeconòmic de la vila, segueixen les dificultats financeres –morositat, demandes peremptòries, deixadesa– per satisfer els impostos i les reclamacions de tot tipus d'organismes recaptadors com la Hisenda de l'Estat i la de la Diputació. Una referència d'aquest malestar i la discrepància oberta que mostraria un caràcter expeditiu del doctor i la distància en la militància política, en un parell d'apunts: “*Pide la palabra el Sr. Escarda y concedida que le fué, manifiesta que no quiere formar parte de ninguna comisión por no estar conforme con la Administración del Municipio y se limita unicamente a fiscalizar los actos del mismo*”.²⁸ Uns mesos després, al començament de l'estiu, intervindrà dient: “*El Dr. Escarda pide si se han tramitado las cuentas del Ayuntamiento de 1915 (...) se le contesta que se està haciendo (...) e insiste que conste en acta su manifestación y que declina su responsabilidad contra quien corresponda*”.²⁹

Com a curiositat de la complexitat organitzativa i de les càrregues que tenien els ajuntaments –segons Títol III, tot el cap. 1r, articles 71 al 89 de la *Ley municipal de 1877*–, Taradell té, per exemple, les següents comissions davant de les quals ha d'haver-hi un regidor: *limpieza y ornato de la población, hacienda, amillaramiento, matadero y alumbrado público, instrucción pública y Junta local de 1ª enseñanza, cementerio y obras públicas*.³⁰

²⁵ *Jaimistes, jaumí o jaumina*: seguidors o partidaris del pretendent nacionalista al tron d'Espanya, Jaime de Borbón y de Parma, duque de Madrid, (Jaime III 1870-1931). Lligats al catolicisme, reorganitzà el carlisme i amb actes, associacions, centres socials, intentaren neutralitzar el moviment anarquista o republicà, però mantenint certa línia regeneracionista.

²⁶ *Libro de actas 1914-1916*, en data 1.01.1916. Capsa arx. 441 (AMT).

²⁷ “*Seguidamente se acuerda se amoneste a todos los vecinos de la población a fin de que no se dejen salir aguas sucias de sus casas a la calle*”. *Libro de actas 1914-1916*, en data 20.02.1916. Capsa arx. 441 (AMT). Als dos mesos deixarà la responsabilitat de la implantació del telèfon perquè no pot dedicar-s'hi donades les seves ocupacions professionals. Sobre la neteja s'ha deixat constància en l'apartat 1.2. nota 35, destacant la lentitud a posar-hi remei i les reaccions, incluíu davant de l'autoritat superior, del doctor donat els focus d'infeccions que s'originen. Altre ressenya a *El Poble Català* de 17.10.1914 núm. 3.500, pàg. 3.

²⁸ *Libro de actas 1914-1916*, en data 2.01.1916. Capsa arx. 441 (AMT).

²⁹ *Libro de actas 1914-1916*, en data 30.06.1916. Capsa arx. 441 (AMT).

³⁰ Reproduïm l'article 63 de la citada llei per les conseqüències que se'n derivaven: “*La investidura de Alcalde, Teniente o Síndico y los cargos de Concejales, de Vocales asociados y de Alcaldes de Barrio son gratuitos, obligatorios y honoríficos*”. *Gazeta de Madrid*, 4.10.1877.

I una mostra que es pot qualificar de compromís pels assumptes col·lectius, Pere Papell i Riera i Jaume Serret i Matabosch, membres fundadors del Casino i de la cooperativa, estant com a regidors, vocals 5è i 6è, al consistori d'aquesta legislatura (1916-18) desplegant una activitat remarcable. Juntament amb el doctor Escarda i un de cognom Romeu s'enfronten a determinacions del consistori que es poden qualificar de poc pensades o senzillament d'omeses.

En aquestes dates, hi ha constància en les actes municipals d'un esdeveniment que pot ser considerat menor, simplement anecdòtic, però observant-lo i establint relacions mostren l'aire enrarit de les relacions en el si de l'Ajuntament. El cas, tret del llibre d'actes,³¹ narra que un grup d'excursionistes visita Taradell i demana posar el seu estendard, del seu cor, al balcó de l'ajuntament. L'alcalde, Jaume Franch i Pujadas, els dona permís i el doctor Escarda i el senyor Serrat, regidors, protesten. S'excusa l'alcalde dient que no sabien on posar-lo, no aportant-se més dades. Quatre dies després, al butlletí comarcal del Partit Liberal Democràtic,³² hi apareix la nota següent, que se suposa relacionada amb els fets: *"En la sesión de segunda convocatoria celebrada por el ayuntamiento, el 2 del corriente, la minoría liberal protesto con energía de que ondease en el balcón de la casa consistorial el estandarte jaimista"*. Com ja s'ha indicat, el moviment *comunió jaumí* és un canvi d'imatge, una posada al dia del corrent polític del carlisme.

Concloent les notes recollides d'aquest any, cal reproduir una anotació de les actes que mostra l'estat de relacions entre les dues entitats socials hegemòniques: *"El Sr. Romeu en nombre del Cura Párroco y del Centro de la Juventud Católica, invita a la Corporación para la Fiesta Mayor. El Sr. Papell en nombre de la Junta del Casino invita igualmente a los festejos de dicha Sociedad. Se acuerda subvencionar a las fiestas religiosos con quince pessetes"*.³³ No es pot passar per alt d'aquest apunt la reacció del regidor Papell en convidar a les celebracions del Casino –on es programa ball habitualment a diferència del Centre Catòlic– establint una igualtat en la convidada dels membres i socis de la parròquia, un respecte en el tractament de les dues societats.

³¹ *Libro de actas 1914-1916* en data 2.05.1916. Capsa arx. 441 (AMT).

³² La notícia apareguda en el butlletí comarcal, *La Opinión*, del partit liberal, on s'informa, amb certa ironia, de *"la visita de la sección coral del Centro Tradicionalista de Sans, la cual hizo su entrada en la villa con marcado carácter militar: sección de gastadores, banda de cornetas y tambores, bandera y música. Para que el aparato fuese completo, no faltó más que la artillería, que con seguridad se la descuidaron en Alemania. Aunque con bastante frialdad, fueron recibidos cortésmente por el vecindario. Por la tarde visitaron las sociedades, cantando en ellas algunas de las piezas de su repertorio; siendo objeto de muchas censuras y disgusto entre los socios la visita efectuada en el Casino"*. *La Opinión* de 6.05.1916, núm. 62, pàg. 3.

³³ *Libro de actas 1914-1916* en data 20.08.1916. Capsa arx. 441 (AMT).

Esdeveniment destacat d'aquest 1917 va ser l'Assemblea de parlamentaris, ja presentat anteriorment i que té rèplica al consistori taradellenc. Josep Escarda proposa al ple que manifesti la seva adhesió a la dita Assemblea. La votació va sortir negativa, mostra dels diferents colors polítics que coexistien –tradicionalistes, oligarques i liberals– i la falta de consens a l'Ajuntament.³⁴ Uns dies després, el 3.08.1917, es produeix la mort del president de la Mancomunitat de Catalunya, i segons les actes “se acuerda que asistan en representación del Ayuntamiento al entierro de Enrique Prat de la Riba la comisión formada por los concejales Sres. Brusosa, Escarda y Gurri”,³⁵ figures de les diferents sensibilitats polítiques.

Fent un capmàs dels actes de 1918 i 1919 lligats als prohoms del Casino i des del fons documental dels llibres d'actes de l'Ajuntament, es poden desenvolupar establint una sèrie d'apartats. En primer lloc, destaca el tema socioeconòmic ja mencionat en la introducció d'aquest capítol. Solament començar l'any es posa sobre la taula la gravetat de la situació: “*Propuso luego el concejal Sr. Papell que viendo las circunstancias actuales tan difíciles debido a la alza de precios de cuanto atañe a las subsistencias alimenticias, tome el Ayuntamiento medidas serias y trabajo activo para mitigar o aliviar en lo posible la situación. El Sr. Alcalde dió cuenta de una reunión que se efectuará en Vic (amb alcaldes de poblacions veïnes) para tomar acuerdos respecto al particular*”.³⁶

Però uns dies després és el mateix alcalde, Ildefons Colomer i Bellit, propietari terratinent,³⁷ qui afegint-se a la iniciativa de Papell es recull que “*expresó luego el Sr. Alcalde que, en vista de la alzada de precios de subsistencias y demás artículos de primera necesidad podría intentarse acudir a los patronos a fin de gestionar el aumento del jornal de los obreros. Consultado a la corporación el concejal Sr. Papell propone aguardar la resolución para la sesión próxima para poder adquirir datos referentes al*

³⁴ *Libro de actas 1916-1917* en data 22.07.1917. Capsa arx. 441 (AMT). Consta el següent relat en les dites actes: “*Concedida la palabra al concejal Sr. Escarda formula la proposición de que la Corporación se adhiera a los acuerdos tomados en la Asamblea de Diputados y Senadores que tuvo lugar en Barcelona el día 19 del actual; que se acuerde protestar de la conducta arbitraria del Gobierno para dicho acto; y que en caso de aprobarse la proposición se dé cuenta del acuerdo al Sr. Presidente de la Asamblea D. Raimundo de Abadal. Después de una larga discusión en la que han tomado parte todos los Sres. Concejales y completamente deliberado los extremos de la misma se acuerda desestimar dicha proposición por cuatro votos de los Sres. Franch, Brusosa, Aragay y Romeu contra dos de los Sres. Escarda y Papell. Y no habiendo más asuntos que tratar (...)*”. Prova fefaent del compromís polític dels homes del Casino.

³⁵ L'*Ausetania* el març de 1921 recull la notícia del traspàs de Ramon Gurri, qualificant-lo de “prohom tradicionalista”.

³⁶ *Libro de actas 1917-1919* de 6.01.1918. Capsa arx. 442 (AMT).

³⁷ BAUCCELLS, J. *Revista de Taradell*, octubre 1976, capítol XII-59.

particular".³⁸ Important intervenció que fa pensar si Papell, treballant a can Sert Hnos., hi tingué algun condicionant com el de fer una consulta als seus superiors per veure la viabilitat de la proposta o, meditat l'assumpte, gaudir d'un major protagonisme en la gestió de la situació. Potser, donada la procedència econòmica de l'alcalde, es planteja si les millores les hauria de fer la indústria o els terratinents. Cal recordar que la societat del Casino té organitzada una cooperativa de consum i per tant són part interessada en l'assistència social dels treballadors.

Serveixin uns exemples per il·lustrar el cas concret de Taradell. La premsa conservadora informa, amb exageració, de "*fàbriques (que han estat?) aturades fins al desembre*".³⁹ Un any més tard "*els pastissers han tornat a pujà el preu del pa d'una manera considerable*".⁴⁰ I un exemple més de la conflictivitat laboral, "*excepte en la fàbrica del Srs. Cirera y Umbert en els demás s'ha normalitzat el treball*".⁴¹ La conflictivitat laboral en un poble amb quatre o cinc indústries importants és rellevant. Les reivindicacions són les conegudes: les vuit hores, els salaris, els horaris de treball i el descans, els subsidis, etc., defensats per grups sindicals radicals com la CNT, reformistes com la UGT barrejats amb *sindicats grocs*. Una patronal intransigent que demana mà dura, assenyalant els militars perquè es comprometin, marquen la tònica d'aquests anys abans de la dictadura de Primo de Rivera.

En l'apartat de relacions amb la Parròquia, cal fer esment d'un tema reiteratiu que, ras i curt, es pot resumir en la intervenció de l'estament religiós en la vida civil, actitud força estesa en tota la geografia del país. Es tracta d'"*entronitzar el Sagrado Corazón en el Salón de Sesiones del Ayuntamiento a invitación del Sr. Cura Párroco que se aprueba por unanimidad*", fet que també es demanarà que es realitzi a l'aula de l'escola.⁴²

Un fet trasbalsa la salut de la gent del món sencer i és l'aparició d'una epidèmia de grip cap al març de 1918. A Taradell hi arriba la primera setmana de setembre i així ho comunica al consistori el metge inspector municipal doctor Escarda, recomanant que es prenguin mesures sanitàries públiques. En el llibre de defuncions del registre civil s'hi anoten un nombre determinat de morts per aquesta causa –vuit vilatans amb el diagnòstic broncopneumònia gripal. El 20 d'octubre l'epidèmia augmenta i una setmana

³⁸ *Libro de actas 1917-1919* a data 10.02.1918. Capsa arx. 442 (AMT).

³⁹ *Ausetania* de 8.02.1919, núm. 942, pàg. 3.

⁴⁰ *Ausetania* de 7.08.1920, núm. 1.019, pàg. 3.

⁴¹ *Ausetania* de 23.07.1921, núm. 1.065, pàg. 3.

⁴² *Libro de actas 1917-1919* en data 25.09.1917. Capsa arx. 442 (AMT).

més tard es prescriuen mesures per atendre els pobres i necessitats en medicaments i aliments. Cap al 12 de novembre ja remet.⁴³

Pel que fa al desenvolupament material de la vida dels taradellencs com són els serveis d'aigua i llum, el 17 de novembre de 1918 Estabanell y Pahisa presenta un pla per construir la xarxa de distribució d'electricitat i també comença l'accés domiciliari de l'aigua potable, ofert des del 1917, als particulars que ho demanin. El 1918 els responsables del Casino, per al seu nou local, demanen aquest servei.⁴⁴

Tocant aquest tema es produeix un fet significatiu entorn al subministrament de l'aigua i un dels seus responsables, on es mostra l'extensió dels problemes administratius a l'àrea política i a l'àmbit personal. En síntesi, s'espatlla el motor de la bomba que puja l'aigua al dipòsit de dalt de la vila i la reacció de la premsa –s'esmenta l'*Ausetania*, òrgan catòlic tradicionalista monàrquic carlí de Vic– per una banda, és la de dir que el regidor José Vilá i Puntí –membre del Casino i amb 70 anys– “*ha saboteado la bomba, y que estos (daños) fueron producidos por un concejal anti-tradicionalista*”. El regidor ho porta al ple municipal i “*como se siente aludido pide se sumen a la protesta*” la resta de regidors. I es consigna a l'acta: “*El Sr. Alcalde Presidente (Ildefonso Colomer) contesta al Sr. Vilá manifestándole no tener intervención directa ni indirectamente en la inserción de la tal crónica como se ha podido suponer. Que ignora en absoluto y al propio tiempo no le interesa, quien sea el autor de tal crónica*”. Mostra del malestar i de la competència entre grups polítics, s'arriba a explicar que en el dit setmanari “*siempre han manifestado nuestros nacionalistas, el gran odio que anida en su corazón hacia los tradicionalistas*”. I tema solucionat.⁴⁵

Finalment i tancant la informació d'aquest bienni 1918-1919, on hi ha referents sobre activitats de responsables del Casino, destaca el greu problema de l'escola

⁴³ Sobre els orígens d'aquesta epidèmia –coneguda també com a *gripe española* o *spanish flue*– s'han fet estudis *a posteriori* amb diferents explicacions, ja que en el seu moment va agafar a tothom sense saber per què es donava, no existien vaccins, etc. Però, en resum, l'escenari de guerra, soldats amunt i avall, misèria, fam, brutícia, van ser factors determinants per escampar-se la malaltia durant el conflicte bèl·lic de la 1a Guerra Mundial. Tinguem present, malgrat tot, que la tisi, la tuberculosi i sovint el tifus tenien la població constantment en risc de morir i ben a prop en el cas de Taradell. *Libro de actas* en dates 6.10.1918; 20.10.1918; 3.11.1918 i 12.11.1918. Capsa arx. 442 (AMT).

⁴⁴ *Libro de actas 1917-1919* en data 7.07.1918. Capsa arx. 442 (AMT) p. 29: “*Acto continuo y a petición del Sr. Vilá quien manifiesta que la Sociedad “Casino de Taradell” solicita utilizar media pluma de agua tomándola directamente de la tubería y sin medida atendido a no utilizarla más que dos días a la semana, se acuerda unánimemente conceder lo expresado*”.

⁴⁵ *Libro de actas 1919-1921* amb data 16.11.1919. Capsa arx. 442 (AMT). *Ausetania* de 8.11.1919 núm. 981, pàg. 3-4. Completant la informació sembla ser que és la primera bomba instal·lada la que s'ha espatllat i s'haurà de posar nova o aportar algun recanvi. La que pagarà Domingo Sert serà una segona o auxiliar i ho farà el 26.10.1923.

pública. Es queixa la mestra, M. dels Àngels Almuni i Vendrell, que l'escola guarda un estat deplorable, amb moltes alumnes, no estan separades com en una escola graduada, el local no reuneix condicions, etc. Es delega el regidor Josep Vilà i Puntí per prendre mesures materials i Pere Papell perquè es desplacin amb el Sr. Alcalde a la capital per parlar amb l'inspector,⁴⁶ prova de la preeminència d'aquests dos membres de la Societat del Casino per sobre dels altres regidors i del coneixement de Barcelona per part de Papell.

Al cap de dos mesos es consigna en les actes: “*Seguidamente los Sres. Colomer y Papell comisionados pasaron á la capital para intentar la implantación de una escuela graduada, manifiestan que creen sus gestiones estériles ya que el Sr. Inspector de esta zona manifestó que no podía concederse no llegando el censo de la población a dos mil almas. Que el Sr. Inspector había manifestado que muy en breve practicaría una visita y podría entonces hablar más detalladamente del asunto. El Ayuntamiento queda enterado*”.⁴⁷ Un mes després el tema continua pendent, i l'inspector ha realitzat la visita i repeteix el mateix: no s'arriba als dos mil habitants –en aquells anys, cap als 1.870. És clar que el problema és el nombre d'alumnes, no el d'habitants. L'Ajuntament arriba a proposar contractar un mestre més i que paguin els pares dels alumnes una part i l'altra la corporació. Això a l'escola pública!⁴⁸

Però tot plegat, cal no perdre de vista les celebracions i els esbargiments sobretot a les festes majors amb tot un seguit d'actes a l'envelat de la plaça Major i als centres de les quatre principals entitats socials, a finals del decenni, que sempre són esperats i festejats.

Les contingències de la vida quotidiana tenen els seus moments adversos i tristos. Un fet climatològic afectà la subsistència dels taradellencs i la premsa el recollia quan s'anunciava la festa major de 1918: “*Desgraciadamente no és, aquest any, un dels més apropiats per què els taradellencs es llueixin, com tenen costum de fer-ho (...) regna a la vila un cert decaïment ben explicable si es té en compte que la collita de blat ha estat enguany quasi nul·la a conseqüència d'una pedregada que agafà tots els camps del terme quan la sega anava a començar. Amb tot, fent com qui diu un esforç de*

⁴⁶ *Libro de actas 1917-1919* amb data 9.03.1919. Capsa arx. 442 (AMT).

⁴⁷ *Libro de actas 1919-1921* amb data 4.05.1919. Capsa arx. 442 (AMT).

⁴⁸ *Libro de actas 1919-1921* amb data 10.06.1919. Capsa arx. 442 (AMT). En tot aquest afer el Sr. Joan Garet, a l'abril, ha posat a disposició de l'Ajuntament un local a la plaça Major per a les nenes, amb un lloguer de 200 ptes. anuals. La mestra es queixa que no hi ha llum elèctric.

flaquesa, els elements directius de les societats polítiques i recreatives de la població han confeccionat un bon programa (...)”.⁴⁹

Seguint amb el recull d'aspectes relacionats amb els objectius d'aquesta investigació es presenta ara un extracte de les activitats dels tres anys que van de 1920 a 1923, destacant les eleccions municipals de 8 de febrer de 1920. La premsa tradicionalista de Vic va posar el crit al cel pel “cop de mà”, segons ells, que van portar a terme membres de l'Agrupació Nacionalista i del Casino com a forces polítiques. Els retrets, les acusacions d'haver amenaçat els votants perquè votessin una determinada candidatura es van creuar durant força temps: “*Aquests caciquistes han perdut la carta de navegar. L'empenta de la novella Agrupació Nacionalista se'ls ha atravesat, i, naturalment, no poden pair-la. De denúncies “canallesques”, cap com la que féu a propòsit del “motor de l'aigua”, que sofrí temps enrere una avaria, i aquesta volgueren carregar-la als nacionalistes, per desacreditar-los*”,⁵⁰ diran els de *La Veu de Catalunya*.

En un altre fragment de la crònica d'aquest mateix diari es fa un assenyalament personal de l'alcalde Ildefons Colomer i Bellit tot dient: “*Que aquests caciquistes no feren cap coacció*—constata reproduint frases d'un article de l'*Ausetània*. *Qui sap alguna cosa, d'això, és el cacic màxim en Bulló, o sia l'alcalde que patim. Si fins hi hagué captaire que els votà amenaçat que mai més li farien almoïna!*”. Malgrat tots els escarafalls seguí la mateixa persona al front de l'alcaldia.

Es pot parlar ja ara de la *gent del Casino* com una potència social i política de tendència *liberal*.⁵¹ Les alarmes saltaran i heus aquí una petita mostra local del desgavell que s'estava produint, a judici de la *gent d'ordre* que tradicionalment han ostentat el poder.

No obstant la documentació a la qual es pot accedir, cronològicament més avançada, i en circumstàncies molt adverses, com l'informe de 1940 del *Colegio Oficial*

⁴⁹ *La Veu de Catalunya* de 15.08.1918, núm. 6.966, pàg. 10.

⁵⁰ *Ausetania* cròniques i opinions, el 7, 14, 21 i 25 de febrer de 1920; *La Veu de Catalunya* de 10 i 11.02.1920, núm. 7.462, pàg. 7, i de 29.02.1920, núm. 7.478, pàg. 2; *Gazeta de Vich* de 17.02.1920.

⁵¹ No resta clara la filiació política dels nostres personatges encara. Amb la consulta del vocabulari acadèmic sobre aquest tema intentem aportar una possible explicació amb aquest qualificatiu de *liberal*. Segons el diccionari de Maria Moliner defineix *liberal* com “el *partido que, en el régimen de rotación de partidos propio de la monarquía constitucional, se oponía al llamado “conservador”, y a las personas adictas a él*”. Aquesta és la qualificació més adient per als nostres personatges responsables del Casino. No obstant, i per omplir de més contingut la paraula liberal, se segueix reproduint el que es defineix en el diccionari de Maria Moliner: “*Partidario de las libertades que disfrutaban los ciudadanos en los regímenes democráticos. Tolerante con las ideas y costumbres ajenas: “Tiene un padre muy liberal*”. En aquest sentit, cal afegir que *liberal* és sinònim o adjectiu aplicat a persona i acte generós, després o altruista.

de *Médicos de la Provincia* instruint expedient repressiu contra el doctor Escarda, diu en alguns punts que “en el folio 18, dice el Dr. Escarda, pertenecía al Partido Liberal, por el cual fué Concejal en el Ayuntamiento de Taradell. I més endavant declara que su única intervención política en Taradell, la tuvo entre los años 1914 y 1923, en que desempeñó el cargo de Teniente de alcalde del Ayuntamiento con carácter liberal monárquico y con completa independencia del casino”,⁵² referències amb les quals quedaria clara la seva afiliació política d'aquests anys, almenys davant d'un tribunal repressor. Més endavant es veuran uns canvis importants en la seva militància sociopolítica.

Aquests anys de 1917 a 1923 són un creixent de la violència social amb desordres de tot tipus a tot el país. Un petit inventari serveix de guia. Com ja s'ha fet referència, en primer lloc l'acabament de la Primera Guerra Mundial deixà una estela de pobresa i de conflictes socials molt greus. Responsables del Partit de la Lliga Regionalista, com Francesc Cambó, formaran part del govern de Madrid allunyant-se de les reivindicacions nacionals catalanes. No obstant això, el 1918 es faran propostes per aconseguir un estatut d'autonomia per a Catalunya que serà tombat pels partits dinàstics, tot i la gestió raonable de la proposta.⁵³

S'aguditzava el malestar social, amb gran nombre d'atemptats a persones i béns. A l'activitat dels sindicats de classe com la CNT o la UGT s'hi oposaran els *sindicats grocs*, que exerceixen la repressió dels descontents pel seu compte amb l'ajut de la patronal. A tot això, i pel que té a veure amb l'activitat política a Taradell governada per partits *tradicionalistes* o *carlistes*, cal informar que aquests, en la seva organització general, es dividiran en dues grans branques, que són preludi o millor continuïtat de l'esperit de guerra civil latent al nostre país: un sector *autonomista*, que pactarà puntualment amb *regionalistes*, i un altre sector *espanyolista*, *jaumistes purs* i que confluiran entorn a la persona de Vázquez de Mella, els *mellistes*. Integristes, catòlics ultres que coquetejaran amb el feixisme primerenc, tanquen aquest inventari d'urgència. Encara dos apunts més en aquest llistat de moviments socials: les forces burgeses antigovernamentals i antimonàrquiques però que creuen que cal ordre social i el manteniment de certs privilegis i els republicans que aglutinaran les reivindicacions de

⁵² *Colegio Oficial de Médicos de la Provincia*. Barcelona. Juzgado instructor. Expediente núm. 64 de data 13.11.1940.

⁵³ Al setmanari *Ausetania* de 15.02.1919, núm. 943, pàg. 4, s'ironitza sobre “una reunió d'alguns prohoms d'un partit d'aquesta vila, constituïts en sessió magna, deliberaren i prengueren molts acord referents a... ¡Això sí que no se sap! (...) diuen que dita reunió es per donar nos la tan desitjada Autonomia”.

les classes menys afavorides juntament amb grups liberals i amb els sindicats formant el conjunt d'actors en l'escenari social i polític d'aquests anys.

Donat l'arrelament local i comarcal, de temps ençà, del moviment politicosocial del carlisme⁵⁴ i la seva presència en els governs de tants pobles i ciutats, s'imposa aportar aquí unes notes descriptives de la composició i la ideologia dels seus partidaris. Dels autors del *Diccionari d'història de Catalunya* n'és la cita: "La història del carlisme és la d'un moviment elàstic, amalgamat a vegades, i en altres simplement de nucli o marginal. És, també, la d'un moviment que es caracteritza per l'heterogeneïtat de la seva base social. Pagesos i artesans van ser els dos nuclis principals que conformaven el carlisme –el més afectats, en principi, per les reformes dels liberals: moneda, sistema mètric, administració, venda de bens comunals, etc.– al costat dels quals trobem, bàsicament, clergues, estudiants, botiguers, advocats i propietaris. L'element directiu, això no obstant, es nodrí sempre de les persones pertanyents als grups socials benestants. (...) La causa carlista implicava la lluita contra el liberalisme i tot allò que significava, tant en l'àmbit abstracte com en les aplicacions concretes, i el manteniment de la tradició. Déu, la pàtria i el rei, amb l'afegit dels furs a la trilogia, n'eren els punts principals de les proclames".⁵⁵

No cal deixar de presentar el cos militar que, com sempre, ostentarà un protagonisme social que no li correspon –cops d'estat, pronunciaments, imposició de governs– i serveix per amagar importants fracassos, vegeu, sinó, el *desastre de Annual* de 1921 en aquestes dates.

Finalitzant l'apartat de l'activitat, més aviat administrativa, de l'Ajuntament de Taradell cal exposar uns darrers esdeveniments força significatius. A la festa major de 1921 són quatre les associacions sociopolítiques que "*rivalitzaren per acontentar amb diverses distraccions els respectius afiliats i atraure a la vegada nous socis*",⁵⁶ i foren: el Centre Tradicionalista, la Joventut Catòlica, el Casino i l'Associació Nacionalista.

Arriben les eleccions de 5 de febrer de 1922 i el resultat de la votació popular dona la victòria a la coalició formada pels liberals i catalanistes. Altre cop el rebombori i les protestes reflectides a la premsa tradicionalista de Vic no es feren esperar. A

⁵⁴ Llanza i de Pignatelli, Manuel de, Duc de Solferino i gran d'Espanya, el 1891 fou elegit diputat a Corts pel districte de Vic. Cap regional del carlisme, representà en el primer quart del segle XX, juntament amb Miquel Junyent de Vic, la línia oficialista del partit a Catalunya. *Diccionari d'història de Catalunya*. Ed. 62. Barcelona, p. 611.

⁵⁵ MESTRE i CAMPÍ, Jesús: *Diccionari d'història de Catalunya*. Ed. 62. Barcelona 1998, pàg. 194.

⁵⁶ BAUCCELLS, J. *El consistori municipal XII: El Centre carlí, el Casino i la Lliga*, núm. 60. *Revista de Taradell*, octubre 1976. I a *Ausetania* el 3.09.1921.

l'*Ausetania* per tres vegades es tractà el tema amb exclamacions “*indignades de veure assegut a l’alcaldia a un liberal i les acusacions de suborns per la compra de vots a 25 ptes.*”.⁵⁷ Aquest liberal va ser Pere Papell i Riera, que juntament amb el seu company el doctor Josep Escarda com a síndic primer i amb la cura de la hisenda, emprenien la legislatura amb nou impuls.⁵⁸ Però les cròniques de l'*Ausetania* no van parar de mostrar el seu ressentiment en ser descavalcats del poder municipal. Un parell d'exemples. “*En una palabra: han preferido los regionalistas ceder puestos a los elementos del “Casino” con tal que se enderrocasen los tradicionalistas. Ahí está todo (11.02.1922). Pues, sí señores. El sábado pasado en la formación del nuevo ayuntamiento, fué elevado a la primera autoridad civil de esta villa un elemento de nuestro Casino; y como quiera que los liberales no tenían en sí fuerza suficiente para escalar las cimas del poder, se encargaron los regionalistas de brindarles sus dos únicos votos que han sido suficientes para sellar en su frente el negro estigma y para cubrirnos a nosotros el rostro de vergüenza, nacida, precisamente de su proceder injustificable.(15.04.1922)*”.

Un aspecte formal reflectit en el llibre d'actes dels plens de l'Ajuntament: en el últims darrers vuit mesos no hi figura cap apunt remarcable d'activitat productiva, fora de l'anotació de la reunió obligatòria, per part dels membres del consistori anterior. Fet destacable que contrasta amb la falta de referències *laborals* dels regidors, ve donat quan l'alcalde Josep Garet manifesta l'octubre propassat que “*se constata el estado*

⁵⁷ *Ausetania*, l'11.02.1922, núm. 1.094, pàg. 3; el 15.04.1922, núm. 1.102, pàg. 3, i el 6.05.1922, núm. 1.105, pàg. 3, s'hi recullen escrits, bastant retòrics, de reacció del sector tradicionalista o carlí davant els resultats electorals. Un exemple per la informació sociològica que aporta és el següent fragment reproduït en el darrer *Ausetania* citat de 6.05.1922: “*Lo que vull fer per el contrari, és vindicar el religiós prestigi de uns i altres de nostres enemics polítics: dels regionalistes perquè –segons es diu amb molta sorna– tingueren la “bona pensada” de conferir el poder als lliberals perquè es tornessin més “santets”. –¡Oh quina santa diplomàcia!– d’aquestos, en segon lloc, perquè també saben correspondre, i tan magníficament practiquen els actes externs de religió. –¡Mai haviem vist tanta fe en Israel, dic, en Taradell! –¿Si això és veritat? Ja ho crec. Tan sols els diré que en el dia del Combregar general pels malalts, verificat el diumenge després de Pasqüa, la Societat “Casino de Taradell”, va pasar la mà per la cara a totes les altres societats degut a la nombrosíssima i mai vista representació que va aportar-hi, donant una prova ben palesa de que quan es tracta de fer el “bon minyó” saben fer-lo com el qui més. Hi havia molta gent que deia, no obstant, que únicament hi assistien per acompanyar i fer llum al seu alcalde. ¡Hi ha persones malicioses tanmateix! – Jo això no ho crec pas, senyors lliberals. ¿I vostés?*”.

⁵⁸ A *La Veu de Catalunya* del 7.02.1922, núm. 8.077, pàg. 11, es recollia la notícia amb aquesta nota: “*Ha triomfat la candidatura popular (en la qual (hi) figurava un catalanista En Jacint Molet), obtenint en conjunt 196 vots amb una majoria de 14 sobre els vots aconseguits per la candidatura caciquista*”. Les celebracions no faltaren per part dels *lligaires* i també a *La Veu*, el seu diari, es feia esment d'un banquet celebrat a l'Hotel Buenos Aires de Vallvidrera que aplegà representació dels nacionalistes de Taradell juntament amb els taradellencs residents a Barcelona. *La Veu de Catalunya* de 1.03.1922, núm. 8.095, pàg. 6.

florecente en la agricultura y el comercio así como en las diversas industrias”,⁵⁹ expressions a to amb l’oratòria oficial del moment sense cap demostració justificativa. En canvi, en contrast, els escrits del nou consistori relatant l’activitat realitzada a partir de l’abril de 1922 són més explícits amb un afegit de to conciliador i pactista. A tall d’exemple es conta amb el tracte curós per redactar el contingut i les gestions de l’alcalde Pere Papell.

Pel que fa a l’activitat laboral i per tant al desenvolupament de la vida familiar i social, a partir del 1918 s’instal·la un estat de crisi continuada. Tot i que són anys qualificats *de felïços* es viu amb la temença i amb la realitat de la pobresa, de l’exclusió. Moviments migratoris importants i projectes d’obres públiques formen oportunitats de superar el dia a dia però que s’esfondrarà en *el crack* de 1929. A tall d’exemple, entre el 1918 i 1923 es construeix la part de la fàbrica i la residència del Tint de l’empresa dels Sert, i consta en els llibres de control d’obres del constructor la presència de “*brigadas de tejedores*” a compte dels amos, en algunes etapes.

I un apunt final important per als taradellencs, ja després que Primo de Rivera donés el cop d’estat el setembre de 1923, quan s’aconsegueix el grup auxiliar per pujar l’aigua al poble: “*Ha sido cedido en regalo generosamente, por Domingo Sert dueño de la fábrica denominada “el Tin” habiéndose encargado dicho señor de la instalación del grupo motor-bomba antedicho y cuadro de distribución eléctrica y amperímetro*”. A canvi, se li concedeixen cinc plomes d’aigua directes de la deu de la Font Gran (excepte quan hi hagi necessitat per a la gent de la vila per causa de sequera) i en el lloc dit el Prat Gran poder posar el *matadero* i els safarejos i deixar net el lloc de la Font Gran o Tint de Dalt.⁶⁰

2.3.2. Aspectes personals i familiars dels socis

Un repàs, a continuació, dels noms dels primers socis i responsables de la Societat del Casino en aquest segon període de gener de 1914 a setembre de 1923 amb l’objectiu de recollir una mica més d’informació.

Relacionat amb el tema mèdic, la premsa vigatana informa de la presència d’un altre metge a Taradell el 1918 en els següents termes: “*Sembla asegurada l’estada de dos senyors metjes en aqueixa Vila, puig que ja farà aviat un any que vingué el Sr. Orfila, i no havent marxat ara que n’hi ha prou falta de metjes en moltes poblacions de*

⁵⁹ *Libro de actas 1921-1929*, data 6.10.1921. Capsa arx. 442 (AMT).

⁶⁰ *Libro de actas 1921-1929*, data 26.10.1923. Capsa arx. 442 (AMT).

*Catalunya, sembla que pot donar-se per descomptat l'haver hi dos metjes fixos a Taradell. D'axó s'en segueix una bona ventatja, per el públic perquè la part que no es afecta a la conducta del Sr. Escarda, sense haver de buscar altre metje a fora vila, podrà servirse d'el Sr. Orfila i aixís l'un per l'altre tots serveixen amb tota amabilitat i promptitud".*⁶¹

Pel que fa a Pere Papell no consta per ara cap aspecte personal –fora de tenir cura de la nombrosa descendència– o particular que el de ser alcalde al final d'aquest període i pertànyer a la regidoria de l'Ajuntament. Pere Papell –ara amb 47 anys– segueix empleat a l'empresa Sert Hermanos a Taradell, que segons les fonts periodístiques descriuen la seva situació laboral com a contramestre, majordom, encarregat i director fins i tot, però que en resum volen dir que era el responsable de la marxa de la fàbrica en la gestió del personal i de la producció. No es tenen notícies de la seva relació amb l'amo, Domingo Sert o amb Francesc d'Assís Sert l'altre germà propietari i directiu.

Joan Pujol i Font apareix el 1915 com a jutge de pau, un dels fundadors del Casino i membre de diferents juntes.

En la junta de responsables de la Societat del Casino del 1914 hi consta Joan Viñas Figueras en qualitat de president, que fou mestre de l'escola nacional de Taradell des del 1908 fins al 1916, referència feta en el primer capítol.

Un singular document per la transcendència que s'hi pot donar, que un personatge destaquí i cridi l'atenció del corresponsal que ha vingut a cobrir la informació per la presència d'infants de les colònies de l'Ajuntament de Barcelona l'estiu de 1915, val la pena reproduir-lo: *"En este pueblo vive y es tambien muy amigo de los colonos, el aldeano propietario Barfull, que nos visitó este día y nos habló de LA PUBLICIDAD, a la que está suscrito desde su aparición , haciéndonos ver el cariño que siente por "su" periódico, el único que lee.*

Al hablar de Marcelino Domingo, su arrugado rostro se iluminó, con gran entusiasmo: "¡Ah!, nos decía, ¡es un gran hombre!... ¡y tan joven!... Hay pocos como él. Sólo al leer la primera línea de uno de sus escritos, adivino que es suyo. Vale mucho el señor Domingo.

⁶¹ *Ausetania* 19.10.1918, núm. 926, pàg. 4. "Conducta –igual a en algunes regions–, convenio entre el médico y el cliente por el que aquel presta a éste sus servicios mediante una cantidad fija anual en metálico o en especie". *Diccionario de la lengua española*.

*...Y en la penumbra alejóse de nosotros el entusiasta del diputado, cuyo verbo ha sido una revelación en la política espanyola”.*⁶²

Prenent les *Memòries* de Pere Grañén s’hi recull tot ampliant l’anècdota: “*La visió del vell Barfull, entre els anys 1918-1922, m’ha quedat molt gravada i la recordo amb estima i simpatia, com si fos ara quan escric això (pels volts de 1980). El recordo a la porta de la seva casa pairal, llavors al final del poble, a la sortida de la carretera de Vic. Era tot un personatge: desbordant de simpatia, alt, més aviat ple però no feixuc, sempre amb la barretina morada, vestit de vellut marró, amb faixa vermella i espadenyes de vetes. Deuria tenir a les hores uns cinquanta anys, i jo uns sis o set.*

*(...) Era un home fenomenal en la nostra imaginació juvençana i el recordo amb immensa simpatia per l’estimació que demostrava vers la joventut”.*⁶³

⁶² *La Publicidad* de 8.08.1915, pàg. 4. Prenent al peu de la lletra la notícia, Barfull està susbscrit a *La Publicidad* des de 1878, any de l’aparició del dit diari.

⁶³ GRAÑÉN, Pere: Ob. cit. pàg. 172. També s’esmenta a les *Memòries* que un dia, el farmacèutic Grañén, ja gran, saludà un besnet d’en Barfull a Taradell. Domicili i taller cantonada c. Quintana.

2.4. Evolució activitats del Casino (1914 -1923)

2.4.1. Impàs en les activitats?

Seguint el tractament cronològic d'aquest relat de fets cal destacar en primer lloc les activitats del Casino en aquest tram de temps començant per la data més llunyana.

A l'espera de trobar material que documenti les activitats del període de 1914 a 1918 en el primer local, es passa a consignar el fet del canvi de seu de 1918.

La premsa informava: *“En el vecino pueblo de Taradell se celebrará mañana una gran fiesta con motivo de la inauguración del nuevo y espacioso edificio construido ex profeso para Casino Liberal, cuyo acto será presidido por el digno diputado provincial del distrito don Francisco Torras y Villá, que tantas simpatías cuenta en dicha laboriosa población”*.⁶⁴

Uns mesos més tard es ressenyava a l'*Ausetania*: *“Al Casino han fet un altre local per la societat i el jovent del poble hi acut com les mosques a lo que'ls es propi per deixar hi les ptas. I les bones creences dels nostres passats. Jo no ho entenc pas, direu que a Taradell no s'ha collit, pro jo penso que de alguna cosa, hem collit hasta massa, que'n tindrem per molts anys. Tant de bó que no fos aixís. I si les coses de Taradell son tal com son, ¿a què es degut?... Maleides les divisions d'un poble que'l porten a un inevitable precipici”*.⁶⁵ Prova d'una evolució positiva de la vida social del Casino que no era del gust de tothom.

Tot i avançant esdeveniments, però per raó de l'establiment de dades concretes, el 1940 s'obre expedient pels militars franquistes al doctor Escarda, com a *“encartado en la depuración de responsabilidades políticas”* per suposades activitats contràries al *“glorioso movimiento nacional”*. En aquest document hi ha una declaració on manifesta que *“en el año 1917 levantó a sus expenses un edificio con locales de café y espectáculos, sin que este edificio se destinase a fines políticos”*.⁶⁶ També en aquesta declaració s'esmenta que va fundar, *“en unión de otros”*, la Societat Casino de Taradell, el 1907 com ja és conegut, però hi afegeix que *“aproximadamente a los 13 o 14 años de haberse fundado lo destinaron en una cooperativa de consumo”*, sense aclarir-se, en aquest últim cas, si s'està parlant del local que deixaren o d'una nova associació. És un

⁶⁴ *La Publicidad* de 29.06.1918, pàg. 11. Francisco Torras y Villá (1883-1979) va arribar a ser alcalde de Granollers pel partit liberal, però la seva actuació en tota la seva vida política va ser conservadora.

⁶⁵ *Ausetania* de 28.09.1918, núm. 923, pàg. 4.

⁶⁶ Capitanía General de la IV Región Militar. Juzgado militar de Vich. Expedient 39.554, full 28.

fet que cap al 1921, com es relatarà més endavant, s'organitzà la secció cooperativa de consum del Casino, sense que es conegui per ara què va passar amb la *Cooperativa Obrera Taradellenca* de 1914, tot i que amb aquella declaració sembla que la cooperativa es quedés en l'antic edifici, aspecte no segur perquè hi ha una altra notícia que és llogat a un tal Parés industrial, el 1918. En una Assemblea de les Cooperatives de la comarca d'Osona celebrada el juny de 1920 a la Sala de la Columna de l'Ajuntament de Vic, es consigna l'assistència de l'*obrero* de Taradell, fet pel qual es pot deduir que la cooperativa fundada el 1914 estava en actiu i no sembla ser quelcom diferent ja que es manté el nom de la seva creació.⁶⁷

Per altra banda, cap al 1920 apareix als amillaments de Taradell una venda de l'edifici del Casino per part de l'antic propietari Andreu Ballester cap a Melchor Díaz i Ballester, com ja s'ha referit a la pàgina 45 del capítol 1r nota 99, que confirmaria la propietat de determinades persones, des de bon principi, del primer edifici del Casino. Feta aquesta referència cal afegir que el 1918 apareix la notícia a l'*Ausetania*⁶⁸ que *“s'estan completant les obres d'instal·lació per fabricar teixits en el local que fou Casino; la fàbrica anirà a càrrec del Sr. Parés (...) ja es hora que s'hagi arribat a decidir, aquet bon senyor, puig que amb les vegades que'ns l'havia promessa i les que havia “canat” pessés de terra per instal·lar-la aviat ja no n'haguerem fet cas”*, comenta el cronista. El règim econòmic serà el lloguer, ja que la família Díaz Ballester conservà la propietat fins molt avançat el segle XX.

Per què es va canviar de lloc? Estava el lloc d'esbarjo massa allunyat del centre? Ja no prohibien les lleis l'obligació de mantenir la distància prudent del nucli urbà d'aquests tipus de locals? Hi va haver alguna dificultat entre socis? El fet que el doctor Escarda es convertís en únic propietari naixia de desavinences amb socis o era una manera de salvar l'entitat convertint-se en únic promotor? Es pot atribuir al doctor i col·laboradors l'intent de fer realitat els objectius que els taradellencs, se sentissin integrats, valorats i el lloc del Casino comportaria l'espai capaç per viure el sentit de pertinença a una comunitat viva? Hi ha una evolució/involució política pel mig? Temps convulsos condicionants en la presa de decisions? El 1917 a tot Espanya? Preguntes de mètode per tal d'esbrinar quina va ser l'activitat del Casino.

⁶⁷ *La Opinión* de 3.06.1920, núm. 66, pàg. 3. Presidida per l'alcalde de la ciutat, els diputats del districte i l'advocat de les Cooperatives, la raó de la reunió era per accedir als beneficis concedits per a la construcció de “casas baratas” per als afiliats cooperatius. S'hi presentaren més de vint cooperatives de la comarca que “representan 1.640 familias”, diu el setmanari tancant la notícia.

⁶⁸ *Ausetania* de 16.11.1918, núm. 930, pàg. 4.

Pel que fa als aspectes dels responsables i les activitats econòmiques es pot comptar amb l'apunt de dues juntes del cos administratiu del Casino: una de 8 de gener de 1915 amb els següents membres:

Lluís Riera, president

Joan Pujol i Font, vicepresident

Josep Vilà, tresorer

Emili Barfull, secretari

Antoni Rovira, vicesecretari

Jaume Serrat, Pere Vila, Isidre Roca i Serra i Joan Viñas, vocals.

I una altra del 10 de gener de 1916, que hi tenen responsabilitats:

Josep Pujol i Font, president

Lluís Riera, vicepresident

Josep Vilà, tresorer

Emili Barfull, secretari

Isidre Vila, vicesecretari

Isidre Roca, Joan Rovira, Josep Alsina i Salvador Sañé, vocals.

Es va produir alguna crisi? Quina? Es va aturar l'activitat del Casino? Sembla que no, gràcies a les cròniques periodístiques de l'activitat teatral d'aquells anys! No obstant es desconeix la marxa econòmica de l'entitat.

Pel que fa a la *Cooperativa Obrera Taradellenca*, com ja s'ha avançat al final de l'apartat 2.2.2. no es tenen notícies d'aquests quatre anys entre l'última Junta del 1916 i la nova secció del Casino, sortida de la reforma documentada de 1921.

Passant als temes de la propietat del solar i la construcció de l'edifici, cal insistir en primer lloc que quan la declaració citada d'encausat polític el 1940, el doctor Escarda presentà un document de "*cessió del terreny que demana li sigui retornat*".⁶⁹ De qui eren els terrenys amb qui va formalitzar els tractes citats? No consta en els amillaraments de l'Ajuntament d'aquests primers decennis cap partida orientativa.

Pel que fa a la construcció, tot i la referència a la inauguració de juny de 1918 citada, sembla ser, pels fons documentals de constructors del poble, que no es va construir d'una tacada i va ser en diferents etapes,⁷⁰ a jutjar per la quantitat d'apunts que

⁶⁹ *Cessió d'un terreny* és un contracte notarial entre un propietari i un emprenedor en el qual consten els beneficis futurs de què gaudirà el que cedeix el terreny, sigui en pisos, en lloguers, etc., en una compensació futura.

⁷⁰ Del contractista Josep Serra Tuneu, de Taradell, els descendents guarden referències en els llibres comptables de factures per treballs en el Casino dels anys 1918 i 1919.

hi apareixen posteriorment relacionats amb obres del Casino. Encara de 1921 hi consta una partida de 100 peces d'uralita que si no va ocórrer un accident –pedregada que malmetés la teulada de l'obra original–, semblaria que no estava coberta la sala d'espectacles, en aquella data, deduïda la superfície que suposen les peces citades relacionant-ho amb les mides del local que figuren al cadastre. Però ja s'hi feien activitats com el teatre i el ball, segons informava la premsa, el 1918 endavant.

Pel que queda dit, Josep Escarda apareix com a propietari de la nova obra. Del 1921 es guarda a la Diputació de Barcelona –hereva del material de la Mancomunitat que era qui donava els permisos d'obres en un lloc al costat d'una via de comunicació important com la carretera de Taradell a Balenyà– un plànol de data de 1921, on consten les dades del projecte.⁷¹ És un dibuix d'una secció frontal de l'edifici força semblant a com ha arribat als nostres dies. En ell, malgrat la dada avançada del mateix, hi consta el nom de Miquel Pallàs (1876-1943) de Sant Julià de Vilatorrada, com a constructor.

En la configuració dels espais es recull el programa de funcions habituals d'aquests centres associatius: una part on se situa la cooperativa i el cafè i una altra on hi haurà la sala d'espectacles i ball amb el seu vestíbul. En un primer pis es disposaren dos habitacles. Resta situar el mur del frontó en algun lloc lateral o a la part posterior de l'edifici. Pel que fa a la resta de l'espai del solar, hort o jardí, es desconeix la relació d'utilització pels socis del Casino. La planta del conjunt dels dos edificis formen un bloc compacte, mostrant la façana i la porta d'ingrés orientada a la cara nord que dona a un carrer principal com el de la carretera de Balenyà. La façana es disposa, segons fotografies dels seus començaments, en dues obertures d'entrada, emmarcades amb un pòrtic de tipus clàssic amb columnes i un frontó amb detalls decoratius de peces dentades. A la part superior on hi ha els habitacles es distingeixen els buits de dos balcons que en intervencions posteriors seran tapiats.

L'obra és de maçoneria (mamposteria) ordinària, que denota l'ús de materials barats en consonància amb els recursos econòmics dels promotors i socis. Mentre que en la iniciativa i en anys posteriors del primer Casino s'hi troba certa presència de forces vives de Taradell amb poder econòmic, en aquesta segona etapa el nivell social dels socis és més aviat limitat i dependrà, potser, dels cabals d'una sola persona.

⁷¹ El dit plànol es reproduïx en la part gràfica d'aquest treball d'investigació.

Del constructor Lluís Riera Buch (1887-1962) consten algunes intervencions importants d'obra en el nou edifici cap al 1920/21 que donen a entendre que calgué fer reparacions o modificacions posteriors.⁷²

Completant aquests fragments embastats de dades sobre la segona etapa del Casino de Taradell, cal afegir la informació penjada a internet de “*Datos catastrales de bien inmueble*” actual sobre aquesta propietat,⁷³ que recull dades primerenques dels espais que avui dia encara es mantenen en peu.

Any de construcció de 1917 (parcel·la 12)

- Part davantera qualificada com a pati	---
- Planta baixa per cafè i cooperativa	126 m ²
- Habitable 1r pis	90 m ²

Any de construcció de 1918 (parcel·la 11)

- Part davantera de pati	---
- Part sala d'espectacles amb vestíbul	352 m ²
- Habitable 1r pis	90 m ²

Pati o jardí contigu (particular) (parcel·la 43) 411 m²

Edifici (particular) al costat, alta de 1939 ---

Caldria més informació com anècdotes, activitats especials o de l'entorn, d'un lapse de temps tan llarg, – per exemple de 1914-1923–, en que manca documentació.

⁷² SOLAGRAN, S. i MUNMANY, J. *Creixement i modernització de Taradell*. Revista IX/XXI, 2021, núm. 4, pàg. 104-105.

⁷³ Consulta feta el desembre de 2020. Núm. 40 de les imatges.

2.4.2. Renovació dels estatuts de la Societat del Casino

El cas és que l'abril de 1921 s'entrega a Govern Civil de Barcelona⁷⁴ els estatuts o reglament⁷⁵ de la Societat del Casino de Taradell redactats de nou. En l'ofici que s'acompanya –signat per Josep Escarda en qualitat de president i Pere Papell com a secretari– es justifica la novetat dient que “*el Sr. Presidente dió cuenta de que la ponencia nombrada para redactar el nuevo reglamento del Casino, adaptándolo a las necesidades actuales, mediante la modificación de su articulado, habiendo cumplido su cometido*”. No ha existit una nova disposició oficial que reclamés la renovació dels estatuts, i es mantenia el *Real decreto sobre asociaciones de 1887* que en el seu article 4t obligava a entregar dos exemplars amb les noves modificacions que s'haurien pogut realitzar en una organització existent. Per tant, es mantenen les incògnites de les raons dels canvis assenyalats. Es pot suposar, doncs, que a la inauguració i anys posteriors del nou local el 1918 se seguia sota l'empара legislativa dels permisos de 1907 fins a la seva renovació el 1921.

Fent un repàs comparatiu entre l'articulat dels primers estatuts de 1907 i els actuals de 1921 en destaquen els següents aspectes diferencials que hi són afegits.

En el capítol de dades bàsiques d'objectius i activitats, article 2n, es permet als socis “*el lícito recreo de juegos carteados y cualquier otro que no esté prohibido por las leyes*”, donant-se major permissivitat a jocs de la baralla amb no molt bona fama.

S'escau citar en aquest apartat de propostes el projecte descrit en l'art. 41 de crear “*dentro del Casino las secciones Cooperativa y de Beneficencia así como las demás que aconsejen las circunstancias*”. En resum, afegint-s'hi la secció recreativa, amb els espectacles, el ball i el cafè, formaven el conjunt de serveis del Casino de Taradell en aquest 1921.

Pel que fa al domicili, tal com s'ha indicat al començament de l'apartat núm. 2.4.1. des de 1918, traslladen la seu social al número 1 (actualment 13-15) del mateix carrer de la carretera de Balenyà on s'havia establert la seu social de la primera societat, sense número (avui dia, núm. 27).

En un segon capítol –seguint el model oficial de redacció dels estatuts de les associacions–, es recullen els aspectes descriptius dels socis. Aquí la novetat ve donada per l'aparició, en els articles 27 i 28, de noves tipologies de socis: els *honoraris*, autoritats

⁷⁴ Arxiu històric. *Delegación del Gobierno en Catalunya*. Capsa arx. 404 núm. associació 10.791.

⁷⁵ Avui dia potser es fa una distinció més entenedora entre *estatuts* com a conjunt de requisits que defineixen una associació o organització en el seu aspecte jurídic, administratiu oficial, i la paraula *reglament*, que recull més aviat aquells aspectes de funcionament d'ordre intern dels organismes associatius.

locals i persones que pels seus mèrits siguin mereixedors de tal distinció, i els socis *accidentals*, que ho són solament de la secció recreativa juntament amb els ja coneguts de *socis de número*, que són usuaris de totes les seccions, i els *accionistes*, que financen, exclusivament, la despesa del mobiliari com el 1907 ho van fer del lloguer del local.

La quota per ser soci es fixa, i es manté en sis pessetes anuals i a part, el dret d'entrada als actes. Aquest art. 32 il·lustra una via pel que fa al règim econòmic que se suposa deficitari i que sovint s'eixugarien amb les aportacions del propietari, el doctor Escarda i altres socis.

Aquesta suposició/referència porta a tancar aquesta descripció de les novetats dels nous estatuts amb el capítol del govern de l'entitat, ja que s'ha citat el paper de propietari, el doctor Escarda, i per tant ostentarà la presidència continuada de la Junta Directiva i tindrà un paper executiu important.

Les dades obtingudes fins al moment dels càrrecs nominatius de la nova etapa del Casino són:

1.04.1921	Josep Escarda, president Pere Papell, secretari Joan Pujol i Font Onofre Saforas i Vilavendrell Jacint Sellés i Mayà Pau Carbó i Trilla
1.01.1922	Josep Escarda, president Manuel Font i Collell, vicepresident Francesc Vila i Romeu, secretari Adolf Roca i Tuneu, tresorer Pere Papell i Riera, Lluís Brugalla i Ballester, vocal Jacint Blasi i Mulet, vocal Josep Costa i Viñas, vocal Jaume Sañé i Codina, vocal

Els canvis a l'anterior Junta de 1921 han afectat:

Joan Pujol i Font

Onofre Saforas i Vilavendrell

Jacint Sallés i Mayà

Pau Carbó i Trilla

Així, encara que tenen dos reglaments, formen una sola societat i un sol govern. Per la documentació guardada al Gobierno Civil de Barcelona en una còpia del llibre d'actes del Casino de la sessió de 5 de juliol de 1921, se sap que els estatus de la nova secció de la cooperativa foren aprovats el 12 d'abril de 1921, juntament amb els del Casino. És anotat al marge del document els noms dels assistents a la sessió d'aprovació de la nova reglamentació cooperativa: Escarda, Papell, Roca (Adolf), Costa, Sellés, Carreras, Vilacís i Roca (Josep). Enlloc hi ha una ressenya de ser continuadors o no de les associacions anteriors de 1907 i 1914, aspecte que sumeix l'activitat i l'esdevenir del Casino històric en una etapa d'incertesa i desconeixement.

2.4.3. La nova secció Cooperativa del Casino

La premsa recollia la notícia que es dona *“com a segú que'ls prohoms del Cassino van a fundà una cooperativa enfront la nostra. I ara que parlo del Cassino no se que tenen de veritat els rumors que corren de que, per qüestió d'eleccions es tiren els plats pel cap, com vulgarment se diu, els elements directors d'aquella societat. I es que segons afirmen... be, vaja val més que no'n parlem. “Allà se las hayan”. De tots modos procurarém esbrinar la veritat del fet”*.⁷⁶ També el cronista de *La Veu*, informant de l'activitat teatral, aprofita per fer un apunt de les novetats econòmiques de la vila i escriu: *“Sembla que és un fet la creació d'una cooperativa per als socis del Casino d'aquesta població. Amb aquesta seran dues les organitzacions benèfiques d'aquesta mena existents a Taradell, puix que funciona, ja fa temps, la Cooperativa Agrícola amb notable profit per als elements que es proposa beneficiar”*.⁷⁷

⁷⁶ *Ausetania* de 20.11.1920, núm. 1.034, pàg. 3. D'aquesta nota es desprenen diferents aspectes no aclarits: “cooperativa enfront la nostra”, com a societat o físicament al davant?; “la nostra”, és a dir, els tradicionalistes hi fan un paper?; “allà es tiren els plats pel cap, els directius”, quins?; “per eleccions”, quines, febrer de 1920? Es manté un estat de lluita contra els de l'altre bàndol: tradicionalistes contra liberals a partir de diferents mitjans informatius. Realment hi havia mala maror contínuament?

⁷⁷ *La Veu de Catalunya* de 23.11.1920, núm. 7.707, pàg. 9. L'*Ausetania* també se'n feia ressò uns mesos més tard, el 18.06.1921, núm. 1.060, pàg. 3, amb un breu que deia “funciona ja la Cooperativa del Casino”.

Així doncs, en data de l'abril de 1921 es formalitza el redactat d'un nou reglament de la *Sección Cooperativa del Casino* de Taradell,⁷⁸ amb un ordre del seu contingut més coherent, més entenedor que el de la primera versió de 1914. Signen el document estatutari Josep Escarda com a president i Pere Papell ho fa com a secretari. Sota una única Junta Directiva s'administra la Societat del Casino i la secció de la Cooperativa, fet que demana estar atent a les característiques de cadascun dels organismes.⁷⁹

No difereixen els objectius del primer redactat dels estatuts per a la *Cooperativa de Obreros Taradellenca* de 1914 que segueixen sent "*proporcionar a sus asociados, en beneficio mútuo, toda clase de artículos inherentes a la vida humana, todos ellos de primera calidad*"; per altra banda, com altres cooperatives, amb el servei/la distribució als socis d'aquells productes.

En l'article 2n s'arriba a fixar els horaris que són extensius a quasi tota la jornada i a tota la setmana: els horaris d'obertura seran els dies laborables de 7 del matí a 9 del vespre i els festius de les 7 a les 12 del matí.

L'article 3r fa esment de la prohibició que en cap instància de la cooperativa sigui al local o a les reunions es tractin qüestions polítiques ni religioses, però que "*cada asociado (puede) professar las ideas que tenga por convenientes, las que deberan ser respetadas por todos los socios o compañeros de asociación*".

Novetat important és la creació de la secció de beneficència per als socis, art. 4t, "*para aliviar la suerte de los asociados en caso de enfermedad*", servei que serà ampliat en les seves prestacions en els articles del 37 al 45.

El capítol II del reglament de 1921 desenvolupa el tema de l'ingrés a la cooperativa, que té com a novetats en el seu art. 5è que per ser beneficiari del servei de la Cooperativa cal ser soci del Casino, tot seguint-se el procediment habitual d'inscripció amb l'aval de dos socis, s'ha de fer pública la nova incorporació per si hi hagués alguna objecció, etc., ja de costum. No així amb l'article 7è, que exigeix com a requisit d'entrada que una de les finalitats de la secció cooperativa del Casino és "*el socorro en caso de enfermedad, todo aspirante a socio deberá hacer constar (...) que no padece ninguna enfermedad crónica y siempre que la directiva lo crea necesario*,

⁷⁸ Opuscle *Reglamento de la Sección Cooperativa del Casino de Taradell*. Imprenta de José Rosell, Barcelona, 1921, pàg. 15. Redactat en data d'1 d'abril de 1921. Vegeu nota 74, on es troben els estatuts del Casino en el mateix arxiu, caixa 404, núm. associació 10.791.

⁷⁹ En l'ofici de comunicació de la renovació de la Junta Directiva del Casino de 18.04.1922 s'aprofita per informar, també, dels canvis a la superioritat amb aquestes paraules: "*Me complazco al propio tiempo en manifestar que esta Sociedad, tiene dentro de la misma una sección Cooperativa aprobada por ese gobierno y regida por la misma Junta. Dios guarde a V.E. muchos años. El Presidente José Escarda*".

deberá acreditar este extremo por medio de certificado facultativo". Extrem que demostra, entre diferents aspectes, la presència del doctor a la presidència i l'evitar abusos i que això va seriosament.

La quota de soci es manté com en el reglament de la cooperativa de 1914 en 25 pessetes per a capital social, etc., més 6 pessetes anuals? per ser del Casino?

En el capítol III es descriuen el seguit de càrrecs convencionals en aquest tipus de societats. Cal insistir en el fet que el mandat de la Junta era per dos anys i es renovava anualment per meitats, fet que feia que la rotació de càrrecs fos sovintejada i implicava a més socis (art. 8è), tot i ostentar sempre la presidència el doctor Escarda com a propietari del Casino-Cooperativa.

Un aspecte interessant, precis, segons estableix l'article 11è, és la constitució de *"una comisión de tres individuos (que) tendrá a su cargo la compra de los artículos y géneros que se expendran en la Cooperativa; como asimismo de todo lo concerniente al café de la Sociedad"*. Seguint en aquest desplegament dels càrrecs, l'art. 12è amplia les tasques encarregant setmanalment a la dita comissió *"la compra y la venta de los artículos de consumo y demás que la Sociedad resuelva procurar a sus individuos, fijando precios para la adquisición y para la venta a sus Asociados"*.

L'art. 13è recull que es té en compte els malalts i es nomena *"un vocal para que pase al domicilio de los asociados enfermos, tantas veces como sean necesarias durante el curso de la enfermedad"*.

A continuació, set articles del 14 al 20 despleguen les funcions dels diferents càrrecs estatuaris, que són els mateixos que els de la Societat Recreativa del Casino.

Com ja s'ha anotat en altre moment el doctor Escarda és el propietari del local i president de la Societat i per tant el seu paper és exercir un control, centralització, tot passa per les seves mans, en la presa de decisions, en el cim de l'organigrama, dirigeix tota l'activitat i la filosofia de l'establiment. Per aquest i altres aspectes que es van mostrant el Casino de Taradell havia de tenir una singularitat específica en la seva activitat.

Els càrrecs de la Junta porten a terme les funcions habituals. Solament cal ressaltar la disposició de rendiment de comptes cada sis mesos, control dels documents, recaptació de pagaments, actualització de les llibretes dels socis dels imports de les seves compres i una novetat, per altra banda comprensible, en l'article 19è es dicta la confecció d'una fitxa completa dels socis amb consignació de nom, cognom, edat, professió, estat civil i dades d'alta i baixa.

El capítol IV parla de les juntes generals indicant dues reunions anuals: una al gener i l'altra al juliol, control estret i immediat que no espera a la contingència o a l'aparició d'un problema.

Una puntualització curiosa, però alhora educativa i també disciplinària que donaria exemple del coneixement dels hàbits socials més estesos que tenien els que redactaren el nou reglament pel que fa a les conductes assembleàries. És en l'article 22è on es descriu: *“Una vez presentadas las cuentas y aprobadas, los socios podran presentar las proposiciones que deseen, que seran inmediatamente discutides y aprobadas, dándose por hablar en pro o en contra de las mismas solo tres turnos”*.

L'article 26 s'afegiria en aquesta directiva amb maneres taxatives dient: *“El socio que profiriese palabras indecorosas y perturbase el orden en las sesiones será amonestado, y si persistiese, será expulsado del local”*.

Tot el capítol V desenvolupa el gruix de deures i drets, en aquest ordre, dels socis. Així amb l'article 28è es descriuran els deures: exercir tots els càrrecs, assistir a les reunions, vetllar pel progrés de la societat i complir el reglament. En el 29è fixa com un deure dels socis assortir-se'n dels productes per al seu consum i el de la seva família que s'ofereixin a la Cooperativa.

Tot i el to rigorista en el redactat d'aquests estatus, l'article 30è recomana que si algun soci té motius de queixa o coneix algun fet censurable ho comuniqui a la Junta Directiva tan aviat com sigui, oferint un respir a la participació. No obstant això, l'article 31è hi torna amb contundència indicant que serà perseguit el frau o les irregularitats o les campanyes contra els interessos de la Cooperativa, sent, l'infractor, expulsat de la societat perdent el dret al reintegrament del capital.

Ve ara un bloc que gira entorn els drets: dret a donar-se de baixa i recuperar el capital, també en el cas de defunció d'un soci dret de la vídua o els hereus, a recuperar a terminis el saldo del full (la llibreta?). Altra camp de drets és el de la beneficència, que ha estat citat en l'article 4t i que es completa amb deu articles que van del 36 al 45. Fent un llistat de la casuística en què es poden trobar es diu:

- Cas de necessitat per malaltia o falta de treball es podrà disposar del capital que es tingui en la Societat *“en artículos que se expendan en ella”* (art. 36).
- Per tenir dret a l'ajut en cas de malaltia, s'haurà de pagar 0,50 cèntims al mes (art. 37). No obstant, en l'article 52 s'amplia la informació sobre el finançament d'aquesta nova secció: *“El fondo de beneficencia se formará con las cuotas que prescribe el art. 37; con donativos particulares y en caso necesario con un tanto por ciento de los beneficios adquiridos”*.

- En cas de malaltia, el dret d'assistència (*de socorro o subsidio*) no serà efectiu fins a tres mesos de permanència a la Societat. Aquest ajut consistirà en articles de consum de la Cooperativa per valor d'1,25 pessetes diàries (art. 38è). Lligat amb aquest, l'article 39è mostra un grau de generositat important: *“La Sociedad sólo se obliga a pagar como máximo cien días de subsidio”*.
- Es nota en els articles següents, com una altra cara de la moneda, raons producte de la condició humana: l'engany, la falta d'honradesa, els mals costums i cal que els responsables prenguin mesures de lluita per la salut moral i física –no en va està al davant de la Societat el doctor del poble–, de racionalitat i de control dels serveis. Un exemple curiós pel manifest moral que comporta es troba en l'article 40è: *“Se excluye del derecho de socorro a los socios enfermos del venéreo o sífilis y de enfermedades o lesiones adquiridas en pendencia o desafío y en caso de epidemia declarada oficialmente”*.
- El control està assegurat, decidit, sobretot, contra la falsedat a l'article 41è, on s'estableix que serà donat d'alta de percebre cap ajut qui estant malalt es dediqui a qualsevol feina; que simuli malaltia inexistent; qui sortís del seu domicili sense permís del metge, i qui es negui a rebre la visita de l'infermer, el metge o el President, que *“en uso de su derecho pasen a visitarle durante el transcurso de su enfermedad”*. Encara en els articles 42è i el 43è s'insisteix, replant el control del servei per evitar abusos i el desprestigi de la Societat i Cooperativa del Casino. Tot associat que hagi de ser atès presentarà al President un certificat del metge que l'atengui i la Junta podrà enviar sempre que ho cregui convenient *“un facultativo para que pase al domicilio del paciente a comprobar la existencia o naturaleza de la enfermedad”*.
- Finalment l'art. 45 tanca el bloc de beneficència fent un esment clar a les despeses del personal: *“Los honorarios de los facultativos que visiten a los asociados por orden del Presidente, serán satisfechos por la Sociedad con cargo a la sección de Beneficencia”*.

En el capítol VI es desenvolupa el tema dels recursos econòmics, que en síntesi mostra en els diferents articles el seu projecte. Segons l'article 46è, el patrimoni de la Secció Cooperativa es compondrà:

1r De la suma del capital individual dels socis o sigui el capital social.

2n Del capital de reserva.

3r De tots els béns mobles i immobles que pertanyen a la secció o que es puguin adquirir en el futur.

A continuació es fan una sèrie de recomanacions que aporten algunes dades històriques, per exemple quan a l'article 47è es decideix que no es pot disposar del mobiliari de la secció recreativa del Casino per a les dependències de la Cooperativa i al revés. Però quan parla de la secció recreativa i amplia el seu contingut citant el teatre, el cine, el ball, etc., fa la seva aparició el cinema com una realitat l'abril de 1921 i que podria estar ja en funcionament havent-se avançat a l'adquisició d'una màquina de projecció, acció que farà el Centre Catòlic uns mesos després.

Un altre exemple que aclareix una mica la continuïtat –tot i el buit documental a partir de 1916– de l'empresa començada el 1907 es dona a l'article 49è quan parla dels accionistes del Casino, amb el capital dels quals es va comprar el primer mobiliari de la Societat del Casino de Taradell i tenen dret al cobrament de les accions que poden ser amortitzades.

Tanca aquest capítol VI la descripció de la mecànica de control de les transaccions en les compres dels socis. Diu l'article 50è: *“Para saber la suma del capital individual, cada socio tendrá una libreta en la que se anotará el importe de su compra cada vez que la efectúe”*.

En el capítol VII es tenen en compte els empleats que percebran remuneració pel seu servei en la Societat i que el nomenament, destitució i establiment del sou correspon a la Junta Directiva.

Com en tot desenvolupament del document que fixa els estatuts hi ha un darrer capítol, el VIII, per indicar les passes a seguir en cas de dissolució de la societat, repartint-se els beneficis o les pèrdues i els deutes entre els socis de l'entitat.

Com a curiositat final, quan el 12 d'abril de 1921 es presenta per a la seva aprovació al *Gobierno Civil de Barcelona*, ostenta el càrrec de governador Martínez Anido, de tristíssima memòria en la gestió dels gravíssims successos de Barcelona.

2.4.4. Activitats socials

Mentrestant, segueix l'activitat festiva del Casino amb el buc insígnia del teatre. Comentar, descriure aspectes ambientals de l'entorn social a l'entrada dels anys 20 i següents. Alguns d'aquests ja han quedat descrits al capítol 2.1.

2.4.4.1. Funcions teatrals

Tornant a les dates del començament d'aquest capítol 1914 -1923, l'activitat d'esbarjo registra els següents esdeveniments:

Per a 1914, després de la festa major, a la tardor i del 1915 no es ressenya cap obra de teatre en les publicacions del ram representada a Taradell.

Per a la festa major d'aquell any 1916 segons avançava la premsa es programaren tres obres: *Lo somni de l'ignocència* (1893), sarsuela en un acte escrita en català, música d'Urbano Fando i llibret de Conrad Colomer; *L'alegria que passa* (1899,) llibret de Santiago Rusiñol i música d'Enric Morera; *Los baturros* (1888), joguet còmico-líric en un acte i en vers, amb música de Manuel Nieto Batan i escrita per Eduardo Jackson Cortés.⁸⁰ Destacar l'augment de la qualitat amb la presència del cant.

La posada en escena de l'obra de Rusiñol es presta, donat el seu contingut, a suposar uns propòsits en la voluntat del programadors. Francesc Curet⁸¹ diu d'aquesta obra: "*L'alegria que passa* és un quadre meravellós, encertadíssim, en el qual la idea suggerent pren sentit de realitat. L'evocació de l'ambient és perfecta: el poble endormiscat, gris, sense caràcter definit ni atraient: la carretera desolada i que sembla no tenir fi; la plaça freda, inexpressiva, amb els seus arbres místics i polsosos; el cant monòton dels ferrers, que acompanya amb el colpejar del mall sobre l'enclusa, la cadència mandrosa de l'orgue i les avemaries que se senten a l'església veïna... Notes impressionistes d'una vida vulgar, rutinària i sense horitzons, que va del treball a la taula i de la taula a la sesta o al llit. D'aquella existència mesquina i vegetativa sobresurt la inquietud impotent de Joan, el jove que se sent fatalment arrelat al terror, sense ales per emprendre el vol emancipador, per fugir d'aquell ensopiment mortal". És possible, amb aquesta obra, una intenció esperonadora del director i dels actors respecte als vilatans?

⁸⁰ Segons *El Diluvio* de 25.08.1916, núm. 238, pàg. 7, va ser una actuació de sarsueles.

⁸¹ CURET, Francesc: *Història del teatre català*, Aedos. Barcelona, 1967, pàg. 374. També sentits comentaris a RUSIÑOL, Maria: *Santiago Rusiñol vist per la seva filla*. Editorial Aedos. Barcelona, 1968, pàg. 134-137.

(*Per no entendre el castellà*, es va representar al Centre Catòlic a la festa major arreglada per a uns actors infantils. És citada a la *Revista de Taradell* d'agost de 1975 i constitueix una obra simplificada del repertori de la *Galeria salesiana* de 1916).

D'aquest any 1917 no es té constància d'activitat teatral al Casino, possiblement pel canvi de local que es dedueix s'efectua per aquestes dates.

Per recollir el que va ser l'activitat teatral d'aquell estiu de 1918 es compta amb la crònica-anunci de programa de *La Veu*: "*Diumenge: Ball per l'orquestra La Moderna del Casino, augmentada amb professors del Sindicat de Músics de Barcelona, ballant-se el popular ball de rams. La sala ha estat escaientment pintada pel senyor Sala, de Vich, i després funció de sarsuela, interpretant-se La banda de cornetas (1896) de Carlos Arniches; Un maestro de obra prima (1877) de Federico Chueca, i Los zangolotinos (1889) de José Jackson Veyán (...) Després de la funció teatral (en la qual, com es veu, no es deixa ni un sol lloc a l'escena catalana) gran ball d'orquestra amb la rifa de toia.*

Dilluns, cap el migdia: concert, sardanes i ball. Al vespre ball i també ball a l'endemà, essent obsequiades amb un artístic present la senyoreta afavorida per la sort.

Tornaboda el dimarts, amb forades? (fontades) a les nombrosos i gemades fonts que enriqueixen la contrada.

*Entre les diferents famílies que estiuegen en aquesta població, recorden les de Ballester, Díaz, Parés, Granada, Marraco, Grañén, Campà, Solà, Corderes, Callús, Sans, Formiguera, Martí, Fortuny i d'altres".*⁸²

Tot i que a l'anunci de la festa major d'aquell any a l'*Ausetania* es fa menció del fet que "*l'orquestra la Unió Lírica de Vich tocarà totes les sardanes que para lo major esbarjo costaixa el Centro Tradicionalista*".⁸³

Es portà a l'escena per a la festa major de 1919, en la sala nova del Casino, la divertida comèdia en tres actes i en prosa, estrenada el 1895, *Toreros d'hivern*, de Anton Ferrer i Codina.⁸⁴

⁸² *La Veu de Catalunya* de 22.08.1918, núm. 6.974, pàg. 9. En les *memòries* del farmacèutic P. Grañén hi apareixen també alguns noms dels que aquí es citen. *L'apotecari de la plaça Cucurulla: Infantesa i joventut*. Barcelona, 1993. Exemplar mecanografiat dipositat a la Biblioteca A. Pladevall de Taradell.

⁸³ *Ausetania* de 24.08.1918, núm. 918, pàg. 4.

⁸⁴ *Ausetania* de 6.09.1919, núm. 974, pàg. 3-4.

Després de les transcendents eleccions de febrer d'aquell any 1920 que sacsejaren la vida social del poble, diu *La Veu* que “l'Ajuntament d'aquesta vila s'ha constituït com ja tothom suposava, amb la distribució de càrrecs a voluntat dels que dominen a la població fa anys”. És a dir, que tot i l'ensurt davant de l'avenç dels liberals i regionalistes, restaren els tradicionalistes majoritaris al davant del govern de la vila.

Del programa de festes organitzades a Taradell la passada Pasqua cal ressaltar l'activitat teatral del Casino “amb la posada en escena del drama *El bord i la comèdia Indicis*, distingint-se en el primer amb la interpretació del protagonista, Lluís Brugalla, i en totes dues obres les notables actrius Antònia Hugues i Anna Rusiñol”.⁸⁵

D'aquell estiu cal destacar en primer lloc un fet curiós. L'empresa Cirera i Umbert, important fàbrica tèxtil a Sant Feliu de Codines, manté durant els anys de 1917 a 1920 quatre telers en un local on també hi han estat llogats altres teixidors. Popularment en diuen el *xec risso* –propietat d'Andrés Ballester i Serra, ja citat–. Doncs bé, els representants d'aquesta firma s'ofereixen a l'Ajuntament a “*montar el entoldado para que la Charanga del Batallón de Cazadores de Alfonso XII (acuartelados en Vich) amenice las fiestas mayores próximas totalmente gratis para acto expansivo ó recreativo*”.⁸⁶ Per quina raó? L'octubre de 1920 i el mateix mes del 1921 el destacament militar de Vic havia tingut una reacció *patriòtica* força contundent contra les manifestacions corals catalanistes en el II Aplec dels Orfeons de la comarca d'Osona. No s'entén aquest oferiment si més aviat els militars de la caserna del cap de comarca eren poc apreciats per una part del poble o dels nacionalistes. Es desconeix el “prestigi i competència” d'aquesta “xaranga”.⁸⁷

A l'*Ausetania*, òrgan del sector tradicionalista, lligat a l'Església, es reproduïa en les seves pàgines habitualment tota l'activitat de la parròquia tant religiosa com de lleure. En aquest estiu de 1920, es produïren coincidències en la programació i així es reflectia

⁸⁵ *La Veu de Catalunya* de 18.04.1920, núm. 7.519, pàg. 11. Actrius professionals convidades de Barcelona.

⁸⁶ *Libro de actas* data 29.07.1920 (AMT). Passat un mes es consigna a les actes municipals: “A los fabricantes de esta villa se les comunica agradecimiento”, per l'ofertament, el 17.08.1920. Finalment fan un donatiu de 200 ptes. per a la Junta de Beneficència del poble que rep el doctor Escarda, anotat el 2.09.1920 en el *Libro de actas* (AMT).

⁸⁷ Com a exemple d'aquesta falta de sintonia, entre moltes d'altres, és l'editorial que apareix a *La Opinión –periódico quincenal órgano de la coalición Liberal-Democrática de Vich y comarca–* el 22.10.1921 contra certes manifestacions socials de caràcter catalanista: “Una vez más las inconcebibles estridencias de los eternos enemigos de la paz y la tranquilidad pública, de quienes convertidos en reyezuelos de nuestra urbe, antes tan pacífica, pretenden convertirla en la ciudad de los rencores y de los odios, han causado un gravísimo trastorno en la vida del pueblo vicense. A pretexto de una mal llamada fiesta de “germanor”, se corearon provocativamente unos “Segadors” altamente injuriosos y delictivos, que ningún español puede oír con indiferencia, con ánimo sin duda de promover un conflicto de orden público”.

amb malevolència en las pàgines del setmanari: funcions de teatre i activitats religioses al Centre Catòlic que *“per dissort la concurrència no era molt nombrosa degut sens dubte a que s’estava celebrant a la mateixa hora una altre funció teatral al Cassino i en quina funcionaba alguna pàjara”*.⁸⁸

Cert que des de bon principi la sintonia entre les dues societats –el Centre Catòlic i el Casino– distava molt de ser harmoniosa –tot i que els taradellencs acostumaven a freqüentar els actes de les dues entitats indistintament–, ja que les activitats que s’hi desenvolupaven diferien en tema i tractament. Un mes abans d’aquest juliol de 1920 citat en què es critica la deriva dels actes del Casino, es publica en un butlletí *La Opinión*⁸⁹ *“órgano del Partido Liberal Democrático del distrito”*, possiblement rebut pel Dr. Escarda, ja que es considerava del partit liberal, una crònica on es fa un capmàs de l’activitat portada a terme: *“Organizada por la infatigable Junta del Casino de esta Villa, tuvo lugar, en la tarde del domingo 6 del corriente, una hermosa fiesta en la que tomaron parte, a más de los elementos propios de la Sociedad, el notabilísimo professor de fiscorno D. Julián Soler y su discípula Srta. Rosa Gallifa. Dióse un concierto por la orquesta en el cual el Sr. Soler lució sus habilidades, interpretando magistralmente una difícil pieza musical obligada de fiscorno, que fue aplaudidísima. Después se estreno el drama en tres actos “El Tonto” original del Sr. Capellades, que fué del agrado del público pués a mas de un argumento interesante, tiene algun tipo bien dibujado y escenes bien trazadas y de mucho efecto, el autor, para acallar los aplausos de la numerosa concurrencia que llenaba por completo la gran sala del Casino, vióse obligado a salir al proscenio repetides veces junto con los Sres. Brugalla, Vila, Amat, Sellés, Roma, Blasi y Roca que interpretaron felizmente la obra. Dió fin a la fiesta la simpática tiple Rosita Gallifa poseedora de una bonita y bien timbrada voz, cantando con gusto y afinación varios cuplets entre ellos “El Regreso” y “Mala entraña” con mucho sentimiento y unción, y con desenvoltura y picardia “El Pepitu”, “No se que decir” y otros, siendo muy aplaudida en todos ellos. La orquesta entretuvo agradablement a la concurrencia ejecutando selectas composiciones, siendo ovacionada en todas y especialmente en el Valz jota “(Olé) Aragón”, en el que se hicieron prodijios de ejecución el Sr. Soler y los profesores de cornetín Sres. Villardell y Casanovas. En suma: Resultó tan agradable la fiesta, que a petición de muchos concurrentes a la misma, la Junta ha*

⁸⁸ *Ausetania* de 24.07.1920, núm. 1017, pàg. 3. Per *pájara*, segons la Real Academia Española: *“Mujer astuta, sagaz y cautelosa”*.

⁸⁹ *La Opinión* de 17.06.1920, núm. 67, pàg. 3.

encontrado(contratado?) al Sr. Soler y Srta. Gallifa para que dentro breves semanas vuelvan a poner de manifiesto sus excelentes dotes artísticas”.

Com es pot deduir d'aquesta darrera cita, arriben a Taradell en aquests anys 20 les modes en els espectacles que aniran augmentant amb el pas dels anys. Les *varietats* i les *revistes* s'imposaran en els espectacles, pràcticament, arreu del país.⁹⁰ La influència vindrà de l'estranger, possiblement pels moviments migratoris, desplaçaments forçats a causa de la Gran Guerra. Aquells productes de l'espectacle s'imposaran, tot superant en part, l'obra de continguts individuals, amb un sol tema com són les obres teatrals. El consum dels continguts de les *revistes*, *varietés*, *music-hall*, es farà per a un públic sovint selecte però que arribarà també a àmplies capes socials angoixades i afectades per uns desequilibris socials i econòmics insuperables. D'ací els arguments de moltes cançonetes, breus, com els *cuplets*, que sintetitzaran en pocs minuts moments de la vida quotidiana. El repertori és molt extens i esquemàticament es poden diferenciar *cuplets* decents, *cuplets* sentimentals, *cuplets* picardiosos, costumistes, satírics, etc. Els citats nous models d'espectacle reuneixen música, dansa, cant, fragments teatrals, humor, malabarismes, etc., en una mateixa sessió i gaudeixen de nous locals com els *cafès*, els *cabarets* que es multipliquen en la seva implantació sobretot a les ciutats. La sarsuela continuarà també amb el seu tarannà de temàtica popular i amb composicions de tipus lleuger. No cal dir que la premsa conservadora, com el cas de Vic, que afecta Taradell, marcarà distància d'aquests espectacles, amb les seves diatribes pel que consideren una perversió dels costums. Cal fer esment, un cop més, que qui governa –militars, Església, classes poderoses– exercirà la censura però d'una sospitosa manera selectiva.

Però les cròniques recollides assenyalen una altra aparició del grup d'actors d'aficionats del teatre del Casino el mateix any. Tanta activitat pot ser explicada per l'existència d'un grup nombrós de participants que es repartirien les actuacions, ja que les obres representades requereixen una preparació acurada per portar-les a l'escenari. També es possible la col·laboració a títol individual de professionals de fora del poble i la vinguda de companyies itinerants pels pobles de Barcelona.

A tall d'exemple, a la publicació *La Opinión*, altra vegada, apareix el següent reportatge: “*Pero el “clou” de los festejos (de la darrera Pasqua –granada?), lo constituyó la función teatral de la noche, en la que, con un lleno a rebosar, fué representado el hermoso drama de Rusiñol “El Mistich” de cuyo papel de protagonista hizo, el Sr.*

⁹⁰ SERRANO, Carlos: *Los felices años veinte: España, crisis y modernidad*. Ed. Marcial Pous. Madrid, 2006, pàg. 195-199.

Brugalla una magnífica creación, quizás la mayor de cuantas, con su arte, ha dado vida en el escenario del Casino: sostuvo en toda la obra el carácter del sacerdote mártir y poeta eminente Mossèn Ramon, rayando a gran altura en las escenas finales y llegando a conmover profundamente al auditorio que le tributó una merecida ovación. Las actrices Sra. Fernandez y Corts, estuvieron a gran altura, especialmente la primera en el difícil papel de "Marta". Los demás aficionados secundaron con gran acierto el notable trabajo de dichos artistas, mereciendo mención el Sr. Riera que interpretó correctísimamente el papel de "bondadoso párroco rural". Muy justo de dicción y muy natural el Sr. Codina en el "Senyor Bisbe"; verdaderamente acertado y con más intención que un Miura, el Sr. Vila (M) en el de "Diputat"; el "propagandista societario" tuvo un feliz intérprete en el Sr. Amat; delicioso en el "Campané" el Sr. Roma; excelentes los Sres. Blasi y Esquis en los de "pobre" y por fin los Sres. Sellés, Vila (F) y Roca, tan justos, que basta consignar que se hicieron odiar por los espectadores (y ello constituye el mayor elogio a su labor) en sus papeles antipáticos y odiosos.

Representóse luego la divertida pieza "Ditxós ball de mascarar" [1895] juguet català en un acte i en prosa de Francesc Figueras i Ribot.

En suma: una fiesta tan hermosa como espléndida y un nuevo éxito para el Casino de Taradell, cuya Junta Directiva y particularment a su celoso Presidente, felicitamos con toda efusión".⁹¹

En aquella ocasió estiuenca, del 18.07.1920, també en el citat butlletí del partit liberal ⁹² es ressenyava un esdeveniment teatral remarcable com fou la posada en escena de l'obra de l'escriptor simbolista belga Maurice Maeterlinck (1862-1949) *Lo arcalde de Stilmore* –segons versió catalana del títol original *Le bourgmestre de Stilmore* escrita el 1918–. Es tracta d'una obra en tres actes, que a criteri del corresponsal "*fustiga con mano maestra los bárbaros e indignos procedimientos de la Kultur alemana*". Amb l'argument es ficciona i dramatitza un fet real dins la Gran Guerra succeït en un poble belga que reacciona davant la barbàrie alemanya, per l'execució de diferents personatges importants com l'alcalde del poble i el seu fill com a represàlia. És una crida a la mobilització davant del perill i la presa de consciència patriòtica de l'existència de Bèlgica. El setmanari *Ausetania* reflecteix, un any després per la festa major, que l'obra

⁹¹ *La Opinión* de 3.06.1920, núm. 66, pàg. 3. En la mateixa publicació hi ha una nota en l'apartat *Pessigolles* on es consigna: "*En aquest país, encara hi queden alcaldes que són una verdadera delicia. Exemple: el de Tona que tingué la gran pensada de reunir el Consell municipal, "nada menos" que per a prohibir la representació del famós drama El Mistich*".

⁹² *La Opinión* de 29.07.1920, núm. 70, pàg. 3.

es va representar també al Centre Catòlic.⁹³ La llarga crònica està dedicada monogràficament a l'activitat religiosa i festiva del dit centre mentre que *"del Cassino, ni una paraula"*, es manifesta textualment en la crònica, una mostra més del distanciament que hi havia entre les dues societats.

Quant al treball escènic de la citada obra, la publicació liberal de *La Opinión* esmenta que *"en su representación distinguióse el Sr. Brugalla que dió gran relieve a la figura de protagonista; el Sr. Amat que estuvo muy bien en el papel de Claus; el Sr. Vila en el de Comandante rayó a gran altura; muy justo de pose y de dicción el Sr. Sellés, y bien los Sres. Roma, Blasi, Roca i Esquis en los papeles secundarios de la obra; para fin de fiesta se puso en escena la zarzuela "¡Dorm!"*⁹⁴ *en la que el popular aficionado Sr. Codina hizo las delicias del público alcanzando una gran ovación en el "M'agraden les femelles..." fue muy bien secundado por el Sr. Roma que estuvo muy feliz; la orquesta bien y hábilmente dirigida por el simpático Manuel Font.* Tot plegat, l'obra representada s'inscriu en *la celebración del estreno de las elegantes y cómodas butacas adquiridas por la Junta del Casino*".

En un exemple d'esforç i constància, el quadre escènic del Casino representava cap al novembre, segons la premsa,⁹⁵ l'obra *El cardenal* de 1903, drama en quatre actes del publicista anglès Louis Napoleón Parker (1852-1944) recentment estrenada a Barcelona en aquells anys. L'argument discorre en un escenari històric, a la Florència del segle XVI.

El cronista de *La Veu* s'esplaia tot dient: *"Cada día tenen més acceptació les vetllades teatrals que organitzen al "Casino de Taradell". No fa gaire fou representat davant d'un públic que omplia de gom a gom el teatre, el drama "El cardenal". Les difícils situacions de l'obra foren salvades pels actors que n'interpretaren els principals papers, distingint-se l'actriu senyora Aparici, i els senyors Brugalla (Cardenal), Papell, Vila i Martí. El públic s'interessà molt en el drama i va aplaudir fort els intèrprets"*.

S'escau aquí reproduir els comentaris que Pere Grañén (1912-1997), farmacèutic de Barcelona i estiuejant constant de Taradell, va anotar a les seves *Memòries* sobre l'activitat teatral i el seu responsable: *"El doctor Escarda era el metge de Taradell: baixet, gras, de caminar mèdic, lent. No dubto de la seva saviesa i del talent mèdic per millorar la vida dels taradellencs, que depenien de la seva vocació i el*

⁹³ *Ausetania* de 3.09.1921, núm. 1.071, pàg. 3.

⁹⁴ *¡Dorm!*, sarsuela en català, en un acte i en vers, amb text de Narcís Campmany i Pahissa i música del compositor Joan Rius, estrenada el 1876. Recentment, el 2011, es va posar en escena amb el títol de *Sopar per a dos (si pot ser!)*.

⁹⁵ *La Veu de Catalunya* de 23.11.1920, núm. 7.707, pàg. 9.

sacerdoci de la seva honorable professió. Tenia, però, un hobby que l'absorbia dia i nit: era l'art de Talia, el teatre. Quan estava abstret per la intensitat i absorbència de l'art, no se'l podia interrompre. Encara que s'inundés el poble, s'ofeguéss una vaca, es trenqués la pota una mula o bé parís una truja no se'l podia molestar quan es trobava en el seu lloc d'apuntador oficial, que tenia en els assaigs d'obres teatrals magistrals com "El cardenal", "Els vells," etc. L'absorbien en cos i ànima. Ja no parlem si algun desgraciat s'atrevia a avisar-lo que la seva mare tenia un atac de cor o si el fill d'en Nandu havia caigut, desnucant-se: res no valia, era immutable. Però realment valia la pena: quines manifestacions culturals rebia el poble amb la seva direcció escènica i interpretativa, sobre tot amb aquells "dramons" que tots els anys ens oferia per la Festa Major. Mai se li haurà agraït prou. Quan vèiem aquells homes i dones que durant la representació d'aquests drames els hi queien les llàgrimes, eixugades amb gran mocadors quasi de farcell, sortint de l'espectacle quasi a punt d'alba. Algun cop s'havia de portar l'abric, doncs feia un fred que pelava, tenint en compte que la Festa Major s'esqueia el vint-i-cinc d'agost. Crec que he exagerat un xic, però com anècdota pot passar. Era una bellíssima persona, molt agradable de tracte, encara que sempre deia les veritats i en un poble, a vegades, no es poden dir".⁹⁶

Una primera referència, un acostament a la personalitat del doctor Escarda en el seu vessant professional. Sembla que l'àrea de responsabilitat sobre els malalts abastava fins a Seva i Santa Eugènia de Berga i els desplaçaments s'haurien de fer en carro o tartana o amb algun animal de càrrega en aquells primers anys del segle XX. Els avis i descendents van transmetent el record de les seves atencions i eficàcia en la cura dels malalts i accidentats.

Com tot esdeveniment important, com és la festa major de pobles i ciutats, la de Taradell de 1921 era reflectida a la premsa tot dient que "per l'actual temporada d'istiu, ha anunciat el Cassino una sèrie de funcionas teatrals. ¡Está fet una comèdia!"⁹⁷, sense oblidar-se el redactor l'apunt crític cap a una institució d'aires liberals que feia ombra a les institucions tradicionalistes i conservadores.

L'obra que el grup d'aficionats al teatre tenia preparada sembla que va ser *Terra baixa* (1897), d'Àngel Guimerà,⁹⁸ drama que en paraules de F. Curet "Manelic, l'heroi Manelic apareix com un símbol de santa rebel·lia i de suprem alliberament en un cant

⁹⁶ GRAÑÉN, Pere: Ob. cit. pàg. 176-7. Sembla que el farmacèutic Grañén confongués les responsabilitats d'un manescal o veterinari amb les d'un metge a jutjar per les feines que li atribueix.

⁹⁷ *Ausetania* de 23.07.1921, núm. 1.065, pàg. 3.

⁹⁸ *Ausetania* de 20.08.1921, núm. 1.069, pàg. 3.

de revolta contra la tirania".⁹⁹ El setmanari conservador de Vic informava: *"Ha arribat a nostres mans, tan sols, el (programa) del Cassino, en el que veiem anunciats dos concerts a càrreg de la seva orquestra; la funció teatral Terra Baixa; les tradicionals serenates davant la Casa de la Vila i els balls acostumats en la sala de la Societat"*.

Un esdeveniment popular es celebrà aquell juny de 1922 a la vila: la benedicció solemne de la senyera de l'Orfeó Taradellench, de curta vida coral, però de gran mobilització cívica. Hi ha força documentació gràfica que ens acostava a les personalitats polítiques, empresarials i religioses que hi col·laboraren.¹⁰⁰ Cal deixar constància que l'Orfeó tenia la seva seu al Centre Catòlic. El cronista informava de l'acte a celebrar dient: *"Per tal de no restar cap mica de lluïment que tindrà indubtablement l'esmentada festa, el Casino de Taradell prengué el plausible acord de no organitzar-se cap per aquella diada. Per a la primera vetllada teatral de la sèrie que cada estiu sol organitzar el dit Casino, l'esbart artístic d'aquest està assajant l'obra dramàtica "Pare nostre..." estrenada el maig proppassat al Teatre Romea de Barcelona i escrita per en Ramon Serra i Toneu, fill d'aquesta vila"*.¹⁰¹

Un mes més tard, l'*Ausetania* de Vic incloïa la crònica de la mencionada estrena a Taradell en aquests termes: *"Diumenge passat, la secció dramàtica del Casino va posar en escena l'obra en tres actes i en vers titulada ¿Pare nostre...? original del nostre compatriota En Ramon Serra Toneu, el qui per donar més relleu a la representació, com deien els programes, va tenir la deferència d'assistir-hi. Com que'l cronista, amb la seva llògica de tradicionalista, no acostuma a visitar aquesta societat de Casino, es per xò que no pot donar fé personal del resultat i éxit de l'execució; si bé, segons el dir d'alguns amics seus catalanistes, (¡ojo!) pot assegurar que va anar tot com una seda. Ara que ve al cas ens plau manifestar que aquesta obra del Sr. Serra l'hem llegida, publicada per l'Escena Catalana, produïnt-nos molt bona impressió i excellent efecte"*.¹⁰² Comentaris ben sincers.

Ressenya de l'*Ausetania* anunciant l'activitat festiva durant la festa major del 1923: *"El Cassino ha confeccionat un programa consistent en sardanes, balls,*

⁹⁹ CURET, Francesc: *Història del teatre català*. Enciclopèdia Catalana Aedos. Barcelona, 1967, pàg. 270.

¹⁰⁰ Cal recordar, com ja s'ha descrit, que Pere Papell era alcalde i Josep Escarda, regidor, fet que ens distancia dels enfrontaments amb què tradicionalment s'han descrit les relacions Casino-Cercle Catòlic, almenys per part seva.

¹⁰¹ *La Veu de Catalunya* de 17.06.1922, núm. 8.190, pàg. 11. Ramon Serra i Toneu (1880-1943), nascut a Taradell el 1880, fou estudiant al Seminari de Vic. Va viure a Barcelona dedicat a escriure com a literat i publicista; corrector i col·laborador de Pompeu i Fabra a l'Institut d'Estudis Catalans.

¹⁰² *Ausetania* de 29.07.1922, núm. 1.119, pàg. 3.

serenates, concerts, teatre i futbol".¹⁰³ Una setmana més tard, en el mateix setmanari, s'hi feia la crònica dels actes realitzats: *"De festeigs recreatius n'hi ha hagut per a tot gustos. I això que n'hi há de ben estranys com deiem l'any passat. No tenim pas ganes de entretenir-nos-hi gaire. Per de prompte queda descartat el Casino amb tot el seu repertori de "musiques, comèdies i ballerugues."* Hem d'estalviar paper: no hi ha més remei. I el temps. Una mica de resenya del Centre Catòlic i prou. Encare que per alguna mena de gent que va allà baix no s'ho mereixi gaire. Pero *"¿que le vamos a hacer?"* Es el Centre Catòlic i el venerem com a tal. Tot aixó entre parèntesi".¹⁰⁴

A la tardor de 1923 després del cop d'estat i següent dictadura militar de Primo de Rivera, potser no van quedar ganes de fer teatre o van començar a caure les prohibicions contra el català o qualsevol manifestació catalanista. Cal comprovar la publicació de lleis amb l'activitat social ja que tal fet repressiu potser va ser més tard.

¹⁰³ *Ausetania* de 25.08.1923, núm. 1.528, pàg. 3.

¹⁰⁴ *Ausetania* de 11.09.1923, núm. 1.529, pàg. 3.

2.4.4.2. Ball i orquestres

En el programa de la festa major de 1914 s'anuncia que *"amenitzaran el ball del Casino l'orquestra Moderna Escales i Els Sendres de Granollers. A la nit serenata per les dues orquestres davant la Casa de la Vila i funció de teatre en cada societat. Dimecres.- Ofici de Requiem. Concert a la Joventut (Catòlica) i al Casino on també es ballaran sardanes. Tarda: ball al Casino. Nit: serenata, funció de teatre de la Joventut i ball al Casino"*.¹⁰⁵

El diari *El Diluvio* avança les activitats festives de la festa major del 1916 del Casino. Com sempre teatre, serenates a les autoritats, concerts i sardanes tot plegat ambientat per *"la nombrada orquesta La Catalana de Granollers, es la contratada para amenizar dichos festejos. Y a la diez gran baile en dicho salón en donde se subastará una magnífica "toya"*.¹⁰⁶

De la festa major de 1919 s'anota a l'*Ausetania* que es donaren *"concerts i balls tocats per l'orquestra Moderna Taradellenca (...) formaren el programa del Cassino"*.¹⁰⁷

Més informació de l'activitat musical d'aquest període 1914-1923 ve donat per les descripcions aparegudes en el butlletí comarcal *La Opinión*, ja citat, el 1920: *"Muy animados y brillantes resultaron todos los números del programa de fiestas que se celebraron durante la próxima pasada Pascua, en el Casino de esta villa, habiendo cosechado nutridísimos aplausos la reputada orquesta de la Sociedad, por la precisión y justeza con que interpretó los bailables y las piezas de concierto. Nuestra felicitación al inteligente e infatigable director de la entidad musical Sr. Font, pláceme que hacemos extensivos a los demás profesores de la misma."*

En la fiesta de la tarde, la juventud rindió culto a la diosa Terpsícore, con tan inusitada animación, que más de ciento treinta parejas se dedicaron a los placeres de la danza".¹⁰⁸

Per altra banda, hi ha un apunt periodístic que es pot interpretar com un senyal de la crisi dels Lluïsos. Es reproduïx a la premsa que *"Mossèn Joan Fitó dirigeix l'orquestra de la Joventut Catòlica d'Obrers a la festa de la Pasqua"*. No obstant existia un conveni amb el Bisbat per a què a Taradell i hagués un tercer capellà però amb coneixements musicals.¹⁰⁹ En aquestes dates dels anys 1917-18 s'origina la baixa d'un grapat de músics de l'orquestra dels Lluïsos per formar part de la nova orquestra

¹⁰⁵ *La Veu de Catalunya* de 24.08.1914, núm. 5.497, pàg. 4.

¹⁰⁶ *El Diluvio* de 25.08.1916, núm. 237 (mañana), pàg. 7.

¹⁰⁷ *Ausetania* de 6.09.1919, núm. 974, pàg. 3-4.

¹⁰⁸ *La Opinión* de 3.06.1920, núm. 66, pàg. 3.

¹⁰⁹ *La Veu de Catalunya* de 15.04.1917, núm. 6.451, pàg. 6.

anomenada la Unión Artística més tard la Moderna del Casino¹¹⁰ amb el consegüent rebombori a la vila. Es coneix el fet com la deserció dels *Cangics*, —renom que s'aplicava als membres de la família Vilardell— pel canvi cap a la nova orquestra de cinc membres: en Francesc, n'Enric, en Jordi, en Jaume i en Lluçà Casanovas emparentat amb la mateixa. Tal com informa un descendent de la família, va ser dirigida durant força temps, fins i tot després de la Guerra Civil, per en Manel i en Joan Font.¹¹¹ Amenitzaven l'activitat musical del Casino tant en concerts com en el ball i també solien realitzar actuacions fora de Taradell. Una activitat recurrent era posar música a les pel·lícules del cinema mut. Mentre la gent mirava les imatges, els músics tocaven alguna peça en consonància amb les escenes que es projectaven.

Quant a repertori musical, seria interessant reproduir una petita llista, mostra de partitures: pasdoble, xotis, masurques, etc. a partir de documents.

L'any següent, 1919, per la festa major ja es programa amb regularitat al Casino el ball amb *l'Orquestra La Moderna Taradellenca*.¹¹² Una postal, se suposa que utilitzada com a promoció del grup, on hi figuren, oportunament, els següents noms dels músics amb els instruments que toquen: Manuel Font Collell, director; Antoni Font, violí 1r; Josep Riera, flauta; Ramon Franquesa, violí 1r; Lluís Codina, violí 2n; Ginés Carrera, contrabaix; Andreu Grifell, cornetí 2n; Lluís Bigas, clarinet 1r; Joan de la Torre, clarinet 2n; Pere Escudero, cornetí 1r, i Joan Carrera, fiscorn.¹¹³

Encara que d'una altra font val la pena reproduir el programa anunciat per la premsa de la festa major de l'estiu de 1920 ja que està ple de l'activitat del ball per als quatre dies d'esbargiment. Resumint i prenent uns fragments, es preveu: "*La Xaranga (banda) del Batalló Alfons XII de Vic portarà a terme part de les músiques: cerca-vila, sardanes a l'envelat de la Plaça Major, serenates, etc. Ball al Casino. Esplèndid ball a l'envelat executant-hi la Xaranga, un escollit programa de ballables. Al vespre serenates a les autoritats per les orquestres la Moderna, els Lluïsos i la Xaranga. Representació teatral a les Societats Joventut Catòlica i Casino de Taradell. Altre cop balls al Casino i a l'envelat de Plaça, etc. Els beneficis líquids dels balls de rams de l'envelat seran*

¹¹⁰ *La Veu de Catalunya* de 22.08.1918, núm. 6.974, pàg. 9.

¹¹¹ Informació facilitada per Miquel Vilardell. En una fotografia reproduïda en aquest treball, explicada per Mn. Baucells a la *Revista de Taradell*, d'agost 1989, de 1929/30 amb motiu de l'actuació de les caramelles, es poden veure en primer terme els membres de l'orquestra en aquelles dates.

¹¹² *La Veu de Catalunya* de 25.08.1919, núm. 7.310, pàg. 15 i també *La Veu* de 18.04.1920, núm. 7.519, pàg. 11. Es parla del "*Quinteto Font, pare i fill de reconegut prestigi com a violinistes.*" J. Casanovas Molist. Diari *Tele-Exprés*, sense data. (1972?).

¹¹³ Reproduïda en l'apartat de materials gràfics.

remesos a la Junta de Beneficència municipal de la vila".¹¹⁴ Completa i tradicional programació que es podria relacionar la seva varietat amb l'existència d'un nou consistori, amb noves forces polítiques de nacionalistes i liberals, des de febrer d'aquell any.

2.4.4.3 Altres activitats d'esbargiment

Acoblats amb les modes dels temps va ser el futbol, l'esport que va prendre més aficionats també en la societat de Taradell. En data de l'11 de juny de 1916 es produeix la inauguració del camp de futbol de la Rectoria i als pocs anys ja es va constituir un equip per a la competició amb altres de la comarca: el Genissenc FC.¹¹⁵ Són curioses les cròniques, per exemple, al setmanari *Ausetania*, per l'ús dels noms tècnics del futbol manllevats sense traduir de l'anglès.¹¹⁶

Joan Vilacís segueix en la seva investigació informant que *"es construeix un nou camp, dit del "Cassino" en l'esplanada coneguda avui dia de "Ca l'Amadeu" el que pogué tenir pocs anys de durada"*.

I el frontó? També de Joan Vilacís recull un breu apunt: "Des de temps immemorials que ha estat practicat l'esport a Taradell. Són els esports més antics el de la caça, el de la pesca, el dels ocellaires i de pilota a mà, conegut com per jugar a "saco".(...) El de pilota a mà o "saco" podem dir que ha deixat d'existir com a joc popular. S'hi havia jugat aferrissades partides entre vilatans i dels pobles veïns, en la façana d'un cobert de la Plaça (avui casa núm. 20), carrer del "Joc de la Pilota" i en la paret banda nord de la Capella de Santa Llúcia. Posteriorment en alguns frontons i altres llocs (com en un costat de la Sala gran del Casino). S'hi juga avui dia, de tant en tant, en alguns frontons particulars".

¹¹⁴ *La Veu de Catalunya* de 23.08.1920, núm. 7.628, pàg. 10. Costum de llogar bandes militars per raons econòmiques? Imposició de càrrecs superiors?

¹¹⁵ VILACÍS, Joan: *L'esport a Taradell. Revista de Taradell*, pàg. 53-55.

¹¹⁶ *Ausetania* de 3.02.1923, núm. 1.139, pàg. 3. Per la informació interessant que s'hi aporta es reproduïx aquesta crònica: *"El passat diumenge fou dia de glòria pel futbol club de nostre "Esbarjo Festiu". (No podem dir ara simplement futbol taradellenc, car el club del nou camp del Casino hi tindria que objectar). Mentre els nostres "Entremaliats" (els del Casino?) abastaven un llorer a Santa Eugènia, venent per 3 a 1, el simpàtic "genissenc" batia netament a l'equip de Sant Julià, a casa nostra, per la diferència de 3 a 0. Va resultar aquest un partit interesantíssim, essent la victòria dels taradellencs ben merescuda, car tots jugaren superiorment i amb complet domini. Els goals foren entrats per en Rafús el primer, i els dos restants per en Romeu que fou l'hèroe de la tarda. Al finalitzar el "match", un magnífic plugeon d'en Vilacís va evitar el tanto d'honor dels forasters qu'es veia segur. El nostre equip estava format per Vilacís, Puig, Casanovas (P.), Casassas (A.), Jesus, Homs, Morera, Romeu, Orriols, Rafús i Cassassas (Ll.)"*.

La cita és llarga, per tal de situar el fet, cap al 1931, de quan es fa una fotografia el grup de caramellaires del Casino, es pot distingir en l'extrem dret un artístic estendard on diu "*Caramelles colla fronton Cassino*", que demostraria la vigència d'aquesta activitat esportiva per part dels membres de la societat casinenca.¹¹⁷

Pel que fa al cinema, una referència força endarrerida i pionera, donada la implantació del cinema a la comarca cap al 1908, és la informació sobre l'activitat dels infants de les colònies de l'Ajuntament de Barcelona que des de 1908 tenien la seva estada a Taradell durant el mes d'agost. Informa el corresponsal: "*Acompañan con frecuencia a los excursionistas (de la colònia infantil) en sus paseos el distinguido juez municipal, don Juan Pujol y el celoso maestro de Tona señor Clotets; estos señores sienten un gran cariño por los pequeños barceloneses, a quienes obsequiaron el día de su llegada, con una sesión cinematográfica en el (primer) local del Casino de la localidad*".¹¹⁸

Hi ha altres referències més endavant del Casino (*Ausetania* 21 de març de 1925) que es recullen en el capítol següent.

Les sessions de cinema mut s'acompanyaven de piano i violí per part dels germans Vilardell (*Cangics*), que utilitzaven valsos segons es projectessin temes tranquils o sentimentals i polques quan eren les escenes amb més acció.

Del cinematògraf, al Centre Catòlic es fa la primera projecció també de cinema mut, el 23 de juliol de 1921. El 6 de novembre de 1932 estrenen un aparell nou. No obstant, en el mateix fullet de 1932, anunciant la sessió, s'anota que "*durant la projecció de les pel·lícules un mestre pianista ens farà gaudir de les seves melodies amb el piano*", prova que encara no hi havia cinema sonor a Taradell per aquestes dates.¹¹⁹

¹¹⁷ *Gavarres*. Primavera-estiu 2010, núm 17, pàg. 52-53. Ampliant la descripció d'aquest joc popular es reproduïx el següent de la citada revista: "De normes n'hi havia poques. El que començava cridava fort "Sacooo!" per demanar la conformitat del contrincant (per posar en joc la pilota). El silenci o un "Va!" sec donava pas al joc. Perdia el "tanto" el que no podia tornar la pilota un cop havia botat a la paret frontal i fet un bot com a màxim a terra. (...) Les pilotes eren fetes a mà amb un ànima de suro o de fusta, embolicades amb un lligat de cordills. Després hi posaven una goma de neumàtic de camió. Això és el que el dóna el bot a la pilota. (...) Finalment es cusen a sobre dues plantilles de cuir en forma de vuit. S'ha de cosir ben tibet amb una agulla saquera i que el sargit quedi net per no fer mal a la mà del que juga. Eren pilotes molt dures. Feien molt de mal i quedava la mà inflada".

¹¹⁸ *La Publicidad* de 8.08.1915 pàg. 4.

¹¹⁹ Les cites sobre el cinema al Centre Catòlic de Taradell estan extretes del treball acadèmic de CLOT i TOR, Francesca: *Història del cinema a Taradell*, de 2011, a partir de documentació dipositada a l'Arxiu Parroquial de Taradell.

2.5. Les noves associacions polítiques i econòmiques a Taradell

El cronista de l'*Ausetania* amb motiu de l'estrena de l'Orfeó Taradellench l'agost de 1921 informava, en primer lloc, de l'ambient que oferien les diferents societats del poble: *"Les festes recreatives, simpàtiques i placenteres. Estaven esplèndidament il·luminats nostres carrers i places aixís com l'enfront de les Societats "Centre Tradicionalista", "Joventut Catòlica", "Cassino", i "Associació Nacionalista". En aquesta última hi onejava, com és natural, la bandera de les quatre barres i en la Joventut Catòlica s'hi havia aixecat en l'entrada un artístic arc, en quin centre s'hi destacava un flamant escut de Taradell"*.¹²⁰ Llocs on s'oferirà tot un seguit d'espectacles donant el to de magnificència de la festa major, tenint en compte, a més a més, la instal·lació de l'envelat a la Plaça. Lluït inventari de l'activitat social dels taradellencs.

Aquests anys donen una mostra d'activisme que es barreja amb lluites reivindicatives dels treballadors i desacords greus que minen la convivència a tot el país com ja s'ha descrit.

La Joventut Catòlica Obrera ja ha estat descrita en el primer capítol i des de 1901 està activa com a societat recreativa en locals de la Rectoria. Un apunt a *La Veu* de 1918 informa de la inauguració, dos mesos després de la posada en marxa del nou local del Casino, també, d'una nova seu: *"A la Joventut Catòlica Obrera. Dissabte al vespre: Inauguració de la grandiosa i elegant sala-café de la societat, amb esplèndida il·luminació"*.¹²¹ No obstant, és coneguda l'activitat social de la parròquia, més enllà de la pràctica religiosa, des de molt antic, ja que com exemple existia des del 1876 l'Orquestra dels Lluïsos acompanyant els actes litúrgics.

En resum, un bon esplet de societats socials al servei de la gent, un bon grapat de gent diferent que vol fer valdre els seus projectes amb l'activitat política, però malgrat tot una excessiva oferta política. Tot plegat, un rearmament o encastellament que tindrà conseqüències quant a l'agudització de les postures sociopolítiques.

¹²⁰ *Ausetania* de 3.09.1921, núm. 1.071, pàg. 3. Acaba el corresponal de l'article dient: *"Del Cassino ni una paraula"*.

¹²¹ *La Veu de Catalunya* de 22.08.1918, núm. 6.974, pàg. 9.

2.5.1. Círcol Carlí o nova seu dels tradicionalistes

La dinàmica de la societat taradellenca és viva i la creació d'una seu, el 1918, del Centro Tradicionalista a Taradell –el Círcol Carlí arrelada en el poble des dels seus orígens– augmentarà la polarització de les actituds polítiques i socials. Aquesta associació aplega els membres de la militància carlina, terratinents destacats, que de fet han mantingut el govern de la vila durant força temps. Primera notícia sobre la nova seu: *“S'estan fent obres en el local que ha d'ésser “Círcol Tradicionalista”. Prompte estaran complerts i allavors es podrà cumplir l'ideal que per rahó natural tothom hi aspira: “aquí és a casa nostra”.*¹²²

I en una altra nota a la premsa s'informa de l'obra acabada: *“Lo que ha d'ésser Círcol Carlí ja està acabat i fa una pila de festes que l'obra superant les esperances de tots, puig que tan bon punt s'ha obert, ja s'ha vist ben ple, més gran fos el local”.*

Segons els estatuts el seu l'objectiu és el de... i a la primera junta són responsables Francesc Brussosa com a president; Josep Vilacís, vicepresident; Josep Ballús i Pere Solagran, vocals; Josep Garet, tresorer, i Àngel Gurri, secretari.¹²³ Amb motiu d'un enterrament s'assenyala que *“hi veguerem a la generalitat dels propietaris nostres o sigui, Garet, Vallmitjana, Bellpuig, Vivet, Reig, Brusosa i d'altres (Ballús, Gurri)”.*¹²⁴

Tot i aquest final feliç el malestar sembla que hi planava des de feia temps. En aquest sentit el setmanari carlí es queixava en una nota que a la *Gazeta de Vich* s'hi hagués inserit el següent *suelto* que confirmava un estat de les relacions entre una composició social popular i religiosa del Centre Catòlic i una altra diferent, la del grup tradicionalista, amb objectius polítics explícits, força discrepants. S'informava a la *Gazeta* arran del programa de la festa major: *“Funcions els Jaumins dissidents del Centre Catòlic d'Obrers, que ferán comedia y sardanes en un “envelat”; y funciones els del Centro, l'antiga societat que durant tants y tants anys, ha sigut el lloch preferit de tots els bons taradellencs sense distinció de partits”.*¹²⁵ Pel que es dedueix en els comentaris del corresponsal a la notícia, la tendència nacionalista catalana que havia pres la societat del Centre Catòlic no quadrava amb els objectius polítics i socials dels tradicionalistes.

¹²² *Ausetania* de 7.09.1917, núm. 877, pàg. 4.

¹²³ BAUCCELLS, Josep: *El consistori municipal. XII-59. Revista de Taradell*, octubre 1976. *Ausetania* 12.01.1918, núm. 895, pàg. 4. Documentació oficial a l'Archivo histórico. Delegación del Gobierno en Catalunya. Capsa arx. 362, núm. associació 9.417.

¹²⁴ *Ausetania* de 19.10.1918, núm. 926, pàg. 4.

¹²⁵ *Ausetania* de 14.09.1918, núm. 921, pàg. 4. Signat per J.A.N.

2.5.2. L'Agrupació Nacionalista de la Lliga també obra seu pròpia

Un altre grup obria el 1919 representació i estatge a Taradell. Es tractava de l'Agrupació Nacionalista del partit de la Lliga Catalana o Regionalista.¹²⁶ La premsa comarcal se'n feia ressò: *"Dintre de pocs dies els nostres amics taradellencs es constituïran en grup polític adherit a la entitat capdal del nacionalisme català, a la Lliga Regionalista, amb la missió de treballar l'obra que s'ha de seguir dintre de la Casa de la Vila, segurs de portar-hi la majoria consistorial, per a desinfectar aquella casa ho demanen els interessos comunals."*¹²⁷ Un any mes tard s'informava de l'arrendament d'una casa els de la Societat Nacionalista on puguin tractar dels seus interessants assumptes amb tota llibertat,¹²⁸ sense especificar-se l'adreça de la seu. Més endavant se'n dirà Casal Català.

Aquest partit s'iniciava en el camí de l'autonomia, campanya que pot situar-se entorn del 16 de novembre de 1918. Per aquelles dates el president de la Mancomunitat, Puig i Cadafalch, va manifestar que s'havia de tenir "paciència perquè l'autonomia s'ha d'obtenir amb ordre", referint-se als conflictes socials que s'originaren un cop acabada la Primera Guerra Mundial. A l'article 1r dels estatuts redactats en data de 11.01.1919 i aprovats pel Govern Civil s'hi afirmava que *"l'objecte de la "Agrupació Nacionalista" serà cooperar per tots els mitjans lícits la reivindicació de'ls drets de Catalunya per obtenir l'Autonomia del Poble Català dintre de l'Estat Espanyol"*. I a l'article 15è es fa declaració explícita de la seva relació i dependència de la Lliga: *"Per a tots els actes d'acció política de l'Agrupació es posarà d'acord amb la Lliga regionalista de Barcelona, sempre que dita Lliga porti fins indicats en l'últim extrem de l'article primer d'aquests Estatuts"*. Avís per a navegants de les renúncies respecte al govern de Catalunya que s'anaven efectuant en la representació catalana a les Corts de Madrid, en concret, amb el paper de Francesc Cambó. Des de gent de la Societat del Casino, es manté una actitud prudent davant d'aquesta nova agrupació a jutjar, per ara, per la documentació disponible.

¹²⁶ Archivo histórico. Delegación del Gobierno en Catalunya. Capsa arx. 369, núm. associació 9.712. Hi ha un primer exemplar en castellà escrit a mà i un segon en català, a màquina d'escriure.

¹²⁷ De fet el fragment està tret de l'*Ausetania* de 17.08.1918, núm. 917, pàg. 1, que el prenia de *La Veu de Catalunya* amenitzat amb comentaris irònics del cronista anònim, en castellà, sobre el passat i el futur del nou partit. A principis d'any *La Veu de Catalunya* de 24.01.1919, núm. 7.123, pàg. 7, es feia ressò de les reaccions partidistes del cronista de l'*Ausetania*.

¹²⁸ *Ausetania* de 19.07.1919, núm. 963, pàg. 4.

Pel que fa als responsables, és necessari conèixer-ho per saber els grups socials que donaven suport a una o una altra tendència politicosocial al poble a diferència de la del Casino, i es recull que el 23.05.1919 la 1a Junta Directiva la formaven: Joan Autonell, Ramon Baucells, Salvador Solagran, Joan Molet, Josep Molsosa i Josep Serra. I la segona Junta de la qual es té dades, del 15.02.1921, eren membres Josep Serra Toneu, president; vicepresident, Josep Miralpeix Carbonell; tresorer, Salvador Solagran Solé, secretari, Pere Torres Tió, i vicesecretari, Segimon Solà Mulet. A la documentació del Govern Civil no hi consten relacions de juntes directives successives.

2.5.3. El Sindicato Agrícola (cooperativo?) de Taradell

Finalment el fenomen del *sindicat agrícola* també a Taradell.

Tal com es titula aquest apartat 2.5., la competència, diferents organismes fan la seva aparició en el teixit social de Taradell que poden ser considerats en oberta o indirecta competència amb el Casino i les seves seccions i serveis. Certament que la gent del Casino no forma un partit, tot i ser titllats de liberals i més endavant d'*esquerranosos*, ni d'organitzar una associació agrària com a aixopluc de jornalers i petits empresaris, tot i tenir socis treballadors del camp.

El cas és que, com ja s'ha dit a la presentació de les tipologies del moviment cooperatiu, es funda el 1919 a Taradell el *Sindicato Agrícola (Cooperativo?)* emparant-se en la llei de 1906¹²⁹ i sota el patronatge de membres propietaris agrícoles i de militància tradicionalista amb els defectes i les virtuts que els són reconegudes. Resumint es manté un caràcter elitista, l'Església, amb els sindicats catòlics, hi té un paper amb la cobertura de l'Estat conservador i els jornalers no hi són.¹³⁰

Els passos donats segons la premsa de l'època foren els recollits en els següents fragments dels cronistes: "*Estan acabades les obres de lo que ha d'ésser sindicat agrícola*

¹²⁹ *Gaceta de Madrid* de 30.01.1906 núm. 30, pàg. 384. No hem tingut accés, per ara, als estatuts i a la seguretat que s'acollissin en aquesta disposició legal.

¹³⁰ Quan a finals de 1920 *La Veu de Catalunya* de 23.11.1920 núm. 7.707, pàg. 9, recollirà que "*sembla que és un fet la creació d'una Cooperativa per als socis del Casino d'aquesta població, com s'ha descrit anteriorment*", continuarà el cronista explicant que "*amb aquesta serán dues les organitzacions benèfiques d'aquesta mena existents a Taradell, puix que funciona, ja fa temps, la Cooperativa Agrícola, amb notable profit per als elements que es proposa beneficiar no aportant més dades sobre els seu origen i ni què havia passat amb la Cooperativa Obrera Taradellenca fundada el 1914.*

al ensemple que estan redactats els estatuts pels quals ha de regir-se fent augurar ja de bell antuvi un feliç èxit. Mereixen nostre aplauso els iniciadors de aquesta empresa".¹³¹

S'informava de la primera junta: *"Ha quedat constituïda la Junta de la Cooperativa Agrícola de nostra Vila en la següent forma, President Miquel Oliver, Vice-president Josep Vilacís, Secretari Joan Bellpuig, Vice-secretari Àngel Gurri, Tresorer Joan Brussosa, Vocals Josep Bau, Josep Franch, Lluís Godayol i Vicens Barfull"*.¹³²

Un altre apunt que mostra objectius particulars del sindicat ve donat per aquesta informació periodística: *"Havem vist amb gran satisfacció en el saló-café de la Cooperativa Agrícola un rètol de la "Lliga del Bon Mot" amb aquestes paraules: "Parlem bé si us plau"*".¹³³

Sobre la localització de les dependències del sindicat, arran d'una notícia sobre la Cooperativa del Casino, se sap que era *"en front de la nostra"*, com ja s'ha redactat.¹³⁴

Aquest sindicat ofereix productes d'alimentació als seus socis i estava obert a tothom com una cooperativa de consum. Així es pot deduir d'aquestes dues notícies: *"La Cooperativa ha extès la seva activitat a la fabricació i venda de pá. Avant sempre"*.¹³⁵

I una altra: *"Fa ja alguns dies que s'ha muntat una carniceria a la cooperativa Agrícola. Mercés a ella paguem la carn 20 cts. més barata i degut a la mateixa podem, o millor dit, poden aquells que puguin, menjar vedella cada setmana"*.¹³⁶ No indueixen a confusió aquestes dues notícies, pel que fa a quina cooperativa es fa referència, donat el redactat empàtic del cronista del setmanari tradicionalista.

Aquest organisme, com molts altres de tipus societari de la geografia espanyola, seran transformats pels caps del govern franquista a partir dels anys 1940 en les dites *"cámaras agrarias i/o hermandades sindicales de labradores y ganaderos..."*, de signe conservador i poc eficients quan als seus serveis.

¹³¹ *Ausetania* de 28.06.1919, núm. 961, pàg. 4.

¹³² *Ausetania* de 29.11.1919, núm. 984, pàg. 4.

¹³³ *Ausetania* de 7.08.1920, núm. 1.019, pàg. 3.

¹³⁴ *Ausetania* de 20.11.1920, núm. 1.034, pàg. 3.

¹³⁵ *Ausetania* de 28.05.1921, núm. 1.057, pàg. 3. Tot i que la nota tan breu pot portar a confusió entre les dues cooperatives, la del Casino i la del Sindicat Agrícola, el suport de l'*Ausetania*, publicació tradicionalista, està per la del Sindicat Agrícola.

¹³⁶ *Ausetania* de 23.07.1921, núm. 1.065, pàg. 3.

2.5.4. La Mutualitat Escolar

Un altre model de societat benefactora que comença les seves activitats a Taradell fou la *Mutualidad Escolar de la Escuela Nacional de niños de Taradell “Rosa de Jericó” y de niñas “Amor a la infancia”*, potser a redós de la parròquia amb intervenció de la Caixa de Pensions per a avantatges educatius i econòmics en vistes a la previsió, totes dues iniciades el 1917.¹³⁷

¹³⁷ *La Veu de Catalunya* de 7.07.1917, núm. 6.534, pàg. 4. També es demanen permisos a Govern civil: Archivo histórico. Delegación del Gobierno en Cataluña. Capsa 352, expedients 9.081 i 9.082.

2.6. Conclusions i comentaris

Alt compromís personal per part dels protagonistes del projecte social del Casino de Taradell que tot hi haver antecedents en anys anteriors a Taradell per part d'altres conciutadans, destaquen per la feina feta.

Per necessitat de la contínua referència a la qualitat política de *liberals* en que són titllats els membres del Casino, convé aportar unes notes orientadores tretes de treballs prou solvents.

De l'historiador Josep Fontana seleccionem: *"En el context hispànic els mots liberal i liberalisme nasqueren per a designar els partidaris d'un règim constitucional i els principis que aquests sustentaven, en contraposició als que volien la perduració de l'absolutisme, qualificats com a servils."*¹³⁸ A la pràctica, es produïren contínues escissions que desnaturalitzaren el possible pes positiu del moviment liberal, com es pot veure en el desglossat de la *Ley de Asociaciones*, fragment reproduït a la pàg. 13 d'aquest treball o seguint les pàgines de la publicació de l'òrgan del partit liberal a la comarca d'Osona *"La Opinión"* (1914-1922).

I segueix: *"Des de 1874, en el Règim de la Restauració el terme liberal passà a aplicar-se a qualsevol dels grups que volien un estat d'aparença parlamentària, que arribà a permetre's fins i tot el luxe del sufragi universal, però on el poder fou rígidament controlat per unes forces lligades a la gran burgesia, que vetllava pel dret a la seva llibertat, si calia a costa de la del proletariat rural i urbà."* (...) *"Cal dir, però, que els dos grans partits de la Restauració tingueren escassa importància real en la vida política catalana."* Per als cronistes del periòdic catòlic monàrquic, *Ausetania* de Vic, el Casino liberal no era del seu gust a jutjar pel to de les cròniques sovint insultants.

Els experts, historiadors o sociòlegs, distingeixen tres tipus de liberalisme: el polític, l'econòmic i l'intel·lectual. Volem aportar una petita referència que creiem acosta a l'obra del doctor Escarda i companys pel que fa a la seva tasca i resultats en aquest liberalisme intel·lectual.¹³⁹ *"La tercera área fue la del liberalismo intel·lectual; es más confusa pero también, posiblemente, la más sincera. Predicó la tolerancia y la necesidad de modificar la sociedad por educación y no por decreto; el respeto a todas las ideas, expresadas o no, y su repulsa al control de las conciencias; un matizado escepticismo*

¹³⁸ FONTANA LÁZARO, Josep: *Gran Enciclopèdia Catalana*. Barcelona 1976. Vol. 9, pàg. 125.

¹³⁹ ALVAREZ SANTALÓ, León Carlos: *Los siglos de la Historia*. Liberalismo y liberalismos/22. Aula Abierta Salvat. Madrid 1983. Pàg. 47.

respecto a la verdad única y una cierta confianza en el hombre racional y en sus capacidades.”

Finalment una última cita que en el seus termes, pot ser una mica radical, però que no s'allunya dels fets i les seves conseqüències. De Josep Espunyes a la revista “*Lo Banyut*” pel que fa a alguns aspectes del catalanisme: *“Un liberalisme espanyol que tot i defensar la llibertat política i econòmica socialment, quan ha d'aplicar aquesta llibertat a la llengua catalana no ho fa ni mica ni molla, ans al contrari, des de Madrid es continua exercint sobre el català el mateix tractament opressiu que havien imposat els Borbons d'ençà del 1714, una situació a la qual el liberalisme català –tret d'alguna tímida excepció– no sap o no vol plantar cara, ja sigui per tantmenfotisme, ja sigui perquè li està prou bé.”*¹⁴⁰

Tot plegat, indirectament, es pot deduir que el caràcter ferm del doctor Escarda, les recomanacions directes com a metge del poble, a banda de la seva militància o simpaties liberals, no foren ben acceptades.

¹⁴⁰ ESPUNYES, Josep: *Liberalisme i carlisme a Peramola i Oliana*. Revista *Lo Banyut*, hivern 2012/13. Pàg. 4.

3. LA SOCIETAT DEL CASINO DURANT LA DICTADURA DE PRIMO DE RIVERA (1923-1930)

3.1. Revoltes socials i cop d'estat de Primo de Rivera

Per començar, una descripció breu del context més general pres de J. Pinyol, de la seva obra citada:¹ “La crisi social d’aquests anys i les repercussions de la guerra del Marroc posaren en crisi permanent el sistema polític de la Restauració. Aquesta situació desembocà en el cop d’estat del general Primo de Rivera, que fou acceptat pel rei malgrat que era anticonstitucional, i al qual no s’oposaren els partits que s’alternaven en el poder, ni la Lliga, que pretenien impedir així, que es determinessin responsabilitats pel desastre d’Annual,² les quals afectaven al rei. Primo de Rivera suspengué la Constitució, implantà la censura de premsa, prohibí els partits polítics, perseguí els moviments obrers, sobretot la CNT, però tolerà l’UGT, i destituí els ajuntaments. La Dictadura emprengué ràpidament una campanya anticatalana” que afectà a moltes manifestacions públiques –prohibició de la senyera, de la utilització del català, supressió

¹ PINYOL, Josep: *Senyera, història social catalana*. Grup promotor. Sant Boi de Llobregat, 1980, pàg. 202.

² Cal anotar un gest de col·laboració recollit a *La Publicidad* en data del 10.09.1921, pàg. 2, on s’esmenta la donació de la quantitat de 72,05 ptes. com a “*suscripción para el ejército de África del Casino de Taradell*”.

No volem deixar passar una referència breu d’aquest fet de record horrible i de conseqüències posteriors. Agafem un autor, Eslava Galán, J., en la seva obra *Historia de España contada para escépticos*. Planeta. Barcelona, 2015, pàg. 373: “*Para acabar de arreglar las cosas, la guerra de Marruecos se recrudeció a partir de 1920, cuando el cabecilla Abd el-Krim consiguió que las cabilas rebeldes reconocieran su jefatura y las empleó hábilmente, en guerra de guerrillas, para desgastar al ejército español. El general Fernández Silvestre, deseoso de inscribir su nombre en los anales de la milicia junto a los de Alejandro el Magno y el Gran Capitán, emprendió por su cuenta y riesgo una hábil maniobra para dominar Alhucemas. Abd el-Krim consiguió rodear su columna y la aniquiló en Annual (1921), donde perecieron unos trece mil soldados españoles (la carne de cañón mencionada más arriba) y gran cantidad de material bélico cayó en manos de los moros. (...) Las armas habían fracasado. Se volvió a considerar la vieja solución de sobornar a los jeques de las cabilas, pero los militares se opusieron, especialmente los más jóvenes, que estaban aprovechando la guerra de Marruecos para ascender en el escalafón. El más destacado de todos ellos era un joven comandante llamado Francisco Franco*”.

de la Mancomunitat–, essent d'aquesta última de la qual es prengueren més iniciatives i projectes establerts que els dirigents de la Dictadura se n'aprofitaren.

I encara una cita de X. Tornafoch que ens acosta a Taradell: “El nou règim fou rebut amb satisfacció per la majoria de forces polítiques de la ciutat (de Vic): catalanistes, jaumins, mellistes i monàrquics aplaudiren l'arribada de la dictadura convençuts que la intervenció militar era l'única manera d'acabar amb la inestabilitat política, la violència social i la crisi econòmica”.³

Seguint Enric Ucelay ⁴ cal dir que el nou règim “ideològicament sols ofería un *patrioterismo* espanyolista bastant tronat”, com es veurà quan els *delegados gubernativos* vinguin a Taradell per destituir els càrrecs escollits democràticament i fer la seva endreça.

(Les possibilitats d'escollir documents descriptius dels personatges i els seus actes del *directorio militar* de Primo de Rivera són immenses, com tots els capítols de la nostra història.⁵ Ens limitem en aquells que bonament estan a l'abast i s'acosten a Taradell i la seva gent. Es podrien reproduir, fins i tot, caricatures molt enginyoses i encertades que es van fer dels militars i de la gent d'ordre. Es fa també aquesta prevenció pel que pugui afectar als protagonistes del Casino, ja que, potser, tenen algun defecte, evidentment, alguna *peccata minuta*, crítica o ironia a fer-se per exemple en el camp professional).

Després del període d'inestabilitat molt greu viscut per la societat en general, entre 1917 i 1923 amb vagues, atemptats –prop d'un miler d'atemptats (424 morts a la província de Barcelona)–, governs provisionals, ascens social dels militars, “sindicat lliure” contra “sindicat únic”, etc., el cop d'estat de Primo de Rivera aturà el lamentable estat del país i s'obrí un període d'estabilitat econòmica i social amb l'increment de les obres públiques però que suposaran un excessiu endeutament del pressupost nacional. Hi va haver feina al país, acompanyat de força moviment migratori: cap a Amèrica del Sud –més de 60.000 persones als anys 20–, i internament cap a Barcelona procedents de l'Aragó, de València i de Múrcia.

S'alenteixen els conflictes laborals tot i que a la comarca hi ha alguna acció reivindicativa important.

³ TORNAFOCH, Xavier: *Del caciquisme a la democràcia*. Eumo editorial. Vic, 2007, pàg. 157.

⁴ UCELAY DA CAL, Enric: *ARREL*. Diputació de Barcelona, desembre de 1984, núm. 9, pàg. 56.

⁵ BRENAN, Gerald: *El laberinto español*. Ibérica de ediciones y publicaciones. Barcelona, 1977, pàg. 114. Entre d'altres descripcions del dictador, diu l'autor anglès: “*Madariaga le ha definido con acierto como un político de café celebrado por los amigos; genio de la especie, que aspiraba, como todos los políticos de tertulia de café, a salvar el país erigiéndose él en su jefe*”.

Cal mencionar l'Església, donat el seu paper social preponderant que en aquesta circumstància estarà amb el dictador de manera oficial –tot i que certs sectors del clergat hi seran contraris o rebels amb el conflicte de la llengua i amb la imposició de la doctrina cristiana a les escoles–, donades les raons ja explicades de la seva actitud defensiva davant l'activitat dels moviments laics de republicans, anarquistes i, també, de formacions liberals i catalanistes.

Una nota final en aquests apunts introductoris al 3r capítol és la menció de la formació d'un moviment sociopolític que tindrà repercussions posteriors importants: la formació d'Esquerra Republicana Catalana. Pres del professor Miguel Martínez Cuadrado, es reproduïx el següent text pel seu valor sintètic: *“Partidos y grupos republicanos de Cataluña. El frecuente cambio de denominación entre los regionalistas, autonomistas y nacionalistas catalanes, por escisiones, fusiones agrupaciones y reagrupaciones republicanas, hace difícil una enumeración correcta. Indicativamente merecen mencionarse: Estat Català dirigido desde 1922 por Macià (1859-1933), Acción Republicana de Cataluña, sector desgajado, bajo la dictadura, de Acción Catalana, organización de mayor radio de acción, que operava en Cataluña desde 1923 impulsada por figuras como el propio M. Domingo, Lluís Nicolau d'Olwer, Abadal, Rovira i Virgili, etc.*

*La mayor parte de los grupos señalados, unidos a pequeños núcleos republicanos, junto con la poderosa Unió de Rabassaires, terminaron por fundirse o integrarse en la más importante de todas las organizaciones republicanas catalanas, la Esquerra Republicana de Catalunya, cuya figura destacada sería Lluís Companys (1883-1940), el adversario más radical enfrentado a la Lliga Regionalista pro-monárquica de Cambó”.*⁶

Relacionat amb aquest moviment, no es coneix, per ara, quan el Dr. Escarda augmenta el seu protagonisme, la seva implicació politicosocial, compromís, militància en un partit determinat com ho farà amb ERC, i s'haurà d'esperar al 1931 quan els primers manifestos i polèmiques en la premsa de Vic ho demostrin.

⁶ MARTÍNEZ CUADRADO, Miguel: *La burguesía conservadora (1874-1931)* Alianza Editorial. Madrid, 1976, pàg. 469.

3.2. Evolució activitats Ajuntament de Taradell (1923-1930)

Dins del tarannà repressiu de les dictadures es produeix un altre intent d'intervenció en el dia a dia municipal amb la promulgació el 8 de març de 1924 de l'*Estatuto Municipal* amb la pretensió per part del dictador de *regenerar* la vida dels consistoris de tot el país i “*descuajar el caciquismo*”. Però l'*Estatuto* no es va aplicar mai. Recollit de la Wikipedia aquest article força aclaridor: “*Los 9.254 ayuntamientos que existían entonces en España, disueltos por el Real Decreto de 30 de setembre de 1923, fueron sustituidos inicialmente por unes Juntas de Vocales Asociados (...) que estaban integradas por las diversas categorías de contribuyentes elegidas por sorteo. Más tarde, el 1 de enero de 1924, los delegados gubernativos recibieron la orden de substituir las Juntas de Vocales Asociados por unas nuevas corporaciones formadas por personas de alto prestigio social, de solvència acreditada y a ser possible con título profesional, o en su defecto, mayores contribuyentes*”, amb la qual cosa es tornava a la situació anòma anterior de la Restauració. Taradell no tenia la suficient massa crítica de gent solvent per posar-se davant del consistori amb l'excepció, ja d'antuvi, dels terratinents, el metge, el mestre, els encarregats de les fàbriques, etc., talment com s'ha vist anteriorment, amb la presència a les gestions administratives públiques de personalitats de la societat del casino.⁷ Això sí, tots els càrrecs són gratuïts i són nomenats pel governador civil i aquest pels militars.

A tall d'exemple es poden rellegir les actes municipals on es recull el que va passar a Taradell arran del cop d'estat de Primo de Rivera. Per començar, l'1 d'octubre de 1923 apareix el *comandante jefe* de la caserna de Guàrdia Civil de Vic i comunica als integrants de l'Ajuntament que “*quedan destituidos de sus respectivos cargos debiendo cesar inmediatamente de sus funciones*”.⁸ Per tant, Pere Papell com a alcalde i Josep Escarda com a síndic han d'abandonar el càrrec, per ara. En el seu lloc, com s'ha dit, es nomena un grup de regidors provisionals dins la dita *Junta de Vocales Asociados* fent d'alcalde Vicenç Autonell i Brugalla i acompanyat per representants de taradellencs propietaris agrícoles amb tarannà conservador.

Més tard, el 14 de febrer de 1924, reben la visita del cap de la caserna militar de Vic, Don Antonio Morilla –*comandante de cavalleria*–, que ve en funció de “*delegado gubernativo*” (sic) amb l'objectiu de “*ponerse en contacto con el Ayuntamiento a fin de*

⁷ Wikipedia: *Estatuto Municipal de 1924*. Consulta 19.07.2020.

⁸ *Libro de actas 1921-1929*. Capsa arx. 442 (AMT).

poder solventar entre todos asuntos de caracter municipal prestándose a esclarecer cuanto sea dudoso para la buena marcha del municipio". A continuació, tal com es reproduïx en el llibre d'actes del dia de la visita, alliçona els membres del consistori, amb una retòrica obsoleta i en un sol sentit: evitar la fuga, la dispersió de ciutadans amb objectius independentistes o separatistes o amb "particularismes", com diu el delegat governatiu. Cal destacar frases tòpiques com "*el patriotismo, dice, constituye esencialmente el principio de todo ciudadano ya que todos somos una y única patria. Es la patria el suelo donde hemos nacido, donde hemos aprendido a llorar, a orar, a hablar y a ser hombres, es la patria el trozo del mundo amparados y sometidos al cual hemos defendido incluso nuestra independencia. Somos Españoles y el ser Español representa haber nacido todos indistintamente en este suelo que regaron con su sangre nuestros héroes, santificaron con sus virtudes nuestros santos y donde descansan el eterno sueño nuestros padres y progenitores*". Segueix el discurs repetint-se en els mateixos termes excepte quan assenyala obertament que "*patrañas y concupiscencias de mal intencionados políticos han querido dividirla y por eso ha reaccionado el pueblo espanyol enterament como se unió y luchó por la independencia patria en el año de 1808*" (...) i aprofita per recordar que aquí es va fer pinya quan hi hagué la batalla del Bruch.⁹

Per fi, i per tal de fer neteja poble a poble dels elements discordants, tot i haver estat escollits democràticament, amb el cop d'estat de Primo de Rivera, el 24 de març de 1924, torna a aparèixer el *delegado gubernativo* per tal de nomenar el consistori definitiu per uns cinc llargs anys.¹⁰ Sobretot insisteix en un discurs després dels nomenaments, amb les mateixes paraules de la seva primera visita: "*Divide y vencerás ha sido el lema de nuestro adversario que pretendía hacer de España juguete de sus ambiciones y tengan en cuenta Sres. que otras veces había estado España en manos del invasor como cuando era repartida a pedazos por los árabes, pero al solo grito de D. Pelayo en las cimas de Covadonga se reunieron los españoles todos para asegurar su independencia y la unidad nacional. Unámonos y venceremos*".¹¹ Tot plegat, una mostra de l'encarcament atàvic del nostre país i que pot servir de contrast davant les obres dels membres del Casino, per exemple.

Les actes municipals no reflecteixen activitat sobresortint o meritòria que pogués tenir en la seva gestió el nou consistori. Un sol llibre d'actes agafa de 1921 a 1929

⁹ *Libro de actas 1921-1929*. Capsa arx. 442 (AMT).

¹⁰ BAUCCELLS, Josep: *El consistori municipal XIII. En la pau aparent de la Dictadura*. Revista de Taradell, novembre 1976. Paràgraf 63.

¹¹ *Libro de actas 1921-1929*. Capsa arx. 442 (AMT).

recollint poca activitat, a diferència de la que es va produir en altres etapes de la vida de Taradell.¹² S'estableix un nou sistema de finançament amb la disposició de majors recursos ordinaris amb els quals executar obres públiques i millorar els serveis indispensables (ensenyament, sanitat). Però l'augment de la despesa en l'atenció d'obres i serveis va suposar un increment del deute municipal, segons l'article de la Wikipedia citat. Un exemple recollit a la premsa de 1927 informa que "*el señor alcalde debe adoptar medidas en favor de los indigentes con motivo de las crudezas del tiempo, ya que así lo dispone el ministro de la Gobernación y evitar esta plaga de mendigos que padecemos*".¹³

No obstant això, potser per la bonança econòmica, existeix una aprovació popular de la gestió dels conservadors-traditionalistes imposats per la dictadura que a les primeres eleccions democràtiques del 12 d'abril de 1931 tornen a guanyar, és a dir hi ha continuïtat conservadora a Taradell. Una petita mostra dels aires que es respiraven recollida per la premsa de l'època vindria donada pel fet que a Taradell s'arriba a la formació d'un petit grup del partit únic de caràcter institucional *Unión Patriótica* creada pel dictador Primo de Rivera.¹⁴

Baucells ha deixat escrit: "Naturalment, en tot aquest període no es troben notícies de corresponsals que complementin les dades, més eixutes, contingudes en els registres oficials de l'ajuntament. Amb tot, el corresponsal que continuà escrivint de manera esporàdica al setmanari *Ausetania*, es limità a comentar fets d'ordre religiós, a través dels quals, però alguns dels seus contraris hi entrevegeren una manera d'influir en el públic. (...) Aquesta anècdota (comiat del corresponsal) serveix per palesar l'ambient d'excitació en què es vivia aleshores, almenys els grups minoritaris, en oposició a ses aparences de serenor pública oficial. No s'havien mort les passions antigues, ans concentraven energies per emergir després amb més intensitat. Són el preludi del drama que es desenrotllà en els anys trenta".¹⁵ Bon emmarcament de la situació, tal com es veurà més endavant en les manifestacions del doctor Escarda i dels contraris a la seva persona.

¹² Són diferents les denúncies pel fet que no es redactin els llibres d'actes municipals recollint-se les poques decisions preses pel consistori, tant per part del doctor Escarda com d'altres vilatans. Un exemple ja tardà: Pere Vila i Pujol, cap de la Junta Gestora el 1931, denuncia que no s'han portat llibres d'actes durant la Dictadura tot enviant una instància al Govern Civil. *Correspondència*. Capsa arx. 1.178 (AMT).

¹³ *La Vanguardia* d'1.12.1927, pàg. 27.

¹⁴ *Donativos en homenaje al Marqués de Estella (Miguel Primo de Rivera): Ayuntamiento de Taradell, 25 ptas. Unión Patriótica de Taradell, 25 ptas. La Vanguardia* 7.02.1929, pàg. 7.

¹⁵ BAUCELLS, Josep: Ob. cit. *Introducció*, cap. XIII.

Tancant aquesta descripció dels càrrecs a l'Ajuntament després de cinc anys sense moviments dels responsables, el 14 de juliol de 1928, per motius de la defunció de Miquel Oliver i Caralt, segon tinent d'alcalde, i per malaltia d'Ildefons Colomer i Bellit, pren l'alcaldia Josep Garet Vilardelbosch. La premsa, un mes més tard, se'n feia ressò amb les següents paraules d'una vaguetat acostumada: *"El nuevo ayuntamiento se propone una sèrie de reformas en bien de la patria y de la localidad que administrarse poniéndola a la altura que se merece"*.¹⁶ Encara hi haurà un altre canvi ja a les acaballes del règim dictatorial de Primo de Rivera, sempre per nomenament del govern militar de la província, en la persona de Josep Casassas i Pla, que presidirà el consistori des del 19.12.1929 fins al 26.02.1930.¹⁷

Altres aspectes per descriure de la vida social i política de la vida venen donats per la personalitat de Domingo Sert i Badia i les seves actuacions: s'organitza un homenatge el 25 d'agost de 1925, sent nomenat com a fill adoptiu, es posa el seu nom en un carrer principal del qual ha facilitat la seva obertura ¹⁸ i es projecta de fer uns safarejos a canvi de deixar els de la Font Gran –però el 1928 encara no s'havia materialitzat. Una comprovació, d'aquest últim referent, pot venir donada per la notícia que recull la premsa: *"Están muy adelantadas las obras que se verifican en esta localidad para dotar a la población de unos lavaderos públicos y matadero. Las obras son sufragadas y dirigidas por don Domingo Sert, al cual la población de Taradell ya ha manifestado en diferentes ocasiones lo mucho que tiene en estima y que le aprecia y de poder seguir con las mejoras que tiene en proyecto, entre las que está la construcción de unas escuelas graduadas, la población pasará, del aprecio a la veneración"*.¹⁹ Projecte aquest últim d'escola que no es portarà a terme.

En un altre ordre d'actes, se celebra una adhesió del consistori taradellenc a l'homenatge dels reis Alfonso XIII i Victoria Eugenia de Battenberg el 31 de gener de 1925 a Madrid, per compensar el descrèdit de la monarquia espanyola a causa de la campanya de difamació a l'estranger. Són nomenats alcaldes honoraris de Taradell.²⁰

Una notícia singular és recollida per la premsa monàrquica de Vic: *"Se ha celebrado en la parroquial iglesia de San Ginés de esta villa, solemnes funerales por el*

¹⁶ *La Vanguardia* de 16.08.1928, pàg. 17.

¹⁷ BAUCCELLS, Josep: Ob. cit. Paràgraf 65.

¹⁸ Segons *Ausetania* de 31.05.1919, núm. 957, pàg. 3-4, el senyor Vehils i Salellas, candidat a diputat a les Corts de Madrid, prometé enderrocar un edifici per fer una carretera, obra que portarà a terme Domingo Sert anys més tard.

¹⁹ *La Vanguardia* de 23.06.1928, pàg. 29.

²⁰ *Libro de actas 1921-1929* de 18.01.1925. Capsa arx. 442 (AMT). L'octubre de 1927 el rei Alfonso XIII realitzarà una visita a Vic.

eterno descanso del alma de la virtuosa reina madre Doña María Cristina. Contribuyeron a dar esplendor al piadoso acto con su asistencia, el Ayuntamiento, los niños y niñas de las escuelas nacionales con sus respectivos profesores señorita Generés y señor Vilá que después ensalzaron antes sus alumnos los hechos históricos e inimitables bondades de la llorada reina".²¹ No es coneix cap reacció popular d'aquest acte tot i "*la escandalosa vida financiera de la finada*".²²

En el contrast entre la consideració de la mort d'una aristocràtica i la mort d'un vilatà qualsevol, és significatiu que tan sols quatre anys abans, la premsa vigatana havia recollit, assenyalant el traspàs d'un taradellenc amb els següents termes: "*Víctima de una "passa" tifoide, que, des de dies està molestant als pacífics habitants d'aquesta vila, ha mort (...)*", normalitzant, així, el perill d'epidèmia reiteratiu que patia el poble de Taradell.²³

El *Reglamento de Sanidad Municipal* publicat el 9 de febrer de 1925 ordena redactar en el seu article 48 "*memoria anual sobre la situación sanitaria del término y las reformas que sus deficiencias requieran*", informes que per una banda donarien dades de l'estat de salut dels taradellencs i per una altra es tindria coneixement exacte de les manifestacions del doctor Escarda en la seva radicalitat.

²¹ *La Vanguardia* de 27.03.1929, pàg. 28. També l'Ajuntament de Taradell contribuirà a un homenatge al dictador Primo de Rivera amb aportació econòmica.

²² *Diari de Vich*.

²³ *Ausetania* de 21.10.1922, núm. 1.122, pàg. 3.

3.3. Els homes de l'obra del Casino

3.3.1. El doctor Escarda

Pel que fa a Josep Escarda, començant per aspectes familiars, cal ressenyar la mort a Taradell ²⁴ el 19 de novembre de 1926 del seu cunyat Rodolfo Pedrals i Fernández (1872-1926), de professió *viajante (agent comercial?)*, solter, que en algun document oficial de sanitat es pot veure la seva signatura amb el “*por orden*” substituint el doctor. Dos anys més tard es produeix la defunció, el 12 de gener de 1928, de la seva sogra, Carme Fernández i Casanovas (1848-1928),²⁵ amb 80 anys, a l'adreça de can Pallàs. Les restes de les dues persones descansen al cementiri de Taradell.

El diumenge 4 de novembre de 1928 se li ret un homenatge “*en el local del Casino de Taradell al fundador y director del cuadro dramático de dicha entidad, don José Escarda*”. Així començà la crònica d'aquella celebració “*altamente simpática*”, segons el corresponsal de *La Vanguardia*. L'orquestra Unió Artística oferí al matí un concert i a la tarda es va representar l'obra *Joventut de Princep*. Dins de la celebració se li fa entrega d'un valuós objecte d'art per part de Pere Papell, del Quadre Dramàtic, i per Brugalla (Genís?) com a president de l'entitat. En resposta i demostrant el seu agraïment Josep Escarda va dir unes paraules “*haciendo historia de su actuación en pro del teatro y con palabra facil relató las vicisitudes que en un principio pasó para alentar el cuadro de aficionados y ponerlo a la altura que está hoy*”. Fa esment a “*la señorita Alicia García artista de verdadero mérito y a la señorita María Rovira,*²⁶ *que tan admirablement secundó la labor de los actores (...) alentándoles para que no desalienten en la labor emprendida, pues el teatro es un educador de las multitudes – dijo– y por eso era él un ardiente defensor*”. A la nit es va oferir un banquet amb assistència de més vuitanta comensals amb familiars, amics i socis del Casino i el cronista aprofita per assenyalar alguns noms.²⁷ Amb els mateixos termes elogiosos se'n

²⁴ Registre civil de Taradell: Defuncions vol. 15 (AMT). Es publica l'esquela a *La Vanguardia* el 21.11.1926, pàg. 1.

²⁵ Registre civil de Taradell: Defuncions vol. 15. *La Vanguardia* 22.01.1928, pàg. 3, on apareix l'esquela i breu nota el 31.01.1928, pàg. 32, del mateix diari on s'informa que “*el entierro y oficios fúnebres fueron una verdadera manifestación de duelo*”.

²⁶ Alicia García Pallarés, artista argentina de teatre col·laboradora del doctor Escarda en la preparació dels actors aficionats del grup del Casino i Maria Rovira Codina de can Cisu (1910-1985).

²⁷ *La Vanguardia* de 7.11.1928, pàg. 30. Interessa la relació breu, segons la memòria del cronista, dels noms dels assistents, per a posteriors efectes en aquest treball. “*(...) recordamos a: Doña Ana Pedrals; las señoritas Josefina y Asunción, esposa e hijas del homenajeado; don Luís Brugalla, señores Papell, Puig, Soler, Sallés, Generó, Barfull, Riera, Abadal, Ballester, Roca,*

feia ressò el cronista a les pàgines de *La Veu de Catalunya* tot anunciant l'esdeveniment en l'aspecte de "*palesar el seu afecte vers el fundador i digníssim director de la referida agrupació teatral, don Josep Escarda*", i reproduïx un fragment de l'escrit que acompanya l'obsequi on es diu que "*li dediquem aquest merescut homenatge per testimoniar-li el més profund sentiment de gratitud i admiració*. I més endavant segueix el cronista: *A les nou de la nit, banquet d'honor al qual són convidats tots els socis i simpatitzants amb l'artística tasca que amb tant d'encert i abnegació ha vingut realitzant don Josep Escarda en profit de l'art de Talia i de la nostra Societat, palesant així, tots nosaltres el nostre més sincer agraïment*".²⁸

L'homenatge és des del Casino per la feina en el teatre, i segons la premsa no es relaciona amb cap altra acció de tipus professional, per exemple com a metge i amb els càrrecs a l'Ajuntament. Primers documents en què sabem del seu pensament en paraules directes. La labor en pro del teatre com a "*educador de multituds*" és totalment coherent amb la seva vida i s'hi afegeix la seva preocupació i acció per l'escola pública. Curiositat per les seves fonts personals o educatives del seu discurs.

Porta 30 anys justos al poble. Té 52 anys i es mostren indicis de cansament, de malaltia crònica. No obstant això, es va covant una militància política clara que apareixerà diàfana en els primers anys de la proclamació de la 2a República. Segueix com a president del nou Casino des de 1921.

El seu substitut professional mèdic, fou Joan Ballester i Font (1900-1971), -que no ocuparà la plaça fins el 1934 domiciliat a can Pallàs. Un altre Ballester, que ja portava uns anys a Taradell, fet pel qual es dedueix que el poble tenia dos metges.

Hi ha constància en el *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya* ²⁹ d'una notificació de baixa per invalidesa i és classificat del Grup III segons els barems del sindicat per tal d'establir els subsidis. S'hi afegeix que cal la declaració prèvia d'invalidesa per seguir exercint, aspecte que sembla que serà la nova situació del doctor Escarda, deduït per les referències de les adreces de Barcelona en els expedients depuradors de responsabilitats polítiques dels franquistes que se li obriran més tard cap als anys 40.

Rovira, con su hija María; Estrada con su hija Paquita; R. Margall, dueño del hotel "Jardín" de Barcelona con su hija María; señorita Rosita Montserrat, y otros que sentimos no recordar".

²⁸ *La Veu de Catalunya* de 26.10.1928, núm. 10.111, pàg. 1.

²⁹ Febrer de 1927, pàg. 40.

Mentrestant, per diverses vegades realitza estances al balneari de Caldes de Malavella. La premsa ho recull breument anotant-se que el 23.09.1927 “*con el fin de reponerse de su salud ha salido para Caldas de Malavella con su dignísima esposa*”. El 13.10.1927 retorna a Taradell i el 7.10.1928 amb la seva esposa i les filles torna altre cop al balneari per fer cures d'aigües termals.³⁰ Mentrestant és substituït pel doctor Joan Ballester citat, del qual hi ha una referència a la premsa quan assisteix un accidentat informant que “*el dignísimo doctor don Juan Ballester (...) practicó con pericia una cura del herido*”.³¹ Es tracta d'un segon metge a Taradell, tal com s'ha indicat, possiblement de servei privat.

Tot i que en un primer estudi de la documentació de l'època es té la sensació, després de la dissolució de l'Ajuntament democràtic el setembre de 1923, que han estat exclosos tots els seus components de llavors, s'ha de tenir en compte que Josep Escarda és el metge del poble i president de la Junta Municipal de Sanitat i per tant continua sent dins de l'Ajuntament.

Pere Papell es manté com a encarregat/directiu de l'empresa, ara Sert S.A., i tots dos ocuparen discretament càrrecs municipals difícils de descriure donat els pocs apunts recollits en els llibres d'actes com correspon a una dictadura. Un seguirà com a membre de la Junta Municipal de Sanitat, com s'ha citat anteriorment, i l'altre apareix en un apunt a les actes del consistori com a membre d'una comissió d'hisenda.³² Però el tema que reapareix, ara de forma més dramàtica, és el de l'escola pública i és ara on torna a aparèixer el doctor Escarda amb determinació i possiblement Pere Papell com a mediador entre el propietari de l'empresa on treballa, Domingo Sert, com a possible promotor, i l'Ajuntament.³³

Fent un petit llistat de raons entorn al tema escolar, cap al 1929 Taradell ja depassa els dos mil habitants, per tant li correspon una altra dotació docent i d'instal·lacions per als infants. El mateix alcalde Ildefons Colomer i Bellit descriu la situació límit de l'escola en un ple: “*Leídos los documentos y enterada la corporación*

³⁰ *La Vanguardia* en aquestes dates: el setembre de 1927 a la pàg. 17; l'octubre de 1927 a la pàg. 19, i l'octubre de 1928 a la pàg. 35.

³¹ *La Vanguardia* del 23.09.1927, pàg. 17.

³² *Libro de actas 1921-1929* del 14.09.1928. Capsa arx. 442 (AMT).

³³ J. BAUCCELLS en els seus articles sobre *l'Escola a Taradell (1916-1936)*, dins la publicació del programa de la festa major de 1978, escriu el següent: “*Els anhels populars, tant justificats, de disposar d'una escola graduada varen seguir un camí de calvari que acabà en enterrament. De locals insuficients es passà a safareigs! I això, encara gràcies. Dic gràcies perquè podia anar pitjor. I dic gràcies també, tot donant-les al mecenes Domènec Sert que féu construir els edificis i Jaume Reig que proporcionà els terrenys. És una llarga i trista història que tanmateix, diu molt a favor del poble que ha hagut de soportar a contracor la manca d'un adequat edifici escolar públic*”.

municipal, manifiesta el Sr. Alcalde haver asistido a aquella sessió (de la Junta Municipal de primera enseñanza) como Presidente que es de la misma Junta, donde se planteó el problema harto difícil de resolver de la enseñanza de los niños de esta población. La labor del Maestro en Taradell és difícilísima dado el contingente de niños que frecuentan la Escuela y por consecuencia la enseñanza es insuficiente. Es materialmente imposible que pueda un maestro atender a setenta individuos en una escuela y enseñarles o instruirlos suficientemente".³⁴ Segueix la seva intervenció amb paraules abrindades sobre el valor de l'estudi, però no s'arriba a aplicar cap solució.

Doncs bé, en el mateix article citat de J. Baucells, en un altre fragment, se sap que Josep Escarda forma part de la citada Junta Municipal i per tant cal suposar un paper determinant donada la seva trajectòria d'inquietuds socials. El paràgraf recollit del treball de J. Baucells és llarg però mereix la seva reproducció en aquest context. I diu: "La primera sol·licitud seriosa en demanda d'una escola graduada, fou desestimada per l'autoritat competent amb l'excusa que el municipi no arribava a 2.000 habitants. Corria l'any 1919. Sis anys després, el 1925, s'encetaren noves gestions, com si la inauguració del passeig Domènec Sert donés ales per aixecar el nivell cultural, que arrossegava encara el pes mort d'unes quantes persones que encara no sabien ni un borrall de lletra ni podien firmar –retreia la Junta Local en un informe de dit any. Però, qui pagaria les despeses? Es pensà en l'esmentat mecenes: els partidaris de l'escola nacional el volien atreure al seu cantó i els de la parroquial l'animaven a que construís uns edificis i els cedís a un orde religiós. L'Ajuntament se sentia atret per la segona proposta, va presentar oficialment una instància en aquell sentit, que fou publicada el 8 de gener de 1929 al Boletín Oficial de la Província de Barcelona en el que titllaven de "*malas*" les construccions escolars públiques. El mestre, (Josep Vila i Patau?) en canvi, maldava per l'edificació de les escoles nacionals tot rebutjant l'acord municipal i els edificis oferts per Sert, si anaven per dita finalitat. La seva postura trobà ressò en Josep Escarda i Joan Riera, dos membres de la Junta que dissentien del comportament dels restants responsables, els quals presentaren un contraprojecte, recolzats en la força provinent de les signatures de 132 veïns, el 13 de setembre de 1929. Reclamaven, amb ull certer, unes construccions a càrrec de l'Estat capaces per a tota la quitxalla o, en tot cas, l'ajuda promesa de 10.000 ptes., per grup, és a dir 60.000, per estimar suficient el repartiment dels alumnes en grups petits, mitjans i grans per a cada sexe. No deixen de reconèixer, en dit escrit, que per manca d'higiene i a causa de la humitat, "*el estado deplorable*" en

³⁴ *Libro de actas 1921-1929* de 17.05.1925. Capsa arx. 442 (AMT).

que es troben “*las escuelas nacionales*” i que el seu projecte requeria una solució urgent “*por el bien moral y material de la población*”.³⁵

3.3.2. Pere Papell

Pere Papell –ara, el 1923, amb 47 anys– continua com a encarregat de l’empresa Sert Hermanos –societat anònima a partir de 1928–, constant com a *mayordom* dins de l’escalat d’oficis i càrrecs del tèxtil, que suposava ser cap de fabricació, de producció, en la indústria del sector del cotó, que volia dir organitzar les matèries primeres, les màquines, el personal, etc., per portar a terme les comandes.³⁶

No es té notícia en aquests anys del que podia ser la seva tasca social, després del cop d’estat i dictadura de Primo de Rivera, que com s’ha anotat el descavalcà de la primera autoritat de l’Ajuntament, a ell i al seu equip. Solament es recullen quatre referents agafats de la documentació oficial i de la premsa que es reproduïxen a continuació. Per exemple, apareix citat com a encarregat dels impostos a l’Ajuntament de Taradell, tal com s’ha reproduït anteriorment, cap al 1928.

Tot i la dependència jeràrquica amb l’amo de l’empresa, Domingo Sert, no es tenen referents concrets de la seva relació quant al comandament de l’empresa i, sobretot, donada l’activitat com a mecenes de Sert, de les directives davant les necessitats de la gent i la vila de Taradell i la seva cobertura.

Per un document a l’Arxiu Nacional de Catalunya es coneix que s’ha demanat permís per construir el mur de contenció del terreny que arrenca de l’entrada a la fàbrica Sert i avui dia dona a la carretera de Vic de rotonda a rotonda.³⁷

Pel que fa a aspectes familiars, es recull a la premsa el casament del seu fill gran: “*Ha contraído matrimonial enlace en esta parroquial la simpática señorita Magdalena Puig con el conocido joven don Luis Papell. El banquete de boda fue servido en el local del Casino. Los novios marcharon por la tarde a efectuar su viaje de bodas*”.³⁸

³⁵ BAUCCELLS, J. ob. cit. en el programa de festa major de 1978. Els escolars estaven als baixos i al primer pis de l’ajuntament vell, construït el 1906. Documentació en caps i llibres d’actes d’ensenyament (AMT). Per primera vegada es descriu la diferència de criteri entre Domingo Sert i altres taradellencs, partidaris que les noves escoles siguin portades per alguna comunitat religiosa, i el parer del doctor Escarda, i altres vilatans, perquè ho siguin de l’Estat o sia nacionals.

³⁶ No obstant aquesta precisió professional, les informacions de la premsa el qualificaven sovint d’encarregat, contramestre, director, etc. En resum, com a principal responsable de la fàbrica dels Sert a Taradell.

³⁷ Arxiu Nacional de Catalunya: ANC1-691-T-14702. Les dates registrades de l’obra van anar de l’1.01.1927 al 31.12.1928.

³⁸ *La Vanguardia* de 19.04.1928, pàg. 26.

Segueix el compromís amb el poble? Doncs sí, i torna a ocupar l'alcaldia del 15 de febrer de 1930 a l'abril de 1931, després d'una sèrie de pactes de la transició en aquell moment polític.

És d'aquesta època, després de l'estiu, quan es produeix la vinguda dels promotors de la mútua la Quinta de Salud la Alianza a captar assegurats per als seus serveis assistencials. La premsa destaca que es tracta “*de un acto de afirmación mutualista (...) al que se adherieron al acto las autoridades de la localidad, presidiendo el señor alcalde don Pedro Papell*. Diferents membres de la mútua presentaren els serveis, *siendo todos ellos muy aplaudidos. Al final se proyectó una cinta cinematográfica con el detalle de todas las dependencias y forma de actuar las curaciones en la mentada Quinta. El numeroso público que llenaba el amplio local del Casino, salió convencido de la obra humanitaria de dicha institución*”.³⁹

Cal dir que la seguretat social (Instituto Nacional de Previsión), tot i haver començat a aplicar-se a Espanya el 1908 de forma voluntària i el 1918 obligatòria, no arribava a cobrir ni de bon tros les necessitats de la població. D'aquí la proliferació d'iniciatives privades des de diferents sectors, religiosos i laics, en l'atenció de les contingències derivades de la salut.⁴⁰ També cal destacar aquesta iniciativa en mans de Pere Papell i gent del Casino.

Un any després, l'agost de 1931, es presentà una iniciativa a la vila amb serveis similars: *la Hermandad de San Sebastián*. S'ha redactat un reglament de funcionament que tindrà l'aprovació del Govern Civil ⁴¹ i que, en principi, fa pensar que es distanciava de la proposta del Casino. A tall d'informació més precisa i com a demostració d'un sector diferenciats del poble, es reproduïx a continuació els noms dels components de les dues juntes formades: “*La Junta Asesora queda formada por los siguientes Señores. Juan Bosch Ricart, D. Jaime Reig Pla, D. Francisco Llusá Marcet i Don Lorenzo Bellpuig Puig Pbro. Vicario. (...) La Junta Directiva se componga de los Srs. D. José Casassas Pla, Presidente. D. Ángel Gurri Alibés, Vice-presidente. D. Jacinto Solagran, Secretario. D. Francisco Codina, Vice-secretario. D. Juan Molet, contador. D. Juan Autonell,*

³⁹ *La Vanguardia* de 27.09.1930, pàg. 24.

⁴⁰ En el cas de la *Quinta de Salud la Alianza* començà la seva activitat cap al 1904, i construïren una primera clínica a Barcelona el 1915. La clínica de l'Aliança de Vic inaugurà el seu edifici singular el 1935. La mútua de previsió social, fundada com d'altres per la iniciativa privada –per no existir plenament en servei la que serà anys més tard la seguretat social–, aplegava obrers, comerciants i petita burgesia.

⁴¹ Archivo histórico. Delegación del Gobierno en Cataluña. Caixa 514, expedient 15.054. Constava com a domicili el núm. 5 del carrer de Sant Sebastià, a casa dels Autonell.

Tesorero. D. Juan Solà y D. Luís Orriols, Cobradores. D. Juan Ramírez, D. Ramón Cuní y D. Ginés Pladevall, Enfermeros y D. Ginés Autonell, Andador”.

En les deu pàgines que té el document es fa palès tot el redactat habitual de funcionament d'una mútua mèdica amb els requisits d'ingrés, quotes, penalitzacions, càrrecs i equip de professionals de la salut per atendre els socis. És fàcil preguntar-se si el doctor Escarda –com Pere Papell i altres membres del Casino com a possibles socis de la mútua– constaria en el quadre de facultatius de la Germandat de Sant Sebastià, atesa la situació política generada aquell estiu de 1931 a Taradell i el protagonisme que hi mantenien el metge titular.

3.3.3. Domingo Sert

Pel que fa a dades de la seva empresa, cal anotar que l'1 de juny de 1928 la Sociedad Domingo Sert passà a Sert, S.A.,⁴² on s'amplia la inversió financera amb un accionariat. Cal destacar la responsabilitat com a president del Fomento Nacional del Trabajo de Barcelona, com ho havia estat el seu pare, durant els set anys de la Dictadura. Tenia 57 anys, el 1923, amb una dilatada trajectòria en prendre decisions econòmiques i polítiques i no es recull, ara i aquí, quina va ser la seva activitat destacable i si va suposar algun benefici particular per al seu conglomerat empresarial. Per altra banda, i en anys anteriors, hi ha constància d'estar involucrat en la repressió dels moviments obrers i socials.

Es té coneixement que per aquestes dates el Consell de l'Economia Nacional havia concedit la següent autorització: *A Domènec Sert i Badia, de Sert S.A. per a traslladar de la fàbrica de Sant Martí de Proveçals (Barcelona) a la que té a Taradell, 38 telers mecànics per a la fabricació de teixits de seda, llana i cotó.*⁴³

(En les seves propostes-actuacions de millora urbana de Taradell es diu que dirigia les obres. Si dirigia les obres es pot trobar documentació justificativa? On? L'homenatge del poble de Taradell el 1925, es promociona des de l'ajuntament sent conservador? On es va fer? Es va celebrar durant la festa major d'aquell any 1925! Què feien els treballadors de la fàbrica? Premsa de Vic o de Barcelona o la Revista de Fomento del moment? Va fer un discurs? Que va dir? Hi ha fotos? Hi era en Domingu Sert present quan l'homenatge a Taradell?)

⁴² CABANA, F. *Fàbriques i empresaris*. Enciclopèdia catalana, Barcelona, 1993. Vol. III p. .

⁴³ *La Publicitat* de 25.08.1928, pàg. 5.

Tot plegat, esperant trobar alguna referència que el relacioni amb la marxa del Casino, ara societat cooperativa i la seva gent.

3.3.4. Altres personatges de la Societat Cooperativa del Casino

Mor, a Barcelona el 1929, Andreu Ballester i Serra, nascut a Taradell i un dels col·laboradors del Casino.⁴⁴

Un altre decés important d'un dels fundadors de la Societat del Casino es produeix aquest desembre de 1927: *“También ha dejado de existir el conocido industrial don Vicente Barfull, socio de la empresa de autos y transportes de Vich-Taradell-Balenyà, Barfull y Compañía”*.⁴⁵

⁴⁴ *La Vanguardia* de 15.02.1929, pàg. 22.

⁴⁵ *La Vanguardia* de 5.01.1928, pàg. 28.

3.4. Evolució del Casino i de la Cooperativa del Casino (1923-1930)

3.4.1. Organització, activitats i incidències del Casino

Formen una societat única, tal com s'ha dit en el capítol 2n.

En un ofici presentat al Gobierno de la Provincia comunicant els components d'una Junta Directiva,⁴⁶ la de 3 de gener de 1925 de la Societat Casino Cooperativa, s'hi anota:

Josep Escarda, president
Juan Rovira, vicepresident
Jacint Alari, secretari
Lluís Papell, vicesecretari
Francesc Vila, tresorer
Jaume Vilardell, vocal
Francesc Roca, vocal
Antoni Freixas, vocal
Salvador Autonell, vocal

La comunicació està signada per Jacint Blasi i Molet en qualitat de secretari de la junta sortint.

Tot i acollir-se a l'art 8è dels nous estatuts que fixa el canvi de la junta anualment per meitats, la presidència ve ostentada tot el temps pel doctor Escarda, ja que consta que n'és el propietari amb document de 1921 en els plànols de la Mancomunitat de Catalunya, segons s'ha explicat.

Apareix a la premsa una notícia que recolza l'afició al teatre de l'entitat en una subscripció popular per retre homenatge a Àngel Guimerà, erigint-ne un monument a Barcelona: el Casino hi aporta 75 pessetes i el doctor Escarda, el seu president, 15 pessetes.⁴⁷

3.4.2. Cooperativa del Casino. 1923-1930

Recordem que es tracta de la secció cooperativa del Casino de Taradell i per tant els responsables comparteixen una única junta i que físicament estan al mateix edifici en espais diferents. No obstant això, s'intenta en aquest treball aportar informació,

⁴⁶ Archivo Gobierno Civil de Barcelona. Capsa arx. 404, núm. associació 10.791.

⁴⁷ *La Publicitat* de 8.11.1924, pàg. 4.

dades separades d'una i altra entitat: activitat, socis, balanços, etc., dades de les quals no es troba cap constància documental dels primers anys de funcionament.

En l'expedient de petició per aprovar el nou reglament del Casino i secció cooperativa del Gobierno Civil de Barcelona, apareix el següent full solt que es reproduïx a continuació, informant de la marxa econòmica a l'autoritat:

Provincia de Barcelona – Pueblo de Taradell – Sociedad: Casino y Cooperativa.

Existencia en caja en 1º Enero de 1924 . . . 6.702,88 ptas.

Ingresos durante el año 1924 71.809,60 “

Total 78.512,48 “

Gastos durante el año 1924 69.258,05 “

Existencia en caja el 1º Enero 1925 9.254,43 “

Taradell 3 de Enero de 1925. El Presidente, José Escarda. El Secretario, Jacinto Blasi.

Es desconeix l'origen concret dels ingressos i l'aplicació de la despesa.

3.4.3. Activitats culturals i festives

3.4.3.1. Programació del teatre

En el capítol anterior s'ha fet referència al doctor Escarda i la seva activitat en el teatre, tret de les *Memòries* de Pere Grañén. Seguint l'obra memorialista d'aquest farmacèutic, es troba, més endavant, quan parla de les activitats de la festa major de diferents anys, records de l'espectacle teatral: *"El teatre tampoc podia faltar a les festes. Tant al Centre Catòlic com al Casino s'hi feien les obres més escaients i serioses; sempre eren "dramons" on la gent plorava a llàgrima viva. Aquella gent del camp hi anava a patir de debò, amb Els vells, d'en Guimerà (sic) (l'autor és en Ignasi Iglesias), El cardenal –aquesta era en castellà. Oh!, com s'aixafava l'idioma d'en Cervantes! També era corrent fer La dida, El ferrer de tall, etc. Es començava la sessió a les onze i s'acabava a les tres de la matinada. Tots els actors eren generalment del poble, (i) tal com he dit abans el doctor Escarda els ensinistrava en l'art de Talia, durant tot l'any, com a director d'escena i apuntador".*⁴⁸

Un repàs de les obres representades, i la seva lectura, dona una notícia de la seva riquesa d'idees, d'intencions dels autors i del programador.

Després de la festa major de 1923 es produeix el cop d'estat de Primo de Rivera. De cop i volta hi ha un alentiment de les activitats festives i s'activa amb major intensitat la censura. Això farà, possiblement, que per a aquest 1923 i 1924 no es tinguin referències de l'activitat teatral.

El 1925 consta que es portà a l'escena del Casino *Mossèn Janot* (1898), d'Àngel Guimerà, drama en tres actes amb l'argument d'un capellà enamorat que recorda incessantment l'oportunitat perduda i protegeix una parella perquè és ella de qui es va enamorar un dia.

Del 1926 no s'ha trobat cap activitat d'aquest sector festiu.

El 1927, la gent inquieta, els músics, baixen a Barcelona a veure novetats de la faràndula i obres públiques, etc. Vegeu un breu a la premsa d'una volta de membres del Casino: *"El cuadro dramático de aficionados de El Casino ha efectuado una excursión a Barcelona, para presenciar alguna representación teatral. Fueron despedidos por los socios de dicha entidad".*⁴⁹ Vida social intensa amb la colònia estiuenca.

⁴⁸ GRAÑÉN, Pere: Ob. cit. pàg.188.

⁴⁹ *La Vanguardia* de 13.10.1927, pàg. 19.

Per a final d'any “se anuncian festejos extraordinarios en el Centro y en el Casino para las próximas fiestas de Navidad”,⁵⁰ sense concretar els actes.

Més endavant el corresponsal va ser més explícit i deixà escrit: “En las pasadas fiestas de Navidad hubo programas extraordinarios en las dos sociedades de esta villa. (...) El programa del Casino fué de un selecto baile de orquesta por la tarde y por la noche se represento el drama “Riu avall” y el sainete “Espurnes ciudadanés”. Ambos locales se vieron muy concurridos, saliendo los asistentes a los mismos satisfechos de la acertada interpretación de las citadas obras”.

Sobre les obres escenificades cal referir *Riu avall*, drama en tres actes escrita per Manel Rovira i Serra estrenada el 1901. El seu argument és “una defensa punyent dels oprimits i un atac virulent als considerats com a explotadors”.⁵¹ Mentre que l'altra obra portada a l'escena el mateix dia és el recull *Espurnes ciudadanés*, de Lluís Bota i Villà,⁵² amb un acte en prosa versant sobre costums barcelonins.

El Casino està força ple aquest any 1928 d'activitat teatral. Destaca, informat per la premsa, en primer lloc la representació de *La fosca*, de 1919, de Florenci Cornet (1879-1953), drama en tres actes i en prosa sobre la joventut i el seu paper a la vida. Reproduint paraules textuais del corresponsal, es diu: “En el Casino se celebró la fiesta de Pascua con el siguiente programa: Domingo tarde, lucido baile de orquesta. Por la noche se representó con toda propiedad, para lo cual se pintó decorado exprofeso, y de una manera magistral, el drama “La fosca”. El lunes por la tarde se proyectó un selecto programa de cine. Todos los actos con un lleno a rebosar”.⁵³

Uns mesos després “en el Casino se celebró la fiesta de Pascua (la segona Pasqua) con un selecto programa de cine, baile de orquesta y con la interpretación de la obra de Víctor Balaguer Don Juan de Serrallonga, interpretada fielmente por el cuadro dramático de la misma dirigido por don José Escarda”.⁵⁴

Per esbrinar quina versió, si la declamada o la cantada, i qui la portà a l'escenari, cal fer una breu explicació de l'origen i continuïtat de l'obra. Víctor Balaguer escriu en castellà una obra de teatre estrenada el 1858, drama en quatre actes i un pròleg, en prosa i en vers sobre el cèlebre bandoler. Cal recordar que fou Joan Cortada i Sala qui el 1843 trobà per casualitat part de l'expedient judicial original a punt de cremar-se i el

⁵⁰ *La Vanguardia* d'1.12.1927, pàg. 27.

⁵¹ CURET, F. Ob. cit. pàg. 470.

⁵² *La Vanguardia* de 5.01.1928, pàg. 26.

⁵³ *La Vanguardia* de 19.04.1928, pàg. 26.

⁵⁴ *La Vanguardia* de 6.06.1928, pàg. 17.

salvà de la seva destrucció.⁵⁵ L'autor, Víctor Balaguer, amb aquesta obra va voler reivindicar l'heroi-bandoler oferint la imatge aureolada d'un home noble i valerós defensor fins a l'heroïcitat d'uns ideals patriòtics i de justícia, aspectes que distaven molt de la realitat, tot sigui dit, portat pel fervor romàntic del moment.⁵⁶

Una altra activitat teatral serà portada a terme: “*En el teatro de “El Casino” tuvo lugar la representación de la obra “La Llotja” por la compañía Martori, el lunes 18 del mes en curso*”.⁵⁷ Es tractava d'una obra de Josep M. Millàs-Raurell de 1927, drama en tres actes crítica de la burgesia de Barcelona en una història d'infidelitat i gelosia, que portava a l'escena per comarques la prestigiosa companyia de l'actor Ramon Martori. La companyia va tornar per la festa major d'aquell any per representar *Lo ferrer de tall*, drama històric sobre l'honor de Frederic Soler estrenada al Teatre Romea el 1874, que la premsa prengué nota puntual de l'esdeveniment.⁵⁸

En la diada d'homenatge a Josep Escarda, el 4 de novembre, es portà a l'escena l'obra *Joventut del príncep*, de 1901, de W. Meyer-Förster i traduïda per C. Costa i Josep M. Jordà. Comèdia en cinc actes de gran èxit. El tema en síntesi tracta de la llibertat d'escollir i d'estimar. Els amors d'un príncep estudiant i que ha de ser rei per la seva herència i ha de deixar la vida alegre d'estudiant. D'aquesta obra rellevant s'han fet operetes i pel·lícules com *El príncipe estudiante* (1954). En aquesta ocasió també interessa saber si hi va haver parts cantades i acompanyament d'orquestra. A la foto de l'acte d'homenatge, sent tots els actors a l'escenari, sembla que sí, ja que es distingeixen els arquets dels violins i el faristol en el prosceni.

És possible que es produeixi un acomiadament, a partir de 1929, de l'activitat de direcció teatral del doctor Escarda, després del seu homenatge, a jutjar per la presència continuada posteriorment de companyies foranes en els espectacles del Casino. Un primer exemple ve donat pels actes que recollí la premsa: “*Durante la presente temporada de Cuaresma viene actuando, en el teatro Casino de ésta, cada sábado, la compañía que dirige el notable actor Enrique Luelles. Las obras representadas hasta hoy han sido: “Amor salvatge”, “Cors de dones” y “Els hipòcrites”, ofreciéndonos en todas ellas un buen conjunto mereciendo muchos aplausos la primera actriz señorita*

⁵⁵ GRAUPERA, Isabel i BURILLO, Lluís: *Serrallonga*. L'esfera de llibres. Barcelona, 2008, pàg. 22.

⁵⁶ CURET, P. Ob. cit. pàg. 88-89. El 1868 es publicà la traducció al català de l'obra. Signà Víctor Balaguer com a traductor però en realitat el traductor fou Conrad Roure, un dels propulsors del teatre català naixent. El 1922, s'estrena refosa, per Francesc Pujols i amb música del mestre Enric Morera. Tenia tres actes. S'hi afegí el famós Ball de Serrallonga, però amb lletra nova i una música vibrant del mestre Morera. Es desconeix quina versió es va representar al Casino.

⁵⁷ *La Vanguardia* de 23.06.1928, pàg. 29.

⁵⁸ *La Vanguardia* de 28.08.1928, p. 19.

*Peris, la simpática Clarita Hossos y Juanita España; rayó a gran altura el señor Guitart en el papel de "Lanell" de "Els hipòcrites", el señor Fernández, Sunyer, Teixidor, Martí, en fin todos".*⁵⁹

*"En el Casino se prepara la "reprise" de la obra La Puntaire, el ensayo de varias obres teatralas y selectos programes de cine para la pròxima temporada de verano".*⁶⁰

Es tractava d'un drama de tema popular de quatre actes i sis quadres de Ramon Campmany inspirat en la novel·la del mateix títol de Clovis Eimeric.

Per una breu nota a la premsa vigatana es coneix que el quadre escènic Subirana de Vic "portà a l'espaiós teatre del Casino de Taradell" i a diferents escenaris de la comarca l'obra de Lluís Rossich *El preu de la glòria*, comèdia dramàtica en tres actes de 1930.⁶¹

Un esdeveniment al teatre del Casino per la festa major de 1930: la representació d'*El procés de Mary Dugan*, de Bayard Veiller, publicada el 1927 i escenificada per la Cia. de Vila-Daví del Teatre Romea de Barcelona.⁶² Aquesta companyia també vindrà l'estiu de 1931 ja amb la República proclamada. El tema és sobre un judici que té la intriga del dubte en l'acusació i amb l'habilitat de l'advocat defensor s'aclareix qui és realment el culpable d'un assassinat. Tema recurrent pel suspens i pels moments de què depèn la vida dels sospitosos ja que existia la pena de mort en molts països. El corresponsal de *La Veu* acaba la seva crònica anunci tot dient que "*durant aquestes festes, onejarà la bandera catalana tal com es mereix, a la casa Comunal*".

3.4.3.2. Ball i orquestres

Un cop més i per aquest període dels anys vint és molt adient reproduir les evocadores notes de P. Grañén que fan referència a l'activitat del Casino durant la festa major en l'apartat dels concerts i el ball. Ens diu l'autor del dietari, després de reproduir tota la solemne activitat religiosa, les sardanes, la visita a la Font Gran i el dinar excel·lent de la mare, que "*després tocava migdiada i, a les quatre, cap el Casino nou a escoltar el concert de l'orquestra del poble enriquida amb elements forans. Solien tocar (fragments) òperes lleugeres, sarsueles, etc. Més d'un cop i en ple concert, a causa d'una forta ventada, les "solfes" se n'anaven pels aires, alentint-se el compàs o, a*

⁵⁹ *La Vanguardia* de 27.03.1929, pàg. 28.

⁶⁰ *La Vanguardia* d'1.06.1929, pàg. 31.

⁶¹ *Diari de Vich* de 2.08.1930 núm. 75, pàg. 2.

⁶² *La Veu de Catalunya* de 23.08.1930, núm. 10.676, pàg. 7.

vegades, fent-se una pausa amb gran divertiment de grans i petits. Una vegada va succeir durant un fragment de *Guillem Tell*”.

“Després hi havia ball al Casino i a l’envelat, que sempre s’instal·lava a la plaça de baix. L’envelat era el que donava el to a la Festa Major, tant per la seva lluminositat com pel vistós colorit de les teles que s’empraven per cobrir-lo. Era una vertadera atracció per la quitxalla veure com el muntaven dies abans de la festa. I quina calor hi feia dins! Com es suava quan ja érem grans i hi ballàvem! Al Casino nou també guarnien la sala, amb “palcos”, i els baixos plens de garlandes i flors. També feia goig, però no era com l’envelat! (...)”.

“Els balls més habitual que tocaven les orquestres eren valsos, foxtrots, onesteps, polques, xotis, pasdobles, etc. Al costat de l’escenari sempre hi posava el nom del ball que anaven a tocar”.⁶³

Cal consignar nota de l’actuació de l’orquestra *La Moderna del Casino* de Taradell per la festa major del Figaró.⁶⁴

La premsa també es fa ressò de l’esdeveniment anual de la festa major d’hivern: “Con gran brillantez se celebró la fiesta de San Antonio Abad organizada por un núcleo de agricultores con la cooperación de todo el pueblo.(...) en el casino tarde y noche hubo extraordinarios bailes a cargo de la orquesta Unión Artística de Taradell, los cuales fueron lucidísimos. I també per Sant Sebastià es recull que celebraron su patrón los tejedores de mano, con un oficio solemne, pasacalle por la orquesta Lluisos y baile en el Casino”.⁶⁵

També aquell any 1928, de força activitat d’esbarjo, festiu, en un magnífic envelat a la plaça Major, “los días 26 y 27, lucidos bailes de sociedad, conciertos y sardanas, amenizados por l’orquestra Escolans de Sant Sadurní d’Anoia”.⁶⁶

⁶³ GRAÑÉN, Pere: Ob. cit. pàg. 187-188.

⁶⁴ *La Vanguardia* de 20.08.1926, pàg.19.

⁶⁵ *La Vanguardia* de 31.01.1928, pàg. 32. També a *La Veu de Catalunya* de 28.09.1927, pàg. 2, se cita aquesta orquestra de la *Unió Artística*; resta pendent la seva identificació, dependència, si té a veure amb *La Moderna*, etc.

⁶⁶ *La Vanguardia* de 28.08.1928, pàg. 19.

3.4.3.3. Entorn al cinema

Diferents cites es van esglaonant sobre l'activitat al cinema, encara que la informació és molt escadussera i breu. Recull la premsa el 1927, se *“van proyectando en el Casino unes películas históricas que son muy aplaudidas por el público, que llena los domingos dicho local.”*⁶⁷

A l'*Anuario cinematográfico* de 1925 hi consten dos locals de cinema a Taradell: *cine Juventud Católica y cine Casino de José Escarda*.⁶⁸

Però, a poc a poc, van sortint a la llum alguns documents que ens remeten a diferents aspectes de l'activitat cinematogràfica a Taradell. Situats en el període de la dictadura de Primo de Rivera i l'entorn repressiu que el caracteritzà, destaca un ofici sortit del Gobierno Civil de la Província de Barcelona dirigit a l'Ajuntament on es fa avinent: *“Sírvese notificar a los operadores de los Cinematógrafos de esa localidad, que si en el plazo de 15 dias no solicitan de este Gobierno el examen de aptitud que previene la Real orden de 20 de Febrero último inserta en el Boletín oficial de 3 de marzo siguiente, se les considerará ineptos para la profesión de operadores cinematográficos y por consecuencia fuera de la legalidad”*.⁶⁹ El to és taxatiu, com és la tònica oficial de l'administració de la dictadura, però intenta resoldre un problema més lligat a la seguretat que a la competència dels operadors o *proyeccionistas*, com també se'ls deia. El projector que encenien el llum amb l'arc voltaic i la proximitat del cel·luloide de les pel·lícules eren causa de molts incendis. El local on s'hi posava el projector era sovint improvisat i sense un mínim de condicions. Es desconeix qui era l'operador en aquestes primeres dates com el tipus de màquines o projectors en què estava dotada la sala del Casino, que segurament era de cinema mut, ja que el sonor no arriba a la contrada fins als primers anys de 1930.

Un altre tema a destacar en aquest 1924 és l'activitat de vigilants morals i censors que s'atribueixen les autoritats i altres elements auxiliars. Consta en un altre ofici una requisitòria procedent de la Delegación Gubernativa del Partido Judicial de Vich, signada per Antonio Morilla (militar ja conegut en aquest treball per ser el que fa el sermó als nous regidors del consistori a la proclamació de la Dictadura), on es diu sense embuts: *“Habiendo llegado a conocimiento de esta Delegación que en la Villa de*

⁶⁷ *La Vanguardia* de l'1.12.1927, pàg. 27.

⁶⁸ *Guía de la industria y el comercio cinematográfico en España e industrias relacionadas con el mismo*. Arte y cinematografía. Barcelona, 1925, pàg. 59.

⁶⁹ Ofici de 21.06.1924 en arxiu correspondència (AMT). Real Orden de 20.02.1924 a *Gaceta de Madrid* de 3.03.1924, núm. 55, on el Ministerio de Gobernación publica el requisit de passar un examen d'aptitud per manipular els projectors de cinema. Citat al treball de Paquita Clot.

Taradell asisten al espectáculo del Cine algunas mugeres que no conservan la debida compostura moral a que la Sociedad las obliga, esta Delegación indica al Sr. Alcalde de la citada Villa que las llame y las reprenda, para que en lo sucesivo esten con la corrección que deben".⁷⁰ Com es pot veure, no se cita cap dels dos locals on s'hi projectaven pel·lícules, deixant a la imaginació de si es tractava del Casino o del Centre Catòlic.

Tancant per ara aquest apartat, cal reproduir un fragment d'un altre ofici ja a les acaballes de l'any 1924, tocant el tema de l'activitat censora, on es diu clarament que *"queda prohibido la proyección de la película titulada KOENISMARX (K) por atacar la dignidad de los naturales de un país amigo, debiendo por consiguiente impedir se proyecte en los Cines de la localidad, ya que de hacerlo se exigirá la más estrecha responsabilidad"*.⁷¹

I una darrera referència de l'activitat cinematogràfica cap al 1929 a Taradell informa que *"en ambas entidades de la villa se proyectan todos los domingos selectos programas de cine, viéndose los respectivos locales con un lleno a rebosar"*.⁷²

3.4.3.4. Futbol

A banda de la crònica habitual de l'*Ausetania*, també hi fa referència *La Vanguardia* el 30 d'agost de 1923.

Ara el futbol ja ha pres una extensió comarcal general força important.

3.4.3.5. Les caramelles

Es recull de la premsa: *"Siguiendo la tradicional costumbre, salieron a cantar las típicas "caramelles" los coros del Casino y del Bar Hotel. Frente a las casas Consistoriales interpretaron escogidas composiciones, que fueron muy aplaudidas, dirigiéndose después a visitar a sus amistades, obsequiándolas con sus cantos clásicos"*.⁷³

Força estesa l'activitat en els pobles de la comarca de les tradicionals caramelles.

⁷⁰ Ofici de 4 .04.1924 en arxiu correspondència; citat al treball de Paquita Clot (AMT).

⁷¹ Ofici de la Delegación Gubernativa de Vich de 13.12.1924, en arxiu correspondència, capsa ¿ ? (AMT). La pel·lícula en qüestió sembla ser un drama en cinema mut francès de 1923 amb ingredients d'intrigues i ambicions de la noblesa pel poder. Pot ser Alemanya *el país amigo*?

⁷² *La Vanguardia* de 27.03.1929, pàg. 28.

⁷³ *La Vanguardia* de 19.04.1928, pàg. 26.

Recordar d'aquest 1929/1930, la fotografia de la gent del Casino, consultable a l'annex gràfic d'aquest treball.

3.5. Novetats de les altres societats de Taradell

Aprofitant una notícia apareguda a la premsa sobre la celebració de la *Missa o la festa de Minerva*, es pot encabir en aquest capítol una explicació que serveixi per totes les altres vegades que se cita, festa que se celebrava anualment a la parròquia. La indicació de *festa de Minerva* indueix a interpretar que s'hi feia un acte de culte de l'època romana. Res d'això. Es tracta d'una celebració litúrgica que prové de l'època de la reforma de Luter i de la Contrareforma al segle XVI i consisteix a celebrar una missa el tercer diumenge de cada mes en honor de l'Eucaristia. El nom de Minerva li ve de l'església romana de *Santa Maria sopra Minerva*, un temple cristià aixecat sobre un altre de pagà, que havia estat dedicat a la deessa romana de la saviesa.⁷⁴

(Tancament del Centre Cultural? Segons article al diari contra el doctor Escada a l'agost de 1931? *Acusant-lo d'haver sigut ell qui se'n reia quan es va tancar per ordre governatiu*. Quan va ser? A qui aplegava? La Lliga?).

És el 1925 quan es diu que l'*Orquestra dels Lluïsos*, el tradicional conjunt musical parroquial de Taradell, passà a cobla obrint-se a un repertori musical més ampli.⁷⁵

⁷⁴ *La Vanguardia* de 27.09.1930, pàg. 24.

⁷⁵ *Ausetania* 6.06.1925, p. ¿? .

3.6. Conclusions i comentaris

En aquesta etapa la documentació és més generosa i ens permet acostar-nos a la figura, a la personalitat del doctor Escarda. No obstant això, podem establir una deducció a partir dels seus actes almenys pel que fa a la participació en la gestió pública dels temes socials i econòmics de la vila i concloure que és una persona preocupada i ocupada en la tasca de l'aixecament de Taradell.

D'aquesta època 1920-30, aproximadament, es poden situar els testimonis de Lluís Reig, amb 105 anys, i d'Antoni Ramírez —en aportació oral dels seus records— i del mateix Grañén quan coincideixen a indicar el poder i el prestigi de la persona del doctor Josep Escarda.

4. LA 2a SEGONA REPÚBLICA I LA GUERRA CIVIL ESPANYOLA (1930-1939)

4.1. Breus notes panorama polític general del període republicà

Són prou conegudes les vicissituds que porten a la proclamació de la 2a República espanyola i les seves diferents etapes. A tall de recordatori i consulta per als temes pròpiament de Taradell es reproduïxen episodis i referents acceptats per la historiografia més solvent en forma d'un parell de *desglossats*, sobre tot el cap. 4.2.3.

En síntesi, el gener de 1930 dimiteix el dictador Primo de Rivera, el rei Alfonso XIII marxa a l'exili i ocupen el govern del país el general Berenguer en primer lloc i més tard l'almirall Aznar fins l'abril de 1931.

Com a solució al panorama polític, es convoquen eleccions municipals per al 12 d'abril de 1931. Es regiren per la llei de gestió municipal de 4.10.1877 i per la llei electoral de 10.08.1907. Es votaven candidats per circumscripcions, no per partits, malgrat que els candidats eren presentats a les eleccions des de partits. El nombre de regidors de cada ajuntament depenia de la població del municipi. 11 en el cas de Taradell. L'elecció de l'alcalde corresponia al conjunt de regidors i s'efectuava en el primer ple.

S'ha portat a terme una reunió a Sant Sebastià que aplegava els partits polítics que treballaven en la clandestinitat durant la dictadura i han estat empenyent cap a una sortida civilitzada de la crisi amb la caiguda de la monarquia i establint-se un pacte de col·laboració. Panorama de crisi política, però també de crisi econòmica –ensulsiada de 1929– i social.

Els resultats en les votacions d'aquestes eleccions en conjunt no són favorables al canvi de règim, però la pressió social, sobretot els vots de les grans ciutats, fa que es prengui la iniciativa i es doni el pas de proclamar un règim republicà el 14 d'abril de 1931 per part d'un govern provisional presidit per Alcalá Zamora.

Unes quantes dades històriques per emmarcar els diferents períodes de la República.

BIENNI REFORMADOR 1931-1933.

El govern reformista espanyol es va formar després de les eleccions a *Corts constituents* del 28 de juny de 1931 i 12 de juliol, la segona volta.

12.04.31. Els resultats de les eleccions municipals a les grans ciutats havien donat una victòria aclaparadora als partits republicans i socialistes. El vot rural havia estat majoritàriament monàrquic o a favor dels conservadors catòlics, tot i que es considera que aquest resultat estava condicionat per la pressió dels cacics locals. Els llocs on els escrutinis havien estat favorables a les esquerres, la gent havia envaït els carrers per celebrar-ho (cas del dr. Escarda al davant de les manifestacions a Taradell, segons testimonis posteriors) i en molts ajuntaments s'havia proclamat, directament, la República. En els 2.500 municipis que no havien votat el 12 d'abril de 1931 per haver-se acollit a una candidatura única en el districte corresponent segons l'article 29 de la llei electoral de 1907, ho van fer més tard.

18.04.1931, **Catalunya** accedeix a l'autonomia i s'instaura la institució de l'antiga Generalitat medieval. No obstant, més tard, estarà sense activitat d'octubre de 1935 al febrer 1936 pels fets del 6 d'octubre de 1934, i, després de les votacions de febrer de 1936, tindrà vida fins que Franco l'anul·larà per decret el 5.04.1938.

8.05.1931 es va publicar una nova llei electoral, moment en què es decreta que el vot femení, que tindrà efectivitat per primera vegada el 23 d'abril de 1933. Es manté el sistema electoral majoritari i a dues voltes.

2.08.1931: Plebiscit/referèndum de l'Estatut d'Autonomia. Taradell de 585 electors, 504 voten a favor, 1 en contra i 7 en blanc. (86,15% dels votants) *Diari de Vich* 3.08.1931.

9.09.1932. Ratificació de l'Estatut per les Corts de Madrid.

20.11.1932. Eleccions al Parlament de Catalunya. Majoria d'ERC.

BIENNI CONSERVADOR 1933-1935.

Dit també *Bienni negre*. Guanyen les eleccions els partits de dretes.

19.11.1933 primera volta i segona el 3.12.1933 per a *Corts legislatives*. Esmenen la feina del govern anterior. Resultats a Taradell (ja voten les dones): La Lliga, 610 vots i ERC, 374.

14.01.1934. Segones i últimes eleccions municipals amb la constitució dels ajuntaments l'1 de febrer. No se'n tornaran a celebrar fins el 1978.

EL FRONT POPULAR 1936-1939. Eleccions legislatives de 16 de febrer de 1936. Unió de partits heterogenis d'esquerres que formaran governs de l'Estat inestables.

GUERRA CIVIL. Insurrecció militar contra el govern de la República el 17-18 de juliol de 1936 i lluites entre civils.

Franco juntament amb els militars a mesura que van conquerint terreny per la força de les armes estableixen un nou Estat amb nou govern i nou règim polític que aniran dictant noves lleis i ordres de caire repressiu per fer-se amb el poder absolut.

Mentrestant, i per unes hores de diferència, Companys des de l'Ajuntament de Barcelona i Macià des de la Diputació –tots dos del mateix partit d'ERC– s'avancen per proclamar la *República Catalana com a Estat integrat de la Federació Ibèrica*, declaracions que es mantenen per poc temps fins a la intervenció de l'Estat central, tot pactant-se el restabliment i la formació d'un règim autonòmic a Catalunya a canvi de retirar la proclamació nacionalista d'independència.

A Taradell, i com s'explica més endavant, no es portaren a terme aquestes eleccions municipals del 12 d'abril de 1931.

4.2. Recomposició de l'Ajuntament de Taradell a la caiguda de la dictadura de Primo de Rivera

És un fet comprovable de com es va produir una reacció positiva i decidida per l'arranjament del desgavell que havien suposat les mesures socials, econòmiques i culturals dictades durant el govern de Primo de Rivera i els seus col·laboradors i que tindrien efecte fins a l'últim racó del país. Per la part que afecta a aquest treball, se seguirà l'activitat dels membres del Casino i la seva implicació política i social en la superació del *statu quo* deficitari del moment i, en conseqüència, la seva trajectòria.

4.2.1. Nova realitat demogràfica, econòmica i política de la vila

Prenent un seguit d'entrades convencionals per a la representació d'una realitat social –com ja s'ha fet en el primer capítol– es mostra en primer lloc la **demografia**, la composició social de Taradell en aquests anys 30 del segle XX. La primera dada ve donada pel nombre d'habitants, ja que s'ha produït un augment arribant-se als 2.200.¹

Es fan evidents greus problemes en les relacions dels diferents grups de què es compon el **gruix social** del poble: terratinents i rendistes, fabricants i treballadors, comerciants i funcionaris i masovers (parcers o arrendadors) i jornalers.

El municipi, com el seu entorn, manté una fisonomia **agrícola** amb extensos camps de cereals i boscos, tot i les quatre grans empreses tèxtils descrites anteriorment establertes a la vila. Segons Gonzalo de Reparaz en la seva obra clàssica sobre la Plana de Vic, participaven d'un 50% el sector agrícola i el industrial.

Pel que fa a les **migracions**, continuen però internament a la comarca, de les explotacions agrícoles cap als nuclis de població on se situen indústries tèxtils importants com Taradell. Els problemes de subsistència i convivència ja venien des del final de la Primera Guerra Mundial i que la dictadura de Primo de Rivera i companyia havien apaivagat amb mesures importants d'inversió en el sector públic i mesures repressores. Però el degoteig de les emigracions continua.

Quant a la situació **econòmica**, les onades del *Crack* de 1929 s'arriben a sentir a tot Europa i també a les fàbriques del país i de Taradell. Pels documents registrats se sap que les grans empreses aturaren la seva producció per falta de clients, de mercat i s'establiren decisions des del tancament fins a torns per dies en la feina. També els

¹ La Vanguardia de 30.01.1931, pàg. 30: “Según el resultado del primer recuento del censo de la población llega a unos 2.200 habitantes, 300 más que en el anterior censo”.

responsables dels diferents consistoris de l'Ajuntament escolliran obrers a l'atur per portar a terme tota obra pública a la vila. Exemples es reproduïxen a les actes municipals com l'obertura definitiva del carrer que porta el nom del darrer propietari de Comercial Sert, S.A., –nova denominació a partir de 1934, a causa de la renovació en l'estructura de l'accionariat ja en aquells anys.

Sovint es fa aplec de llenya pagat amb diner públic, per assistir a moltes famílies que no tindran recursos per atendre les seves necessitats de subsistència.

Tot això interessa, i té a veure amb el fet que s'anaven enrarint les **relacions laborals** entre els empresaris i els treballadors, alguns d'aquests últims lligats a la dinàmica ideològica de la societat del Casino, titllada a partir d'ara obertament d'esquerres dins del que es podia entendre llavors.

Entorn a la **política municipal**, tot i certa singularització de les tendències polítiques en el si del poble, al consistori continua una majoria en exclusiva conservadora.

Potser el capítol més dolorós ve donat per l'estat de l'**escola pública** donat el seu paper d'ascens social i cultural. A redós de l'empenta del primer govern de la 2a República a Madrid, amb el seu ambiciós programa de creació d'escoles noves, arribà també a Taradell el moviment de propostes per aprofitar aquesta oportunitat. L'episodi més conegut, ja explicat pels diferents cronistes i historiadors de la vila, es dona davant la possibilitat de construir un grup escolar graduat, desig manifestat des de més de deu anys enrere. Seguint un ordre cronològic dels fets, es fa la proposta, el 1932, després d'una intervenció en la construcció, de posar l'escola als safarejos –finançats per Domingo Sert–, al costat de l'escorxador. Les crítiques no es fan esperar ressaltant-ne sobretot la falta d'espai i altres requisits higiènics, juntament amb una descripció de les malalties més corrents de la mainada, que fan pensar que l'autor d'aquestes cròniques no fos el mateix doctor Escarda.² Es pot deduir en el següent paràgraf dels articles del butlletí d'ERC *Lluita* a la comarca: *"Donats els detalls precedents, és possible que els alumnes tinguin una salut perfecta? Això és una il·lusió que es fa l'esmentat corresponsal (del diari El Matí) que, per altra part, dona proves de desconèixer en absolut els tractats de medicina, especialment quan ignora que s'han registrat diverses epidèmies en les quals el contagi escolar és evident com és el xarampió, escarlatina, galteres, otitis, etc.; nombrosos casos de manifestacions tuberculosos, com escrofulisme, sospitosos bronquitis de repetició, etc., que després, en la joventut,*

² *Lluita* de 22.10.1932, núm. 17, pàg. 3, i *Lluita* de 29.10.1932, núm. 18, pàg. 3.

esclaten en forma de tuberculosis com freqüentment veiem, i altres que pel defecte físic ben visible, fan més remarcables el desconeixement de l'escriptor catòlic".³ Una altra pista de l'autoria dels articles es pot extreure quan mesos més tard denuncia: *"Nosaltres amb míting o sense míting (referència a l'efectuat a Taradell per Carrasco i Formiguera), seguirem explicant al poble el complert estat d'abandonament en què es troba l'ensenyament a Espanya. En el cas concret de la nostra vila, la seva eficàcia ha estat tan evident, que hem presenciat moltes vegades el dolorós espectacle de quintes en les quals més d'un vuitanta per cent dels homes no sabien posar la seva firma, cosa que demostra sobiranament la poca cura tinguda pels nostres ajuntaments envers aquestes qüestions*".⁴

No s'està de criticar l'escola parroquial per les seves deficiències humanes i materials i denunciar certes bromes d'escepticisme per les primeres actuacions del govern de la 2a República per parts dels conservadors i tradicionalistes del mateix municipi, sobretot per l'article 26 de la nova constitució republicana, on es posa contenció a l'activitat social de les confessions religioses.

Tancant les notes del projecte de les escoles graduades, després de diferents consultes tècniques i gestions financeres –petició d'un emprèstic a la Caixa de Pensions que fou denegat, redacció d'un projecte per l'arquitecte Manuel Gausa el gener de 1935–, l'esclat de la Guerra Civil va aturar totalment les propostes. Fins al 1947, els nois no deixaran els locals de l'Ajuntament, on portaven anys establerts,⁵ i les noies ho faran el 1951, per ocupar els nous espais adaptats dels dits nous safarejos amb el veïnatge de l'escorxador.⁶

Potser el tema religiós fou un dels àmbits de relació social que aixecà més malestar i reaccions violentes, sector en què hauria calgut més prudència en el seu tractament per part de tots plegats. Cert que l'estament religiós, a la comarca, també, després d'haver donat suport al dictador, seguia amb unes ínfulas de superioritat que

³ Lluita de 12.11.1932, núm. 19, pàg. 3. Aquest últim qualificatiu ve per l'adscripció del diari barceloní *El Matí* al moviment de la democràcia cristiana.

⁴ Lluita de 17.06.1933, núm. 50, pàg. 3. Cal afegir una altra cita d'un estudi dels anys 60 del segle passat, *Historia de la sanidad española* de Rico - Avelló, obra citada: *"La etiología es social, viene de tiempo atrás (...) que pueden calificarse de "males sociales de la patria": Incapacidad física y mental del 75 por 100 de los reclutas declarados útiles. De estos, el 90 por 100 son analfabetos, y los casos de oligofrenias, lúes, tuberculosis, etc., son numerosos"*.

⁵ Durant la Guerra Civil s'intervingueren sales de la Rectoria per posar els nois i després, ja en el franquisme, es tornà a ocupar, durant un any (febrer 1941 a febrer 1942), un espai també a la Rectoria que ha de condicionar-se, pagant l'Ajuntament 500 ptes. anuals de lloguer al Bisbat de Vic. *Libro de actas* 6.02.1941 (AMT).

⁶ *Llibre d'actes* 1933-35 de 23.01.1935. Capsa arx. 443 (AMT). Es presenta el projecte definitiu del grup escolar graduat.

aviat xocaren amb la reacció de l'alliberament costums socials, més desenfadats i laxes. L'administració republicana, aviat, hi posà fil a l'agulla embrancant-se en reformes radicals que afectaven el conjunt dels practicants catòlics. Una petita mostra del to que prenen les protestes des de Taradell és aquesta carta apareguda al setmanari *La Campana de Gràcia*,⁷ signada per E.R.T. (Esquerra Republicana de Taradell?), que recull diferents fronts d'inconformitat i crítica: *“Com inductors d'uns fets sense cap mena d'importància, han processat els regidors d'esquerra, i finalment i amb aquell caire d'hipòcrita d'adhesió al règim que saben prendre en els moments culminants de la vida, han tingut la gosadia de presentar per a la constitució de la junta local que ha de portar a la pràctica la Llei de Congregacions una terna amb els següents personatges: un fabricant local, un director de fàbrica i el cobrador de les quotes del 'clero', tots tres sense cap nen que assisteix-hi a les escoles municipals i molt coneguts per llurs idees absolutament contràries a les propugnades en l'esmentada llei. Cridem l'atenció de qui correspongui perquè no deixi prosperar la proposta del nostre alcalde, que és germà del vicari, que sense títol de cap mena regenta de molts anys l'escola parroquial”*.

4.2.2. Les votacions municipals en l'etapa republicana

Es desenvolupa aquest tema per tal d'esbrinar i distingir quins personatges de la Societat del Casino seguien actius en el seu compromís amb la gestió pública. Es tracta d'un punt i a part pels embolics que va suposar i l'enrarament de les relacions socials dels taradellencs.

Com s'ha indicat, l'almirall Aznar va convocar eleccions municipals a tot Espanya per al 12 d'abril de 1931, fet que suposà, després de la repressió de la dictadura de Primo de Rivera, una necessària mobilització de les forces polítiques i socials a tot l'Estat i també al poble de Taradell, mostrant-se obertament una duresa en les relacions que havia estat latent durant els últims anys de la dictadura primoriverista. Cal esmentar que el 26 de febrer de 1930 es portà a terme la substitució de l'Ajuntament i a partir d'aquí es produeixen unes dinàmiques que no facilitaven l'administració dels afers públics amb eficàcia.

El 15 de febrer d'aquell any, es va fer públic un reial decret que establia el mecanisme a través del qual s'havien de constituir els nous ajuntaments: esdevindrien regidors de forma automàtica els majors contribuents de cada localitat i els regidors més votats en les eleccions municipals dels anys 1917, 1920 i 1922. Això no canviava gaire

⁷ *La Campana de Gràcia* de 15.07.1933, núm. 3.338, pàg. 445.

el que havia vingut sent el focus del caciquisme per l'entrega de la gestió municipal a l'oligarquia local.⁸

Escolliren com a alcalde Pere Papell i Riera, que reunia els requisits del decret i ho va ser en majoria, amb set vots a favor per un en blanc. Aquesta composició davant de l'Ajuntament va estar vigent des del 26 de febrer de 1930 fins a l'abril de 1931.

S'arribà a les eleccions municipals republicanes del 12 d'abril de 1931 i es proposà de bon principi que, acollint-se a l'article 29 del reial decret de 1907, es formés una sola candidatura que aglutinés les dues tendències majoritàries de l'espectre polític del poble: els conservadors, amb Joan Autonell i Casassas, i els liberals, amb Pere Papell i Riera –evitar qualificar de dretes i esquerres massa simplista, per ara. Es pot valorar aquest plantejament d'anar junts a la sortida del període dictatorial com a conciliador, superador de la polarització, natural per altra banda, de qualsevol col·lectivitat. Cal destacar la presència decidida i sòlida dels dos caps davant de la iniciativa. No obstant això, no acabà de quallar la proposta i s'obrí un període d'inestabilitat política i social que pràcticament arribarà fins a la liquidació de les llibertats per part del poder franquista.

Així doncs, d'acord amb el citat decret que disposava que Taradell tingués 11 membres al consistori pel nombre d'habitants –vuit d'ells ho seran de l'antiga corporació– i no assolit el nombre necessari de voluntaris, s'acolliren, com s'ha indicat, a la *Ley electoral* de 8 d'agost de 1907⁹, que en el seu article 29 permetia proclamar guanyadors els integrants d'una llista única encara que no es cobrés el nombre de proclamats, sense que calgués celebrar eleccions. Aquest article de la llei electoral havia sofert tot tipus de crítiques des de la seva publicació, ja que permetia irregularitats i pressions sobretot en els pobles perquè la gent votés, ratifiqués la candidatura única, sense poder exercir lliurament el seu albir o voluntat.

Però fetes les consultes a la superioritat aquesta assenyala que se seguia, en aquest cas, el *Reglamento del Real decreto de 1877* i que nomenava alcalde Joan Casassas i Riera, que ho va ser encara no dos mesos: del 19 d'abril al juny de 1931. Per tant, no es van celebrar les votacions a Taradell en aquesta diada tan transcendental

⁸ S'havia publicat durant la dictadura *l'Estatuto Municipal* el 14 de abril de 1924, però no es va posar en pràctica enlloc.

⁹ *Gaceta de Madrid* núm. 222, de 10.08.1907 (ordre de 8.08.1907), pàg. 587. Diu en un paràgraf que “no habiendo mayor número de candidatos que el de elegibles en tal distrito, se proclamaran definitivamente elegidos los candidatos”, sense fer-se la votació. Aquesta circumstància va ser utilitzada tant pels conservadors com pels republicans.

del 12.04.1931 –a Taradell havien de ser el 17 d'abril–, que portaria a la proclamació de la 2a República.

Cal fer esment, aportant més informació sobre el tema de les eleccions, que ja el 5 d'abril es consignaren llistes amb municipis on no calia votar. No obstant això, cal tenir present que en més de 2.500 pobles d'Espanya on es va presentar una única candidatura van haver de realitzar o repetir les eleccions municipals més endavant, en data de 31 de maig de 1933 a la resta de l'Estat i a Catalunya més tard, ja que gaudia de competències en aquesta activitat política d'acord amb el nou Estatut d'Autonomia ja vigent. Es trobaven en aquesta circumstància un 44% de districtes electorals, en el cas de Catalunya.

Mentrestant, segueix l'estira-i-arronsa entre les diferents militàncies locals i el 31 de maig de 1931 són convocades **eleccions municipals normals** a Taradell. Diferents aldarulls –com trencar unes urnes al cap d'algun president de mesa¹⁰ tornen a deixar invalidats els comicis i es nomena una comissió gestora per part de la superioritat, el Govern Civil.¹¹ Aquesta comissió gestora provisional està composta per militants d'Esquerra Catalana, majoritàriament, i hi serà al front del consistori entre el 6 de juny i el novembre d'aquell 1931. Com s'informarà més endavant, el doctor Escarda apareix com a membre destacat del nou partit d'Esquerra Catalana a Taradell, provocant una polarització de fílies i fòbies notable. La premsa comarcal conservadora mostrà el seu descontentament: *“Els nostres llegidors saben ja la inmensa victòria que els republicans de dretes obtingueren el dia 31 de maig i també les violències emprades pels perdedors per tal d'anular l'elecció. Doncs bé: hi ha més. No solament no s'ha donat possessió dels seus càrrecs als llegítims representants de la voluntat popular expressada lliurement per sufragi universal, sinó que per decret (...) han estat nomenats gestors de l'Ajuntament de Taradell, els sis homes que presentats pels elements d'esquerra varen perdre l'elecció”*.¹²

A tot això han sigut convocades i celebrades per al 28 de juny de 1931, en primera volta, eleccions a Corts constituents per escollir els representants de tot l'Estat

¹⁰ *La Veu de Catalunya* de 2.06.1931, núm. 1.0913, pàg. 1. També al *Diari de Vich* de 1.06.1931, pàg. 2 anotant-se que “va fer-se l'escrutini d'una manera provisional, puix que va haver de fer-se el recompte a base de les candidatures escampades per terra”.

¹¹ La Comissió Gestora serà presidida per Pere Vila i Pujol juntament amb altres membres del Casino. En algun document de premsa, com en *El Diluvio*, es troba referència al secretari de l'Ajuntament Joan Molas –error? El confonen amb el governador civil?– en la seva labor d'orientar en els diferents tràmits electorals.

¹² *Ausetania* ¿? 9.06.1931?

en el Congrés de Diputats. A Taradell es recull el major nombre de vots per a les candidatures de tendència conservadora.¹³

També s'ha publicat la nova llei electoral el 8 de maig de 1931, amb aspectes més democràtics que les lleis anteriors com serà rebaixar l'edat de votació, el vot de les dones, de religiosos, de militars, etc., que es posarà en pràctica el novembre de 1933 en els comicis legislatius i el 1934 en els municipals.

Tornem a ser en el cas de Taradell, i es convoquen altre cop eleccions municipals per a finals d'agost, pels dies de la festa major, per esmenar els desordres de la convocatòria del passat maig. Són recorregudes pels qualificats per la premsa com a “esquerrans”, que declararen que no s'han constituït oficialment per aquesta contesa les meses electorals –aspecte menor amb aquesta excusa, ja que comptava la convocatòria de maig–, i la “gran majoria d'esquerrers”, diu el rotatiu, no van anar a votar afegint-se un nou incident. Per tant, no van tenir lloc les votacions municipals pendents.¹⁴

Finalment l'1.11.1931, a la cinquena convocatòria electoral d'aquell any, es poden portar a terme i és escollit Josep Vilacís i Viñets, que serà baixa per salut el 13.03.1932, en què el substituirà Joan Bellpuig i Puig, sent el síndic –tot superant la comissió gestora anomenada a dit–, i donar un sentit més democràtic a la representació popular a l'Ajuntament. Els resultats de la votació foren els següents (numerats, els electes):

Districte I	Vots	Districte II	Vots
<u>Regionalistes</u>		<u>Regionalistes</u>	
1 Brugalla (Vicens)	153	1 Bellpuig (Joan)	116
2 Vilacís (Josep)	148	2 Serra (Josep)	115
3 Bigues (Josep)	149	3 Vilardebó (Joan)	113
		4 Casassas (Joan)	110
<u>Esquerrans</u>		<u>Esquerrans</u>	
4 Vila (Pere)	71	5 Blasi (Ramon)	58
5 Estrada (Antoni)	69	Masnou (Jaume)	53
Bigues (Joan)	67	Molist	51

¹³ Resultats a Taradell: Nombre d'electors, 585. Participació, 39,8%. Lliga Regionalista, 59,3% dels vots. Esquerra Republicana, 40,4%. VILANOVA, Mercè: *Atlas electoral de Catalunya durant la Segona República*. Barcelona, 1986.

¹⁴ *Gazeta de Vich* de 30.05.1933, núm. 4.199, pàg. 1. La premsa conservadora criticava els mètodes amb què ERC s'anava recol·locant en els diferents consistoris mitjançant les dites *Comissions gestores*. En l'editorial d'aquest exemplar diran que “*abans de la Dictadura se'n deien alcaldes de R. O. (real orden); durant la Dictadura foren Ajuntaments interins; ara són Comissions gestores. D'aquest procediment abans de la dictadura se'n deia caciquisme, durant la Dictadura se'n deia despotisme, ara se'n diu “procediment revolucionari”*”. Vegeu nota de premsa, també, a la *Gazeta de Vich* de 25.08.1931, núm. 3.922, pàg. 3.

Cal dir, irònicament, que no hi va haver cap incident: sis números de la Guàrdia Civil amb un sergent van patrullar tot el dia per la vila. *“El poble restà agraït a la guàrdia civil i la feu objecte de demostracions de simpatia”*.¹⁵ En total, 10 regidors, que escolliran com a alcalde Josep Vilacís, com ja s’ha indicat, set de la Lliga Regionalista i tres d’Esquerra Republicana. La premsa de cada grup farà els comentaris partidistes descriptius que calgueren. *La Veu* dirà quant a la convocatòria de l’agost que *“també a Taradell l’Esquerra Republicana sofrí un contratemps amb motiu de les eleccions municipals convocades. Després de tanta Comissió Gestora, de tantes eleccions anul·lades, d’urnes trencades, de delegats oficials i d’altres procediments “democràtics”, el poble de Taradell, igual que a les eleccions generals, en què saber resistir les coaccions votant la candidatura regionalista, demostrà el que sentia. L’Esquerra Republicana retirà els seus candidats poc abans de l’elecció. Sembla que s’intenta formular noves protestes perquè els extremistes que Taradell repudia puguin “anar tirant”*.¹⁶

El diari de la Lliga Regionalista, *La Veu*, seguirà un mes més tard perseguint els de la Comissió Gestora: *“Efectes dels motllos nous que ha portat als costums polítics l’Esquerra Republicana. En el temps de la Unió Monàrquica, on tants esquerrans d’avui militaren, d’aquests motlles que no són nous els catalanistes en deien “caciquisme” i l’opció pública els blasrava som sortosament, ja els blasma ara”*.¹⁷

Com es veurà més tard, el doctor Escarda es converteix en militant d’Esquerra Republicana de Taradell, signant un manifest on apareix com a secretari, situació extremadament perillosa per al seu prestigi donada l’evolució de les votacions i els moviments estratègics per aconseguir un protagonisme en la societat taradellenca que acabarà en fracàs. Comptat i debatut, a Taradell durant aquest període de la 2a República gestionen l’Ajuntament els tradicionalistes o conservadors catòlics units sovint amb membres de la Lliga Regionalista.¹⁸

Un episodi de conflicte laboral s’afegeix al malestar polític derivant a conflicte social i amb conseqüències personals dels principals responsables del Casino, com es veurà més endavant. *“La fàbrica de tapissos que el senyor Sert posseeix a Taradell*

¹⁵ *La Veu de Catalunya* de 2.11.1931, núm. 11.043, pàg. 1.

¹⁶ *La Veu de Catalunya* de 26.08.1931, núm. 10.986, pàg. 4.

¹⁷ *La Veu de Catalunya* de 29.10.1931, núm. 11.040, pàg. 2.

¹⁸ Una font d’informació valuosa ho componen els articles de BAUCELLS, J. *El consistori municipal. XIV. El clima republicà de tensions de les dretes i de les esquerres*. Paràgrafs núm. 67, 68, 69 i 70. *Revista de Taradell*, desembre 1976.

porta una setmana de vaga".¹⁹ En síntesi, el conflicte es produeix quan no hi ha consens respecte a la decisió de la direcció que es treballi vint minuts més cada dia, durant un mes, per tal de recuperar la festa que es pugui donar entre setmana. Hi ha un principi d'acceptació amb la proposició patronal, *"però hi ha alguns interessats perquè el conflicte no es solucioni i la vaga es fa molt impopular. Els ànims estan molt excitats i han estat seriosament amenaçades algunes persones que no estan conformes amb el desordre. (...) L'administrador Pere Papell rep anònims amenaçant-lo que del més petit al més gran de casa seva estaven en perill"*.²⁰ I així fou: tornant a casa seva als habitatges junt a la fàbrica Sert, un fill de Pere Papell sofrí un atemptat greu. Altre cop, pel que fa a la Societat del Casino, un membre important de la mateixa sofrirà una crisi o trasbals que li farà abandonar el poble i traslladar-se a Barcelona.

Mig any després, la premsa recollia una notícia ²¹ que dona lloc a interpretar com s'anava congriant bastant mala maror al poble: un dimarts, el 10 de maig de 1932, a les set de la tarda, en aixecar-se els membres del consistori d'una reunió, *"penetraron en el salón, en actitud levantisca, buen número de mujeres y chiquillos que a gritos exigían la dimisión del alcalde y de los seis concejales de la mayoría, que pertenecen a los partidos de derechas"*. Com a motiu d'aquesta irrupció manifestaven, diu el cronista, que no estaven d'acord amb el canvi de les reunions dels plens de diumenge a dimarts, raó una mica sobtada, però que suposava evitar la major presència de taradellencs discordants en els plens.²² Dues hores van estar d'estira-i-arrotonsa i els nouvinguts volien que el consistori en bloc firmés la seva dimissió, objectiu que aconseguiren. Apareixen els

¹⁹ *La Veu de Catalunya* de 5.08.1931, núm. 10.968, pàg. 4, i al mateix diari de 13.08.1931, núm. 10.975, pàg. 4.

²⁰ *Diari de Vich* de 13.08.1931, pàg. 3, recull també la notícia de l'atemptat concluent que *"s'ignoren els motius que pogueren induir-los a tant repugnant fet"*. (LL. M.)

²¹ *El Diluvio*, diari republicà, de 12.05.1932, pàg. 1. Per observació de les dates recollides per J. Baucells, sembla que durant tot un mes d'aquesta incidència no hi ha alcalde potser a causa de la citada malaltia i mentre es troba el substitut. Segons recollí un mes més tard la *Gazeta de Vich*, de 9.07.1932, l'acció comportà reaccions negatives per als protagonistes dels aldarulls: *"El jutjat d'Instrucció ha decretat el processament i presó amb fiança dels sis individus principalment inculpats en l'escàndol i coaccions que dies enrera es produïren a Taradell per tal d'obligar a dimitir l'alcalde en plena sessió municipal"*. El diari *El Matí* —en la seva edició del dimecres 2.11.1932, pàg. 10—, incloïa una breu nota on informava que *"la causa que se seguia contra els provocadors del desordre en l'assalt a l'Ajuntament en els tristament cèlebres fets del dia 10, per cristiana i abnegada caritat, que els altres no sentirien, ha estat renunciada per la part ofesa, i, per tant, no hi haurà responsabilitats judicials. Ho celebrem"*.

Què diu l'*Ausetania* d'aquest fet de l'entrada de la gent el 14.05.1932? Arriba al BOPB? I al llibre d'actes?

²² En el periòdic setmanal de la comarca, *Lluita d'ERC*, de 12.11.1932, s'anotava que els corresponsals de la premsa donaren a mitges la notícia, *"perquè els fets es succeïren a l'hora i mitja d'estar la sala de sessions omplena de gent que sentia fretura d'assaborir les delícies de l'administració de la majoria i l'aldarull va promoure's en canviar-se, pel batlle, l'horari de les sessions i en escollir-se una hora de treball que no permetés l'èxit del públic"*.

mossos d'esquadra per posar ordre, quan tres regidors d'Esquerra Catalana (Pere Vila i Pujol, Antoni Estrada i Blasi i Ramon Blasi i Blasi) agafen el paper de dimissió de l'alcalde i dels regidors amb la intenció de lliurar-lo l'endemà al governador civil senyor Moles. Altres fonts d'informació parlen que són els mateixos dimissionaris que es presenten amb la carta de dimissió davant del governador civil, que no els hi accepta.²³

El periodista aprofita la notícia per informar que per cinc vegades s'havien celebrat eleccions municipals –convocades però no celebrades amb garanties–, i que el governador civil senyor Moles no fa cas de la protesta, adduint que els càrrecs no eren *dimitibles*, i ordena que continuï en les seves funcions l'actual alcalde –Joan Bellpuig i Puig– i deixa un servei de vigilància dels mossos per evitar que es produeixin hostilitats contra els regidors.

La Lliga Regionalista organitzarà un míting a Taradell com a acte d'homenatge als catalanistes de la vila: *“Es celebrà al Mar-i-Cel, tot engalanat, amb domassos de la bandera barrada a la part de fora, de la bandera republicana dintre del local”*. Ramon Serra i Toneu, el dramaturg taradellenc, els acompanyà. Conformen els oradors primeres figures del partit, sobretot diputats per les províncies de Catalunya. Discursos tebis i algun aclariment: ells no són separatistes com ho és Carrasco i Formiguera.²⁴

Fins aquí, un intent d'aclarir l'enrenou en la composició de regidors a l'Ajuntament i la relació amb membres de l'entitat del Casino en les primeres eleccions republicanes, gent que ja porten fama d'inquiets i crítics amb la societat taradellenca i, a més, es titllada d'“esquerranosa”.

Les reformes, radicals, provocatives sovint –calia una major temperància, prudència–, s'anaren descabdellant tot enrarint-se l'ambient. A tall d'exemple, en la primera legislatura sota l'alcaldia de Bellpuig la premsa consigna una intervenció del regidor Ramon Blasi i Blasi, d'ERC, tocant tres punts delicats però que desfeien o rectificaven el que havia imposat l'Església anteriorment. En primer lloc, secularitzar el cementiri;²⁵ després, tancar l'escola parroquial, i, finalment, treure la imatge del Sagrat

²³ *La Humanitat* de l'1.05.1932, núm. 157, pàg. 2. *La Veu de Catalunya* de 11.05.1932, núm. 11.205, pàg. 2. *La Publicitat* de 12.05.1932, pàg. 11.

²⁴ *La Veu de Catalunya* de 14.06.1932, núm. 11.233, pàg. 1. Cal anotar que en aquestes dates la *Lliga Regionalista* i *Concòrdia Catalana* eren partits conservadors, dreta civilitzada, que reconeixien la legitimitat política del règim republicà encara que no s'estigués d'acord amb algunes lleis i decisions. Per altre cantó, *ERC* amb aliança amb *Unió Socialista de Catalunya*, la seva tasca fou desenvolupar legislativament el programa republicà (laïcisme, sobirania popular, reforma agrària, lleis municipals, ordenació del territori, etc.), que s'estavellaren en un mur de forces reaccionàries.

²⁵ La premsa de Vic, com la *Gazeta de Vich* de 6.04.1933, pàg. 3 i el mateix diari uns dies més, tard, el 28.03.1933, reproduïx paraules textuais del regidor quan diu *“que es retirin les creus del cementiri i les qui ha escampades per la vila”*.

Cor de Jesús de la sala de sessions de l'Ajuntament.²⁶ Cal pensar que hi hauria reaccions, com per exemple a través de l'*Ausetania* o en d'altres publicacions de la comarca.

Poc a poc proliferen els desordres populars greus i la polarització de les opcions polítiques²⁷ i el paper de les classes socials deriva cap a actituds irreconciliables fins a la violència més extrema. Com exemple, a partir de les eleccions de febrer de 1936, en què guanyà el Front Popular, format per una coalició de diferents partits, la multiplicació d'aquests i dels sindicats s'amplia fins a extrems d'ingovernabilitat : PSUC, POUM, ERC, Estat Català, UGT, FAI, Unió de Rabassaires, CNT, CEDA, FET/JONS, Joventuts Llibertàries,²⁸ etc. etc.

En síntesi, pel que fa al govern municipal, i tancant aquest capítol, i com ja s'ha descrit, prendrà l'alcaldia Joan Bellpuig i Puig, propietari agrícola, per malaltia de Vilacís, del 14.05.1932 al 31.01.1934.

En unes noves eleccions municipals és escollit de nou Joan Bellpuig i Puig, que des del febrer de 1934 fins al 8.07.1936, durant el dit *Bienni conservador*, es responsabilitzarà del càrrec, després de les que seran les segones votacions municipals de l'1 de febrer de 1934, celebrades durant la 2a República.

²⁶ Lluita de 8.04.1933, pàg.4. A la secció de *Cartes de fora* del diari *La Campana de Gràcia* de 15.07.1933, núm. 3.338, pàg. 445, arriba una comunicació contundent sobre aquest tema que demostraria que s'estava en una campanya de reformes en l'àmbit dels símbols públics religiosos: "Aquesta dissortada vila pateix un Ajuntament que es caracteritza per contrariar tot el legislat per la República (...) Sobre la porta d'entrada de Casa la Vila hi ha un Sagrat Cor de relleu amb l'oprobí "regnaré". La sala on se celebren les sessions municipals és presidida per una descomunal estampa de la imatge jesuítica". Continua la carta a la premsa signada per E.R.T (Esquerra Republicana de Taradell?) denunciant l'actitud de les autoritats per "aquell caire d'hipòcrita adhesió al règim que saben prendre en els moments culminants de la vida".

En una altra ocasió *La Campana* de 28.10.1933, núm. 3.353, pàg. 685, hi torna amb les crítiques.

La Gazeta de Vich en exemplar de 12.06.1934, pàg. 3, informa que "s'ha tret el Sagrat Cor de la Casa comunal". La Comissió Gestora amb majoria d'ERC governava al consistori.

I un any abans "els capitosts d'Esquerra han enderrocat la creu del cementiri", segons recull la *Gazeta de Vich* de 27.06.1933, pàg. 3.

No s'atura aquí el tema de la imatge del Sagrat Cor a la sala de plens i a la revista satírica *El Be Negre*, de 13.08.1933, núm. 13, pàg. 5, hi apareix un altre apunt ironitzant sobre aquest fet: "És clar que Taradell és una vila essencialment apolítica amb un gran sentit de l'atracció dels forasters. A la Casa de la Vila a la sala d'actes, davant per davant d'un retrat del senyor Macià signat i dedicat a Taradell, una estampa del Sagrat Cor. Per cert que en una de les darreres sessions municipals, un regidor proposà seriosament que es procurés fer signar pel Sagrat Cor la seva estampa. I això no és broma, tot pot esperar-se d'un Ajuntament català el pregoner del qual, després del toc de corneta, comença les seves crides amb un "Se hace saber..."

²⁷ Llibre d'actes 1936-37, pàg. 15. Capsa arx. 443 (AMT).

²⁸ *L'Hora Nova* de 8.09.1936, núm. 6 pàg. 6, es reproduïx l'anunci : "Organitzat per aquesta agrupació juvenil, avui dimarts, tindrà lloc, en el veí poble de Taradell, un míting d'orientació social àcrata en el qual hi parlaran els joves vigatans Agut, Danot i Gudiol".

Cal constatar que durant el seu mandat es presentà un projecte molt treballat i definitiu per construir el tan demanat –cal recordar les intervencions del doctor J. Escarda i Pere Papell– i necessari grup d’escoles graduades de Taradell que l’esclat de la Guerra Civil n’estroncà la realització.²⁹

Més tard per uns mesos hi haurà d’alcalde Adolf Roca i Toneu –del forn de pa, membre d’ERC i soci del Casino–, del 26.07.1936 al 15.10.1936.

I finalment, Ramon Blasi i Blasi, pagès, regidor en el consistori de 1932, i des del 15.10.1936 fins al final de la Guerra Civil espanyola, en el període més convuls de la història de la vila, ocuparà diferents càrrecs a l’Ajuntament, fins i tot el d’alcalde el maig de 1938. La repressió franquista prendrà represàlies en la seva persona i serà afusellat al Camp de la Bota de Barcelona el 26 de maig de 1939.

²⁹ *Llibre d’actes 1933-35* de 23.01.1935. Capsa arx. 443 (AMT).

4.3. Vicissituds personals relacionades amb la política d'alguns membres del Casino

Encara que costi de deslligar raonablement el que és activitat pública dels nostres protagonistes de l'activitat més personal o professional, s'obren a continuació, uns apartats diferents, exclusius, fets, força importants i transcendents.

4.3.1. El doctor Escarda i ERC

D'aquests primers mesos de la proclamació de la 2a República espanyola es troben documents amb manifestacions més directes del pensament social del doctor Escarda així com de les seves crítiques a la situació de Taradell i el seu compromís polític explícit amb un partit determinat: Esquerra Republicana Catalana (ERC).³⁰

Cal començar, en primer lloc, per un full volant de maig de 1931 dirigit al poble de Taradell on signa com a president del Comitè d'ERC Adolf Roca i com a secretari, Josep Escarda. Sobta aquest primerenc anunci electoral quan ERC s'havia fundat de la unió de tendències heterogènies, tot just el 17 de març de 1931 a Barcelona. Més endavant es mostra part de la documentació guardada al *Gobierno Civil* de Barcelona de l'intent de crear un centre d'Esquerra Republicana a Taradell.

En l'escrit propagandístic es poden conèixer aspectes que estaven latents en la quotidianitat de Taradell pel que fa a les relacions de les classes socials i els seus particulars interessos, la crisi econòmica que afectava els més dèbils, la manca de salut i d'higiene, i, fins i tot, les manifestacions de violència tant física com psicològica. Ja havia tingut lloc aquell maig, en algunes capitals, l'incendi de temples catòlics que naturalment creava un clima d'inquietud, d'intranquil·litat, de desassossec a gran part del poble.

L'escrit informa del nou partit que es presenta a eleccions municipals ³¹ i d'un míting a celebrar-se a la Plaça. Comença reconeixent-se com a *“gent d'esquerra i pensar netament lliberal i democràtic de tota la vida”*. Continua descrivint el diferent

³⁰ Full volant dipositat a l'Arxiu Municipal de Taradell capsa 444? i reproduït al *Diari de Vich* de 30.05.1931, pàg. 2.

³¹ Com s'ha citat abans, estaven convocades per al 31 de maig de 1931 amb una votació ordinària, donat que no s'havien efectuat abans de forma reglamentària ja que els candidats s'havien acollit a l'article 29 de la legislació electoral. La superioritat, com en molts altres llocs, va disposar qui formaria els diferents consistoris. No obstant això, aquesta vegada tampoc va tenir lloc la votació a causa de fets violents, i es va formar un consistori, amb una Comissió Gestora, nomenada per l'autoritat competent, el governador civil Anguera de Sojo. Uns dies abans, el 24.05.1931, s'havien celebrat eleccions a diputats per a la restaurada Generalitat on ERC, el nou partit, havia tret majoria. Potser aquest fet donava empenta al doctor Escarda per al seu protagonisme polític.

tracte sofert per grups partidaris de polítiques econòmiques i socials diferents, quan eren ben vistos per formar coalicions quan convenia amb partits de dretes per exemple –amb la Lliga o els tradicionalistes–, però que quan guanyava la seva formació amb altres coalicions eren *“dolents i perbertits. Aquesta és una veritat irrefutable registrada varies vegades en la trista i fastigosa història política d’aquesta desgraciada vila”*. Manifestacions que poden demostrar força decepció en la seva relació amb els vilatans sortit d’una personalitat com a metge titular del poble amb pocs miraments en les seves crítiques. Han passat 32 anys des que, joveníssim, amb 22, va arribar a Taradell per tenir cura de la salut dels vilatans. Ara sobta la decidida militància del doctor Escarda.

Així doncs, demana el vot perquè *“si el doneu, el donareu per una recta i honrada administració municipal, (...) i per a la solució dels dos problemes més importants que té plantejats aquest poble: escoles i cloaques, tots dos de vital importància, doncs en les primeres, per la manca absoluta en els seus locals de les més elementals qualitats higièniques, són causa de que els vostres fills en lloc de la instrucció i educació que hi busquin hi trobin una traïdora malaltia i la manca de la segona us porta al mateix resultat, doncs el suc del famer que trionfalment es passeja per la majoria de nostres carrers es veicol apropiat per la vida de tota mena de microbis, causa de greus malalties infeccioses”*. Un cop més amb aquestes paraules el doctor Escarda mostra la coherència en la seva activitat professional i política. Salut, cultura i esbarjo que es materialitzen en la Societat del Casino, en la tasca professional com a metge i inspector local de sanitat i per les diferents denúncies de l’estat deplorable de les escoles durant força temps des de la regidoria a l’Ajuntament.

I declara obertament la seva orientació política, la seva adscripció a una tendència determinada: *“Som fervents i entusiastes partidària d’una República d’esquerra que dongui la llibertat que correspongui a la nostra terra i a nostres homes, traient-los de les garres del caciquisme i que al ensems els dongui tota mena de facilitats deslliurant-los del vil servilisme a que estan sotmesos, per a que puguin gaudir en una petita part de les benaurances d’aquesta vida que és la que’ns importa i a la que tenim dret pel mer fet d’ésser homes”*.³²

³² Francesc CURET, crític de teatre, descriu en la seva obra *Història del teatre català*. Ed. Aedos. Barcelona, 1964, pàg. 342, comentant l’obra i personalitat d’Ignasi Iglesias el següent fragment que donada l’afició al teatre del doctor Escarda i les paraules del pamflet semblen germanes: *“Les idees directrius del dramaturg, en tant que home lliure i emancipador de consciències, s’acusen abreviadament en les obres de la seva primera època, amarades d’una joventut coratjosa: la vida fecunda i lliure, el dret innat a gaudir-ne plenament sense més límit que el de la pròpia consciència, lluitant contra el prejudici socials, els falsos deures, els egoismes de classe i les fortaleces aixecades per la rutina o per la persistència d’uns convencionalismes erigits en lleis consuetudinàries”*.

A les eleccions del 31 de maig s'hi presenten, com ja s'ha explicat, els següents candidats d'ERC per als dos districtes electorals en què es dividia Taradell el 1931: pel districte 1r, Salvador Autonell, Narcís Rovira i Pere Vila i pel 2n, Jaume Bigues, Adolf Roca i Lluís Brugalla.

Finalment s'anuncia en el pamflet el míting amb el seguit d'oradors següents: Josep Rodés, Roc Boronat, doctor Battestini i doctor Demás, col·legues i, segurament, companys en l'exercici mèdic i militants en el mateix partit amb el doctor Escarda.³³

Conseqüentment, amb aquesta circular es fan uns primers passos davant de l'autoritat competent per oficialitzar i aconseguir l'autorització d'un centre d'ERC a Taradell. Es desconeix si era preceptiu segons la legalitat vigent llavors que a part del partit mare calien també els permisos per obrir centres delegats en els pobles. Pels resultats consignats en els documents recollits en el *Gobierno Civil* sembla que es van produir alguns errors en les tramitacions.³⁴ Abans, però, es fa una descripció del redactat escrit personalment pel doctor Escarda que es mostra més combatiu del que semblava, com per exemple, per contrast amb el dia del seu homenatge, el 1928, per la feina feta en favor del teatre.

S'acompanyen els estatus amb una circular on signa com a president Adolf Roca i com a secretari el doctor, que acaba l'escrit amb un "*Visqueu molts anys pel bé de Catalunya, la República i Espanya*" i amb la data d'1 de juny de 1931.

Cal destacar l'art. 3r definitori dels propòsits perseguits amb aquesta iniciativa: "*El seu objecte (del Centre d'ERC) serà el de reunir en el seu clos a tots els veïns de Taradell que acceptin l'ideari de la Esquerra Republicana de Catalunya*". Continua el redactat dels estatus desenvolupant els aspectes habituals de tota associació: càrrecs, sancions, reunions, dissolució de l'entitat, etc. Cal destacar el tema de les quotes per la seva singularitat en l'art. 6è: "*Tots els socis contribuiran a pagar les despeses del Centre amb la quota mensual mínima de una pesseta. La Junta directiva haurà de tenir cura de*

³³ Sobre els oradors d'aquest míting —que no es té constància de si es va celebrar— importa destacar alguns trets biogràfics que ens el situï en el context de la militància i amistats del doctor Escarda.

- En Josep Rodés i doctor Demás desconeguts per ara.

- En Roc Boronat i Font (Barcelona, 1897 – Mèxic, 1965), polític i escriptor que participà activament en les reivindicacions de Catalunya al costat de Francesc Macià, havent d'exiliar-se per diferents cops. Cap al 1931 ingressà a l'Esquerra Republicana.

- El doctor Nicolau Battestini i Galup (Barcelona 1895 - Barcelona 1981) metge i polític, fou un dels fundadors del Sindicat de Metges de Catalunya (1919). Va pertànyer a Esquerra Republicana, partit pel qual fou diputat del Parlament de Catalunya (1932). S'exilià a Montpel·lier el 1939. El seu germà Rafel també fou metge i cirurgià i director de l'hospital de Santa Tecla de Tarragona. Simpatitzà amb Acció Catalana. Un consell de guerra el condemnà a mort i fou executat el 22.04.1939.

³⁴ Archivo histórico. Delegación del Gobierno en Cataluña. Caixa 516, expediente 15.148.

trametre al Secretariat de l'Esquerra Republicana de Catalunya la quantitat mensual de deu cèntims per soci".

En un full a part de l'expedient, es consigna la constitució del centre d'ERC *"el dia primer del proppassat mes"* amb la descripció dels components de la Junta Directiva: *"President, Adolf Roca; vis president, Narcís Rovira; tresorer, Salvador Autonell; vocals, Pere Vila, Manel Vila, Jaume Bigas, Lluís Brugalla; secretari, Josep Escarda; vis secretari, Josep Amat, els quals acordaren la redacció d'estatuts pel bon règim de la novella entitat. Visqueu molts anys per al bé de la llibertat i de la República"*. S'hi acompanya a continuació la llista de noranta taradellencs primers socis de la delegació d'ERC a Taradell, *"tots ells majors de 25 anys"* i socis del Casino.

Malgrat haver-se fet aquests tràmits consta a l'expedient un ofici del *Gobierno Civil* que diu que *"el acta de constitución remitida juntamente con el Reglamento no tiene valor legal alguno, sino que es preciso que sea de fecha ocho días después, como minimun, de haberse aprobado los Estatutos por este Centro. Hasta tanto no cumpla este requisito se considerará que la Sociedad funciona al margen de la ley. Barcelona 19 de octubre de 1931. El Secretario del Gobierno"*. S'hi afegeix una nota manuscrita de la mateixa data que diu: *"Lo ofrecí al alcalde però el secretario juzgó inútil remitirlo"*, oferint-se una mostra de poca habilitat o de sospitosa actitud de l'ambient polític en aquells moments. L'alcalde era Pere Vila i Pujol, cap de la Comissió Gestora que portava l'Ajuntament, del grup d'ERC. Es desconeix si es van fer tràmits per esmenar-ho. Podria ser, donat que més tard la premsa parla d'Esquerra Republicana de Taradell amb tota naturalitat amb motiu de les conteses electorals i en un inventari d'entitats aprovades pel Govern Civil, en aquelles dates hi apareix el registre dues vegades.

A partir d'aquí, en aquesta investigació sobre la Societat Casino de Taradell, els manifestos documentats d'un i altre color polític sovintegen i es van entrecreuant denúncies, desqualificacions obertes i contundents d'uns contra els altres. No era la primera vegada, com s'ha referit en el 2n capítol amb els resultats de les eleccions de 1922.

Més endavant, i en plena Guerra Civil, es confirma la força d'atracció d'ERC i la seva implantació a la comarca per la celebració de diferents assemblees i mítings que s'aniran portant a terme segons registren les publicacions del moment.³⁵

³⁵ *L'Hora Nova* de 29.04.1937, núm. 106, pàg. 6, recull que *"el passat diumenge, dia 25 del corrent, tingué lloc a Taradell, la celebració del Ple Comarcal amb assistència de les Delegacions de la majoria de pobles que la componen, tractant-se en el mateix importants afers referents a la posició del Partit en els moments actuals, discutint amb entusiasme i tot el seriosament que cal,*

4.3.1.1. Polèmica a la premsa vigatana

Un segon capítol del qual es va mostrant pel que fa a ambients i personalitats protagonistes, ve donat per una forta polèmica partidista que es desencadenà l'agost de 1931 entre forces conservadores i els del Casino, portant, d'aquest, la veu cantant el doctor Escarda i que la premsa vigatana recollí extensament, en un entorn força delicat per les circumstàncies de la vaga dels treballadors de Sert, S.A.

Diferents moments poden ser detonadors d'aquesta explosió d'invectives documentades que suposen aquests *remits* reproduïts a la premsa de Vic de denúncies entre grups contrincants a la vida política i social de Taradell. Ja han estat ressenyats amb anterioritat, però en síntesi es pot destacar el règim de falta de llibertats de la gent durant la dictadura de Primo de Rivera que ara poden manifestar-se, la sortida a la llum de la nova militància del doctor Escarda i alguns socis del Casino dins del tot just fundat partit d'Esquerra Republicana Catalana i el seu protagonisme més marcat –sigui per la professió sigui per l'opció política escollida– en l'escenari de la gestió del poble de Taradell. És palès el seu objectiu d'aconseguir la més àmplia representació política en el consistori dels de la seva militància.

El primer article que apareix, signat amb les sigles A.V., d'autor desconegut, fa una exposició general dels mals en què ha caigut la vida social i material del poble.³⁶ Comença lamentant que Taradell hagués perdut el capteniment *“que li pertoca per la inconsciència culpable dels que més seny haurien de tenir i no tenen escrúpol en aliar-se amb el diable per tal d'aconseguir fins personals. Opinen que Taradell havia progressat per una banda atret pel caràcter pacífic i actiu dels seus veïns, diversos industrials hi havia portat les seves fàbriques i despès sumes de consideració en embellir els seus voltants (...) i una colònia estiuenca florida.(...) Hi havia, però, un llevat*

ço que cal fer per tal de vèncer les dificultats que les presents circumstàncies ens creen, àdhuc la falta d'entesa entre tots els actors antifeixistes”.

³⁶ *Gazeta de Vich* del 18.08.1931, pàg. 2. La notícia també serà reproduïda a la premsa de Madrid al diari *El Heraldo de Madrid*, de 15.08.1931, pàg. 13, de tendència liberal i de propietaris catalans en aquells anys. La informació que recull s'enriqueix amb l'aportació del context en què succeeix el fet: durant la negociació de millores laborals com foren la recuperació de festes entre setmana fent 20 minuts més els 25 dies restants i que malgrat estar conformes els obrers *“pero se impusieron determinados elementos, y el conflicto, que se ha agravado considerablemente, lleva trazas de no resolverse con facilidad”.*

El diari de *La Publicitat* de 14.08.1931, pàg. 3, afegia amb les seves dades major dramatisme als fets: ja feia dues setmanes que durava la vaga i que l'administrador de la casa Sert –Pere Papell– *“rebé un anònim amenaçant-lo que del més petit al més gran de casa seva estaven en perill com efectivament així va passar”.* La *Veu de Catalunya* en la seva edició del 22.08.1931, pàg. 5, recollia textualment l'article de la *Gazeta de Vich* sense cap comentari o explicació.

de política local –que és la més despietada– que només esperava la seva hora per a sortir”.

Manifesten un cofoisme, un conformisme que no es correspon amb diferents episodis –llibres d’actes del consistori de 1924-30, per exemple– de la vida de Taradell i que es fa difícil de demostrar després. Dins de la brevetat que tenen les notícies dels diaris no s’aporten exemples més clars del que afirma l’autor de l’article. És cert que als anys 20 són valorats en la historiografia general amb un balanç positiu, de forma global, però sense gaire anàlisi dels sectors o espais que fonamenten el benestar social.

Segueix l’article en la seva dura descripció dient que proclamada *“la República apareixen ara els republicans de Taradell (...) i els que sempre havien estat anticatalanistes, per tal d’obtenir la impunitat es declararen macianistes a ultrança”*, referint-se al corrent polític de l’entorn de Francesc Macià, que des la creació del partit Estat Català evolucionà fins a la formació d’Esquerra Republicana Catalana amb la unió de diferents partits i tendències socials catalanes.

Afegeixen que *“fet això cregueren que el poder era seu i pocs dies abans de les eleccions municipals ja predicaven la violència i es vantaven de la impunitat. En efecte: el dia de les eleccions municipals (les segones perquè les primeres per l’article 29 foren anul·lades injustament) vegé vessar-se la primera sang per mans dels grans aimadors de la humanitat”*.³⁷

La visió pròpia des de la seva posició conservadora descriu uns fets cabdals que han pertorbat la pau i la tranquil·litat de la vila: *“Encara no n’hi havia prou; s’havien desfermat els odis, ningú era capaç d’aturar les passions més baixes i del conflicte polític es va passar al conflicte social, essent-ne sempre promotors els mateixos. I ara es passa a concretar amb fets les afirmacions genèriques: Per una qüestió de minuts més o menys de treball començà una vaga*³⁸ *i als pocs dies també es va celebrar un mitin en*

³⁷ Com s’ha assenyalat aquestes eleccions, anul·lades pels actes violents, es convocaren per al 31.05.1931. La premsa, com *La Veu de Catalunya* de 2.06.1931, núm. 10913, pàg. 1, se’n feu ressò indicant que foren dues les urnes trencades al començament de l’escrutini.

El fet fou denunciat i tingué conseqüències judicials per a un dels autors, segons recollia *El Diluvio* de 25.02.1932, pàg. 5. *“Desórdenes públicos. Juan Solá Godayol, acusado de haber roto una urna con ocasión de las elecciones municipales celebradas en Taradell se sentó en el banquillo. El fiscal pidió se le condene a cuatro meses y un día de arresto, multa de doscientas pesetas y cuarenta de indemnización por los daños”*. Però fou absolt.

³⁸ Durant l’estiu es van produir algunes aturades a la fàbrica Sert, S.A. pel tema de compensar les festes entre setmana treballant vint minuts més cada dia. Sembla que els ànims es van exaltar per part d’un petit grup que no hi estava d’acord, com s’ha dit, i s’aguditzà la violència amb amenaces a tort i a dret. *El Heraldo de Madrid* de 15.08.1931, pàg. 13.

el qual s'excità altra vegada a la violència amb els termes més durs.³⁹ I mentrestant la fam amenaça moltes llars innocents”.

I acaba vaticinant el pitjor per a Taradell: *“Si no es detura la davallada, (...) Moltes cases es tancaran, molts comerços desapareixeran i molts veïns hauran d'emigrar a llocs més hospitalaris”.*

Dos dies després apareix la resposta de la ploma del mateix Josep Escarda en un altre diari,⁴⁰ de caràcter republicà, de la ciutat de Vic, amb un to força combatiu que sembla ser que era un tret característic de la personalitat del metge. De primer es presenta com *“els bons republicans d'Esquerra Catalana (no els monàrquics disfregats amb gorro frigi) a desfer les espècies calumnioses que l'esmentat article porta”.* Els censura, en primer lloc, que parlin de la gestió municipal amb desconeixement, ja que en els darrers anys que ha governat “la gent d'ordre”, no hi ha ni redactats llibres d'actes de la seva activitat i els comptes són un garbuix, i fins i tot es va haver d'enviar una acta notarial dirigida al Govern Civil,⁴¹ *“en la que hi consten les meravelloses actuacions dels cacics”*, manifesta en to irònic.

“Sobre el floreixement d'aquesta vila (...)”, constata, *“que no s'ha fet cap millora des de fa molts anys. (...) A més tampoc tot han estat flors i violes per a les classes obreres de Taradell, com ho demostra l'estrall que en elles ha produït la tuberculosi”*, manifestarà com a metge del poble que coneix les malalties dels seus habitants. No podia faltar la referència a l'activitat en el camp de l'art dramàtic del grup amb Pere Papell al davant en favor del teatre català ara que els acaben de titllar de “poc catalanistes” i aprofita per citar els autors que ha portat a l'escenari del Casino.

I segueix: *“Per tot el que diu de l'article 29, li direm que creiem que la República, sobre tot en els seus començaments, deu ésser defensada per nosaltres que estem disposats a donar-ho tot per ella, i no per aquells, que si podessin, no s'hi pensarien ni un minut a enderrocar-la”.* D'aquí l'ofensiva en defensar el dit article 29 que els permetia fer-se amb el govern del poble i descavalcar els conservadors i tradicionalistes que portaven des del cop d'estat de Primo de Rivera. Si es repassa la llista de components del govern provisional de la Comissió Gestora –de 6 de juny a novembre de 1931, segons J. Baucells–, es pot comprovar que de vuit regidors sis eren d'Esquerra Republicana.

³⁹ Es va celebrar aquest míting? En dona alguna notícia la premsa de Vic?

⁴⁰ *Diari de Vich* de 21.08.1931, pàg. 2-3.

⁴¹ Es pot trobar per exemple en el BOPB? Però en quina data? Hi ha còpia a l'Ajuntament?

Pel que fa al tema de la vaga dels treballadors de la fàbrica de Sert, S.A., té el seu fons en la petició *“del reconeixement de les 8 hores diàries o siguin 48 setmanals, que no ha estat atesa pel senyor Sert, trovant-se els obrers amb les portes de la fàbrica tancades,⁴² al voler que es complís la jornada legal de 8 hores reconeguda en tot el món”*.

Aprofita el doctor Escarda –com es veurà més endavant, serà acusat en els judicis quan tingui lloc la repressió franquista sobre la seva persona de tenir un paper capdavanter en els moviments socials d’esquerrres del poble– per fer tota una declaració de principis, tot un discurs de campanya electoral, com de fet s’hi estava, i de reforma social quan escriu *“nosaltres som veritables amics de la classe obrera i per ella volem un seguit de reformes agràries i socials com pensions per a la vellesa i inutilitat, socors per l’atur forçós, cultura, etc. i desitjem que quan tinguem el govern de Catalunya, es puguin resoldre harmoniosament tots els conflictes socials, i no s’hagi de recórrer a les vagues, que és el cas concret de que estem parlant, si alguna societat d’aquesta vila n’ha de tocar les conseqüències, és el Cassino per la secció Cooperativa que sosté”*, fent referència, possiblement, al fet d’haver de fiar als socis que estaven en vaga el pagament dels aliments per poder subsistir.

Finalment fa esment de l’incident de Joan Papell per l’atemptat que va sofrir i es refereix al fet que els autors portaven guants, com assimilant-los a una classe benestant, és a dir als conservadors del poble, detall que com es veurà portarà cua. I quant al tema de la fugida dels estiuejants, proclama que *“la colònia es diverteix més que mai, doncs a més de concórrer a les diversions que s’han vingut donant al Centre Catòlic i Casino, n’ha organitzat una tanda al Mar i Cel,⁴³ pel seu compte, que es veuen molt animades”*.

Sentenciós acabarà dient que *“l’ordre en matèria electoral no el pertorbarem, doncs estem disposats a guanyar, sinó és aquesta vegada una altra, i lluitarem fins aconseguir la victòria, que d’aquesta vila sols hi ha un ser que ens pot fer desaparèixer. Per Esquerra Republicana de Taradell. Josep Escarda”*.

⁴² El *Diari de Vich* de 13 d’agost de 1931 p. 3 deia: *“Ens informen que segueix en igual estat la vaga que els obrers de la fàbrica Domènec Sert, de Taradell, sostenen des del primer dia d’aquest mes. No s’ha fet cap més gestió per arribar a un acord des de l’entrevista darrera que tingué el patró amb el Comitè de Relacions de la Indústria Tèxtil de Catalunya”*. “Fa dies restà tancada per desavinences amb el patró”. Va ser un lock-out? Documentar: Era en Sert qui va fer d’interlocutor? En Pere Papell? Ja era empleat en F. Vilalta? De quan s’està parlant? Paper difícil per a Pere Papell i família.

⁴³ Com es pot veure el *Mar i Cel* ja estava actiu l’agost de 1931.

Al dia següent en el diari de la Lliga de Vic ⁴⁴ apareix la resposta. Contundent, insidiosa, no demostrant amb exemples les acusacions que es fan del doctor Escarda i els seus simpatitzants. Cal seguir fil per randa l'article ja que ara s'ofereix més informació dels grups en lluita, afloren enemistats, després de l'època de bassa d'oli de la dictadura de Primo de Rivera. Està redactada dirigint-se personalment al doctor: *"Vós, senyor Escarda, tan significat en la política local de Taradell (...) heu estat sempre l'amo i senyor del "Casino"; del "Casino", els socis del qual són tots d'Esquerra Catalana i gairebé tots obrers, que vós feu sirgar com un sol home quan venen eleccions com les de demà. Com un sol home; no com uns nens. Us està bé així? Hi ha caciquismes de moltes menes"*. Com es pot veure, és una afirmació punyent que invalida que els obrers es puguin agrupar sota un sol cap o que en tal circumstància aquests agafin vicis dels cacics i amb mètodes poc dignes i honrats també pressionin els seus convilatans per determinar el sentit del seu vot.

Se li retreu que no tingui en compte que dels militants que té al seu voltant *"no recordeu qui formava part, dels qui són avui "bons" republicans, de l'Ajuntament dictatorial?"*. I referit a l'incident sagnant que se cita a l'article anterior 4.2.2. i a la nota 10 potser aclarint les circumstàncies quan es diu: *"A les eleccions municipals anteriors, 31 de maig de 1931, que foren anul·lades, van ésser trencades les urnes, una d'elles damunt el cap d'un interventor de Dreta Republicana, que vingué de poc que morís. Quina ètica la vostra doctor Escarda? Es veu que, per vós, els "homes de seny", els "bons", els amants de l'ordre, són els dos adeptes vostres que van cometre una tal salvatjada"*.

Un paràgraf que mostra l'habilitat del redactor en l'argumentació però que ratlla la falta greu de respecte perquè no se sap amb quina connivència actuava el doctor amb les forces vives, dites dels cacics despectivament ja en l'època. Més aviat sembla que guardava les distàncies, com es pot comprovar en les actes municipals. *"Dediqueu una part del vostre remittit a la gestió administrativa dels cacics, anys enrere. De quins cacics doctor Escarda? Cal puntualitzar i concretar. ¿Que n'éreu gaire apartat vós, d'aquells cacics amb la vostra regidoria? I el vostre pare, al Cel sia, ¿a les ordres de quin "cacic" actuava quan era a l'Ajuntament?"*. Acusació rebuscada feta amb referència a l'estada al consistori per dos anys del pare del doctor, Gaspar Escarda, trenta anys enrere. I el doctor com a cap de la Junta Municipal de Sanitat hi serà, senzillament, pel compliment inherent al càrrec hi hagi qui hi hagi al govern municipal.

⁴⁴ *Gazeta de Vich* núm. 3.921, de 22.08.1931, pàg. 2-3. Notícia copiada a *La Veu* el mateix dia 22.08.1931.

Segueix el denunciament emprant un to irònic, davant de la crisi de la vinguda de forasters al poble causada per la poca cura, per exemple, de la Font Gran i dels estralls que ha fet dins de la classe obrera la tuberculosi. La redacció d'aquest paràgraf tant per part d'un autor com per part de l'altre suposen un atac frontal a l'activitat professional del doctor: *"A tot un metge "titular" amb més de trenta anys d'exercici a la població al càrrec d'inspector de sanitat, se li ocorre parlar de l'estat deplorable de la Font Gran i dels estralls que ha fet dins la classe obrera la tuberculosi. Ja només ens calia de veure com tot un inspector de sanitat i ex-regidor ens fes, de la premsa estant, unes revelacions que ni fetes expressos per suggerir als forasters i als propis habitants de la vila la idea que Taradell és un duar rifeny"*, recordant els barris de barraques del Marroc.

Un altre atac es desenvolupa en el fragment següent, que val la pena de reproduir sencer per la informació valuosa que aporta: *"Ve que, per palesar-nos com sou de catalanista vos i els vostres amics d'Esquerra Catalana, retraieu el fet d'haver donat a conèixer la millor producció de l'escena catalana al teatre del "Casino". No discutirem pas si és o no la millor. Però que, en els vint-i-quatre anys que té d'existència el "Casino", les representacions del teatre català hagin entrat en major nombre que les de castellà ja no fóra tan fàcil comprovar-ho.⁴⁵ El que sí que podem afirmar és que durant aquests vint-i-quatre anys no havíem vist mai onejar, al "vostre Casino" –la casa d'aquests "flamants catalanistes"– la bandera catalana, l'ensinya que era, en canvi, escarnida per vos i els vostres amics quan la vèieu flamejar al balcó d'aquell "Casal Català" que, amb tanta de fruïció per part vostra, fou clausurat pel delegat governatiu de la Dictadura".⁴⁶*

Segueix ara el llistat d'insults i d'humiliació al doctor i la seva gent per la declaració que s'ha fet dels aspectes socials que es voldria assolir en la creació d'una col·lectivitat equilibrada i justa. I diu: *"Quant al conflicte social que patim a Taradell, a part de l'afirmació covarda o vergonyant que féu de si sou neutrals –santa innocència!– deixant de banda el reguitzell de millores i reformes agràries i socials que citeu i que ja*

⁴⁵ Les cròniques periodístiques són una font on es poden fer comprovacions pertinents i els recomptes que calgui. En primer lloc, *La Veu de Catalunya* informava per a la festa major de 1912 *"el seguit onejar de la bandera catalana damunt l'edifici, y la no interrompuda costum de publicar el programa en català no desmenteixen lo que havem dit"*. Sobre la seva catalanitat manifesta en vint-i-quatre anys ja serà més difícil de demostrar? El nombre d'obres i espectacles en català és força elevat. Els fets de les representacions teatrals recollits fins a la Dictadura sumen aspectes prou positius. La mateixa convocatòria i realització dels Jocs Florals el 1913 desmentirien aquestes afirmacions de tebiesa quant al catalanisme.

⁴⁶ Respecte al Casal Català cal informar-se de què va passar. En el capítol 2n apartat 5 s'ha fet menció de la implantació de la Lliga Regionalista, -partit polític de caràcter conservador força desprestigiats en aquestes dates- a Taradell. Desconeixem per ara el que va succeir.

*sabem anys ha de memòria, que som els primers a voler veure implantades però que no tenen res a veure amb el conflicte obrer plantejat a Taradell. Sobretot aquell “etcètera”, doctor Escarda, ens ha trencat el cor, i ens ha eternit l’alusió que feu a la vostra Cooperativa”.*⁴⁷

L’article s’acosta al seu final i les acusacions segueixen pujades de to: que si els atacants de Joan Papell portaven guants o no donat qui els que els tenen *“els treuen d’una guardarropia per fer comèdia”*, fent referència a l’activitat dels aficionats al teatre del casino, que si la força pública va expulsar en un rebombori els d’un color i els de l’altre no; que si hi ha més o menys diversions enguany i, finalment, una de molt greu vestida d’un to tràgic, que si *“el senyor Papell quan us confiava la vida del seu pobre fill en el llit de dolor (va dir): “Vostè és el culpable de tot”*. Tot plegat és signat l’article amb una X.

Aquest darrer incident, per destacar en un primer pla, que encén els ànims de la gent, és l’atemptat que sofreix Joan Papell fill, de 15 anys –altres fonts diuen 18 anys; havia nascut el 1916–, del majordom, o administrador diuen uns altres informadors, Pere Papell, de la fàbrica Sert S.A., a mans d’uns desconeguts i que, com es pot veure, és tema en els diferents articles, per esbrinar responsabilitats amb un esdeveniment de greus conseqüències.⁴⁸ El saldo final pot interpretar-se com un intent aconseguit de bandejar el doctor Escarda no solament de l’escenari polític, sinó també de la vida social de Taradell: s’ha fet antipàtic? Càrrec de consciència pel que es denuncia i per als taradellencs? Hi havia algun fons d’incompliments professionals?

El doctor Escarda tancarà radicalment la polèmica en una breu nota a la premsa⁴⁹ responent, en primer lloc, que *“trobo de molt mal gust i poca educació el retreure la memòria, sempre sagrada, dels que ens han donat el ser”*. En segon lloc, que no vol mantenir cap més discussió amb qui no signa els articles: *“Demanem a la tal X que es transformi en un nom i cognom i signi l’insidia calumniosa que em fa, emparant-se en el senyor Papell, de què soc l’autor de l’atemptat del seu fill”* tot manifestant provocativament *“A que no té aquest valor?”*. I afegirà encara un retret més pel que fa al caràcter polític dels crítics emmascarats: *“Ni jo, ni cap dels meus amics polítics hem ocupat càrrecs polítics, durant la dictadura d’en Primo de Ribera; no així els defensats*

⁴⁷ Per què era un fracàs? Si els obrers, potencials clients, estaven en vaga, malament pels subministraments? Era molt modesta? Microcooperativa? Se’n burlen? De quin grup venen aquestes invectives? Sembla que des dels tradicionalistes, després de fer-se palès que el doctor està al davant d’un partit més radical en les reivindicacions socials com era ERC.

⁴⁸ Breu apunt al *Diari de Vich* de 13.08.1931, pàg. 3, del fet ocorregut el dissabte 11.08.1931. Aquí es considera el seu pare, Pere Papell, com a director de la fàbrica.

⁴⁹ *Diari de Vich* de 25.08.1931, pàg. 2.

per X, que amb la Lliga en els temps de l'antic règim, amb la dictadura d'en Primo més endavant i amb la República, han vingut formant part de diversos Ajuntaments; i a la punta de la ploma tinc noms d'individus que, nacionalistes terribles, abans foren pupils després, formant part de l'últim Ajuntament que tingué la dictadura, i avui són perfectes republicans".

El balanç final d'aquest encreuament d'articles de denúncia i de crítica oberta al doctor tanca l'etapa no solament de la feina social, fins i tot política, de la seva responsabilitat, sinó també la professional. A poc a poc, potser també pel seu estat de salut, es va retirant de la vida activa a Taradell, fent estades de descans, permisos absentant-se del càrrec mèdic, etc., fins a la seva baixa definitiva el març de 1934. No obstant això, i deduït pel seu contingut, segueix escrivint al butlletí d'ERC *Lluita* de la comarca d'Osona amb to força agressiu contra les forces dretanes o conservadores de Taradell que no han paït la pèrdua del poder social amb la República. Cal aprofitar per fer evident que existí una resistència oberta, segons documentació, a la implantació de la república enfront de l'anterior règim monàrquic i militar. Potser els republicans, es conta a hores d'ara, haurien d'haver sigut més temperats o considerats amb les reformes que es varen intentar imposar.

4.3.1.2. Aspectes personals del doctor

Com ja s'ha indicat en l'apartat 3.3.1., el doctor Escarda no gaudeix de bona salut i són freqüents les absències amb permisos de la seva tasca professional al poble i és donat de baixa documentat en un apunt en el *Butlletí del Sindicat Mèdic de Catalunya* com a afectat per una invalidesa (de grup III). Té 58 anys. És de suposar que amb la presència d'un altre facultatiu al poble es van poder cobrir les referides baixes. Consta al Col·legi Oficial de Metges de Barcelona que mantenia dues adreces ocupades des de 1931 que donen a entendre la possibilitat que fossin el consultori mèdic i l'habitatge.⁵⁰

Tot i fer-se aquesta descripció de les causes i conseqüències de la seva malaltia/impossibilitat, no deixa de ser simptomàtic la violenta discussió que s'aplegà a la premsa entre el doctor Escarda i algunes forces socioeconòmiques del poble en el període de 1931 a 1933 que donarien a entendre un trencament seriós de la seva relació, àdhuc, amb Taradell. Vegeu la documentació aportada en els capítols 4.3.1. i 4.3.1.1.

⁵⁰ Segons consta al Col·legi de Mèdics viu al carrer Borrell, 162, on mor el 1952, segons informa la Mútua Mèdica i manté una consulta, on exerceix la pràctica privada, a Gran Via de les Corts Catalanes, 501, 3r 1a, segons es recull a www.galeriademetges.cat.

Es podria assenyalar que l'homenatge de l'octubre de 1928 marcaria l'inici d'un progressiu allunyament del poble i de la seva vida social. La col·laboració amb l'establiment d'ERC al poble, les seves suposades col·laboracions en el butlletí comarcal d'ERC on es va destil·lant una crítica dura, burleta i desencantada.

Finalment, i abans de la seva baixa definitiva de metge del poble de Taradell, sovintegen les faltes per períodes de tres mesos fins que demana la baixa definitiva el 31 de març de 1934. El substituirà el doctor Joan Ballester i Font, que exercia ja de metge al poble com a privat, fins que s'efectuï el nomenament oficial del metge local.⁵¹

Un altre fet familiar remarcable fou el casament de la seva filla Josefina l'agost de 1933 amb qui era aleshores majordom? director? de la fàbrica Sert S.A., Francesc Vilalta i Samsó.⁵² La cerimònia religiosa se celebrà a l'església de Taradell i el dinar de noces a... És interessant destacar els dos testimonis de l'enllaç: Manuel Abadal i Pedrals de Vic,⁵³ lligat al món del teatre, i un jornalero –tal com consta erròniament en la partida matrimonial de la nova parella–, Bonaventura Castany i Deunosajut, de Barcelona.⁵⁴ Les circumstàncies familiars i professionals de la parella porten a preguntar-se què va ser de les seves vides els anys posteriors del període republicà, ja

⁵¹ *Llibre d'actes 1933-35 de 2.05.1934. Capsa arx. 443 (AMT). Diu l'apunt: "Donant compte de la renúncia presentada amb data de 31 de Març darrer per el senyor D. Josep Escarda, del càrrec de Metge titular d'aquest Municipi per motiu de salut, qual càrrec ha vingut exercint durant més de trenta cinc anys, s'acorda per unanimitat acceptar-li dita renúncia al ensemps que regraciar-li la expressió del més afectuós acomiadament i com sigui que dit Sr., en ús de llicència, s'havia absentat ja de la vila i no residia ja en ella, s'acorda igualment declarar vacant l'esmentat càrrec de Metge titular d'aquesta vila, el qual haurà de proveir-se interinament".*

⁵² Era natural d'Igualada, nascut el 9.05.1902. Fill de Joan Vilalta, d'Igualada, i d'Irene Samsó, de Piera. Un germà seu, Joan Vilalta (1905-1985), fou metge. La premsa vigatana recollia la notícia en els següents termes: "*Prometatge.- La senyoreta Josefina Escarda Pedrals de Taradell, ha estat demanada en matrimoni, el qual s'efectuarà a la primera quinzena d'agost, per al jove Francesc Vilalta Samsó, director de la fàbrica de Sert, S.A. d'aquella població*". *Diari de Vic* de 23.06.1933, núm. 917, pàg. 2. Consta domiciliat al Tint d'abaix, núm. 25, al costat d'on havia viscut la família de Pere Papell, ja que havien deixat Taradell cap al 1931. En l'apartat de professió hi figura com a majordom (substituiria Pere Papell?). Registre Civil de Matrimonis de Taradell vol. 9 (1932-34) foli 15, núm. 9.

⁵³ Manuel Abadal i Pedrals fou un propietari i rendista de Vic aficionat al teatre però "un perfecte il·letrat" (Pere Puig). Pels cognoms lligats a la família del doctor i l'afició al teatre es podria establir algun lligam de la seva presència com a testimoni en el casament. Era germà de la mare de l'escriptora M. Àngels Anglada, Maria d'Abadal i Pedrals. A l'obra *Osona: 1900-2000 relats de tot un segle*, de Pere Crosas Girbau. Fundació Caixa Manlleu. Vic, 2004, tema 20, es diu: "*Costa poc de comprendre que cap els anys quaranta del segle passat durant la postguerra civil, l'associacionisme estava postergat. Les primeres audicions de sardanes s'organitzaren a l'empara de l'Obra Sindical de Educación y Descanso. Eren els temps d'en Josep Vilà Guiteres, president del Sindicat, d'en Josep Maria Traveria Planas, advocat, campió de billar i secretari, i d'en Manuel d'Abadal afeccionat al teatre i al descans, solter, amb el càrrec ben escaient de delegat d'Educación y Descanso*".

⁵⁴ Bonaventura Castany era veí de Taradell des del 1927 i treballava com a comptable del Vapor. Militant d'ERC, fou represaliat i morí a la presó de València el 1940. MIRET, Josep: *Revista IX/XXI de Taradell*, núm. 2, de 2017, pàg. 112.

que per una banda el doctor Escarda deixa Taradell en circumstàncies negatives i el gendre amb un càrrec de responsabilitat a can Sert, quina deuria ser la seva evolució dins de l'empresa i durant i després de la Guerra Civil. Tot plegat, si va patir les conseqüències d'aquest entorn familiar. Va patir represàlies? També deixà Taradell?

Pot ser oportú preguntar-se si en Domingo Sert, ara quasi retirat, va participar d'alguna manera en aquest esdeveniment.

Un aspecte a destacar del doctor Escarda, que ja ha tingut altres manifestacions, és la col·laboració econòmica i de solidaritat amb les empreses, projectes catalanistes, populars, compromisos polítics que es fa palesa en les següents dades: està afiliat al Sindicat de Metges de Catalunya des de la seva creació el 1920; és membre de la Mutua Mèdica de Catalunya i contribueix amb una aportació de 1.500 pessetes a la crida de finançament del Casal del Metge que s'ha de construir a la Via Laietana de Barcelona i que s'inaugura el 10 de desembre de 1932.⁵⁵

Consta a la revista *La Calle*, de maig de 1931, publicació de l'Agrupación Socialista de Barcelona, una aportació *pro-perseguidos*.⁵⁶

Encara consta una altra referència personal en el Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya on apareix en una llista de socis amb invalidesa, en plena Guerra Civil.⁵⁷

4.3.1.3. Què fa el doctor durant la Guerra Civil?

En resum, a l'iniciar aquest apartat cal dir que es van produir diferents trencaments de la legalitat des de la dictadura de Primo de Rivera fins al final de la Guerra Civil, amb l'objectiu de situar els processos repressius que portarà a terme el primer franquisme, sorgit del daltabaix de la Guerra Civil, per dotar-se de legitimitat el nou règim. Aquest estat del l'entorn polític i social afectarà al doctor Escarda que serà perseguit i jutjat per les noves autoritats feixistes.

Però no consta cap dada d'aquest aspecte personal de la seva vida a Barcelona.

4.3.2. Els Papell deixen Taradell

Segons consta en els llistats del padró municipal de 1930, Pere Papell, la seva esposa, Aurora, i tres fills, Josep Ma., Pere i Joan, viuen a la casa 35 del Tint de Baix. Pel que fa a la família que ha format el fill gran, Lluís Papell, casat amb Magdalena Puig

⁵⁵ *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, agost de 1931, pàg. 3. També a *galeriametges.cat*.

⁵⁶ *La Calle. Revista Gráfica de Izquierdas de Barcelona*, de 22.05.1931 p. .

⁵⁷ Exemplar d'agost de 1937, pàg. 212.

i Reig, la filla Rosa, i, també, amb una parenta, Filomena Reig Benet, habiten a la casa 36 del Tint de Baix i per tant treballen a can Sert, S.A.; dades per les quals es pot deduir la presència de la família encara a Taradell.

Malgrat aquestes dades, els fets laborals i polítics que es desplegaren el 1931 feren insuportable la vida del matrimoni a Taradell. Pere i Aurora i tres fills a finals d'agost es traslladen a viure a Barcelona.⁵⁸ Pel que es porta recollit de material documental poden adduir-se fins a tres raons: les crisis econòmica i laboral a l'empresa Sert, on encara hi treballava com a administrador, enterbolida per estranyes maniobres d'elements aliens a l'empresa, i la fundació d'un nou sindicat⁵⁹. L'atemptat sofert contra el seu fill Joan, signe d'una situació de violència. I finalment, també, es pot assenyalar la desfeta electoral de la seva proposta en la contesa municipal de les eleccions de 1931.

(Més aspectes biogràfics durant els anys 30!)

4.3.3. Domingo Sert, conversió de l'empresa en S.A.

Força conflictes socials, estesos per tot el país, també afectaran als treballadors de la fàbrica Sert S.A. de Taradell —Comercial Sert, S.A. a partir de 1934—, amb reaccions per part de la patronal poc mesurades. Com moltes altres empreses que es veuen envoltades de l'ambient revolucionari de la Guerra civil, l'empresa es col·lectivitzada durant un temps. Què ha succeït, mentrestant amb el gendre del Dr. Escarda, en Francesc Vilalta administratiu(?) a la fàbrica?

En l'apartat dels projectes filantròpics del senyor Sert per Taradell, tenir en compte que l'edifici dels safarejos no es farà servir com a tals i es canviarà tot per fer servir els locals per a una escola unitària i posar-hi les nenes en primer lloc. Finalment el 29 d'abril de 1936 els cedeix per a escola.⁶⁰ No obstant, els projectes d'un nou centre escolar són abandonats per raons sobretot econòmiques. El gener de 1938 es comptabilitzen 460 alumnes de 4 a 14 anys, segons el llibre d'actes del consistori.

⁵⁸ Es conserven dues adreces: una al c. de la Muntanya, 94, i l'altra al c. de les Navas de Tolosa, 166, deduint-se la proximitat d'una de les factories dels Sert a Sant Martí de Provençals per al seu habitatge en aquest lloc.

⁵⁹ A *La Vanguardia* de 5.08.1931, pàg. 6, es ressenya la creació del *Sindicato Único de Trabajadores* de Taradell, que aplega tots els treballadors d'un mateix ram i indústria.

⁶⁰ *Llibre d'actes, febrer 1935 – abril 1936*, data 18.09.1935. Capsa arx. 443 (AMT).

Existeix escriptura que documenta la permuta entre l'ajuntament de Taradell i en Sert dels edificis del safareixos i l'escorxador, construïts el 1927, i per un altre edifici que hi havia a la Font Gran. Notari Josep Sans i Font, el 17 d'abril de 1936.

4.3.4. Els altres socis i nous caps del Casino

A partir de la foto de 1931/caramelles... es poden deduir aspectes sobre les persones que hi apareixen. Cal resseguir els noms de la *Revista de Taradell* per relacionar amb càrrecs, per exemple. És evident que són del Casino!

Pel que fa a l'al·lusió del frontó en l'enssenya que es reproduïx, se sap per nota dels constructors, que va ser agençada una paret per tal esplai cap els anys 1931 i 1932.

4.4. Activitats i evolució de la societat del Casino

4.4.1. La societat *Casino y Cooperativa de Taradell*: responsables, exercicis econòmics durant la 2a República i la Guerra Civil fins al seu tancament. Secció de beneficència

La recopilació de materials documentals ha estat important donada l'existència de força publicacions especialitzades que recullen notes sobre l'activitat, més aviat festiva, de la Societat del Casino. La llibertat de premsa de la nova república permetia una quantitat ingent de reportatges sobre la quotidianitat de l'activitat comarcal, per exemple, materialitzada amb la creació de butlletins, de setmanaris de partits, de fulls de societats recreatives com també dels diaris d'informació general.

A tall d'inventari d'activitats es relacionen a continuació una sèrie de cites prou representatives. Per començar, i per donar major èmfasi a les activitats del Casino, es reproduïen fragments de les cròniques del setmanari comarcal *Lluita* (1932-1933), d'Esquerra Republicana –partit al qual un nombre important de socis del Casino estaven afiliats, començant pel doctor Escarda, que sent-ne el propietari de l'establiment hi va ser promotor.⁶¹ Els anys han anat passant i el 1932 s'ha arribat al quart de segle d'existència de la societat recreativa. Escriu el corresponent: *“El Casino, amb motiu de celebrar, aquest Nadal, el vint-i-cinc aniversari de la seva fundació, ha organitzat un lluït estol de festes commemoratives entre les quals hi figuren, com a més importants, un sopar de germanor dels seus socis que es celebrarà el dia vint-i-quatre, una grandiosa funció de teatre –la colossal tragèdia d'en Pitarra, Batalla de reines– pel dia vint-i-cinc i per a complaure l'element jove el corresponent ball amb orquestra. L'entusiasme és molt arrelat i tot fa preveure un èxit complert en els al·ludits actes”*.⁶²

Una setmana després es reproduïx una crònica a la mateixa publicació que valora amb satisfacció la celebració dels actes commemoratius: *“Malgrat la crisi fabril que pateix la vila, les festes que organitzà el Casino per a celebrar el vint-i-cinc aniversari de la seva fundació –les noces d'argent– assoliren un gran èxit. Ço demostra amb tota evidència la potència vital adquirida per la societat enfront de la cruenta lluita sostinguda amb els elements reaccionaris per a consolidar la seva existència i que arran de la*

⁶¹ Llistat de noranta socis taradellencs que s'entrega al *Gobierno civil* amb motiu de la petició de permís per a la creació d'una secció d'ERC a Taradell.

⁶² *Lluita* de 24.12.1932, núm. 26, pàg. 3. Sobta la franquesa manifestada en disposar d'un dia tan assenyalat a la nostra societat per a tal aniversari, però la data de la inauguració fou exactament aquesta, el 25 de desembre de 1907 i amb la mateixa obra teatral.

mateixa, ha restat un ferm i inexpugnable baluard on s'hi aniran fonent en suau espuma les violentes ones que formen el mar eixorc de la política taradellenca", acaba dient el redactor amb força inspiració poètica.⁶³

Tot seguit, en la mateixa entrega, es relata una queixa, que aportaria un exemple d'aquesta lluita entre tendències socials diferents, de *"perquè al Nadal, tot el poble gaudia d'una generosa lluminària amb excepció dels llums que hi havia davant del Casino"*. El corresponsal aventura que potser són represàlies per no haver votat els candidats, ara de la Lliga, a l'Ajuntament, procedents de les files tradicionalistes.

En les diferents facetes en què s'orienta l'activitat social del Casino destaca a l'entorn de la festivitat de Reis la d'aquell any 1933 l'acció següent: *"Són molt apreciades i de gran vàlua les joguines que la junta del Casino ha adquirit per a ésser repartides entre els fills dels socis que assisteixen a la funció de la diada de Reis. Es preveu curulla de gent menuda freturosa d'una bona sort en el repart"*.⁶⁴

A la concessió de l'autonomia amb la recuperació de la Generalitat, la Junta del Casino envia un telegrama de felicitació a Francesc Macià amb aquest text: *"La més cordial enhorabona ferma adhesió Estat Català dins República nom entitat casino de Taradell. President Jacinto Blasi, secretari Francesc Codina"*.⁶⁵

A *L'Esquella de la Torratxa* hi ha una altra referència fent broma dels estiuejants, però també és una mostra de la tendència política que obertament se seguia. Es troba en la secció *A cau d'orella*: *"Els porucs. Aquest amic nostre, home d'esperit selecte i bon republicà –encara que és de la Lliga creguin que aquestes dues virtuts no poden ajuntar-se– s'ha anat a fer una cura de repòs a Taradell, poblet proper a Vic, en el qual, malgrat l'Ajuntament d'Esquerra, s'hi deixa sentir massa la influència de Vic. I no ens referim pas a les cèlebres llonganisses, sinó a un altre producte vigatà més indigest: el del seminari.*

Aquest amic nostre troba a Taradell un senyor de Barcelona, el senyor B., fabricant i monàrquic.

Després de les salutacions de ritual, la pregunta de ritual:

–I quina vida hi fa aquí?

–Sí, miri, molt ensopida. Em llevo tard, vaig al Casino una estona...

El senyor B. ha esdevingut lívid i mira espantat al nostre amic.

⁶³ *Lluita* de 31.12.1932, núm. 27, pàg. 3.

⁶⁴ *Lluita* de 7.01.1933, núm. 28, pàg. 3.

⁶⁵ Arxiu Nacional de Catalunya. Ref. ANC-818. President Macià, documentació institucional. A *La Vanguardia* de 23.04.1931, en un llarg llistat d'adhesions, també s'anotava el missatge del Casino de Taradell.

–Al Casino?

–Sí, senyor

–No hi vagi més, per l'amor de Déu!

–I això?

I el senyor B., tremolant gairebé, diu:

–Tenen el retrat de Macià!".⁶⁶

Les conseqüències de la revolta dels fets d'octubre de 1934 i la repressió que s'efectuà a continuació mogué a la solidaritat a molts llocs de Catalunya. Consta, per exemple, en una pàgina sencera al periòdic *La Humanitat*, òrgan llavors d'ERC, la relació de donatius rebuts de gent de Taradell "per als amics empresonats".⁶⁷

Anunci de conferència. Acte polític al Casino de Taradell el 1936: "El que representa pel poble el front d'esquerres", a càrrec de Joan Bragulat i Fabrè.⁶⁸

4.4.2. El servei de la cooperativa

La *Cooperativa del Casino de Taradell* seguí la seva marxa de servei en el subministrament de queviures i demés productes domèstics en el transcurs de la Segona República. Es poden considerar factors externs, del moment polític, que foren propicis ja que es respirava major llibertat i el fenomen cooperatiu agafà major empenta, sota els partits amb projectes i objectius humanitaris com ERC, que s'instal·là en el govern de Catalunya els primers dos anys. Al mateix temps, la Generalitat recuperada el 1932 fa un esforç meritori per potenciar i donar suport a l'acció socialitzadora de les cooperatives conscients de les condicions econòmiques greus causades per la Gran Depressió de 1929 que afectava les classes menys afavorides.⁶⁹

A tal efecte, cal assenyalar la feina del govern central republicà amb la redacció d'un ordenament legal específic per al món cooperatiu amb una justesa destacable.⁷⁰ I en el cas de Catalunya, el febrer de 1934, es confeccionà una llei de bases del món cooperatiu amb la missió de fixar criteris segons els quals ha de ser articulada una llei per al sector.⁷¹ Els camps que quedaren coberts foren per altra banda els tradicionals:

⁶⁶ *L'Esquella de la Torratxa* núm. 673 de 28.09.1934, pàg. 5.

⁶⁷ *La Humanitat* de 24.02.1935 núm. 941, pàg. 4. Consten, en aquesta ocasió, 26 taradellencs amb noms coneguts del Casino.

⁶⁸ *La Humanitat* de l'1.02.1936, p. 9.

⁶⁹ CARR, Raymond (1966). *España 1808-1939*. Ariel. Barcelona 1979. Vegi's sobre les cooperatives a Catalunya, pàgs. 442-3, interessant descripció.

⁷⁰ *Ley de cooperativas de 9.09.1931*, *Gaceta de Madrid* de 10.09.1931, núm. 253 pàg. 1746. *Régimen de Sociedades Corporativas*.

⁷¹ *Llei de bases de la cooperació per a cooperatives, mutualitats i sindicats agrícoles*. Llei de 17 de gener de 1934. Lluís Companys i Joan Comorera, redactors.

la cooperativa de consum, la de producció, els sindicats agrícoles, la de pescadors i una caixa de crèdit cooperatiu. En aquest apartat de seccions i organismes del món cooperatiu, cal fer esment de la secció de beneficència que des de 1921 era una realitat en el cas de la Cooperativa del Casino de Taradell.

Com en tants ordres de la vida en societat en què és fonamental el coneixement, en sentit ampli, el moviment cooperatiu té necessitat de la comprensió de la seva ideologia, objectius, reglaments i administració com a competències determinants. El fet que s'arribi als anys 30 del segle XX amb uns nivells d'analfabetisme paorosos, amb uns dèficits escolars molt acusats, fa complicat l'acceptació del fet cooperatiu –s'arriba a parlar que la majoria de societats fundades a Catalunya són microcooperatives. Doncs bé, algunes cooperatives tenen secció escolar dins dels seus serveis dirigida tant als socis adults com als seus fills. D'aquí, també, que des de bon principi els responsables de la societat del Casino de Taradell insisteixin a denunciar l'estat de l'escola, tant la nacional com la parroquial de la vila, i prenguin accions personals, amb denúncies a través de la premsa, per superar l'estat de postració en què es trobava.

No cal oblidar que totes aquestes iniciatives, tant del fet cooperatiu com del reformisme social que portava dins, toparen amb el *statu quo* de la societat de la mateixa vila, que també mostrava resistència al règim republicà recentment establert. Solament assenyalar, com ja s'ha fet en el moment de la seva presentació, que Taradell gaudia des del 1914 de la *Cooperativa Obrera Taradellenca*, transformada, segons documents, el 1921 en la *Societat Cooperativa del Casino* i del *Sindicato agrícola* (Cooperativo?) que aplegava els grans propietaris des de l'any 1919. Pel que fa a la primera, tenia associats obrers del tèxtil i també treballadors del camp.⁷²

Davant d'aquest panorama l'evolució fou positiva, com es podrà veure en els balanços conservats a què s'ha pogut accedir. La necessitat d'agrupar-se per tenir més força en els objectius d'atenció en les necessitats primàries dels socis es fa palesa en els intents federatius tant en l'àmbit comarcal com regional com també en les activitats promocionals, de propaganda per a la captació de socis i per superar l'individualisme social tan nostrat. Així, per ordre cronològic, la *Cooperativa del Casino* es va associar, en primer lloc, amb la *Federació Comarcal de Cooperatives* de Vic el 1931 i, en segon

⁷² Com ja s'ha fet menció, no s'ha trobat informació de l'activitat de la primera cooperativa en els anys posteriors a la seva fundació, com tampoc està clar que la *Cooperativa del Casino* sigui la continuadora d'aquella primera entitat amb la informació disponible.

lloc, amb la *Federació Provincial de Cooperatives* de Barcelona el 1932⁷³ en vistes, sobretot, a les compres de queviures a l'engròs, sistema que no aportà els avantatges que en teoria s'esperaven. En el butlletí del moviment cooperatiu de Catalunya *Acción Cooperatista* hi figura sovint la participació de membres de la Societat Casino de Taradell. A tall d'exemple, el març de 1933 apareix com a membre de la Junta i Comitè Executiu de la Federació Comarcal de Vic Josep Roca Oms, que apareixerà més endavant tenint un paper en les diferents fases de liquidació de la *Cooperativa del Casino de Taradell*,⁷⁴ ja molt avançada l'etapa franquista.

Hi ha notícia d'actes promocionals recollits a la premsa i a revistes del sector cooperatiu tant a la comarca com en publicacions regionals com el cas d'*Acció Cooperatista*. S'hi reproduïxen notícies publicades en diferents dates d'actes al Casino o d'assistència en convocatòries en altres llocs com aquesta de 1932: *"El domingo, día 10, a la tres de la tarde tuvo lugar en la cooperativa "El Casino" de Taradell, un importante acto de propaganda cooperatista, organizado por la Junta directiva de dicha entidad, de acuerdo con los entusiastas compañeros que forman la Comarcal de Vich. (...) Acudió al mismo un numeroso público, abundando las compañeras. Presidió el acto el vicepresidente Sr. José Escarda, quien abrió el acto en breves y concisas palabras. (...) Los compañeros Jacinto Blasi, Narciso Rovira y Francisco Codina, presidente, tesorero y secretario, respectivamente, se mostraron complacidos con los representantes de la Federación Provincial de Cooperativas... (...) Desde este momento puede considerarse como federada la cooperativa "El Casino" de Taradell, lo que demuestra un avance para los compañeros de dicha localidad"*.⁷⁵

L'activitat dels membres de la Junta es fa palesa amb l'assistència al *V(IV?) Congreso de la Federación Nacional de Cooperativas de España*, celebrat a Madrid del 24 al 28 d'abril de 1935, on figura una representació de la Cooperativa del Casino de Taradell.⁷⁶

Un altre apunt demostratiu de la importància del moviment cooperatiu i de la valoració dels membres de Taradell, és el detall de la celebració de la reunió del 15 d'octubre de 1935 de la Federació Comarcal *"en el local de la Cooperativa*

⁷³ *Acción Cooperatista* de 8.05.1931, núm. 418, pàg. 4: Sol·licitud del seu ingrés. *Acción Cooperatista* de 27.05.1932, núm. 473, pàg. 3, és acceptada la seva sol·licitud *"ya que sus reglamentos están de acuerdo con lo establecido para el caso"*.

⁷⁴ *Acción Cooperatista* de 3.03.1933, núm. 513, pàg. 2.

⁷⁵ *Acción Cooperatista* de 15.04.1932, núm. 467, pàg. 3. Membres de la Junta des del 10.04.1932.

⁷⁶ *Acción Cooperatista* de 10.05.1935, núm. 627, pàg. 3. Hi ha un ampli reportatge de la celebració del congrés. No es coneix el nom del representant de Taradell.

Taradellense”,⁷⁷ segons informava el setmanari cooperatiu, l’assistència al 5è Congrés de la Federació de Cooperatives de Catalunya representant la *Taradellenca*, va ser per Josep Ferrarons i Rivera, que n’era secretari, el 1937.⁷⁸

Una altra dada treta del butlletí de les cooperatives catalanes diu que celebrant-se “la reunió mensual reglamentaria, assisteixen totes les cooperatives federades excepte les de Balenyà, L’Esquirol, Lluçà, Perafita, Seva, Taradell, Viladrau, Campdevàrol i Prats de Lluçanès, excusant la seva assistència”. Entre diferents temes es parla que “el racionament d’aliments com el pa, la carn, el vi i la farina de moresc no es reben en relació a la totalitat d’associats de les Cooperatives”. La data d’aquesta reunió és del setembre de 1938, en la situació més negativa per a la Catalunya de la Guerra Civil.⁷⁹ Ampliant aquesta referència dels acords presos en dita assemblea, hi ha la decisió que mostraria la situació límit que es vivia i els gestos dels responsables que “una comissió del Comitè nomenat anirà a exposar a l’Excm. President de Ministres, Doctor Negrín, la necessitat d’assegurar un racionament diari de pa, carn i farina de moresc en quantitat i forma regulada que permeti una alimentació quelcom suficient”.

Cercant en la revisteta del món cooperatiu hi apareix una anotació lligada a Taradell en la seva solidaritat amb els damnificats en els moments desesperats en què s’estava vivint perdudes totes les esperances de guanyar la guerra: “Cinquena llista de les aportacions obligatòries d’una pesseta per associat i voluntàries, destinades a les cooperatives damnificades pels bombardeigs”. La cooperativa la *Taradellenca* de Taradell consta que entrega 103 pessetes.⁸⁰

Encara que força conegut, el catàleg de productes que se subministraven a les diferents cooperatives de consum no deixa de tenir la seva curiositat. De la lectura de resolucions de les diferents reunions dels responsables cooperatius es desprèn determinada llista provisional: conserves, vins, torrons, blat de moro, mongetes i cigrons, carbó de cock, sabó per rentar, perfums, sucre, oli, arròs, espardenyes, farines, cafè, anís, pastes de fideus, etc. (Es desconeixen dades en concret de Taradell).

Una firma de perfumeria, La Oriental de Badalona, es fa publicitat en diferents anys de començament dels 30 citant les botigues a les quals serveix. Hi apareixen la *Cooperativa del Casino* i la *Taradellenca* de Taradell, que, com s’ha anotat, porta, per

⁷⁷ *Acción Cooperatista* de 6.12.1935, núm. 657, pàg. 4.

⁷⁸ *Acció Cooperatista* de 23.07.1937, núm. 741, pàg. 5.

⁷⁹ *Acción Cooperatista* de 23.09.1938, núm. 801, pàg. 2. Per aquelles dates el govern de Madrid, camí de l’exili, ja era al casal de Les Heures de Santa Eugènia de Berga.

⁸⁰ *Acció Cooperatista* de 7.10.1938, núm. 803, pàg. 2. Torna a fer-se servir el nom de la primera cooperativa de 1914. S’evitava el nom de la del Casino per les conseqüències repressives donada la situació de desfeta per a una entitat clarament decantada per un color polític?

desconeixement, a confusió de quina era la situació real de l'existència de les dues entitats. Quant als productes que se servien consta: "*Lociones, colonias, quinas, polvos, cremas. Masages y todo lo que se refiere al aseo y al tocador. Pedid estos productos en vuestras Cooperativa!*", obrint-se a un sector de productes, segons com, no de primera necessitat.

Finalment, pel que fa a la marxa econòmica, s'han conservat tres balanços que són reproduïts a continuació. En el butlletí del món cooperatiu, apareixen citats els dos primers balanços pertanyents a la *Cooperativa del Casino de Taradell*, i el tercer, datat el darrer mes de 1938, de la *Cooperativa de Consumo Taradellense*. Tot i aquest ball de noms de l'entitat, es pot concloure que es tracta de la mateixa entitat i, a més, mantenen els mateixos socis i responsables.⁸¹

BALANCE EFECTUADO EL DÍA 1 DE ENERO DE 1934 (Ejercicio de 1933)

ACTIVO		PASIVO	
Valor en comestibles y otros géneros	10.638,85	Fondo colectivo	17.018,00
Cantidad a cobrar en hojas de la libreta	3.504,35	Entrada socios	1.300,00
Cantidad en obres sobre el edificio	10.000,00	Donativo Humbert	1.520,00
Inventario mobiliario (deducido 10%)	7.000,00	Fondo individual	11.960,00
Federación Comarcal de Cooperativas	428,79	Acciones Viejo Casino	1.450,00
Existencia en caja	9.705,20	Facturas a pagar	4.200,00
Total Activo	41.277,19	Beneficio 1r semestre 1933	2.323,49
		Total Pasivo	39.771,49
		Beneficio 2º semestre 1933	1.505,70
		Total	41.277,19

Taradell, 5 de enero de 1934

El presidente, Jacinto Blasi; el tesorero, Narciso Rovira, i el secretario, Salvador Autonell.⁸²

⁸¹ Anotar que en el recull de dades del *Padró Municipal de veïns* del 30.08.1936 consta el següent apunt: *Jaume Ferrer Generó (1895) cap de família. Dolors Arumí Rovira (1908), esposa, comerç queviures Casino de Taradell.* (AMT).

⁸² *Acción Cooperatista* de 23.02.1934, núm. 564, pàg. 4.

BALANÇ EN 31 DE DESEMBRE DE 1935

ACTIU		PASSIU	
Valor de les existències	14.439,50	Fons col·lectiu	26.448,54
Quantitat a cobrar en fulles	5.195,65	Fons individual	16.804,54
Mobiliari	3.800,00	Accions Antic Casino	1.450,00
Invertit en obres de l'edifici	10.000,00	Factures a pagar	8.194,00
Federació Comarcal Cooperatives	1.507,58	Benefici present exercici	6.704,00
Acció Previsió Social	250,00	Total del passiu	59.601,08
Caixa d'Estalvis	16.477,90		
Caixa, existència en efectiu	8.330,45		
Total de l'actiu	59.601,08		

El president, Isidre Solagran; l tesorer, Narcís Rovira; el comptador, S. Autonell.⁸³

BALANÇ EFECTUAT A 31 DE DESEMBRE DE 1938

ACTIU		PASSIU	
Mercaderies	16.404,30	Fons col·lectiu	50.696,82
Quantitat a cobrar en fulles	5.707,25	Fons individual	27.790,52
Mobiliari	3.000,-	Accions antic Casino	1.450,-
Invertit en obres a l'edifici	1.000,-	Factures a pagar	18.700,-
Federació de Cooperatives	4.500,-	Benefici del present any	27.936,-
Accions Previsió Social	250,-	Total	126.427,35
Caixa d'Estalvis	707,75		
Caixa d'Estalvis Federació	17.135,-		
Quota Junta Regional	2.000,-		
Existència en Caixa	66.722,25		
Total	126.427,35		

Taradell 31 de desembre de 1938. Segell: Cooperativa Taradellenca Taradell

El president, Salvador Autonell; el tesorer, Narcís Rovira; el secretari, Joan Riera.⁸⁴

⁸³ *Acción Cooperatista* de 6.03.1936, núm. 670, pàg. 8.

⁸⁴ Exemplar fons Ricart Roma de can Cisu. Tot i apareixer com un balanç sanejat, consta un apunt en el *Llibre d'actes 1937-1939* de 28.12.1937, capsa arx. 443 (AMT), on es diu que ha calgut "avaluar amb la garantía de la Caixa Municipal a favor de la Cooperativa Taradellenca, la quantitat de 2.000 ptes.

4.4.3. Liquidació de la cooperativa i intents de recuperació

Què va passar durant la Guerra Civil espanyola? A tenor del balanç de 1938, l'activitat de la cooperativa del Casino, continuà el seu servei. No se sap en quines condicions per la falta de diner, de subministraments, de vendes –cal recordar que la moneda oficial va deixar de córrer i s'imprimí paper moneda per iniciativa de l'Ajuntament local per poder atendre l'adquisició de productes.⁸⁵

Les circumstàncies van ser per tothom molt tristes i decebedores. Va ser una guerra civil de tots contra tots. Els relats d'aquells tres anys i posteriorment, són esfereïdors. Per una banda moltes necessitats de subsistència però força solidaritat: la necessitat de llenya, l'aparició de grups de refugiats, hospitals a la vila, el desencant general que malgrat les esperances de la condició humana va acabar amb els idealismes de les reformes, de les idees revolucionàries, dels canvis radicals.

Hi ha documents solts, de difícil valoració quan a la seva efectivitat com a document fefaent, però que val la pena tenir-los presents per la informació que se'n desprèn, com els reproduïts a continuació. Possiblement es tracta d'una còpia que els últims responsables del Casino van guardar un cop fets els tràmits oficials.⁸⁶

No se sap si aquests documents van tenir el curs a què les diferents autoritats franquistes, ara en el poder, els hi demanaven, quin organisme va ser el receptor i quins efectes va tenir. Sembla que nuls a la vista de la desfeta que el govern de Franco va portar a terme amb tot el món associatiu. És a dir, la cooperativa no va tornar a la seva activitat ordinària. A dia d'avui produeix sorpresa el to decidit quan, llavors, en algun paràgraf de les demandes administratives, es formula una petició amb acompanyament de frases *d'adhesión incondicional* al nou règim com serien corrents a partir d'aquell moment amb les comunicacions amb les noves autoritats, donada l'activitat repressiva que restà activa durant força temps.

Es reproduïx a continuació el contingut de dos documents originals, que segueixen fil per randa les indicacions, els passos que assenyalen tot un seguit d'ordres ministerials, circulars, bans, etc. amb els models d'impresos a omplir. Es pot comprovar per les dates, com molt aviat del cop d'estat dels franquistes, aquests es posaren a

⁸⁵ *Llibre d'actes 1936-1937*. Capsa arx. 443 (AMT). Decisió presa en el ple de 4.05.1937. Posaren en circulació unitats d'una pesseta i de cinquanta cèntims “amb validesa legal d'un any com a màxim i la garantia dels cabals i béns municipals”. Es portaren a terme dues emissions: una primera per valor de 3.750 ptes. i una ampliació, més endavant, de 8.000 ptes. en bitllets i 4.000 ptes. en moneda.

⁸⁶ Redacció d'una *Declaració jurada*, seguint el guió del BOE 566, per informar de l'estat de la cooperativa i demanar el número de registre que oficialitzi les activitats socials rutinàries dins les disposicions del nou règim. (Fons Ricart Roma de can Cisu).

redactar minuciosament les lleis de control de tot el país a mesura que anaven *alliberant-se* zones, amb algunes mesures de caràcter retroactiu, o sia, d'abans del 18 de juliol de 1936.

Es pot comprovar la resposta de l'entitat taradellenca amb el següent escrit:

“Ilmo. Sr. Declaración jurada que a tenor de lo dispuesto por Orden Ministerial de fecha 4 de mayo de 1938 ⁸⁷ presenta D. Salvador Autonell (D. Juan Riera Buch) (afegit) y D. Jaime Vilardell en su calidad de Presidente y Secretario respectivamente, de la Cooperativa de consumo “Taradellenca”. Aquest és el nom que va tenir la cooperativa en una primera època.

“1º Constituída la entidad en fecha 12 de Abril de 1921 solicitó su inscripción en el Registro del “Servicio Superior de la Cooperación” por habernos desaparecido todos los documentos ignoramos fecha y número que le correspondía”.

D'aquest paràgraf s'ha de precisar, sense justificar un possible desconeixement per part del redactor de la declaració, que l'abril de 1921 es van renovar els estatuts de la cooperativa i va passar a ser *Cooperativa del Casino de Taradell*; que el *Servicio Superior de Cooperación* creat recentment, el 1937, intentà el control exhaustiu de tota entitat que pogués funcionar al seu albir i que es demana formalment, per part d'antics membres, un número del registre oficial de cooperatives, malgrat les circumstàncies del balanç de la Guerra Civil espanyola en aquelles dates. I segueix:

“2º El número actual de los asociados con que cuenta para el desarrollo de sus actividades, es de noventa y cuatro familias, actividades que en la actualidad se hallan en suspenso debido a haber sido incautado su local, mobiliario y efectivo en caja por Falange Tradicionalista y de las J.O.N.S” de Taradell.

Noranta quatre famílies és un nombre prou important de socis per atendre les seves necessitats. Normalment en els treballs sociològics o econòmics es compten cinc membres per família per habitant. Tindríem que l'atenció arribava a uns cinc-cents taradellencs en aquest temps de guerra.

Quant a la “incautació”, segons documentació consultada, venia ordenada per diferents organismes superiors que traspassava a l'Ajuntament de Taradell la responsabilitat com a *dipositària* del contingut global del Casino, com es descriu en un altre apartat d'aquesta investigació. Queda pendent comprovar l'acusació que foren els

⁸⁷ Es fa avinent a la dita *Orden Ministerial del Ministerio de Organización y Acción Sindical*, en el BOE de 10.05.1938, núm. 566, pàg. 7.227, que per tal d'assolir “*la recuperación y ordenamiento del Registro Especial de Cooperativas, cuya labor es urgente y necesaria para la promulgación de la Legislación que haya de establecer el régimen de estas importantes entidades, adaptado a la nueva modalidad de la ordenación sindical del nuevo Estado (...)*”.

membres de la Falange de Taradell, ja actius, que s'apropriarien del fons monetari de la Cooperativa.

Prestar atenció al *“efectivo en caja”*, que segon el balanç de 1938 reproduït anteriorment podria ser força substanciós.

I en el document que té potser el caràcter de definitiu, es recull en el punt 3er.

“3º En la actualidad (1939) componen su Junta Directiva los miembros siguientes:

D. Salvador Autonell Dachs de profesión contraamaestre Presidente

D. Ramon Fontarnau Farre Ladrillero Vicepresidente

D. Narciso Rovira Martí Comerciante Tesorero

D. Juan Riera Buch. Albañil Secretario

D. Jauma Vilardell Codina Tejedor Vicesecretario

D. Jaime Masnou Gallart Jornalero Vocal

D. Antonio Costa Viñas Campesino “

D. Miguel Escuriola Contraamaestro “

D. Luis Vilasís Pratginestós Albañil “

No es té constància de les vicissituds en què es formà aquesta Junta, sigui des de determinat partit, com ERC, seguint normes de la Generalitat o condicionats per les col·lectivitzacions ja en el període de la guerra civil. El que sí que es pot observar és una extracció més aviat obrera, treballadora dels components de la Junta.

“4º En su desenvolvimiento, la Entidad que como queda ya expuesto se constituyó en fecha de 12 Abril de 1921 á partir del 18 de Julio de 1936 ha experimentado las varaciones siguientes:

La de ser única y exclusivamente Cooperativa de consumo absteniéndose dicha entidad durante el periodo rojo de intervenir en ningún acto político”.

Un mes després de l'ocupació de Catalunya per l'exèrcit franquista se'ls fa arribar les normes a què atènyer-se respecte al *Nuevo Estado*: sobta la decisió dels antics socis de recuperar l'entitat social a l'entorn de Guerra Civil espanyola, malgrat el tancament negatiu de la lluita per als republicans.

“5º Acompañan esta declaración jurada ejemplares de los vijentes Estatutos ó Reglamentos y estado de Cuentas, segons es prescriu en el sisè requisit de la dita ordre ministerial.

Dios salve á España y guarde á V. I.

Taradell 17 de Marzo de 1939

III Año triunfal

El Presidente

El Secretario

Il·ltre. Sr. Delegado del Trabajo de Barcelona”.

És un text valent, respectuós amb la nova situació i que demana que es regularitzi l'activitat de la cooperativa en el marc jurídic apropiat, per seguir atenent l'activitat humanitària.

L'altre escrit original⁸⁸ de la cooperativa, al que s'ha tingut accés, redacta una introducció abans de la resta de punts, –coincident amb els reproduïts anteriorment–, que mostren la imatge real en que estava esdevenint la victòria dels franquistes. El guió venia donat per la circular de la *Central Nacional Sindicalista*, d'11 de març de 1939, de Barcelona amb caràcter exhaustiu en el conjunt de la informació a lliurar. Es diu:

“EXMO. SR. La Sociedad Cooperativa de Consumos con domicilio legal en Taradell Carretera de Baleña N° 1 cumpliendo el ordenado en el párrafo 3° del artículo 7°, del Decreto de 21 de Abril de 1938, en relación con lo que prescriben el Bando de General Gobernador Jefe de la Región Militar y la orden circular del Jefe provincial de Servicios sindicales de la C.N.S. de los días 8 y 11 de los corrientes y a los afectos de poder reanudar la vida legal de la Entidad en suspenso a causa de dichas disposiciones, acude a V.I. acompañando la documentación requerida por el artículo 1° de dicha orden circular ultimamente citada sometiendo a la consideración vuestra V.E. lo siguiente:”

Un tercer punt diferent del de la *declaración jurada* anterior, on es demana qui eren els components de la Junta directiva el 1936 i hi consten:

<i>“D. Isidro Solagran</i>	<i>de prof.</i>	<i>Tegedor</i>	<i>Presidente</i>
<i>D. Jaime Solá</i>	<i>“</i>	<i>“</i>	<i>Vice – id.</i>
<i>D. Salvador Autonell</i>	<i>“</i>	<i>Contramaestro</i>	<i>Secretario</i>
<i>D. Ramón Roca.</i>	<i>“</i>	<i>Jornalero</i>	<i>Vice– id.</i>
<i>D. Narciso Rovira</i>	<i>“</i>	<i>Comerciante</i>	<i>Tesorero</i>
<i>D. José Mora</i>	<i>“</i>	<i>Jornalero.</i>	<i>Vocal</i>
<i>D. Jaime Bosch</i>	<i>“</i>	<i>Tegedor</i>	<i>“</i>
<i>D. Jaime Masnou</i>	<i>“</i>	<i>Jornalero</i>	<i>“</i>

⁸⁸ Fons Ricart Roma de can Cisu.

Un altre article diferent:

“6º El cambio de nombre de la Cooperativa Casino de Taradell por el de Cooperativa Taradellenca no constando sin embargo este cambio en los Estatutos y esta vicisitud corresponde el hecho de haber sido obligada a hacerlo por el régimen actuante.

Por tanto, esta Cooperativa después de hacer acto de sincera adhesión al Régimen Nacional Sindicalista de la nueva España y a su caudillo el Generalísimo Franco, dispuesta a contribuir dentro de sus finalidades, rígidamente encuadradas en la organización de la C.N.S. al engrandecimiento de la Patria. Suplica atentamente a V.E.: que...”.

Text prou aclaridor del curs negatiu que prenia la continuïtat de *la Cooperativa del Casino de Taradell*. Els responsables últims de l'administració de l'entitat seguien, fins on pogueren, fil per randa, les peticions dels organismes franquistes. Tot i el seguit de punts de la circular oficial hi ha una nota dels administradors de la cooperativa que diu: *“Que debido á haber sido incautado el local y mobiliario y desaparecido la documentación no podemos dar los datos señalados en los apartados 1, 3, 4, 7, 8 y 9 del art. (articulado) que hace referencia el bando.* Manca d'informació intencionada que evitaria represàlies per als afectats?

Un altre exemple valuós és un petit inventari de la botiga –possible esborrany escrit a llapis– anotant-se alguns objectes diferents dels recollits en el document oficial de la “incautació” de 1940 de l'Ajuntament, –reproduït a la pàg. 227? de l'apartat 5.4.2.– en el que consten:

Cooperativa Casino Taradell

Inventario de bienes: 2 mostradores, 1 báscula y una romana, 2 taulells, 1 depósito de aceite, 1 balanzas automáticas MAGRIÑÁ, 1 molino eléctrico de ¼ de caballo por café, 3 bocoyes i una caldera y 4 cuchillos.

CAFÉ: 1 mostrador i un taulell, 1 nevera, una caja de caudales, 18 mesas de mármol, 90 sillas, 2 estufas, el correspondiente servicio de café, 2 billares con sus correspondientes accesorios, parte de una máquina de cine.

*ESPECTÁCULO: 300 butacas, 150 sillas, un escenario con sus correspondientes accesorios, un piano teclas.*⁸⁹

⁸⁹ Fons Ricart Roma de can Cisu.

Finalment, tancat aquest capítol de més dades històriques es reproduïx a continuació, un llistat de socis tret de dos documents coincidents: un del llibre de comptabilitat del *Mayor* utilitzat per prendre nota del interessos i participació individual dels socis en la *Cooperativa* i un altre llistat de 1939, on tornen a constar tots els socis del moment a petició de la citada *Central Nacional Sindicalista*.⁹⁰

Llistat de socis:

Soci/a	Nom i cognoms	Ingrés	Baixa
1	Josep Escarda Senosiain	1921	1937
2	Adolf Roca Tuneu	1921	1937
3	Josep Mora Fitó	1935	1936
4	Pere Tió	1933	1937
5	Josep Amat Tomàs	1931	1934
6	Manel Font Colell	1921	1937
7	Antoni Molist Bou	1928	1937
8	Josep Freixas Salvadó	1921	1937
9	Salvador Autonell Dachs	1928	1937
10	Lluís Codina Tuneu	1921	1937
11	Pere Vila Pujol	1921	1937
12	Narcís Rovira Martí	1921	1937
13	Lluís Brugalla Ballester	1921	1937
14a	Josep Jané	1921	1933
14b	Teresa Baucells	1933	1937
15	Joan Roma Godayol	1932	1937
16	Jaume Vilardell Codina	1921	1937
17	Josep Font Comerma	1921	1937
18a	Evarist Casedumunt	1921	1933
18b	Josep Victori Tauler	1934	1937
19	Florenci Solà Godayol	1931	1937
20	Llucià Roca Ferrer	1921	1937
21	Llucià Casanovas	1921	1937
22	Albert Costa Viñas	1921	1933
23	Segimon Roca Serra	1921	1937
24	Francesc Lluçà Marcet	1921	1937
25	Isidre Solagran Traveria	1921	1937
26	Pere Amat Tomàs	1931	1937
27	Ramón Ramirez Sabatés	1921	1937
28	Ramón Pradell Riera	1921	1937
29	Ramón Bigas Miralpeix	1930	1937
30	Ramón Vilacís Pratginestós	1921	1937
31	Salvador Sañé Codina	1921	1937
32	Lluís Vilacís Pratginestós	1921	1937
33	Miquel Coll Borrell	1930	1937
34	Josep Casassas	1921	1937
35a	Miquel Vila Pujol	1921	1933
35b	Josep Costa Viñas	1934	1937

Soci/a	Nom i cognoms	Ingrés	Baixa
50a	Jaume Blancafort	1921	1933
50b	Ramon Roca Tuneu	1934	1937
51	Rita Codina Ballester	1921	1937
52	Jaume Lleonart Arumi	1921	1937
53	Baldomero Freixas Codina	1921	1937
54a	Lluís Codina Bosch	1921	1933
54b	Miquel Blancafort	1934	1937
55	Miquel Trilla	1932	1937
56	Josep Trilla Viñas	1921	1937
57	Aleix Rovira Bosch	1921	1937
58a	Josep Prat	1921	1933
58b	Jaume Masnou	1934	1937
59	Segimón Bres	1934	1937
60	Ramón Blasi Blasi	1922	1937
61	Antoni Costa	1922	1937
62	Jaume Carreras	1921	1937
63	Lluís Coll	1934	1937
64	Genís Mas Autonell	1923	1937
65	Francesc Vivet Paré	1928	1937
66	Antoni Carbonell Buxó	1929	1937
67	Joan Riera Buch	1927	1937
68	Josep Roca Homs	1925	1937
69	Miquel Rovira	1934	1937
70	Assumpció Solà Pujol	1921	1937
71	Jaume Bosch Bosch	1929	1937
72	Lluís Arumí	1930	1937
73a	Antoni Cuní	1933	1935
73b	Pere Bosch Bosch	1936	1937
74	Jaume Bigas Miralpeix	1930	1933
75	Jordi Vilardell Codina	1930	1937
76	Joan Lleonart	1935	1937
77	Josep Godayol	1935	1937
78	Josep Riera Roca	1935	1937
79	Jacint Casassas	1935	1937
80	Joan Tió	1935	1937
81	Manel Vila	1935	1937
82	Dolors Solà	1935	1937
83	Joan Pujadas	1935	1937

⁹⁰ Fons Ricart Roma de can Cisu.

36	Josep Codina Subirana	1933	1937
37	Ramón Fontarnau Farré	1921	1937
38	Jaume Ferrer Generó	1930	1937
39	Ramón Sañé Homs	1932	1935
40	Aleix Codina Baucells	1921	1937
41	Francesc Vilardell Codina	1932	1937
42	Joan Serra Vall-Llobera	1921	1933
43	Enric Vilardell Codina	1932	1937
44	Pau Carbó Trilla	1921	1937
45	Ramón Fabrè Solà	1921	1937
46	Carles Rovira Ballester	1921	1937
47	Josep Molsosa Exposito	1931	1937
48	Jacint Blasi Molet	1921	1937
49	Jaume Solà Bou	1921	1937

84	Dolors Amat	1935	1937
85	Manel Puig	1935	1937
86	Ramon Bosch	1935	1937
87	Lluís Codina	1935	1937
88	Miquel Escuriola	1935	1937
89	Ramón Roma	1936	1937
90	Josep Jutglar	1936	1937
91	Pascual Sitges	1936	1937
92	Lluís Papell	1936	1937
93	Francesc Pla	1936	1937
94	Josep Fabrè	1937	1937

Un petit recull d'aspectes destacables són la presència amb el número ú del Dr. Josep Escarda com a promotor de l'entitat.

De la constància dels diferents oficis que hi figura en la segona relació de 1939, assenyalar que 30 consten com a teixidors, 15 contramestres, 15 jornalers, 10 llauradors, 4 paletes, 3 maoners, 2 dependents, 2 escrivents i solament 1 representant metge, ferrer, forner, fuster, electricista, llauner, comerç i transport. Per la composició dels oficis, possiblement la majoria son treballadors sigui en una fàbrica o en un taller propi.

Pel que fa a l'etiqueta política en el període de la 2a República, en creuar aquestes dades dels socis amb les del document fundacional d'Esquerra Republicana de Taradell, resulta que el 54% dels inscrits al partit són membres de la cooperativa del Casino.

Hi consten en els llistat el nom de cinc dones, tal com es pot comprovar.

L'anotació a i b en algun número de soci és pel canvi de situació sigui per baixa per defunció o una altra raó.

S'ha redactat tota la llista de noms i d'oficis en català normatiu.

4.4.4. Activitats socioculturals del Casino en el període republicà

4.4.4.1. El teatre

Abans de passar a enumerar les obres programades de teatre, reproduïm un fragment d'un curiós article a la premsa de 1930 titulat *Cómo rien los pueblos on es diu: "Taradell. Aires más puros para el alma, Casino representación teatral, más noble, más humana, más franca la risa. Menos jesuitismo en las mirades, en los ademanes, en el pensamiento, en el habla"*.⁹¹ Descripció lírica, però malintencionada contra d'altres, que s'acostaria al tarannà i ambient de la gent del Casino.

L'estiu de 1931 la Cia. Daví-Vila posa en escena *La veïna del terrat*, de Gastó A. Màntua (i Manaut), sainet barceloní en tres actes.

Aprofitat d'un escrit de Pere Codina i Mirabet sobre els seus records de la festa major 70 anys enrere,⁹² es reproduceix un fragment força descriptiu de l'ambient que hi regnava i les activitats d'esbarjo dels primers anys del període republicà: *"Per la nit, després de sopar, entre les 9 i les 10 a davant de l'Ajuntament (l'orquestra) els Escolanets de Sant Sadurní (d'Anoia) tocaven el que es deien les "serenates". La gent i els músics a peu dret i tothom quiet i callat. Tocaven el seu repertori de música. Havent quedat tots satisfets, uns anaven al ball al Casino i els altres a teatre al Centre Catòlic. Funcions solament amb homes (en aquest darrer). Deien que fer funcions amb homes i dones barrejats era pecat. Venien molts joves de pobles veïns al ball de la tarda i la nit. Les noies molt mudades, feien intercanvis de parelles de ball amb els forasters. Els qui no ballaven, per contemplar les balladores escoltaven la música comentant qui sabia més de ballar i els qui feien més goig"*.

Un altre fragment ens acosta a l'activitat teatral del Casino: *"Per la nit (del segon dia de la Festa Major), funció al Casino. Hi havia una colla d'actors aficionats: en Brugalla, en Vilo Xic, en Lluís Papell, la Pallarès (Alícia García), en Parrenyo (Lluís Codina), en Pep?, en (Jacint) Sellés i altres, que tots tenien el seu motiu de nom. Feien drames com "Terra baixa", "Marina (Maria) Rosa," "La puntaire (de la costa)" i altres obres d'interès durant diverses festes i durant anys"*.⁹³

⁹¹ *El Diluvio* de 6.09.1930, núm. 214, pàg. 10.

⁹² CODINA, Pere: *Tres generacions de festa major. Per Sant Genís fa uns 70 anys*. Programa de la festa major de Taradell de l'any 2000, pàg. 21.

⁹³ Ampliant informació sobre aquest grapat d'artistes aficionats en aquests anys 30, cal referir que Lluís Brugalla era un descendent de la dinastia que tants noms va donar al Casino. En *Vilo xic*, renom de Joan Riera i Buch (Taradell 1883-1963), d'ofici paleta, actor molt còmic. La *Pallarés*, Alícia García Pallarés (+1942) —d'origen argentí, casada amb Joan Roma, en *Cotxes*—

Per Nadal de 1932, tot celebrant-se els 25 anys del Casino, com ja s'ha referit, es posa en escena altre cop “*per als aficionats de la casa*” l’obra de l’immortal Pitarra *Batalla de reines*, en un ambient enrarit de lluita al poble en defensa de l’entitat a tenor de les cròniques a les quals es pot accedir.⁹⁴

Una altra entitat nova de l’esbarjo de Taradell entrava en competència, ja des del 1931: el cafè teatre *Mar i Cel*. La programació teatral era força exigent a jutjar per les obres que s’hi representaren, tant per la càrrega ideològica que contenen com per la curiosa posada en escena que desplegaren els actors aficionats. Es parlarà del *Mar i Cel* més extensament en l’apartat 5è d’aquest capítol 4t.

Per la seva banda, els responsables del Casino venien programant obres de força denúncia amb la intenció de posar en evidència els aspectes del caciquisme, de la hipocresia d’un sector social que feia ostentació del seu poder, com l’Església, de la desorientació en els costums, alguns tradicionals de la societat catalana, altres nous esdevinguts amb l’evolució de la vida i de les modes. Com a exemple tret del butlletí *Lluita* d’ERC, la descripció de l’entorn d’una estrena: “*Per a l’estrena del formidable drama social “La fàbrica vella” (de 1932, d’en Francesc Parcerisa) que se efectuarà demà (12.03.1933) al Casino, gairebé s’han venut totes les localitats. Observat l’entusiasme que en el seu estudi hi ha posat els aficionats que ha d’injectar-li la vida, pot assegurar-se que la representació tindrà tots els caràcters de gran aconteixement*”.⁹⁵ Un mes abans, en el mateix butlletí d’ERC, el corresponsal s’esplaiava glosant les qualitats de l’obra i les intencions de denúncia de l’entorn social que contenia, com venia sent la tònica de la posada en escena de determinades obres de la creació teatral catalana. “*Si a això –comentava el cronista– hi adjuntem un argument interessantíssim, en el que hi corra aparellat amb la qüestió social, una delicada trama del més pur sentimentalisme, que adquireix gran importància pel verisme de llurs personatges, tots ells trets del natural, i que l’acció del drama es desenvolupa amb un teixit de bellíssimes escenes*”.⁹⁶

Per altra banda, pràcticament cada festa hi havia activitat en els tres centres existents llavors i la competència era oberta per mantenir la clientela i la programació s’enfilava per oferir el més atractiu possible: “*En la vetllada del proppassat diumenge entre els tres teatres del poble per a captar-se el favor del públic, s’emportà el millors*

apareix en alguna fotografia amb el seu fill Juanitu a la falda. El *Parrenyo* era Lluís Codina. Jacint Sallés el pare de F. Sallés, de la sastreria. I Lluís Papell i Abelló, fill de Pere Papell.

⁹⁴ *Gazeta de Vich* de 12.01.1933, núm. 4.140, pàg. 3.

⁹⁵ *Lluita* d’11.03.1933, núm. 37, pàg. 3.

⁹⁶ *Lluita* d’11.02.1933, núm. 33, pàg. 3.

resultat el Casino, que aconseguí omplir la sala de nombrosa concurrència, la qual restà molt satisfeta de l'artística actuació de les boniques i suggestives germanes Artero".⁹⁷

En aquesta mateixa crònica es comenta un aspecte de l'activitat teatral que en un moment o altre havia de sortir fent-se evident les seves mancances i artificialitat: la separació dels actors per gènere, els homes per un cantó i les dones per un altre. Així, en una primera entrega del corresponsal del butlletí d'Esquerra Republicana, amb un to força burleta, descriurà el moll de l'os d'unes circumstàncies insostenibles: *"Convençuts els "joves" de cinquanta anys per amunt, de la Joventut Catòlica, que sense la dona – l'ésser humà que havia estat exclòs totalment dels seus espectacles– no es va enlloc, han caigut en l'oposat, donant-li la exclusiva per a la representació d'obres escèniques, fins al punt d'haver d'interpretar els papers d'amdós sexes. I com que la dona, per catòlica que sigui, és i ha estat el principal atractiu de la Humanitat, això explica el motiu del gran contingent de públic que assisteix en les funcions que hi pren part per quina causa aquestes sovintegen (...) En front de tan renyida batalla (amb el Mar i Cel), els principals projectils de les quals són les femelles, els del Casino no han badat i en aquesta matèria –que per endegar-la hi tenen la mà trencada– han contractat una sèrie de belles i suggestives Pepetes plenes de joventut i d'art frívol que desensopiran el mal humor existent ací*".⁹⁸

A la setmana següent d'aquesta primavera de 1933, el crític hi torna amb cert to irònic, però documentat. La cita és llarga però força il·lustrativa: *"La gran empastifada de cartells feta a les façanes de la Casa de la vila, ha donat ben poc benefici puix que els uns s'han endut unes carbasses com un temple per poder nedar sense ofegar-se dintre de la immensitat del seu títol (referint-se al Mar i Cel) i als altres els comença a fallar el teatre a base de dones, cosa que no té res de particular tenint en compte que el fer-se l'amor dones amb dones, encara que es disfressin amb trajos d'època, ha estat sempre una ridicleusa antihumana, per quin motiu recomanem a la direcció del Centre Catòlic que, fugin de la rutina, o donant dos passos cap endavant o bé dos passos cap endarrera –doncs ja Felip III havia dictat diversos edictes privant als còmics la interpretació de papers contraris al sexe que tenien– facin les obres teatrals tal com són concebudes pels seus autors*". Segueix l'apunt periodístic incidint en la defensa de la societat del Casino que rep sovint menyspreu i assenyalament per les seves activitats: *Pel demés pretès, cal aconsellar-los-hi que no es capfiquin en voler fer desaparèixer, del món dels vius, el Casino, ja que la seva existència està tan fonament arrelada, que*

⁹⁷ Lluita de 25.03.1933, núm. 39, pàg. 3. Artistes d'un repertori teatral dit de revista.

⁹⁸ Lluita de 18.03.1933, núm. 38, pàg. 3.

impossibilita l'enderrocament del mateix amb tot i que se'n anés la persona que segons parer unànim de la carvernicolada és l'esca del pecat (el Dr. Escarda?). És una institució sentada sobre bases econòmiques de gran solidesa i les seves juntes, regides per joves que hi esmercen intel·ligència i entusiasme, donen pas a la consecució dels fins socials pels quals va crear-se".⁹⁹

El cronista de la revisteta *Lluita* segueix amb to crític els embats de les diverses forces polítiques i socials contràries a l'activitat del Casino i aprofita qualsevol notícia per defensar la institució: *"Altra gran ple va veure's en la Sala del Casino el diumenge darrer amb motiu d'un exhibició del típic ball de gitanes del Vallés, feta per una colla de vuit parelles de Palautordera, que amb precisió i justesa d'execució, satisfieren a la nombrosa concurrència. Aquests plens assolits pel Casino, tenen la virtut de treure de polleguera a tots els elements reaccionaris del poble que, malgrat els seus esforços, observen com se'ls esmunyen els paranys posats per a deturar la marxa de la popular societat, que té guanyada la glòria, ultra altres, d'haver aconseguit la llibertat que avui es respira a la vila taradellenca".¹⁰⁰*

Uns mesos després es recollia una altra carta, aquest cop a *La Campana de Gràcia*, arran d'una representació teatral en ambient de platja amb els actors lleugers de roba. I deia que *"a l'entitat "Infern sense aigua" (el Mar i Cel) i "Crosta d'abaix" (Centre catòlic), s'ha intensificat una polèmica a fi d'averiguar a quin dels dos bàndols correspon l'hegemonia de l'afer del desnudisme, supremacia que per altra part havia correspost fins ara a la liberalota i pudenta gent del Casino, que restà tranquil·la i satisfeta en contemplar com sense escrúpols de cap mena surten al sol els drapets de la roba bruta de les dues parts bel·ligerants, i resulta sumament amè i divertit sentir les floretes espirituals que els socis de la santa casa tiren en cara als de l'aigua salada, amb motiu de l'espectacle immoral que organitzaren en la prop-passada Festa Major. Segueix la extensa missiva tornant a fer referència al propi grup del Casino, queixant-se de que els cavernícoles del poble (...) aprofiten totes les ocasions que se'ls presenten per ferir els sentiments dels liberals del poble, sobretot celebrant molt sovint processons per a honra de les quals s'exhibeixen en balcons i finestres, domassos i cobrellits, alguns d'ells amb pintoresques inscripcions, com les que hi havia a la casa d'un parent d'un panxut capellanàs i que poc més o menys venien a dir: "Amb República i sense República, Taradell serà sempre esclau".¹⁰¹*

⁹⁹ *Lluita* de 25.03.1933, núm. 39, pàg. 3.

¹⁰⁰ *Lluita* d'1.04.1933, núm. 40, pàg. 3.

¹⁰¹ *La Campana de Gràcia* de 25.09.1933, núm. 3.348, pàg. 604.

Altra cop la signatura és ERC i en conseqüència, donada la correcció, el to de la mateixa, s'interpreta que hi ha al davant el doctor Escarda en el seu redactat. Els sentiments liberals del poble? Què és ser liberal a l'actualitat el 1933? Ara és fundador i militant d'ERC. Hi era el doctor, encara, davant de l'elenc teatral del Casino el 1933? Passava ja força temporades a Barcelona.

Els anys 1934, 1935 i 1936 hi va haver activitat teatral?
I durant la Guerra Civil?

4.4.4.2. El ball i les orquestres

Per la festa de Sant Sebastià de 1931, seguint el programa que li era característic, la premsa recollia: *“En el Casino hubo selectos bailes de sociedad por la tarde y por la noche, que se vieron muy animados”*.¹⁰²

4.4.4.3. El cinema del Casino

L'activitat del cinema havia pres una forta implantació. Pere Codina recull en les seves breus memòries: *“Per la tarda (d'un dia de la Festa Major de 1930), a les 5, sessió de cine mut amb el còmic de gran fama en Xarlot. Tothom es feia un tip de riure. També passaven pel·lícules de l'Oest amb cavalls, “indios”, pistolers, lladres i valents. També feien algun interessant drama, pel·lícules romàntiques i d'amor que acabàvem sempre amb un petó i els espectadors quedaven satisfets del final feliç”*.¹⁰³ També ens diu que l'entrada costava 15 cèntims; és de suposar que en els dos locals es projectaven pel·lícules a Taradell: el Centre Catòlic i el Casino.

Però no tothom tenia el setè art en bona consideració. En un article del butlletí portaveu d'ERC *Lluita*¹⁰⁴ s'hi reflectia el següent de les observacions del corresponsal: *“L'altre dia, remenant papers antics, em vingué a les mans una crònica de Taradell, apareguda en l'“Ausetania” del passat tres de Desembre (1931), uns paràgrafs de la qual diuen així: “Amb veritable recança i plens de indignació prenem la ploma per a denunciar un fet que, com una màcula fètida, va estenent-se poc a poc en aquest bocinet de cel que ens ha vist néixer...”*”.

¹⁰² *La Vanguardia* de 30.01.1931, pàg. 30.

¹⁰³ CODINA, Pere: Ob. cit. pàg. 20.

¹⁰⁴ *Lluita* de 22.10.1932, núm. 17, pàg. 3.

“Ja que ningú clama contra un focus de terrible infecció que amenaça abrossar-ho tot i esmicolar aquell tresor august de la fe santa que ens han llegat els pares llurs, ja que ningú es capta de l'audaciosa desgràcia que socava ço més íntim de la nostra honradesa, posant-nos al nivell de les poblacions més degradades i envilides pel lloc impúdic del sensualment més eixorc... per ço que clamem contra el cine i altres exhibicions que avui es donen, i de força temps en aquesta part, el públic estúpit i ignorant que hi acut com a cans famèlics a la misèria ossada putrefacta... Com s'alliçona a la joventut i amb quin artifici més ben preparat, no fa pas molts dies, veren ésser víctimes de l'astúcia diabòlica uns pobre nins. Clamem per ells i per la joventut per desgràcia ignorant i de consegüent atrevida i sense fe... Aquests fets que són una befa satànicament escandalosa a la honradesa de nostres costums”.

“Hem copiat aquestes ratlles” –continua el cronista responent a l'esperverada denúncia– “com en podíem haver copiat d'altres, doncs molt sovint la gent que fa vint-i-cinc anys ve regint el casino, ha estat objecte de la vilesa d'aquest corresponsal, que, segons com se'l mira, és un capellà i segons com se'l contempla un capellà, i que, a més de notable escriptor, és formidable jugador d'escacs i de “dames” (...)”.

Finalment el guardià de la moral es dirigia a les autoritats municipals per tal que intervinguessin, però no en feren cas. Tot plegat venia *“pel fet d'uns nens del col·legi del senyor Vilà¹⁰⁵ que consistí a donar una funció teatral en la qual hi fou representada la peça que té per nom “En Joanot de Calldetenes” i en la projecció d'una pel·lícula interpretada per en Tom Mix,¹⁰⁶ amdues coses ignorants fins el cap d'amunt”.*

A Internet¹⁰⁷ hi ha un grapat de fulletons anunciant l'activitat cinematogràfica a Taradell en què s'alternen el Cine Casino i el Cinema Cooperativa –diferenciació de noms que poden portar confusió, ja que sembla ser la mateixa entitat– entre els anys 1932 i 1935. Per tal d'aprofitar la troballa se citen alguns noms de pel·lícules ressenyades amb l'any de la filmació: *La locura del dolar* (1932), de Franz Capra; *Marinero en tierra* (1933), *Por el mar viene la ilusión* (1933), *El chico millonario* (musical de 1934), *Rosa de Francia* (1935), *Princesita* (1935), *Mi ex mujer y yo* (1936) i a part es programaven *dibuixos sonors*.

¹⁰⁵ Joan Vilà i Patau fou mestre de l'escola pública a Taradell de 1927 a 1933. Durant el seu mandat agafà un relleu important el tema d'ensenyar la doctrina cristiana a les escoles, per si ho havien de fer els mestres o els capellans.

¹⁰⁶ *Tom Mix*, nom artístic de famós actor cinematogràfic, entre 1910 i 1930, que protagonitzà moltes pel·lícules del tema dit de l'Oeste (*western*), amb força èxit i popularitat. Viquipèdia, consulta 27.08.2021.

¹⁰⁷ *Todocolección.net/cine-folletos-mano*. Consulta setembre 2019. No obstant l'alternança de noms Cine Casino i Cinema Cooperativa de Taradell en els fulletons fa de difícil identificació de les activitats.

Quant a l'aspecte d'infraestructures (encara per documentar) sembla que als anys 30 se seguïen projectant pel·lícules sense so i calia l'auxili de la música en directe per afegir més contingut i emoció a l'argument de les obres. Sovint s'aconseguia, com recorden alguns al poble, solament amb un o dos músics: un amb el piano i un altre amb el violí com era el cas de Taradell amb els germans Soledó.

Pel que fa als projectors, ja sigui de cinema mut o sonor, es desconeix la seva adquisició i característiques i durant quant temps van ser utilitzats.

4.4.4.4. També el futbol

Per la festa major dels anys 30 s'hi jugaven partits de futbol amb equips formats amb gent del poble: *“Hi havia un equip de futbol anomenat l'Equip de Casino i un altre anomenat l'Equip del Centre Catòlic, ambdós rivals, que jugaven sempre amb harmonia. El camp de futbol del Casino era al començament de la carretera de Balenyà, davant d'una petita fàbrica tèxtil que anomenaven Can Puig Martí. Ara, el que era el camp és el gran edifici de Can Costa i Font, el taller de reparacions Molist i altres edificis. El camp de futbol del Centre Catòlic era prop de la Rectoria on encara avui segueix sent un camp d'esports per als joves”*.¹⁰⁸

4.4.4.5. Altres activitats socials

Les activitats de caire festiu no falten al Casino, marcant diferències amb el Centre Catòlic, per exemple, com ja s'ha fet avinent des de bon principi en el recull d'aquesta investigació. Informarà la premsa: *“L'element jove del Casino, va aprofitar les festes de Carnestoltes, per fruir-les degudament, havent pres, amb entusiasme, part activa en els actes que ha organitzat la junta, els quals tindran lloc els prop vinents diumenge i dimarts propers. Sabem que per fer-los més propis de la diada, hi ha emmagatzemades grans quantitats de confetti, boles de neu, gorres de paper i altres objectes per a divertir la considerable concurrència que aquest any, igual que els anteriors i malgrat el que facin les entitats contràries, omplenarà de gom a gom la grandiosa sala de la nostra primera societat”*.¹⁰⁹

L'anada de l'Agrupació Frontón Casino de Taradell en visita col·lectiva al Cau

¹⁰⁸ CODINA, Pere: Ob. cit. pàg. 20.

¹⁰⁹ *Lluita* de 25.02.1933, núm. 35, pàg. 3.

Ferrat de Sitges el 28 de setembre de 1934.¹¹⁰ No hi ha referència a les publicacions de Sitges.

¹¹⁰ *Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona*: Volum IV, núm. 43, pàg. 391, de desembre de 1934.

4.5. Més vida social

4.5.1 El *Mar i Cel*, nova societat recreativa

Es forma la societat del *Mar i Cel* i el 19.03.1931 s'inauguren les activitats.

No s'ha tingut accés, per ara, a la documentació històrica de la fundació de la sala de festes i entreteniment —tràmits permisos, estatuts, responsables, etc.— que portà les seves activitats fins els anys 80.

*“Diumenge vinent (24.05.1931) s'inaugurarà el nou Teatre de Taradell en el qual la companyia “Art Vigatà”, que dirigeix en Ricard Garolera, representarà “Mar i Cel” (1888), de l'immortal poeta Àngel Guimerà. Tant per la importància de l'obra com per les referències de la Cia., sembla serà un èxit d'art i guixeta”.*¹¹¹

Tot i existir tres llocs d'esbarjo a Taradell, amb àmplia oferta d'espectacles i altres actes, sembla ser que la gent freqüentava tots tres establiments sense discriminació, en general. Això no vol dir que no hi haguessin sectaris, gent que establís una espècie de monocultiu en els seus gustos d'esbarjo.

El fet que aquest centre recreatiu fos, en principi, sota l'òrbita de la Lliga Regionalista no restarà lliure de les crítiques, sigui de la gent del Casino o del Centre Catòlic, mantenint-se un *nyau-nyau* que els *liberals*, ara sota la influència d'ERC, s'ho prenen amb bona disposició. Una crònica puntualitzadora d'aquests que comenta la posada en escena d'una obra de fort contingut reivindicatiu dirà, tot aprofitant al final, per escombrar cap a casa: *“Molt ens plau que el “Mar i Cel” anunciï la representació extraordinària del popular drama del mai prou plorat Iglésies “El cor del poble” i diem que ens plau no perquè sigui una novetat la seva presentació en aquest poble, doncs ja ha estat posat en escena deu o dotze vegades en altres teatres, sinó per la mena de públic que tindrà, i nosaltres els esquerrans no hi perderem res si entre els lligueros que assisteixin a la funció, fan algun efecte les teories político-socials d'en Fidel i les fervoroses i entusiastes propagandes que fa en Pasarell, d'en Clavé i en Pi i Margall, i ens porten algun nou partidari, que és el que ens convé”*,¹¹² fent referència als estimats prohoms catalans del republicanisme que se citen en el transcurs de l'obra.

¹¹¹ *Diari de Vich* de 22.05.1931, núm. 306, pàg. 3.

¹¹² *Lluita* de 6.08.1932, núm. 6, pàg. 4. L'obra dramàtica d'Ignasi Iglésies *El cor del poble*, data del 1902.

Per cert, i per dues vegades, el gener i el març d'aquest 1933, es ressenya l'actuació de l'artista Alícia García Pallarés, que havia actuat i portat la formació del aficionats al teatre del Casino a finals dels anys 20.

Els diaris de Vic, afectes a la Lliga Regionalista, no s'estan de parlar bé de les actuacions artístiques al Mar i Cel: *"Està ben demostrat que si hom vol veure drames i comèdies ben representades té d'anar al teatre Mar i Cel. Llàstima que se li hagi declarat una guerra tan despietada per uns elements que haurien de ser els primers d'aplaudir"*.¹¹³ Es pot suposar que es feia referència a gent del Casino, a jutjar per les cròniques d'una revisteta, *Lluita*, de Vic, d'ERC, on redactava col·laboracions el doctor Escarda.

De llançament de crítiques, ben esmolades, no en faltaren. A *La Campana de Gràcia* s'hi comenta, tot anunciant les activitats de la festa major de 1933, arran d'una posada en escena al Mar i Cel: *"La hig-liffe del nostre poble, ajudada per algun fill predilecte de l'església, dóna enguany, sense por a les penes de l'infern, una descomunal gambada, portant a les taules de l'escenari de l'envelat aixecat a expenses de l'aristocràtic "Mar i Cel", un espectacle temptador, en el que molt suggestives i vistoses nenes lluiran precioses i esplèndides "toilettes" estil Eva en menjar-se la poma"*. Signa E.R.T. (Esquerra Republicana de Taradell [?])¹¹⁴

Certament que aquest any 1933 ha sigut l'any del "destape" —prenent un adjectiu qualificatiu de més endavant—, a jutjar per les descripcions dels cronistes, tot plegat fruit d'una liberalització dels costums en amplis sectors de la societat republicana.

Afegint-hi més informació en aquest apartat de grups socials amb iniciatives que podien suposar una competència amb la gent, o els antics membres del Casino, cal reproduir un fragment de l'entrevista apareguda en el programa de la festa major de Taradell del 2005 feta per Joan Morcillo a Josep Generó, de can Ma: *"L'altra (anècdota) va tenir com a protagonista el teatre. Abans de la guerra (civil) ja havia estat membre d'un grup infantil de teatre al Casino. Amb la fi del conflicte, el Centre Catòlic i Falange (antic Casino) centraven l'activitat lúdica del poble. En Josep i una colla d'amics van decidir recuperar el teatre al Maricel, que ja havia funcionat abans de la guerra. "Érem la colla de l'Estable perquè anàvem a casa d'en Pere de la Cotilla, un noi de Sabadell que va venir uns anys a recuperar-se d'una malaltia, i li fèrem companyia. Ens dèiem l'Estable perquè semblava que hi anéssim a menjar" recorda. I d'aquí va sorgir la*

¹¹³ *Gazeta de Vich* de 6.04.1933, pàg. 3.

¹¹⁴ *La Campana de Gràcia* de 19.08.1933, núm. 3.343, pàg. 523.

iniciativa, juntament amb en Ton de Seva, “un home d’esquerrres”. Durant uns quatre anys van fer una obra teatral als mes i ball cada diumenge amb molt d’èxit”.

4.5.2. Continuïtat del Centre Catòlic

Es celebrà un míting *d’afirmació política* al Centre Catòlic el 26 de gener de 1936 organitzat per *Acció Obrerista* de tendència cristiana que desenvolupà una crítica contra el marxisme i el capitalisme.¹¹⁵

¹¹⁵ *Full Oficial del dilluns de Barcelona*, de 27.01.1936, núm. 527 pàg. 27.

4.6. Conclusions i comentaris

Hi ha unanimitat en els comentaris de que el Casino es va distingir obertament per la defensa de la República i van fer demostració de tal actitud exterioritzant la militància: onejar la bandera de la República, manifestos com a gent d'esquerreres, obres de teatre compromeses amb les reivindicacions socials, etc., que no van ser, per descomptat, del gust de tots els taradellencs.

De resultes del full volant que s'imprimí el maig de 1931 cridant a les eleccions i a la votació d'ERC de Taradell, pel to de les expressions escrites, es pot parlar d'un trencament en l'estima del doctor Escarda amb el gruix social de Taradell, que com a metge hauria de mantenir. El paràgraf següent ho posa en evidència i contrasta amb les notes recollides de l'homenatge que se li va fer uns anys abans, a la tardor de 1928. Es llegeix en el pamflet: *"Aquesta és una veritat"* (la de buscar-los a conveniència per fer guanyar les eleccions amb altres formacions i després criticar-los) *"irrefutable registrada varies vegades en la trista i fastigosa història política d'aquesta desgraciada vila"*.¹¹⁶

És cert que el llistó va estar molt alt en el compromís social i polític de la vila que va emprendre el doctor i els qui el van secundar, però entristeix veure com acaba el projecte social de desenvolupament de la seva gent i el trencament de la realitat del Casino de Taradell. Com es veurà en el capítol següent, les conseqüències varen ser molt doloroses i la persecució per la justícia franquista va ser continuada.

¹¹⁶ *Diari de Vich* de 30.05.1931, pàg. 2.

5. ELS INICIS DEL FRANQUISME I L'AFECTACIÓ DEL CASINO (1939-1940)

5.1. Evolució política i social del *Nuevo Estado*

El franquisme es va caracteritzar per la dictadura personal del militar Francisco Franco, per l'unipartidisme, per la divisió social entre els vencedors i els vençuts, per la repressió i per l'arbitrarietat jurídica.

Va tenir el suport directe de l'exèrcit vencedor, de l'Església, dels militants de la Falange i els tradicionalistes (carlistes/requetès) i de la dreta conservadora: terratinents, petits i mitjans propietaris rurals, financers i burgesia rural. I el suport indirecte de la societat desmobilitzada com a conseqüència de la propaganda, de la censura, de la repressió i dels records de la guerra. També diferents països d'una o altra forma van donar suport a la dictadura franquista, com per exemple els Estats Units.

Es poden configurar tres fases polítiques: la totalitària o autàrquica (1939-50), de dura postguerra; la tecnocràtica, fins al 1969 amb l'obertura a l'exterior i l'establiment de plans d'estabilització econòmica, i la fase de desfeta, fins a la mort del dictador i anys següents, que pot fixar en el 1975 el seu punt d'inflexió.

Pel que fa a la societat espanyola durant la dictadura franquista, va experimentar transformacions importants a partir de 1959: comença a recuperar-se el creixement demogràfic després de les baixes de la Guerra Civil i de l'exili i la repressió posterior. També a partir d'aquestes dates es produeix una gradual recuperació econòmica, amb diferents fases i característiques que suposaran importants canvis socials i de mentalitat. Altre cop es produirà l'engrandiment de les ciutats per migracions massives, canvis profunds en l'estructura de classes, retrocessos i canvis en la condició femenina, accés progressiu a l'educació i laïcització gradual de la societat.

Cal remarcar que els grups socials, molt amplis, amb menys recursos van suportar i van sofrir el deteriorament de l'evolució econòmica. Als anys 50, deu anys després d'acabada la guerra, existien encara importants bosses de pobresa i de misèria

–i no solament materials sinó també d'explotació humana i espiritual– que van accelerar les migracions dels anys posteriors dels habitants dels seus llocs d'origen.

5.2. Ajuntament i poble de Taradell

En el recull dels esdeveniments històrics d'aquests anys finals de la Guerra Civil que va fer Mn. Josep Baucells, es diu que en *“una primera etapa es començà amb la victòria de les tropes nacionals sobre les republicanes acabant-se la guerra civil, en el cas concret del nostre poble, el dia 2 de febrer de 1939, quan les forces del sisè regiment de la Primera Divisió de Cavalleria feren l'entrada victoriosa corejada amb les aclamacions d'una gran multitud que així celebrava el final d'una lluita que reportà una bona dosi de sofriments per a tothom. La segona etapa s'obrí el 1949, de resultes d'una llei votada el 1945”*.¹ Poc a poc, pels nomenaments dels càrrecs polítics al capdavant del consistori per part de l'autoritat militar, s'anaren incorporant les forces locals privilegiades i d'actituds conservadores a les responsabilitats de la gestió municipal.

5.2.1. Efectes de la Guerra Civil espanyola: la repressió i les imposicions feixistes

Els primers dies de l'arribada de les *tropas nacionales* a la comarca i a Taradell fou d'una gran confusió: gent que fugia, gent que s'amagava, gent que els rebia alleugerits per haver finalitzat les lluites fraticides. Tothom es podia fer càrrec, contemplar la destrucció en el seu entorn de resultes de les armes, dels bombardejos, famílies desfetes, etc. I es produïren, acte seguit, els primers nomenaments en els càrrecs funcionals del poble per part de les jerarquies militars franquistes: alcalde, *jefe del movimiento*, primer en forma de comissió gestora per uns dies que aplegà al consistori local personalitats conservadores d'abans de la Guerra Civil espanyola però també s'iniciava el procés de denúncia i de delació dels que tingueren càrrecs en l'etapa anterior o que havien tingut relació amb els republicans o els *esquerranosos*.

¹ BAUCELLS, Josep : *El consistori municipal. XVI - En la pau del Generalíssim Franco*. Revista de Taradell, març 1977.

5.3. Experiències personals dels principals protagonistes del Casino

Tot i el distanciament en el temps dels fets, com per exemple participar en la militància en un partit polític, actitud compromesa amb unes idees, tenir responsabilitats públiques, etc., la repressió, la venjança, l'escarment, la demostració de poder per part dels vencedors es va estendre i aplicar de manera contundent. És a dir, que passats quatre, sis o deu anys, des que es va iniciar la Guerra Civil, qui no va poder exiliar-se rebé les conseqüències dels judicis sumaríssims, de la depuració en l'exercici de la professió a l'administració, el tancament un temps a la presó, i fins i tot la pèrdua de la vida. I qui va poder fugir del país fou confinat en camps de concentració al país veí.

5.3.1. Bases jurídiques sobrevingudes i procés de depuració del doctor Josep Escarda

Tot i tenir presents, a grans trets, els episodis de la Guerra Civil espanyola i els militars protagonistes, cal fer esment ara de dos decrets importants entre molts d'altres que l'estat major franquista va anar publicant –ja durant la guerra fratricida–, que fonamentaran l'obertura de l'expedient de depuració de responsabilitats polítiques del doctor Escarda i, més tard, l'apropiació i espoli del Casino de la seva propietat. Aquests decrets estan trets de la Wikipèdia i tot i ser un resum donen suficient informació per als objectius d'aquest treball. Aprofitant la referència a les fonts, cal citar que s'ha publicat recentment una investigació important detallada de la repressió franquista sobre les associacions com els ateneus, sindicats, centres culturals i casinos de Catalunya.²

El primer decret és sobre la *“Comisión Central Administradora de bienes incautados.”*³ *Fue un órgano institucional creado por Decreto Ley de 10 de enero de 1937, dispuesto durante la Guerra Civil por el bando sublevado, y firmado por Francisco Franco,*⁴ *por el que se creaba la Comisión que se encargaría de incautar los bienes*

² MORAN GIMENO, Neus: *L'espoli franquista dels ateneus catalans*. L'Avenç. Barcelona, 2021.

³ S'entén *apropiar* en el dret comú, prendre possessió d'un bé particular a través d'una sentència judicial per part de l'Estat o de l'herari públic, sense compensació, com a càstig o sanció a una falta de la legislació establerta. Per *espoli*, desposseir (algú) d'allò que li pertany amb violència o amb iniquitat, i per *confiscar*, atribuir al fisc, en virtut d'un decret, sentència, etc., el manllevar béns que eren propietat d'algú. Hi ha un aspecte, una derivada d'aquestes accions judicials que no sabem si va ser així llavors, pel que fa als diners que s'havien d'ingressar en un compte estatal.

⁴ En primer lloc, es publicà en el nou *Boletín Oficial de la Junta de Defensa Nacional*, núm. 22, de 16.09.1936, el decret pel qual s'ordenaven les confiscacions. *Decreto* 108 de 13.09.1936. En ell es consignaven els partits polítics i demés organitzacions declarades il·legals pels sollevats i

muebles o inmuebles de las organizaciones de todo tipo y personas que, por acción u omisión, no hubieran apoyado a los sublevados.

Las correspondientes Comisiones Provinciales se encargarían de averiguar quienes podrían ser esas personas. Las Comisiones Provinciales estaban presididas por el Gobernador Civil, un Magistrado y un abogado del Estado, todos nombrados por el Presidente de la Junta Técnica del Estado, y delegaban sus funciones en personas de la provincia que actuaban como incautadores (en general alcaldes y miembros destacados afectos a la sublevación, así como militares de graduación en el curso de sus operaciones de guerra).

El procedimiento se iniciaba con la identificación del bien, una vez que el expediente personal o de la organización se hubiera abierto por la propia Comisión, y su posesión inmediata, fuera cual fuese el poseedor en ese momento.

Se produjeron incautaciones de facto, generalmente realizadas por militares u organizaciones afines a la sublevación (falangistas y carlistas) sin amparo en norma alguna”.

De totes maneres, no cal limitar les apropiacions indegudes (simples robatoris o espolis) als patrimonis immobiliaris. Cal tenir en compte que foren requisats o sostrets tot tipus d'objectes, com diners, mobles, joies, estacions de ràdio, vehicles, animals, etc.⁵

El segon decret ve donat per la *Ley de Responsabilidades Políticas*, promulgada el 9 de febrer de 1939 al final de la Guerra Civil espanyola. “*El primer gobierno de la dictadura franquista dictó la norma “reconociendo la necesidad de reconstrucción espiritual y material de la patria e invocando que se busca liquidar las culpas contraídas por quienes contribuyeron a forjar la subversión”.*”⁶

La norma enumerava actos y omisiones que daban lugar a la exigència de “responsabilidades políticas” contra quienes hubieran colaborado con el bando republicano desde el 18 de julio de 1936; también se extiende la reponsabilidad al periodo que comprende desde la Revolución de Asturias de 1934, sancionando a quienes la habían favorecido. Tales actos generadores de responsabilidad política se

dels que fossin propietaris abans, durant i després del pronunciament del 18.07.1936. Hi apareix en aquell llistat el nom d'*Es(z)guerra Catalana* o sia ERC.

⁵ *Ley de Confiscación de bienes marxistas*, BOE de 23.09.1939, núm. 286, pàg. 5.728, i decret de 14.12.1940, BOE de 22.12.1940, núm. 357, pàg. 8.774-75, pel qual es crea la *Comisión Calificadora de bienes sindicales marxistas*.

⁶ *Ley de Responsabilidades políticas* de 9.02.1939. BOE 13.02.1939, núm. 44, pàg. 824-847. Wikipèdia. Consultat resum agost 2020.

enumeraban con amplitud necesaria para que resultasen comprendidas todas las actuaciones que, a juicio del franquismo, eran merecedoras de castigo.

Cabe indicar que la pròpia denominación de la norma, al insistir en las responsabilidades políticas, no restringía las sanciones a quienes hubieran participado en luchas armadas, sinó que los castigos se extendían a cualquier individuo que hubiera prestado su apoyo al bando republicano o a los rebeldes izquierdistas de 1934, incluso sin participar en hechos de armas". És a dir, per acció o per omissió com a exemple a considerar-lo en el context de la més reaccionària moral o doctrina catòlica.

Pel que fa al procediment i per situar la part que afecta el doctor Escarda (o altres membres de la Societat del Casino) en obrir-se-li l'expedient, cal destacar que *"antes de dar por concluida una investigación, se debían recibir los correspondientes informes de las fuerzas policiales, la Falange, el alcalde y hasta el párroco local; este último podía acusar a alguien de "izquierdista" por cualquier motivo, como no considerarlo un buen feligrés. En teoría, el tiempo máximo de resolución de los expedientes era de un mes, plazo sistemáticamente incumplido por la avalancha de procedimientos abiertos, la lentitud del sistema y la falta de medios.*

La Ley de Responsabilidades Políticas fue una de las más completas herramientas legales establecidas por la España franquista para ejercer represión política contra el bando vencido hasta que su aplicación concluyó con el Decreto-Ley 10/1969, por el que prescribían todos los delitos cometidos antes del 1 de abril de 1939".⁷

Cal recordar breument el capítol de sancions i penes que se'n derivaven: inhabilitacions, desterrament, pèrdua de patrimoni, privació de llibertat i execucions, aquesta última, sobretot, per als que havien tingut responsabilitats públiques o havien comès els anomenats *"delitos de sangre"*.⁸

Doncs bé, pel que fa en aquest segon apartat, al doctor Escarda se li van obrir un seguit d'expedients sol·licitats per diferents organismes franquistes amb tots els

⁷ Completant les dades, per evitar confusions, s'han de reproduir bé els decrets d'aquests indults, no amnistia. El primer va ser el *"Decreto 2824/1966 de 10 de noviembre, de indulto para la extinción definitiva de responsabilidades políticas"*, BOE de 12.11.1966, núm. 271, pàg. 14.218-19. I un altre *"Decreto ley 10/1969 por el que se declara la prescripción de todos los delitos cometidos con anterioridad al 1 de abril de 1939"*, BOE 1.04.1969, núm. 78, pàg. 4.704. Havien passat trenta anys quan es decreta aquest darrer indult i es feia en commemoració del 30è aniversari de l'acabament de la Guerra Civil espanyola. Tot i això, amb el *Código Penal* ja es tenien en compte els indults, però als vint anys d'haver purgat el càstig o també prescrivien passats 15 anys.

⁸ *Orden o circular de 2 de enero de 1940. Presidencia. BOE del 25 y 26.01.1939 pàg. 662, "constituyendo en cada provincia una comisión que se denominará de "Examen de penas".*

requisits de la incisiva labor dels militars per fer net del “solar patrio” de gent “desafecta, de l’anti-España”. Com sempre, la superioritat moral autoconstituïda d’una part de la població d’aquest país sobre la resta posava en marxa la màquina repressora, els escarments que creien exemplars o simplement per venjança. El doctor Escarda va causar baixa com a metge titular del poble el març de 1934, i sis o set anys després se li va obrir l’expedient disciplinari.

A tall d’inventari i amb la precaució que en puguin sortir altres institucions franquistes sancionadores, s’instrueixen expedients depuradors contra el doctor Escarda –i a tal efecte s’envien als ajuntaments diferents oficis demanant informació dels potencials perseguits–, des d’un seguit d’organismes constituïts per a la repressió. S’han pogut distingir en l’aplec documentació disponible en els arxius oficials els següents:

-*Tribunal Regional de Responsabilidades Políticas de Barcelona (presidencia)*

(1.08.1939) a partir d’un ofici, el més antic, dirigit a l’Ajuntament de Taradell.

-*Jefatura Superior de Policía de Barcelona - Registros Centrales* (16.04.1940).

-*Capitanía General de la IV región militar. Diligencias previas*. Iniciat el 26.04.1940 fins al 16.04.1942, data del darrer document, on es requereix informació a la policia, a l’Ajuntament, a l’encausat, a tres testimonis i als responsables de la Falange del poble.⁹

-*Juzgado Militar de Vic* (24.05.1940) demana informació a l’Ajuntament.

-*Juzgado Instructor del Colegio Oficial de Médicos de Barcelona* (30.05.1940), expedient núm. 64. Se suposa que el Col·legi està intervingut, com d’altres corporacions associatives, i des de dins hi ha l’organisme repressor que recull pel seu compte informació de l’Ajuntament, de l’encausat i de diversos testimonis redactant-se el corresponen informe acusatori dins de la corporació mèdica.

⁹ Arxivat en el foli 18 de l’*Expediente del proceso en Capitanía General de la IV Región Militar* núm. 39.554; la carta és del 7.06.1940. Encara que el redactat amb els mateixos termes s’ha repetit en quasi tots els informes sobre la conducta política del doctor Escarda, aquest ofici guarda la singularitat que està signat per un altre metge, Francisco Pérez Llobet, quan exercia el seu servei al poble per aquells dies com a cap de la *Delegación local de Taradell de la F.E.T. y de las J.O.N.S.* Val la pena reproduir un fragment de la informació tramesa: “*Todos los que se encuentran encarcelados de esta localidad, es responsable dicho señor (Dr. Escarda) por la propaganda funesta que les había infiltrado; al advenimiento de la infausta República, recorrió las calles de la población al frente y dirigiendo a sus compinches en la estúpida manifestación. También por el seis de octubre de 1934 de dicho local es de donde salieron las armas*”. Termes que es repeteixen insistentment en els altres informes redactats des de Taradell.

-*Juzgado Delegado de Incautaciones de Cataluña* (30.06.1941). Altre cop és l'Ajuntament l'informador en diferents ocasions sobre el tema dels edificis *enagenables*. Se li respon per part de l'Ajuntament amb una breu anotació de béns del Casino. Més endavant el tema de l'apropiació del Casino tindrà un capítol propi en aquest recull.

-*Gobierno Civil de la provincia de Barcelona* (29.04.1942). Dirigeix una carta a l'Ajuntament interessant-se pel "*paradero*" del doctor Escarda, no es diu amb quin objectiu, i l'Ajuntament respon amb poca precisió que el qui busquen des de fa molt temps va desaparèixer del poble. Com s'ha indicat, va causar baixa del càrrec de metge de Taradell el març de 1934 i es va instal·lar a Barcelona.

La petició, com s'ha citat segons la *Ley de Responsabilidades Políticas*, en el primer ofici del *Secretario del Juzgado instructor* del Col·legi de Metges, es redacta en aquests termes: "*Saluda al Sr. Alcalde del Ayuntamiento de Taradell y le ruega se sirva facilitar a este Juzgado Instructor cuantos antecedentes le sea posible de la conducta político-social y adhesión al Nuevo Estado del médico que había ejercido en esa localidad D. José Escarda Senosiain*".¹⁰

La font principal que respon a la petició d'informes és l'Ajuntament de Taradell que ha disposat l'autoritat franquista, però, també i sobretot, la policia de Barcelona i testimonis particulars de la vila. En primer lloc, cronològicament, tenim que comença un militar del cos jurídic del *Nuevo Estado* per demanar a l'Ajuntament de Taradell informes sobre la persona del metge.

De bon principi les acusacions en els seus termes concrets s'aniran repetint en totes les comunicacions que s'efectuïn sense cap demostració, ja sigui en l'expedient de la *jefatura* de policia, del jutjat del Col·legi de Metges, també de l'Ajuntament de Taradell i dels pocs testimonis disponibles. En el cas del cos dels metges –com en el dels mestres i altres funcionaris, un a un, juntament amb les seves famílies–, es dicten unes *Normas para la depuración política y racial en los Colegios Médicos*,¹¹ títol amb

¹⁰ Dels altres metges que exerciran les seves funcions al poble, el doctor J. Ballester i F. Pérez, també se'n demanaran informes. Vegeu doc. caps arx. núm. 427? (AMT) o Col·legi de Metges exp. 64. Reposta de l'ajuntament el 30.05.1940.

¹¹ Orden de 6.10.1939. *BOE* de 7.10.1939 núm. 280, pàg. 5.627-28, signada per Serrano Suñer. Bàsicament les raons per a les sancions o supressió de drets que s'apliquen al doctor es basen en l'article 2n d'aquesta ordre, en l'apartat g), que diu: "*El haber servido positivamente a la obra revolucionaria marxista, judaica y anarquizante, en cualquiera de los sectores de la Sociedad española, antes o después del Movimiento Nacional y, de un modo preferente, aquéllos que hubiesen realizado actos, aprovechando su condición de médicos y en perjuicio de sus compañeros o de sus enfermos*". I en l'article 3r on consten en un llistat set tipus de sancions se li aplica la primera: una amonestació.

regust de les doctrines nacional-socialistes alemanyes de l'època, per tal de castigar uns antecedents que no són grats per als nous responsables polítics.

Fent un recull de les acusacions contra el doctor Escarda i perquè es vegi el contundent llenguatge original, de retòrica casernària, es reproduïxen literalment els textos més comuns de les denúncies, d'aquesta persecució sistemàtica dels membres de l'*anti-España*. Feta una selecció dels més descriptius en les acusacions, cal distingir:

- *Se le acusaba de fundador y entusiasta propagador de todo lo malo que en política existe en Taradell.*
- *De que fundó el Casino, Sociedad que enseguida se caracterizó por su tendencia de izquierdista y contrario a todo lo que representava derechas, siendo el detenido popularment propagador y fomentador del espíritu ant-religioso.*
- *De que construyó a sus expensas un solar (o edificio?) que destinó a Casino, del que era Presidente en Octubre del 34 y de cuyo local salieron armas en aquella fecha a repartir entre sus compinches y afines.*
- *Que durante el dominio rojo, desconoce(n) su actuación por haber residido en Barcelona, pero que les consta que se trata de un izquierdista, extremista y separatista, que en una ocasión ha sido el causante de que dimitiera el Pleno del Ayuntamiento que estaba debidamente constituido por mayoría de derechas, asaltando el local de la Casa Consistorial, capitaneando una orda que entró vociferando y amenazando y armada de palos, motivando como queda dicho la dimisión de los ediles no izquierdistas. También dicen que durante la dominación roja, efectuó varios viajes a Taradell, diciendo una vez, que si ganaban los fascistas se tiraría por el balcón, por ello propongo a V.I. ingrese en la cárcel en calidad de Gubernativo.¹²*

Més informació que no s'hagi reproduït fins ara en aquesta investigació i que doni més llum sobre la personalitat del doctor i la seva persecució és l'extreta de l'informe del *Juzgado Instructor del Colegio Oficial de Médicos de la Provincia de Barcelona*, basant-se en les dades arribades de Taradell. Es manifesta en la seva

¹² De l'expedient de *Capitania General de la IV Región Militar* núm. 39.554, recollit en el foli 9, amb informació de la *Brigada Social de la Jefatura Superior de Policía de Barcelona* de 26.07.1939. El fet que es relata aquí de l'assalt a l'Ajuntament el va recollir la premsa, *El Diluvio* 12.05.1932, pàg. 1, i en síntesi sembla ser la reacció al canvi de dia dels plenaris de l'Ajuntament de diumenge a jornada laborable, fet que no permetia l'assistència de la majoria del poble per estar a les seves feines. Altres fonts insisteixen en la pressió dels militants d'Esquerra Republicana per fer-se amb el govern, objectiu que aconsegueixen durant un temps com a *Comissió Gestora*, com s'ha relatat en l'apartat 4.2.2.

defensa que “en el folio 18 dice que el Dr. Escarda pertenecía al Partido Liberal, por el cual fue concejal en el Ayuntamiento de Taradell y que es cierto que construyó un edificio para una Sociedad pero que fué netamente recreativa”. Però es gira tot en un sentit força negatiu en l'apartat segon: “Haber sido el instigador en dicha localidad de hechos revolucionarios.(...) Señalan este cargo los informes de los folios 5, 6, y 19, afirmando que todos los que se encuentran encarcelados y fusilados en esta entidad de todos es responsable dicho señor por la propaganda funesta que había infiltrado al advenimiento de la (in)fausta (error intencionat?) república, fecha en que se recorrió las calles de la población al frente de una estúpida manifestación”.¹³ Acusacions gravíssimes que no guarden correspondència, equanimitat amb la pena final o el desenllaç de deixar-lo en llibertat amb una amonestació.

Per la seva part i recollit en l'informe citat de la *Brigada Social de la Jefatura de Policía de Barcelona*, hi figuren unes dades importants. El 4 de novembre de 1939 presenta una instància demanant la llibertat, fet que indicaria que arribà a estar empresonat. S'adjunta un contracte d'inquilinat de Barcelona –de l'habitatge del carrer Borrell, 162 3r 1a – que demostraria no viure a Taradell com per ser cap de moviments socials durant i en contra del *Glorioso Movimiento Nacional*; un exemplar del reglament de 1921 del Casino; un conveni de *cessió del solar* on va ser construït el Casino que donaria informació sobre propietaris, notari, etc. –o sia, dels tractes mercantils, siguin gratuïts o onerosos, d'aquest segon edifici del Casino de 1917/21– i la construcció posterior del mateix; tres avals de “*la actuación del detenido*”, que pels signants se sabia qui el protegia, i finalment un certificat mèdic que exposa el seu estat de salut, raó per la qual va causar baixa el març de 1934 com a metge de Taradell i es va instal·lar a Barcelona, com s'ha descrit. “*Documentos todos con los que pretende justificar su actuación política (...) que el detenido ruega le sean devueltos, cuando sea convenientemente aclarada su situación*”.¹⁴

En un altre document exculpatori localitzat en l'expedient de *Capitanía* –foli 28 de 16 d'abril de 1942–, dirà que no es va involucrar en cap acció política –declaració que no coincideix amb la posada en marxa d'ERC a Taradell el maig de 1931, segons s'ha desenvolupat en l'apartat corresponent–, i tot hi constar en les juntes dels primers anys de l'entitat del Casino de Taradell, declara que era un lloc per a activitats

¹³ *Col·legi Oficial de Metges de Barcelona*, document informe de conclusions del *Juzgado Instructor* firmat per Enrique Duran Albanell, i núm. 64. Els informes 5, 6 i 19 foren subministrats per l'Ajuntament i per membres de la Falange local.

¹⁴ De l'expedient de *Capitanía General*... citat núm. 39.554, foli 9.

recreatives i que “*aproximadamente a los 13 o 14 años de haberse fundado este casino lo destinaron en una Cooperativa de consumo*”.¹⁵

S'informa que va ser el 1917 “*cuando levantó a sus expensas un edificio con locales de café y espectáculos sin que este edificio se destinase a fines políticos*” i sense citar-se la part de la cooperativa.

Informa de la malaltia –asma cardíaca, es diu– que el té apartat de l'activitat mèdica i que va residir a Barcelona durant la Guerra Civil o “*durante el Glorioso Movimiento Nacional*”.

Per altra banda, en el gruixut expedient de la *Capitanía General Militar de la IV Región* iniciat el 26 d'abril de 1940, es recullen arguments en la seva defensa, com per exemple en el document citat de la *Jefatura de Policía de Barcelona* de 16 d'abril de 1940, que s'inclou en aquesta carpeta de *Capitanía*, on s'apunta el seu respecte religiós assenyalat per part d'alguns testimonis i per la mateixa declaració.

Fent un llistat esquemàtic de les principals acusacions en resulta que:

1. Reconeix obertament que ell va fundar un casino per a esbarjo, com declara en diferents documents de defensa.
2. Que no era cert que el 14 d'abril de 1931 “*al advenimiento de la nefasta república es posés davant d'una manifestación que recorrió las calles del pueblo ya que en éste no había republicanos*”. Extrem que es confirma per la falta d'un partit d'aquesta militància o tendència i perquè a l'Ajuntament sempre van manar els conservadors.
3. Que ell ja no estava a Taradell el 1934 i per tant no va tenir cap relació amb els fets d'octubre d'aquell any. Per altra banda, en aquells moments no hi havia cap regidor d'ERC a l'Ajuntament que pogués secundar la rebel·lió d'aquells dies amb la força del càrrec.
4. Que la visita efectuada l'estiu de 1934 a la seva filla casada no té relació amb els fets d'octubre, ja que ell va venir a passar l'estiu.

¹⁵ En aquest fragment de la declaració no es cita clarament la *Cooperativa Obrera Taradellena*, que fa pensar que ho va fer per no complicar-se més la vida però sí que reconeix que ho va ser de responsable en el cas del *Casino y Cooperativa* de Taradell a partir d'abril de 1921. Restava un interrogant si aquesta cooperativa de 1921 és continuadora de l'anterior, com ja s'ha explicat en el cap. 2 apartat 2.4.3.

5. Era veritat que sí que va formar part de l'activitat política al consistori com a *liberal monàrquic* en el període 1914-1922 i no esmenta, però, la seva participació en la fundació del comitè local d'ERC més endavant, el 1931.

A tot això, es publicà l'estiu de 1941 al BOE i al BOPB la seva absolució i mentrestant seguia la cursa delatora o l'aplec d'informació acusatòria, exemple del desordre que regnava en la repressió franquista.¹⁶

Tancant aquesta informació de l'obertura de diferents expedients depuradors de responsabilitats polítiques del doctor Escarda originats des del jutge instructor del Col·legi Oficial de Metges de Barcelona, cal constatar que també van estar afectats els altres dos metges que havien treballat o tenien consulta mèdica a Taradell. En un primer cas diu l'ofici de l'Ajuntament de 28 de juny de 1940 que *"con referencia a los antecedentes indicados(?) relativos a D. Juan Ballester Font, médico que fue de esta localidad, durante su permanencia en la misma, he de manifestarle que segun informes adquiridos, había pertenecido, antes del 18 de julio de 1936 a la "Lliga catalana" y cuando en pleno dominio marxista parece ser que simpatizó con la "Esquerra"*. I en el cas de Francisco Pérez Llobet, desapareix del poble el 1936, s'enrola a l'exèrcit franquista, esdevé més tard cap de la Falange local i és destituït per una denúncia recollida en l'ofici de data 30.09.1940 guardat a l'Arxiu Municipal de Taradell.¹⁷

Acompanya el doctor Escarda en aquest procés repressiu general depurador de responsabilitats polítiques el seu cunyat Ernesto Pedrals Fernández, metge escolar higienista, que, per ara, hi ha referència en el BOE ¹⁸, on surt el seu nom com a lliure de càrrecs després de l'examen del seu expedient.

El doctor Escarda viu a Barcelona després de la Guerra Civil, com ja s'ha explicat en el capítol 4, on morirà el 21.04.1952. Està enterrat juntament amb les seves filles al cementiri de Montjuïc. Una de les filles, l'Assumpció, mor a Barcelona el 25.10.1993, soltera, amb 83 anys, i l'altra, Josefa o Josefina, mor a Piera el 7.08.1995, també amb 83 anys, vídua de Francesc Vilalta, sense descendència.¹⁹

¹⁶ BOE de 28.10.1941 núm. 301, pàg. 3.920, on es diu: *"Por el Tribunal Regional de Responsabilidades Políticas de Barcelona en expedientes seguidos contra los individuos que se relacionan, (on consta el seu nom) se ha dictado sentencia absolviendo a los mismos, recobrando éstos la libre disposición de sus bienes"*. (Disposición de 23.06.1941). També hi figura en el *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* de 26.08.1941, per l'ordre de 19.08.1941, pàg. .

¹⁷ Oficis en caps arx. 444? (AMT).

¹⁸ *Resolución de los expedientes de depurados del Cuerpo Médico Escolar de Barcelona. Confirmar en su cargo a...* BOE de 7.04.1943 núm. 97, pàg. 3.073-74.

¹⁹ Dades recollides per Josep Miret de l'arxiu del Ministerio de Justicia. Registros civiles. España.

I el seu marit Francesc Vilalta —què en va ser ? —era administrador el 1934 de can Sert. I després?

5.3.2. Situació personal de Pere Papell

Com ja ha estat citat en la introducció biogràfica de Pere Papell en el primer capítol, un nou episodi dramàtic cau sobre la seva família: dos fills seus, Josep Ma. i Joan, moren a la Guerra Civil espanyola defensant la República.

Es desconeixen si l'afectà, i l'aplicació de la *Ley de Responsabilidades políticas*, va tenir conseqüències en la seva persona i família, pel que fa a depuracions polítiques, obertura d'expedient repressiu, etc. Es coneix si en Domingo Sert fes alguna gestió prop de la seva situació laboral i familiar?

Conjunt de tristes circumstàncies que s'afegiran a la seva vida generosa, i ara breu, ja que mor el 26 de febrer de 1946 a Barcelona. És enterrat al cementiri de Sant Gervasi.

5.3.3. Domingo Sert i els nous amos a l'empresa de Taradell

De la seva vida personal i dels seus últims anys no es té informació fora de la necrològica laudatòria amb motiu de la seva defunció recollida de la premsa.²⁰

Pel que fa a l'empresa, es converteix el 1934 en Comercial Sert, S.A. —traspassada la firma als seus nebots i entrada de nou accionariat—, i porta un temps llarg en crisi per falta de comandes importants, d'aquí que els dies de treball a la fàbrica siguin espaiats i es cedeixin treballadors per efectuar obres públiques per a l'Ajuntament de Taradell.

En el temps del conflicte bèl·lic serà col·lectivitzada per breu espai de temps, tot indicant que amb la col·lectivització no es perdia la propietat de l'empresa, sinó que el comitè socialitzador havia de pagar una quantitat a l'empresari en concepte d'utilització de les instal·lacions.

Acabada la Guerra civil seria interessant conèixer si sobre els treballadors es va portar a terme algun tipus de repressió, acomiadaments o més aviat existí algun tipus de mediació dels Sert per mantenir la producció i la pau laboral.

²⁰ *La Vanguardia Española* 5.08.1952, pàg. 15. Més tard el Consistori taradellenc destinà 1.000 ptes. per al funeral de l'ànima de Domingo Sert que morí el 1 d'agost 1952. *Libro de actas 1953-1956*. Capsa arx. 451 (AMT).

Ara seran els hereus, marquesos de Lamadrid, cap pares de famílies nombroses els qui apareixeran per Taradell en moments festius i en actes de beneficència del personal de la fàbrica en el període franquista. El tancament esdevingut per la crisi mundial del tèxtil, es portarà a terme en els primers anys de la dècada dels vuitanta.

5.3.4. Altres dades de personalitats de l'entorn del Casino significades

Per exemple, els diferents càrrecs, persones socis que tenia la cooperativa Casino de Taradell. Què va ser d'ells? Van seguir fent vida a Taradell? Van patir algun tipus de represàlia?

5.4. La societat *Cooperativa del Casino de Taradell*

5.4.1. La aparició de la Falange

No va ser un fenomen particular, de la societat de Taradell, l'ocupació per part dels anomenats *falangistes* de les instal·lacions del Casino. Va ser un fet extensible a tot el país i a Espanya.

Per deixar redactada una nota descriptiva d'aquest fet a Taradell, es poden fer uns breus apunts des de diferents punts de vista, com l'històric, el sociològic, l'econòmic, el personal, etc. del moviment del partit falangista. Pel que fa als aspectes històrics, de què va succeir, cal recordar que el corrent ideològic amb aspiracions de domini totalitari de la societat ve d'un líder, José Antonio Primo de Rivera, fill del dictador andalús, i beu, en principi, de les fonts de les doctrines del feixisme italià, i que fundà un partit, Falange Española, cap al 1933. Dins el conflicte bèl·lic de la Guerra Civil es produeix un augment de les filiacions per raons de supervivència de força gent que resultaren conflictives per als plans dels militars franquistes revoltats. Els van anar assimilant, ja sigui en càrrecs d'un ministeri ja en altres llocs de comandament de les províncies, de les ciutats i dels pobles,²¹ pel *Decreto de Unificación* de 19.04.1937.

El cas és que el Casino és ocupat per vilatans —abans que arribi qualsevol disposició de la superioritat segons es desprèn de l'ordre d'apropiació—, dits de *falange*, enquadrament que pot tenir diferents raons quant a la seva pertinença i militància des de la simpatia per les idees feixistes, per actituds de revenja, per oportunisme, fins i tot, per raó d'estar sota el xantatge per part dels organismes militars vencedors a l'hora de prendre la responsabilitat d'un càrrec o pel simple voluntarisme d'arreglar el trist balanç social del poble, i, com també s'ha documentat, el traspàs d'anarcosindicalistes per seguretat personal a les files falangistes, etc. Un dels metges que exercien a Taradell és el cap de *falange* per un temps, com s'ha citat en el paràgraf 5.3.1.

Alguns autors d'estudis històrics assenyalen que membres del poder local podien buscar ajut dels falangistes per portar a terme les apropiacions, la destrucció dels nuclis

²¹ Existeix bibliografia i testimonis per a tots els gustos. Una cita descriptiva que guarda una coincidència amb el cas de Taradell és la treta de CABANELLAS, Guillermo: *La Guerra de los mil días*. Editorial Heliasta. Buenos Aires, Argentina. 1976. Vol. 1, pàg. 624-5, quan descriu els falangistes: "*La Falange proporcionaba a estudiantes fracasados, a jóvenes de familias acomodadas, a algún que otro médico o abogado sin clientela uniformes vistosos, armas y, principalmente, mando (...) Iniciada la Guerra, se adhieren a Falange algunos contingentes de oportunistas, tráfugas, resentidos y conversos; y muchos otros que únicamente buscaban un medio para sobrevivir*".

associatius i es teixien, així, lleialtats amb el bloc vencedor. Però també es cert que els abusos i insolències de la majoria de *jefes* i afiliats produïren un allunyament o refús de la gent de *falange*.

5.4.2. Procés d'apropiació dels béns del *Casino y Cooperativa de Taradell*

En l'apartat 5.3.1 s'ha fet menció de dues disposicions de lleis per les quals els militars revoltats s'apropriaven de béns de tot tipus dels vençuts: una primera llei de confiscacions de 1936 i una altra de 1939 ²² amb els mateixos efectes desposseïdors, per la part que en teoria afectaria el propietari del Casino, de responsabilitats polítiques per actes comesos des de 1934 que no fossin del gust dels revoltats. Basant-se en aquesta última disposició, en l'apartat citat s'ha desenvolupat la persecució que va sofrir el doctor en la seva persona i el desenllaç, i que tot plegat afectà, com s'ha descrit, la propietat del Casino, rebent una amonestació i retornant-li "*la libre disposición de sus bienes*".

Malgrat aquella documentació, n'hi ha una altra que va afectar directament la propietat de l'edifici i les seves vicissituds posteriors i que es relaten a continuació.

Esquemàticament els passos que se seguien es poden resumir en el fet que en primer lloc es redacta i publica una llei, una norma, sense cap sanció democràtica, per descomptat, en un intent de legitimar les apropiacions per necessitats econòmiques dels militars autors del cop d'estat i exercir el càstig, la pena sobre els ciutadans amb la raó, incomprensible, absurda, d'haver-se *revelat*. A continuació es fa arribar un ofici als responsables dels ajuntaments *liberados*, nomenats pels nous detentors del poder, demanant-los que subministrin informació a les noves autoritats sobre possibles béns confiscables. Respon l'alcalde nomenat pels franquistes que aporta breu informació personal dels afectats i amb el temps, amb aquest inventari de patrimonis particulars o societaris, s'actua en diferents camps, com són la venda, la subhasta, la donació o cessió i el lloguer dels béns a espoliar. La finalitat és clara: finançar, en principi, part de la despesa de la guerra.

En el cas de Taradell l'actuació va ser la següent, segons documentació reunida: L'1 d'agost de 1939, des del *Tribunal Regional de Responsabilidades Políticas* de Barcelona s'envia un ofici a l'Ajuntament amb la sol·licitud que "*se comunique a esta Presidencia*", tenint en compte les responsabilitats que "*el inciso 3º del Art. 35 le*

²² *Decreto 108 de 1936 y ley confiscaciones de 1939* citats.

encomienda, (...) cuales sean las personas vecindadas, que puedan estar comprendidas en el Art. 4º (...) ²³ expresando, en la relación que remita los bienes que posean, su valor aproximado, (...)”, feina que s’encomana a taradellencs.

Un altre document ja més concret però també basant-se en la mateixa llei de 9 de febrer de 1939, competència de la *Comisión Central de Incautaciones - Juzgado Especial Delegado de Cataluña*, d’1 de setembre de 1939, instava altre cop l’alcalde (Josep Serra) a formalitzar *“acta circunstanciada de incautación de dichos bienes, aunque los mismos estuviesen ocupados por la Falange E.T. o por otro organismo de cualquier caracter o finalidad; (...) remitiendo a este Juzgado inventario de lo incautado, en el que especificará si las Casas del Pueblo, sindicatos, partidos políticos, etc., estaban instalados en locales de su propiedad o arrendados y en este caso nombre del propietario del inmueble. Igualmente comunicará si existe noticia de que las citadas entidades posean metálico o valores en algun Banco o Caja de Ahorros”*. Es recomana, finalment, per al cas particular d’un *“arrendador afecto al Glorioso Movimiento Nacional”* que reclamés el local o l’immoble, sigui l’Ajuntament qui es converteixi en depositari dels béns mobles que hi puguin haver restant sota la seva responsabilitat.²⁴

Un any i mig després, el 29 de juliol de 1940, del *Juzgado Instructor de Responsabilidades Políticas* de Barcelona arriba un certificat a l’Ajuntament de Taradell, comunicant que s’ha decidit per aquest tribunal *“la incautación provisional en beneficio del Estado del edificio, muebles y enseres del que fué “Cooperativa Casino de Taradell”, habiendo nombrado a ese Ayuntamiento depositario ²⁵ de todo ello de lo que responderá asimismo de su conservación y custodia”*.²⁶

El 21 de setembre de 1940 es redacta l’acta *circunstanciada*, és a dir, per aquesta ocasió singular o especial de l’apropiació –seguint ordre arribada a l’Ajuntament el 14 de setembre de 1940, segons es diu en el document–, signada per l’alcalde de llavors, Josep Serra i Tuneu.²⁷ A grans trets es descriu el mobiliari i els estris habituals del cafè i de la sala d’espectacles amb constància de l’escenari i dels elements del

²³ Els oficis són a la capsa arx. 427 (AMT). *Ley de Responsabilidades Políticas* de 9.02.1939. BOE de 13.02.1939 núm. 44. L’article 4t, del BOE citat, pàg. 826, fa un llistat de persones amb els fets de culpabilitat i en el cas del *inciso 3º del Art. 35* es redacta el procés sinistre a seguir per formular les denúncies de *“las personas con hechos determinados de culpabilidad”* o sia que ja s’avançaven a la tria dels convilatans culpables. Signa l’ofici el coronel Jorge A. Villamide y Salinero(?).

²⁴ Arxiu Municipal de Taradell.

²⁵ *Dipositari*, persona o institució que té cura dels béns, d’immobles o coses de valor que es posen sota la seva custòdia per disposició judicial i està obligada a guardar-la i a restituir-la quan s’hagi superat la situació que justifica l’apropiació.

²⁶ Arxiu Municipal de Taradell.

²⁷ Arxiu Municipal de Taradell.

cinema com el projector, el motor i el transformador –segons llistat que avançava la pròpia Junta del Casino.²⁸ En el document original que es conserva hi ha una nota escrita a mà que diu: “Este inventario fue hecho el año 1939, en el año 1960 había desaparecido casi todo debido a que nadie lo controlava.”²⁹

Tal com preveia l'ordre de l'organisme d'apropriacions de l'11 de setembre de 1939, que malgrat no s'haguessin produït ocupacions espontànies d'aquests immobles per part d'organismes *liberadores*, es procedís igualment a la redacció de l'acta. A Taradell ja s'hi havia instal·lat per aquelles dates en locals de l'edifici membres de *la Falange E.T.*, *y de las J.O.N.S.*, *y los ex-Combatientes*. Segons consta en el mateix document, s'hi afegiria més tard els CNS (*Central Nacional de Sindicatos*). El document tanca amb tres signatures, prova que els ocupants tenien un paper important en els havers/actius del Casino i foren l'alcalde José Serra, el *Jefe accidental de la Falange* José Molet Terns i el representant pels *ex-combatientes* José Casanovas Molist.

L'Ajuntament s'apressà dos mesos després, el 20 de desembre de 1940, a seguir les indicacions de l'organisme *requisador* formalitzant un contracte de lloguer entre l'entitat administrativa local –dipositària de l'edifici i dels béns que figuraven a l'inventari, com ha quedat dit– i els nous ocupants, per la quantitat de 1.000 pessetes anuals i establint unes condicions com eren vetllar per la conservació de tot el que ha quedat llistat en l'inventari de setembre, abandonar l'edifici tan aviat com *la Superioridad* ho disposi i evitar actes de propaganda o espectacles que no estiguin d'acord “*con las orientaciones y enseñanzas del Nuevo Estado*”.³⁰ L'Ajuntament aplicarà, per la seva part, l'import del lloguer a millores d'obres que les organitzacions allotjades necessitin, redactat que difereix en aquest punt a les decisions preses per d'altres ajuntaments amb

²⁸ Reproducció de l'inventari: “MUEBLAJE: 1 mesa mostrador, 1 estante para botellas licor, 16 mesas mármol, 5 mesas mármol (veladores), 64 sillas, asientos circular, 3 percheros de 4 perchas (madera), 1 perchero de 1 percha (madera), 2 billars-carambolas, 10 bolas billar (marfil), 3 bolas billar (pasta), 3 tacos billar, 1 porta tacos, 1 marcador carambolas, 2 percheros pie de 4 perchas, 2 estufas y un aro para los pies, 1 nevera de 1'10 x 1'20 mtrs., 1 torrador café, 1 fieltro de hojalata para café, 13 copas ordinarias (sigaló), 22 vasos servicio café, 30 platillos celuiloide (copeo), 5 botellas agua (trabuco), 2 molinos café, 2 globos cristal, 29 garrafas, 8 barriles, 1 depósito cemento cabida 500 litros, 8 botes cristal, con tapas metal, 1 mesa de pino 0'65 x 1'90 mtrs., 1 escalera madera 9 peldaños (vieja), 1 mesa escritorio 4 cajones, 1 báscula, 70 tomos “Enciclopedia Universal Ilustrada”(Espasa) (No debe figurar en el presente inventario), 1 caja de caudales de 1'00 x 0'64 mtrs. con pie madera. LOCAL ESPECTÁCULOS: 300 butacas y 150 sillas y taburetes, 17 globos cristal con sus bombillas, 1 ventilador tamaño grande, 1 piano de teclas, 1 telón boca teatro, 1 concha apuntador, 1 mesa escritorio (deteriorada), 1 escalera de mano 16 peldaños. CINE: 1 motor 1/6 H.P. 1 transformador, 1 linterna, 1 caballete”.

²⁹ Fons Ricart Roma de can Ciso.

³⁰ Arxiu Municipal de Taradell.

entitats socials requisades. Hi ha constància comptable dels ingressos efectuats per part de la falange local a l'ajuntament?

Bé, el tema encara no ha quedat tancat, ja que el 30 de juny de 1941 es rep un altre ofici de requeriment del *Juzgado de Incautaciones de Cataluña* demanant “a la mayor brevedad posible informe sobre antecedentes políticos y sindicales del “Casino Cooperativa” de esa localidad, actividades antes, durante y después del G.A.N (Glorioso Alzamiento Nacional) bienes que poseen y quienes los ocupan. Dios salve a España, etc”. Tot plegat, una mostra més del desordre que hi havia en els tràmits de l'activitat repressiva dels diferents organismes creats a tal efecte amb aquesta ordre repetida que s'orienta cap a perseguir i castigar la militància política del doctor Escarda i socis del Casino. En aquest cas, mig any abans ja s'havia informat a aquest organisme sobre les dades que ara reclama.

I encara més, cal repetir que procedent del *Tribunal de Responsabilidades Políticas*, el BOE de 23 de juny de 1941 i el BOPB de 26 d'agost de 1941 havien publicat la sentència absolutòria dels càrrecs del doctor i el retorn dels seus béns, complicant-se amb les peticions sobredites els tràmits exculporis.

La resposta del president del consistori de Taradell, ara, és breu i torna a repetir el que s'havia dit en el procés de depuració per part de diferents informants. No obstant això i ja tancant el tema, val la pena reproduir el redactat complet perquè guarda un to expeditiu amb una fraseologia que suggereix que ja s'havien forjat “*lealtades inquebrantables*” al bloc vencedor i calia mantenir distàncies dels “*desafectos*” al nou règim:

En el edificio Casino Cooperativa de esta localidad funcionava antes y después del Glorioso Alzamiento Nacional, además de un local de espectáculos, un Salón Café público en el que, no obstant, coincidieron siempre los elementos de “esquerra”; como que el propietario del inmueble, un médico que ejerció más de treinta años en el pueblo hasta el 1933 que cambió de residencia el primero y más destacado dirigente, propulsor y fundador de la grey republicana en esta población mandó construir a sus costas dicho edificio a propósito para tales andanzas.

A partir del advenimiento de la nefasta república fué aquéllo el centro de convergencia y organización de todos los actos y manifestaciones político-sindicales “esquerranos” en el que, por lo visto, existía depósito de armas que

allí se repartieron y entregaron a la chusma cuando los sucesos del 6 de octubre de 1934.

El 19 de Julio de 1936 estimulados por el ambiente marxista organizaron luego y armaron de nuevo la milicianada y aquéllos energúmenos colaboraron y pusieron todos, quién más quién menos, sus actividades al servicio de las hordas.

El mencionado edificio, de planta y un piso, y el mobiliario habido en el mismo se hallan actualment ocupados por los Organismos ex-Combatientes, Falange E.T. y de las J.O.N.S. y la C.N.S., en el que tienen instaladas sus respectivas oficinas-dependencias.

Dios guarde a V.S. muchos años

Taradell, 14 de Julio de 1941. El Alcalde.

Prop d'un any després consta a l'arxiu municipal relacionat amb la repressió el següent document de 29 d'abril de 1942 pel qual es demana que es personi al *Gobierno Civil de Barcelona Negociado de Asociaciones* el president de l'associació del Casino. La resposta de l'Ajuntament un 1 de maig del mateix any és expeditiva i diu així:

*“En cumplimiento del Servicio interesado he de manifestar a V.S. que desaparecida la entidad “Casino de Taradell” des de unos días antes de la liberación de esta villa, con dicha entidad, que orientava la política de izquierda, quedó deshecha asimismo su Junta de gobierno”.*³¹

Arriba al *Gobierno Civil* el 4 de maig de 1942 i el funcionari de torn escriu a llapis: “*Baja*”. Quedava el tema tancat? En quin sentit? Amb això es té coneixement que la *Societat Cooperativa Casino de Taradell* era viva fins al 2 de febrer de 1939. Es diu que es produí un degoteig en la desaparició de peces del mobiliari del patrimoni del Casino.

5.4.3. Evolució de l'afectació administrativa del Casino

Es tracta ara, com ha estat el recull de tot aquest treball, de reunir materials documentals al·lusius al Casino en el seu vessant de relacions amb les autoritats franquistes locals dels quals, ara, en són les dipositàries. Cronològicament se situen en els anys subsegüents al tancament del procés repressiu del doctor Escarda el 1942.

En primer lloc, en una acta de reunions del consistori d'1 de març de 1942 hi consta el següent apunt: “*Seguidamente se acordó dirigirse al Juzgado Especial de*

³¹ Arxiu Municipal de Taradell.

Incautaciones en Cataluña cuya Autoridad ordenó en su día la incautación de los bienes del expedientado José Escarda Senosiain³² que habiendo éste recobrada por sentencia absolutoria la libre disposición del edificio de su propiedad en esta villa que había ocupado la que fue Sociedad “Casino Cooperativa de Taradell” rogándole se sirva disponer lo oportuno y fijar las norma convenientes sobre lo que proceda acerca del mobiliario que perteneció a la misma y se encuentra en el meritado (mencionado?) edificio”.³³

Tal com s’ha relatat amb anterioritat, l’agost de 1941 el BOE publicava la sentència absolutòria dels càrrecs establerts contra el doctor Escarda. Ara, la primavera de 1942, el consistori de Taradell des d’un ple reclama que es prengui una decisió limitada al destí del mobiliari de l’antic Casino. No se sap a qui es van dirigir que en tingués la competència –ja sigui al *Tribunal de Incautaciones*, al doctor Escarda o va ser el mateix Ajuntament qui prendria alguna decisió al respecte. El cas és que anys després, per part de l’Ajuntament, se seguia reclamant que es buidessin els locals.

Pel que fa a la persona del doctor, es poden proposar algunes qüestions sobre aquest retard o oblit en la conclusió de les disposicions oficials. Es trobava malament? Impedit físicament o mentalment? Preferien, ell, filles o gendre ³⁴, no tornar a Taradell després de la tragèdia de la Guerra Civil i les seves seqüeles?

L’Ajuntament seguia sent dipositària –almenys del mobiliari i de l’utillatge del *Casino Cooperativa*– i els organismes de fonament feixista seguien ocupant locals públics, ara, també, a l’Ajuntament.³⁵ Existien uns compromisos, respectats o no, amb els socis del Casino i el doctor Escarda, que havien fet aigües o no s’havien respectat? Atenció, que la societat del Casino inclou la cooperativa. Què va passar amb les existències? Està clar, és de suposar, donades les circumstàncies, que van desaparèixer en els primers dies i durant el conflicte bèl·lic. És possible que quan el doctor parla de “*cessió de terreny*” no era propietari del solar i per tant el propietari o propietaris reals no tenen problema per mantenir la seva titularitat.

Uns altres documents, en anys posteriors, remouen el tema de l’actualitat del Casino quant a l’edifici, el mobiliari i els diners, en què l’Ajuntament –altre cop, i com a

³² Ofici de la *Comisión Central de Incautación - Juzgado Especial Delegado de Cataluña*, Pº de Gracia nº 85 entlo. Barcelona, de 29 de Julio de 1940, núm. 1.281. Capsa arx. 1.495 (AMT).

³³ *Libro de actas de 1942-1943*. Capsa arx. 1.495 o 444?(AMT).

³⁴ Cal recordar que estava casat amb una filla del doctor i era directiu de la fàbrica Sert a Taradell als anys trenta. Va ser acomiadat després de la guerra per algun tipus de represàlia? No hi figura en el padró municipal de 30.08.1936. Tenia un germà metge.

³⁵ Cap al 1953, apunt del 6 de maig, consta que la FET y de las JONS tenien una sala a l’Ajuntament. *Libro de actas 1953-56*. Capsa arx. 451 (AMT).

dipositari— encara es farà càrrec d'una sèrie de gestions esdevingudes per la inèrcia de les disposicions burocràtiques: la Caixa de Pensions de Vic, seguint la legislació vigent, anuncia l'aplicació de la llei per la qual un compte, si passats vint anys no s'ha realitzat cap operació, el saldo existent passa a una institució benèfica o a un organisme estatal. Aquest és el cas d'un compte d'estalvi inactiu amb un saldo de 1.031,38 pessetes a nom de la *Cooperativa Casino de Taradell*, on consta en l'imprès que envia l'entitat bancària una declaració de pèrdua de la llibreta d'estalvi ("*declaración perdida*") que signa Jaume Solà l'1 de gener de 1959.

Si com ha quedat dit tothom va desaparèixer de la Societat del Casino i Cooperativa —i va ser destruïda la documentació fundacional i de gestió—, l'ocupació per part dels novells membres locals de la Falange, la repressió rampant no permetia significar-se en res, llavors, és possible que ningú dels socis fes cap reclamació o seguiment de la vida de l'antic Casino.

Doncs bé, en un document municipal de 9 d'octubre de 1960,³⁶ hi figura una reunió de l'alcalde del moment, Vicente Autonell Prat, amb Jacint Blasi Molet, Josep Roca Homs i Jaume Solà Bou,³⁷ antics socis del Casino, amb l'objectiu "*de hacerse cargo como Depositarios de varios objetos consistentes en muebles, enseres y otros utensilios, procedentes del extinguido "Casino Cooperativa de Taradell" estando depositados todos los existentes en el local de la casa número 1 de la Avenida de José Antonio de esta villa, hoy llamado "Cine Principal" y que en virtud de las facultades otorgadas por oficio de fecha 11 de setembre de 1939, recibido en esta Alcaldía el día 14 de setembre de 1940, (tal com s'ha ressenyat en l'apartat 5.4.2.) del Juzgado especial Delegado, (este Ayuntamiento en este acto) nombrava Depositarios de los dichos objetos a los Señores presentes, quienes después de bien enterados de las obligaciones que les incumben, ACEPTAN voluntariamente el depósito de todos los objetos, enseres, muebles y utensilios existentes, haciéndose cargo de los mismos, y en prueba de verdad, se extiende la presente acta que firma el Sr. Alcalde, después de sellada, con los señores asistentes en la villa y fecha UT SUPRA*". Signatures.

³⁶ Capsa arx. 1.495, dossier carabassa (AMT).

³⁷ Pel que fa a aquest tres exmembres, unes notes biogràfiques tretes del *Censo de 1940*:
-*Jacint Blasi i Molet* nascut el 1901 a Taradell, treballa en el tèxtil (On?). El 1933 és president de la Cooperativa del Casino, segons consta en la revista *Acción Cooperativa* de 23.02.34, pàg.4. Sogre de Carme Faro.
-*Josep Roca i Homs* nascut a Taradell el 1890, treballa de contramestre al textil. (On?) i en
-*Jaume Solà i Bou* del qual no es tenen dades, apareix citat en aquesta reunió.

Hi havia intencions reparadores, constructives per part dels membres del consistori del moment? Tenien alguna comunicació amb la família del doctor Escarda – la seva defunció ha sigut el 1952– o amb els seus hereus?

Prova fefaent que ningú abans havia retirat en la seva totalitat el contingut dels locals del Casino, tot i que hi havia activitat al cinema i al cafè i, per tant, s'utilitzaven tota una sèrie d'objectes de servei en aquests anys seixanta i se suposa que seguia allà ocupat el local social de la Falange i altres organismes franquistes.³⁸ Es pot comprovar que ha passat molt de temps i ara, el 1960 –se'n desconeixen les raons–, es traspasa la responsabilitat del dipòsit a uns tercers als quals els correspondria una personalitat jurídica com a representants antics, vius, de la Societat del Casino. Suposava això un reconeixement públic per part del règim franquista o era un pedaç?

Un detall important a destacar: es parla del contingut d'objectes, d'utensilis però no de l'immoble ni de béns mobiliaris (diners, accions), com succeirà més tard quan apareguin alguns comptes bancaris a nom del Casino Cooperativa, i l'Ajuntament continuava essent dipositària fins al moment, el 1960.

Van arribar a retirar alguna andròmina o moble? On ho van portar? Per què se n'havia de fer càrrec? Per què o per a qui eren un destorb? Ho havien de traslladar a algun altre lloc? Veurem que els que explotaven el cafè, els Arumí, sí que fan una adquisició del mobiliari amb el consegüent desemborsament de diners.

Es conserva diferents rebuts de vendes amb els següents termes que demostraria els efectes de l'acta subscripta reproduïda: "*Hemos recibido de D. Luis Arumí Brussosa* ³⁹ *la cantidad de Cuatro mil trescientas cincuenta pesetas, importe de DIEZ Y SEIS mesas de mármol y SESENTA sillas, efectos propiedad de la Cooperativa, que después de un tiempo de estar incautados, el Excmo. Ayuntamiento de esta población nos ha devuelto. Taradell a 14 de juliol de 1961. Por la comisión*".⁴⁰ No apareixen signants però per la redacció del document es pot deduir que ha sigut estès per algun dels antics socis. Sobta que es parli de mobiliari de la cooperativa i no del Casino, ja que és més adient donat els seus models que aquest pertanyi a un cafè que no a la botiga d'atendre la gent amb el servei dels queviures malgrat ocupar el mateix espai segons el cadastre.

³⁸ En un moment determinat passen a ocupar dependències municipals de l'Ajuntament. *Libro de actas*. Capsa arx. 451 (AMT).

³⁹ Un dels promotors i propietari del centre del *Mar i Cel*, juntament amb Jaume Arumí Sala. Existeixen petits documents mostrant el degoteix de la venda de mobiliari del casino, el 1961.

⁴⁰ Fons Ricart Roma de can *Ciso*.

Mentrestant, i per consulta de la documentació de diferents padrons i d'arbitris municipals de l'Ajuntament de Taradell, es pot reunir una aproximació informativa en els anys posteriors a la Guerra Civil espanyola dels contribuents que constaven a l'adreça del Casino, José Antonio, núm. 1, per l'usdefruit, el lloguer o la propietat del conjunt dels locals de la finca.

Dades significatives o curioses de qui ocupava en aquests primers anys quaranta i cinquanta, fent-ne una selecció, es pot afegir:

- Del padró de 1940 ⁴¹ consta que hi habiten José Martí Aragay (1904), barber amb la seva dona, Josefa Casassas Solagran (1908), amb les seves filles, Teresa (1930) i Ana Martí Casassas (1933).

- Pel que fa al cinema va seguir la seva activitat mediatitzada ara per la direcció i control polític del govern franquista establert a tot el país. L'explotació del Cine Gran Teatro està en mans del matrimoni Carmen Salafranca i Marcos Salazar Gómez, de Barcelona, que també portaven el cinema de Tona. Es pot suposar que eren *concessions* sota control falangista o més concretament de l'Ajuntament com a *dipositari*. En els llibres d'actes del consistori de 1950 hi consta un apunt anecdòtic però força representatiu de qui portava el control efectiu i que possiblement el matrimoni explotador del cinema no fos de la mateixa corda: *"Seguidamente se adoptaron por unanimidad los siguientes acuerdos (...) 5º. Habida cuenta que la cuota anual de 1.457,50 Ptas. que por concepto del impuesto de Consumos de Lujo, satisface D. Marcos Salazar Gómez, por la explotación del Cine Gran Teatro de esta Localidad, es a todas luces insuficiente en proporción a la recaudación obtenida de dicho cine, esta Corporación hace constar su decisión irrevocable de no rebajar la cuota anual de 6.000 Ptas. propuesta por el Sr. Alcalde para establecer concierto con dicho señor, denunciando oportunamente y que previa la aceptación de dicha cuota el Sr. Alcalde imponga la condición al Sr. Salazar de que se comprometa a representar en su local, dos funciones al año en las festividades que este Ayuntamiento designe representadas por una Compañía de Comedia o de Varietés"*.⁴²

⁴¹ *Padrons municipals 1940*, capsa arx. 566 (AMT).

⁴² *Libro de actas 1950-53*, de 7.12.1950. Capsa arx. 451 (AMT).

5.4.4. Activitats polítiques i culturals franquistes

No cal repetir el que va estar la reacció en tots els fronts socials per part del guanyadors de la Guerra Civil portant a terme mesures repressives que afectaren a tots els ordres de la vida quotidiana. En el cas d'aquest apartat, tot el plantejament o aire de llibertat crítica que es respirava en el període republicà fou aturat amb les pertinents disposicions legislatives, emanades de fons ideològics d'intolerància i prepotència. Després de tantes morts i destrucció el dia a dia es feu força feixuc.

La sala d'espectacles de l'antic Casino, ara Gran Teatro, es convertirà en la caixa de ressonància de les consignes sagrades del *Nuevo Régimen* per mitjà de pel·lícules que s'hi projectaven i de les obres de teatre d'un costumisme vulgar espanyol i d'actes de caire polític de l'obligat franquisme.

5.4.4.1. En el teatre, 1939 - 1960

Tot i alguna concessió a les peculiaritats regionals —dels *coros y danzas españolas*—, per una banda quant a les activitats festives, amb la corresponent censura, i quant a la llengua, per una altra, es produí un abast universal en la prohibició i control dels espectacles fins potser el 1948. Cap vel·leïtat liberal era permesa i solament calia seguir les directrius del *Glorioso Movimiento Nacional* i els seus comandaments *populares*. Obres de respectables autors d'ordre passaren alguna vegada per l'escenari de l'antic Casino.

(*Cançó d'Amor i de Guerra* es va portar a l'escena a Taradell el 1948).

5.4.4.2. En el ball

Poc a poc es restablí la normalitat en les celebracions del ball sobre tot a l'entorn de les festes significatives de l'any per Taradell, però sobretot no podia faltar els diferents aniversaris de la *liberación nacional*. A tall d'exemple consta en els llibres d'actes del consistori el pagament de 100 ptes. als membres de l'Orquestrina "Els Fonts" el 1940, amb motiu de la celebració del primer aniversari de l'acabament de la Guerra Civil.⁴³

⁴³ *Libro de actas 1939-1940*, 15.02.1940. Capsa arx. 453 (AMT).

5.4.4.3. Notes del cinema

El mateix es pot dir del cinema: l'estat autàrquic aïllat del seu entorn polític solament s'alimentava de producció pròpia espanyola, folklòrica castellà-andalusa i temàtica força reaccionària i explotadora dels miracles en l'entorn religiós asfixiant, en uns escenaris que no podien evitar l'ambient de pobresa material i intel·lectual.

5.4.4.4. Altres activitats culturals i d'esbarjo

Els més sonats foren els celebrats a l'entorn dels aniversaris de l'esclat o de l'acabament de la Guerra Civil. Tot i això, cal consignar l'inici de l'activitat del grup de dansa de l'esbart de Taradell, una emissora parroquial el 1951, etc., fets amb què s'anaven recuperant els terrenys culturals més propis de la vila.

EPÍLEG

Ja a les acaballes d'aquest treball solament resta fer una relació dels principals esdeveniments lligats a l'ús dels locals de l'antic Casino fins a l'actualitat. Es tracta, de fet, d'un recull de dades, d'esdeveniments, que d'alguna manera estan relacionats amb el patrimoni de la ja històrica *Societat del Casino*. La relació resultant està ordenada cronològicament, més que per temes, ja que el pas del temps dona millor sentit als continguts, sobretot en el context de repressió, de falta de llibertat que es visqueren en els darrers temps i la seva evolució posterior, evitant-se les valoracions.

Per altra banda, des de l'inici de la transició democràtica s'ha fet força feina per recuperar tot el patrimoni i la vida social que es portà a terme en diferents casals, ateneus, casinos, cooperatives, mutualitats, etc., de Catalunya per part dels seus legítims propietaris i gestors. El camí legal construït que patiren aquestes entitats en mans dels militars revoltats i col·laboradors en primera instància ha fet difícil, per no dir impossible, el seguiment i retorn als usos dels seus legítims posseïdors o propietaris. No obstant això, hi ha excepcions notables que val la pena tenir en compte en la resta de les confiscacions realitzades.¹

La relació provisional dels fets coneguts dona el següent:

1. Com anava la *tutela* de l'Ajuntament respecte a ser *dipositària*, quan s'acaba i com? Tal com es recollia en el capítol anterior, per documentació de l'Arxiu Municipal de Taradell, el 1960 el consistori redactà una acta de traspàs de la situació de *dipositària* a favor de tres exmembres del Casino, amb l'objectiu sobretot que es vetllés pel contingut de mobles i d'estris que hi podia haver encara. Havien passat vint anys des que s'havia desfet la confiscació i que s'havia tornat la propietat al doctor Escarda.² Es confirma que ningú de l'entorn del doctor Escarda va venir a retirar cap objecte de l'antic Casino. I s'obre un capítol de suposicions i d'especulacions del perquè.

¹ MORAN GIMENO, Neus: *L'espoli franquista dels ateneus catalans*. L'Avenç. Barcelona, 2021. Altra publicació recent de la mateixa autora: *L'espoli general*. L'Avenç. Barcelona 2024.

² Feta la reproducció de les dades del fet en el *BOE* en el capítol anterior.

Es guarda a l'arxiu municipal un extracte bancari del Banc Popular de l'agència de Taradell –establert el 1976–, on consten com a titulars Jacinto Blasi Molet i José Roca Homs, antics membres de la societat del Casino, on figura un ingrés de 28.000 pessetes amb data de 10 de novembre de 1979.³ No hi consta la persona o entitat que va fer l'ingrés.

Al mateix temps l'Ajuntament, amb Vicente Autonell Prat com a alcalde, subscriu una acta, sense data, ni signatures (desordenat o hi falten més fulls?), amb dos antics exmembres de la societat del Casino, Jacint Blasi Molet i Jaume Solé Bou (es pot suposar que Josep Roca Homs havia mort?), fent-los a mans una llibreta d'estalvis amb 34.797,95 pessetes que el Banc Popular de Taradell els ha fet arribar en data de finals de 1979 –deducció feta per la notícia que apareix a *El 9 Nou* a primers de 1980. Els dits socis declaren que *“corresponden a las existencias ⁴ de la extinguida “Cooperativa Casino de Taradell”, de cuyos bienes eran (¿son?) Depositarios en virtud de acta suscrita el 9 de octubre de 1960, entre los referidos señores y el alcalde de la villa D. Vicente Autonell Prat. Manifiestan los señores Blasi y Solá que verían con gran satisfacción y así lo proponen a la Corporación, que la cantidad que ofrecen depositar fuera destinada cuando lo permitieran las circunstancias, a cualquier tipo de Cooperativa o similar que pudiera organizarse en esta Villa”*. Com que ja s'havien convertit en dipositaris dels béns del Casino per una primera acta signada de 9 d'octubre de 1960, accepten els termes del document. Els dits membres del Casino entreguen la llibreta d'estalvis a l'Ajuntament, segons aquesta nova acta subscripta a tal efecte, amb l'objectiu que es destini la quantitat a una altra cooperativa. *El 9 Nou* recollia la notícia per la qual es pot situar la data del fet a finals de 1979 o a principis de 1980.⁵ Han passat 19 anys més.

La quantitat és ingressada en un compte comptable de l'Ajuntament. *“El Ayuntamiento Pleno por unanimidad acuerda: Agradecer a los señores Jacinto Blasi Molet y Jaime Solá Bou, la confianza tenida con el Ayuntamiento, aceptando (ésta) recibir en depósito la cantidad citada de 34.797,95 Ptas. la cual será ingresada a Valores*

³ Capsa arx. 1.495, dossier carabassa (AMT).

⁴ Com ja s'ha apuntat en el capítol anterior i per poders que tenien aquests tres exsocs, s'havia anat venent part del mobiliari, les dites *existències* del Casino.

⁵ *El 9 Nou* de 15.02.1980, pàg. 11, recull la notícia amb els següents termes: *“El senyor Blasi i el senyor Solà, antics membres de la Cooperativa del Casino de Taradell, es varen adreçar a l'ajuntament amb la donació de 34.797 pessetes que estaven dipositades en una entitat bancària i que eren el fons de l'antiga cooperativa del Casino de Taradell, desapareguda l'any 1939, per tal que l'ajuntament les doni a qualsevol tipus de cooperativa que s'organitzi al poble. En aquest sentit el regidor de treball va informar que ja hi havia una gent interessada a crear una cooperativa de consum al poble”*. No consta la informació en els llibres d'actes ordinaris de l'Ajuntament.

Independientes y Auxiliares del Presupuesto, en espera de ser destinada en su día, a cualquier tipo de Cooperativa o similar que pueda organizarse en el municipio, a reserva no obstante de poder destinar tal importe a cualquier otra finalidad que el Ayuntamiento pudiera considerar oportuno”, conclou l’escrit oficial. Tot i certa manca d’informació sobre aquestes transaccions, cal tenir en compte que es començava la *transició política* espanyola, que se suposava una major llibertat en l’activitat social. Però, assenyalar que s’anava materialitzant la venda d’elements del mobiliari del Casino no havent-hi gaire cura del mateix.

2. Als locals de l’antic Casino continua la seva activitat d’espectacles sobretot del cinema, encara que pels fulletons anunciant els actes que s’hi celebraren hi consta, sovint, la conversió del lloc de l’antic Casino per a la celebració dels aniversaris de la *liberación* pel cop d’estat franquista.⁶ Una novetat —ja des del 1939— és el canvi de nom del centre per *Cine Gran Teatro* i hi ha constància que al davant de la gestió hi havia Carmen Salafranca. El 1956 es produeix un altre canvi de nom i ara es dirà *Cine Avenida* i apareix com a titular de les *contribucions de luxe* del local de l’exercici de 1957 Marcos Salazar Gómez. Qui són? Per algunes dades tretes de la premsa⁷ es coneix que eren rendistes i gent important de Barcelona. També gaudien de l’explotació d’un cinema a Tona.

Més tard apareix un altre llogater del cinema, Josep Font, a partir de 1970. Ara se li posarà el nom de Cine Principal. Popularment se l’anomenava el *cinema de dalt* per contraposició al *cinema de baix*, el del Centre Catòlic. També mantingué el nom fins molt tard, del lloc de *la falange* al conjunt de les instal·lacions.

El 6 d’octubre de 1994, en un ple municipal, es va aprovar l’arrendament de la sala d’espectacles —sent arrendadora l’Ajuntament— per tal de continuar fent sessions de cinema al veïnat. Per tant, els representants polítics del consistori es fan càrrec de l’explotació del Cinema Principal, que manté 365 localitats.

Finalment es produeix el tancament del cinema el 31.12.2003 per raons de crisi d’espectadors, falta de seguretat i per considerar les reformes molt “costoses”. Es retira

⁶ Un exemple d’activitat i d’inquietud social de la vila: *Gran baile de Gala al Gran Teatro* per Sant Sebastià de gener de 1951, fet que ocasiona que aparegui una queixa a la *Revista de Taradell* “por no guardar la debida compostura el día del Santo”.

⁷ A *La Vanguardia* de 19.06.1973, pàg. 30, apareix l’esquela per la defunció de Marcos Salazar Gómez i se cita Carmen Salafranca de Salazar com la seva dona. I a *La Vanguardia* de 13.06.1954, pàg. 30, s’hi recull la notícia de la celebració de les “*bodas de plata*” del matrimoni en un banquet important amb distingits comensals com el notari Porcioles, futur alcalde de Barcelona, i altres personalitats.

el projector de cinema i la resta de mobiliari un cop clausurat el local. No obstant això, la part del bar continua prestant servei fins a l'actualitat.

3. El 1977 l'Ajuntament de Taradell considera la possibilitat de donar el nom del doctor Josep Escarda al carrer de Sant Genís, que ha de canviar el nom per evitar la repetició amb el passeig amb la mateixa denominació. La proposta, però, no prospera perquè s'opta per posar el nom de carretera de Mont-rodon. Citat a *galeriametges.cat*, tret del diari digital *Taradell.com*.

4. Darrerament la part aproximada de la superfície que ocupa el Casino ha quedat afectada per un POUM (Pla d'Ordenació Urbanística Municipal), havent-se aprovat definitivament el 2009. En resum, es reforma l'accés al passatge adjacent, dit del Casino, i es crea una nova plaça que millora i afegeix atractiu al centre comercial de Taradell. També es preveu l'edificació d'habitaclles plurifamiliars amb plantes baixes comercials.

5. El Col·legi Oficial de Metges de Barcelona encetà una extensa investigació i la redacció d'una web, cap el 2010, on es recullen dades de tots els metges de la demarcació que se significaren en la seva dedicació social i política pel país, com el Dr. Escarda. Dades web: *galeriametges.cat*; n'és responsable el doctor Miquel Bruguera.

Material gràfic i documental

Foto 1.

Edifici del primer estatge, entre 1907 i 1917, del Casino de Taradell.

A l'actualitat hi ha l'obrador d'Embotits Cassany, carretera de Balenyà, 27.

Es tracta d'un espai de planta rectangular on hi havia la sala d'espectacles amb l'escenari i pista de ball, amb tribunes, un cafè i uns locals a la planta superior del davant. La façana de la cara nord té, encara avui dia, una petita ceràmica amb l'escrit Casino de Taradell i l'any 1908. Es distingeix un pal on es col·locarà la senyera eventualment.

El relleu del terreny tenia un desnivell força pronunciat cap a la carretera, per a ser un lloc d'afluència de públic.

La fotografia es sol datar cap al 1913 i prové d'un recull de postals de llocs emblemàtics del poble, reunits en un bloc que es podien separar a conveniència. Porta el nom de Joaquín Mumbrú, com a gravador, de Barcelona.

(Arxiu Fotogràfic de Taradell)

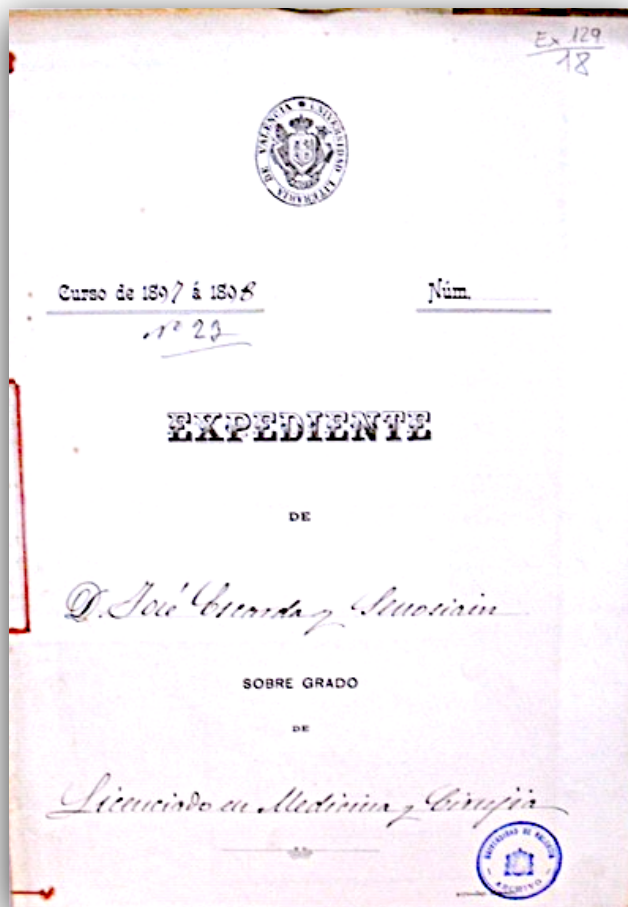

Foto 2.

Portada de l'expedient acadèmic del doctor Josep Escarda i Senosiain del curs 1897/98 dels estudis realitzats a la Facultat de Medicina de la Universitat de València de la llicenciatura de medicina i cirurgia.

Foto 3.

Part de llevant de la primera seu del Casino de Taradell on s'hi ha afegit, en data desconeguda, un volum amb terrassa –enderrocat posteriorment– que donaria lloc a l'aprofitament com a habitatge del pis superior.

A mitjà termini es distingeix el ferm de la carretera de Balenyà.

(Cedida per J. Gelabert. Arxiu fotogràfic de Taradell).

Foto 4.

Pere Papell i Rius amb la primera esposa, Teresa Abelló i Marc, casats el març de 1900, amb la seva filla Angelina, nascuda cap el 1901.

Fotografia de l'estudi de *I. Valle*, de Vic, fet que dona per suposat una estada a Vic anterior a la seva incorporació a la factoria dels Sert de Taradell el 1906.

(Fons família Papell).

Foto 5.

Presa a la font de Sant Jaume, prop de la Font Gran, sota el pont construït més tard per comunicar amb la fàbrica de Sert Hermanos, els habitatges dels amos i alguns càrrecs.

D'esquerra a dreta: noi desconegut, Pere Papell amb el seu fill Lluís i la seva segona dona, Aurora Pàmies i Cintes, amb l'Angelina, filla del seu primer matrimoni. Datada cap al 1907/08.

(Fons família Papell).

Foto 6.

Possiblement el doctor Escarda, al centre, assegut, a la segona fila, amb el cap una mica girat mirant a la càmera de reüll. Porta una flor a la solapa.

A l'última fila a la dreta, es distingeix Pere Papell, que abraça dos companys per l'esquena.

També assegut segon a la dreta, Narcís Rovira Martí.

Data i lloc desconeguts.

(Fons família Papell).

Foto 7.

Grup de socis del Casino possiblement davant de la porta del primer edifici, en data desconeguda. Van mudats i es creuen entre ells les mirades, uns cap a *en Sidret*, Isidre Roca Serra, un dels fundadors de la societat, que sembla que els parla.

Es un fotografia amb una component artística notable. Cap dels personatges mira a la càmera i són disposats ordenadament.

D'esquerra a dreta, drets: Joan Riera i Buch, el segon, i l'últim a la dreta, Isidre Roca Serra. Asseguts: Narcís Rovira Martí, el segon; Pere Papell assegut a la dreta de la taula.

(Cedida per Pepet Riera. Arxiu Fotogràfic de Taradell)

Foto 8.

Grup de taradellencs que acompanyen Pere Papell –amb gorra, davant la taula central recolzant el braç esquerre al respall de la cadira.

Algunes fonts de comunicants, comenten que qui beu de l'ampolleta seria el doctor Josep Escarda, però hi ha més coincidència en que es tracta de Josep (Lluís?) Codina en *Parrenyo*; Joan Roma Godayol el primer a la dreta(?). També es distingeix en Narcís Rovira Martí amb la mà a la paret.

Fotografia presa en data desconeguda, passat el 1910, i lloc, possiblement, al lateral de llevant del primer edifici amb el pedrís o mur de contenció que separaria la finca de l'Iglesias.

De la resta del grup es desconeix qui eren.

(Cedida per Arxiu Fotogràfic de Taradell).

Foto 9.

Grup del Casino en data i lloc desconeguts.

Drets: Adolf Roca, Jacint Blasi, Lluís Papell i Amat *en Llenç*. Asseguts: Jacint Sellés, el Dr. Escarda (o en Josep Codina?) i Joan Roma Godayol.

Al fons entre les portes amb armilla negra i camisa blanca Isidre Roca Serra.

El rètol escrit a sobre la postal és possible que faci referència a una coneguda obra de teatre de R. Ramon i Viadales. Els fotografiats no sembla que hagin de representar cap obra de teatre, ja que l'obra citada es dona en un ambient de pagès. També pot ser una referència irònica al carro que repartia el vi per Taradell. No es té coneixement que es representés una obra amb aquest títol al teatre del Casino.

(Cedida per Arxiu Fotogràfic de Taradell).

Foto 10.

El doctor Escarda, assegut, amb un grup de socis del Casino amb una actitud distesa i de confiança. La pintura negra de les seves mans, el vestit i l'ampolla de xampany potser s'expliquen pels moments d'alguna representació teatral o festa, tot i que el doctor no consta en cap repartiment de les obres escenificades habitualment.

De totes maneres adjudicació és insegura tot i el cos molsut amb que apareix el doctor en altres fotografies més tardanes.

Data i lloc desconeguts.

Drets: Lluís Papell i Joan Roma Godayol.

Asseguts a terra: Jacint Sellés i Adolf Roca.

(Cedida per Arxiu fotogràfic de Taradell).

Foto 11.

A la primera fila, centrat, el doctor Escarda i Pere Papell presidint el grup social el 1928.

A la fila del darrere, el tercer de l'última fila començant per la dreta seria Lluís Papell.

La noia és Alícia Garcia Pallarés, —amb el nen Josep Roma a la falda—, artista de teatre de l'Argentina, que assessorava en l'activitat dels actors aficionats del Casino.

L'altra dona és Maria Rovira Martí col·laboradora en les tasques teatrals, i el seu germà, Narcís, el penúltim dels asseguts a la dreta de la imatge.

Situada en un lateral de ponent del segon edifici de l'entitat.

(Fons família Papell).

Foto 12.

Maria Rovira Codina (1910 – 1985) lligada a les activitats teatrals del Casino.

(Fons família Ricart de can *Ciso*)

Foto 13.

Homenatge al doctor Escarda el 4.10.1928.

Se li va fer un obsequi del quadre amb la seva fotografia. Ell és a l'esquerra nostra i a la dreta, es distingeix Pere Papell i Lluís Papell que se situa just darrere del quadre.

Les dues dones: una és l'Alícia García Pallarés i l'altra Maria Rovira Martí, auxiliars en les feines del teatre del Casino.

La qualitat de la fotografia original és defectuosa. No obstant això, es pot veure en primer terme els músics i un faristol, que indicarien que l'obra escenificada –l'opereta *El príncep estudiant*– va ser la versió original amb acompanyament musical i cant.

Es distingeix la decoració de l'escenari.

(Fons família Papell).

Foto 14.

Caramelles del 1929 o 1930. Presa al pati lateral on avui hi ha una casa de dos pisos aïllada. Al fons es distingeix l'antic edifici de l'ajuntament de Taradell de 1906.

Mn. Josep Balcells Reig va fer un aplec dels noms dels qui apareixen en la fotografia reproduïda a la *Revista de Taradell* d'agost de 1985.

Pere Papell ja no hi és.

Curiós estendard a la dreta de la fotografia amb l'escrit "*Caramelles Colla Fronton Cassino*". En primer terme, l'orquestra del Casino *La Moderna*, dita, també un temps, dels Cangics.

(Foto: A. Robert de Vic. Arxiu fotogràfic de Taradell)

Pel que fa als components de l'orquestra consten d'esquerra a dreta :

Foto 15.

Fotografia familiar d'una fontada o àpat al camp en data (1914?) i lloc desconeguts.

En primer terme, amb un puret de broma a la boca, Lluís Papell nen. Just darrere seu, Pere Papell i al costat, l'Aurora, la seva esposa, amb un objecte no identificat (un meló?) a la falda, i més enrere, l'única persona que va encorbatada i amb ulleres de pinça, en ? i al seu costat, el doctor Escarda(?).

A la seva esquerra, la parella Josep Casademunt i Àngela Papell(?).

(Fons família Papell).

Foto 16.

Vista des de can Reig de la façana de l'església de Taradell. Es tracta d'una altra postal del bloc confeït per Joaquín Mumburú. Aquesta va ser utilitzada l'agost de 1928 i segons la comunicant que estiujeja a Taradell comenta aspectes ambientals definitoris del poble. (Cedida per Josep M. Balcells)

Foto 17.

Seu social de la societat del Casino i Cooperativa en la seva segona etapa a partir de 1918, situada en un lloc del municipi més cèntric. En segon terme, es veu el començament de la carretera que comunica Taradell amb l'estació del tren de Sant Miquel de Balenyà.

Els arbres, de l'espècie plàtans, van ser plantats a finals del segle XIX (*La Vanguardia* de 10.05.1899, pàg. 2).

Pel que fa a l'edifici es distingeixen dues entrades, —emmarcades amb un portal de tipus clàssic amb coronament de frontons i pilars motllurats, una, corresponent a la Cooperativa i l'altra, al Casino, cafè i sala d'espectacles.

A la part superior hi ha dues obertures com a balcons que fan suposar la presència d'habitacles. Data desconeguda de la fotografia però es podria situar entorn del 1917(?). Del bloc de postals de Joaquín Mumbrú.

Constructor: Miquel Pallàs entre d'altres que es necessitaren per acabar l'obra.

(Arxiu Fotogràfic de Taradell)

Foto 18.

Lluçà Roca Ferre, soci núm. 20 de la societat del Casino, feinejant com a cambrer a la porta del mateix, potser entorn els anys de la Guerra Civil.

(Cedida per Pilar Roca)

Foto 19.

Vista de l'edifici del Casino més enllà de 1925 –per referència amb la data de construcció de la torre de la cantonada del doctor Francesc Serra, edificada llavors.

Els balcons del Casino i Cooperativa han estat tancats amb fusteria i vidres.

(Arxiu Fotogràfic de Taradell)

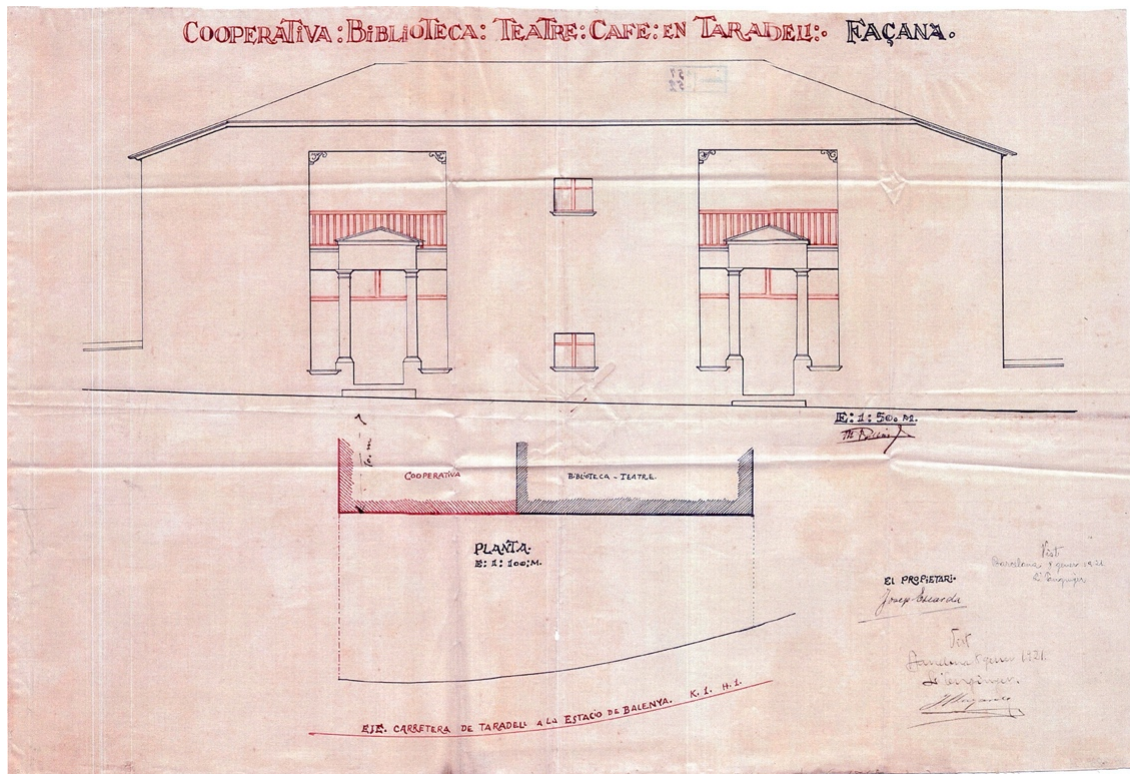

Foto 20.

Plànol datat el 5 de gener de 1921 de la secció de la façana i fragment planta de l'edifici de la segona seu del Casino, on consta com a propietari el doctor Josep Escarda.

¿¿¿Donada la seva situació, al peu d'una via de comunicació entre municipis, calia demanar permisos a la Mancomunitat de Catalunya com a responsable del que s'edificava als marges de les carreteres. ????

Es té constància amb aquest document dels usos als quals es va destinar l'edifici. Cal detallar que qui signa com a arquitecte o enginyer en ...

La data del plànol és molt tardana, ja que l'edifici es va inaugurar el 1918. És un document de tràmits administratius? Quins?

(Arxiu Diputació de Barcelona)

Foto 21.

Segell administratiu del Casino a partir de 1907. Destaca el disseny modernista del seu marc. La doble s de la paraula *Casino* és anterior a la reforma i establiment de la normativa de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans, feta cap el 1913.

El segon és una mostra del segell de la Cooperativa, fundada el 1914.

El tercer apareix en un model d'instància de l'administració franquista per tal de regularitzar l'activitat de la cooperativa cap el 1939, gestió que no va tenir resultat positiu.

I el quart segell es troba en el darrer balanç de 31 de desembre de 1938 per a documentació de socis i d'autoritats franquistes.

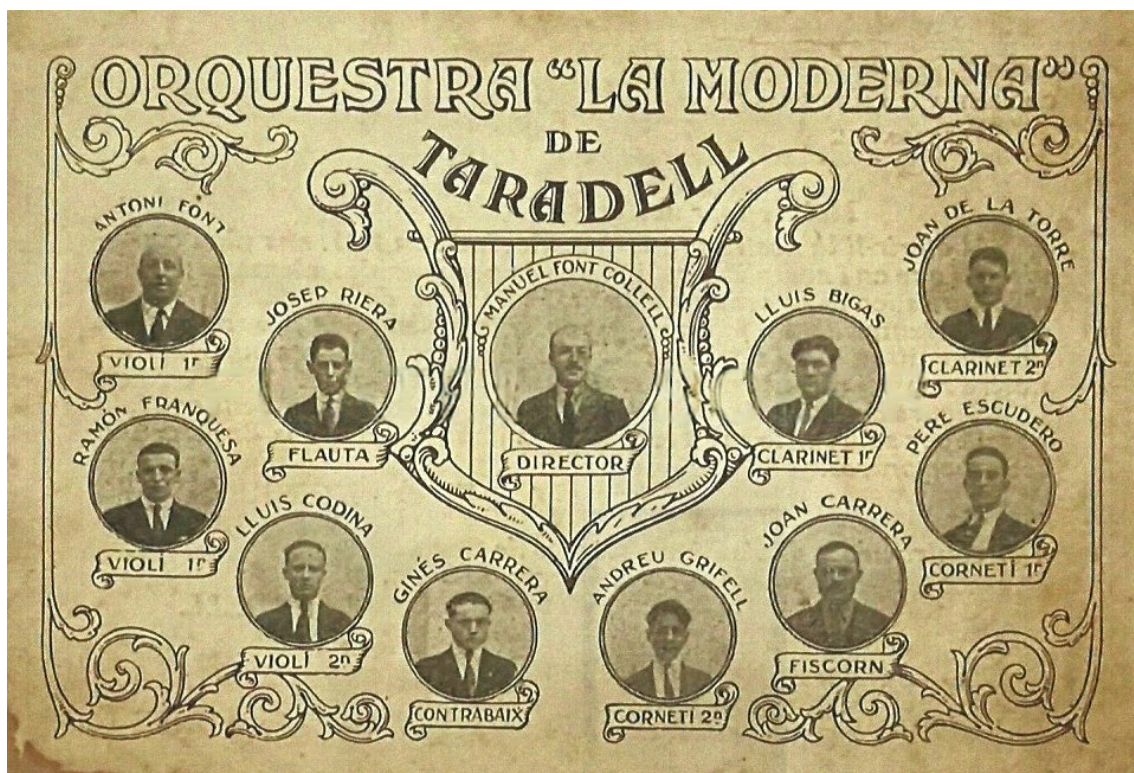

Foto 22.

Targeta postal de publicitat del grup orquestral "La Moderna " de Taradell, que es movia entorn del Casino els anys 1920 i 1930.

Foto 23.

Dolors Roma Ballester (1910 - 1975) i Maria Rovira Codina (1910 - 1985), filla de Narcís Rovira Martí, soci núm. 12 de la societat del Casino.

Vestides de festa, el 1934, ve a tomb reproduir un fragment de l'entrevista feta per Rosa Codina, del Grup de Recerca Local, a Ramona Vilardell Rovira (1912 - 2011) quan estava a la Residència Vilademany el 2010 tot recordant els balls al Casino:

"R.C.: I llavors les noies us posàveu el bo i millor?

R.V.R.: Tu diràs! El millor que teníem. Recordo que un any vàrem estrenar, *bueno*, només érem 3 o 4 que anàvem amb vestits llargs, vestits de nit, saps, però poc; jo com que m'estava a Can Ciso i allà cosíem també, m'entens, amb pocs cèntims et feies un vestit, i, és clar, 2 o 3 noies ens vàrem fer uns vestits, saps, de gala, (riu) de gala!

R.C.: Llavors els joves...

R.V.R.: Teníem requesta, sí.

R.C.: En venien de fora de joves a ballar?

R.V.R.: Sí, de Vic, de tot arreu, de Centelles; ja teníem requesta, ja.

R.C.: Això vol dir que Taradell era un poble animat?

R.V.R.: Síiii, no com ara, sí, sí, molt animat, *disfrutàvem* molt, vaja, nosaltres a la nostra manera."

Foto 24.

Llibret de l'obra de teatre portada a Taradell per la festa major de 1930 amb la foto dels mateixos artistes que intervingueren al teatre de Casino, de la companyia Vila-Daví de Barcelona.

Teatro Casino - Taradell

GRANDIOSA Y UNICA FUNCIÓN DE VARIETÉS
para el domingo día 10 de Agosto de 1930

Por las notables y tan aplaudidas atracciones

LES ESTRADINES

duetistas cómicos transformistas, reyes del charleston, con su extenso y variado repertorio de DUOS, CANCIONES Y BAILABLES.

EL COLOSAL Y DIMINUTO
ARTISTA único en su clase

CHARLOTIN

REY DE LA RISA y del

JAZZ-BAND

con sus chistosas ocurrencias.

En obsequio a la distinguida concurrencia, despues de la función habrá **BAILE CONTINUO**, amenizado por DOS NOTABLES PIANISTAS Y JAZZ-BAND.

HORA: A las 9 de la noche.

PRECIOS: Entrada única 0'70 ptas. — Niños 0'35 ptas.

NOTA: Se advierte al público que todos los trabajos que ejecutan dichos artistas son altamente finos y morales, pudiendo asistir a ellos la colonia veraniega con sus familias.

TIP. BALMESIANA. - VICH

Foto 25.

Fulletó d'anunci d'espectacles de *varietés* al Casino abans de la festa major d'aquell any. Cal destacar la nota final de l'imprès: "*Se advierte al público que todos los trabajos que ejecutan dichos artistas son altamente finos y morales, pudiendo asistir a ellos la colonia veraniega con sus familias*".

(Fons Pietx. Arxiu Comarcal d'Osona).

TEATRE CASINO * * TARADELL

Grandiosa i única

Funció de Varietés

per el dia
8 de setembre
de 1931

per la notable
i aplaudida atracció

GERMANS ESTRADA

amb son extens i
variati repertori de

DUOS, CANÇONS
i BALLABLES

acompanyats per
un notable pianista
i Jazz-band

ART - BELLESA
JOVENTUT

Espectacle moral

En obsequi a la distingida
concurrència, després de la
funció hi haurà

BALL CONTINUO

amb piano
i Jazz-band

HORA: a dos quarts de 10

Preus:

Entrada única . . . 80 cts.
Nens 40 »

TIP. BALMESIANA.-VICH

Foto 26.

Full volant de publicitat informant d'una pròxima activitat al Casino. Els *varietés*, com el seu nom indica, és una activitat d'espectacles on els números són variats, amb cançons, dansa, acudits, jocs de mans, etc. I, sobretot, un avís final: "Espectacle moral".

(Fons Pietx. Arxiu Comarcal d'Osona).

TRIBUNAL REGIONAL
DE
RESPONSABILIDADES POLÍTICAS
BARCELONA

PRESIDENCIA

Al objeto de que por este Tribunal de mi Presidencia, se pueda contar con el mayor número de antecedentes precisos para el mejor cumplimiento de su misión legal, que permitan llenar con toda exactitud y fijeza el cometido que le ha sido asignado, en méritos de la función cooperadora y de concurso que a Vd. la ley de Responsabilidades Políticas del 9 de Febrero del Año corriente, en el inciso 3.º del Art. 35 le encomienda, espero merecer de su actividad y buen celo, con lo que contribuirá a la mejor administración de la Justicia, se sirva dar las órdenes oportunas para que se comunique a esta Presidencia cuales sean las personas individuales, avecindadas dentro de ese territorio Municipal o que hayan tenido su último domicilio en el mismo, que puedan estar comprendidas en el Art. 4.º de la antes citada norma legal, expresando, en la relación que remita los bienes que posean, su valor aproximado, lugar donde radiquen y si las personas en cuestión han realizado enagenaciones con posterioridad al 18 de Julio del Año 1936, puntualizándose, en su caso, las que verificaran.

Dios guarde a Vd. muchos años.

Barcelona 1 de Agosto de 1939
AÑO DE LA VICTORIA

EL CORONEL-PRESIDENTE DEL TRIBUNAL DE
RESPONSABILIDADES POLÍTICAS DE BARCELONA

Jorge A. Villamide

SEÑOR ALCALDE DEL AYUNTAMIENTO DE

PROVINCIA DE

Taradell
Barcelona

Foto 27.

Primers passos administratius de la repressió de les persones, possibles desafectes del *Nuevo Estado* i confiscació dels seus béns, demanant informació a l'Ajuntament constituït segons les ordres franquistes. Com s'ha dit a partir del poder de les armes, s'autoproclamen legals i es dicten disposicions legals repressives, etc. Cal destacar que la data arrenca el 18 de juliol de 1936.

(Arxiu Municipal de Taradell).

Mod. 1001

Indicaciones eventuales de orden interior

Comunicado a _____

Hora _____ Linea _____ Ptas _____ Cts _____

Telefonista _____

Taradell Barcelona 2 27 15 17.30 17.40 230 Francesc Macià

President Estat Català
Diputació

La primera población que se indica es la procedencia y la segunda el punto de destino. El primer número que figura después del centro de destino es el de origen; el segundo indica el de las palabras y los siguientes la fecha y hora de depósito y recepción.

La Compañía concesionaria no acepta responsabilidad alguna por el servicio telefónico.

TEXTO:

La mes coral enhorabona ferma adhesio Estat Català
dins Republica nom entitat Casino Taradell.

President Jacinto Blasi
Secretari Francesc Codina

Telefonema Urgente	D.	Acuse Recibo	CR
Telefonema Madrugada	M	Correo Pagado	PP
Respuesta Pagada	RP	Correo Pagado Certificado	PR

AVISO. Es imprescindible presentar este telefonema en caso de cualquier reclamación o rectificación.

Foto 28.

Reproducció del telegrama d'adhesió a Francesc Macià, president de la Diputació, el dia que s'aconseguia el restabliment de la Generalitat, enviat pels responsables de la societat del Casino.

A *La Vanguardia* del 26.04.1931, a la pàg. 8, es recollia la nota dels ajuntaments i societats que manifestaven la seva adhesió al nou organisme polític i administratiu, on figura en el llistat el Casino de Taradell.

(Arxiu Nacional de Catalunya).

Foto 29.

Pere Papell, en primer terme a l'esquerra, i la seva esposa, al portal de la casa, que ocupaven dins de la colònia de Sert, S.A., amb nombrosa família, en què es distingeix un fill seu, Lluís, i altres persones, possiblement a finals de la dècada dels anys 20.
(Fons família Papell).

Foto 30.

Edifici que aplegava els quatre habitacles per a càrrecs de l'empresa Sert, S.A., construïts per Lluís Riera i Buch ja avançats els anys 20. L'acompanya a la fotografia Pere Papell.

Es tracta d'una construcció sòlida dita de tipus anglès de força qualitat quant a materials i funcionalitat, tal com es pot observar encara a l'actualitat.

(Fons família Papell).

Foto 31.

Diada de l'entrega de l'estendard a l'Orfeó Taradellenc el 24 de juny de 1922 amb la presència, d'esquerra a dreta, d'Antònia Bertran i Musitu, esposa de Domingo Sert; el bisbe de la diòcesi de Vic, Francesc Muñoz i Izquierdo; un cantaire portaestendard; Josep Serra i Roca, un dels propietaris de l'empresa Serra i Balet; el diputat Santiago de Riba, i l'alcalde de Taradell, Pere Papell, presa al carrer de la Vila, a la part de ponent de la plaça de les Eres en el seu camí cap a l'ajuntament.

(Cedida família Brussosa. Arxiu Fotogràfic de Taradell)

Foto 32.

La gravetat de la malaltia de la tuberculosi, tal com es veu amb insistència en les intervencions públiques del doctor Escardà, portà a diferents campanyes oficials, com aquesta de la Mancomunitat de Catalunya el 1918. Es comptabilitzaven més de 75.000 defuncions anuals a Espanya durant els primers decennis del segle XX. Aquesta malaltia tant en el seu origen com en les conseqüències no anava sola: l'acompanyaven altres processos –bronquitis, broncopneumònia– i entorns degradats per brutícia, descontrol, salubritat de les aigües, etc. (Cartell dibuixat pel pintor Ramon Casas)

llvita

Setmanari d'Es-
querra Republi-
cana de Catalunya

ANY I - NUM. 8

Redacció i Administració: C. Verdaguer, 1
PREU: 15 CENTIMS

VIC, 20 AGOST 1932

L'ARTICLE SETÈ DE L'ESTATUT

Ja podem organitzar l'ensenyament a la nostra manera. L'article setè de l'Estatut de Catalunya a provat ja per les Corts Constituents, concedeix a la Generalitat l'organització i direcció de l'ensenyament en tots els seus ordres i graus. Convé, doncs, anar pensant quines normes s'han de seguir en tan important assumpte.

Com que desgraciadament el nostre poble està mancat d'Universitat, Instituts de segona ensenyança i escoles d'estudis superiors, exposarem ací algunes idees referents a ço que han d'ésser les escoles primàries que crei a casa nostra la Generalitat per mitjà de l'Ajuntament.

Les escoles que es basixin, han d'ésser «bones»; al dir «bones» no ens referim solament a les condicions materials de l'edifici, cantina, camps de joc i experimentació i demés institucions circum i post escolars, sinó fonamentalment a la necessitat de què aquestes escoles tinguin esperit i siguin les que necessita Catalunya. Han d'ésser escoles que liberalitzin la consciència de l'infant. No volem escoles com les d'abans de la guerra europea, on s'hi va crear uns tipus d'home capaç d'anar resignadament a la guerra i de sofrir-la; volem escoles que construïxin homes capaços d'impedir-la, costi el que costi. Les nostres escoles han d'ésser l'obstacle que no permeti la tirania d'un militar qual-

sevol com els que vergonyosament hem tingut.

Han de fer-se escoles sense dogmatismes de cap mena on el noi deixi d'ésser, com va succeir i succeeix encara actualment, un instrument dels mestres, dels pares, o de l'Estat; escoles que permetin el desenvolupament del nen amb plena llibertat sense cap coacció política i religiosa per a que quan arribi a la plenitud de la seva consciència, sia ell, per la seva pròpia inclinació, el que triï el grup polític o social que millor li sembli i la creença religiosa que veritablement estimi —si és que n'hi ha cap— no, com ara, que això li imposen els altres.

Per aquests motius, cal tenir molt de compte en fer l'elecció del mestre. No pot haver hi bona escola si no hi ha un bon educador, ja que el mestre es pel noi el mateix que l'agricultor per a la planta. La bona sembra, per a que fructifiqui convenientment, necessita bon terreny i un cultivador que es cuidi de treure les plantes paràsites que tracten de desbarbar el seu creixement o anul·lar llur vida.

L'elecció del bon mestre, és sens dubte el problema més greu i complicat que se li presenta a la República. El noranta per cent del Magisteri actual està incapacitat per a portar a cap la labor que avui cal fer per a llibertar la consciència infantil, ja que són pocs els mestres de primera ensenyança

que tinguin alliberada la seva. Ni els mateixos pares tenen dret a aturar el creixement normal de la consciència dels nens amb la imposició d'una doctrina més o menys sincerament acatada per aquests. ¿Pot tolerar-se que l'autor de la deformació espiritual dels infants sia precisament el mestre a qui la República el paga per tot el contrari? La consciència dels nens que van a la seva escola, no és seva, és de la societat entera; el menys que pot fer el mestre, és respectar-la.

Com que la l'Estatut reconeix a la Generalitat el dret a triar se els mestres de les seves escoles, suposem, millor dit, creiem, que quan triï el personal de les escoles bones i noves, es fixarà més en les condicions morals del mestre que en les intel·lectuals i massa pedagògiques.

CENTRE D'ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA DE TARADELL

Gran míting d'afirmació d'Esquerra

Avui, a les 10 de la vetlla, en el local del CASINO, pels oradors:

M.ª DOLORS BARGALLÓ, ROC BORONAT, JOAQUIM DARDALLÓ i DR. RIERA i PUNTÍ

Foto 33.

Una mostra de la revista comarcal a Osona del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya, on es pot observar pel contingut de l'article la crítica a determinada escola religiosa, com era el cas de Taradell. De 20.08.1932.

(Arxius del Bisbat de Vic).

Foto 34.

Anunci aparegut a la revista catalana *La Llumenera de Nova York*, publicat el 1875 en aquella important ciutat dels Estats Units. Editada per representants de la colònia de comerciants catalans que s'hi havia establert per obrir mercats en la nova potència econòmica dels Estats Units. En aquestes dates la companyia dels Germans Sert ja fabricava productes tèxtils i era activa a Taradell, com es pot deduir pel nom que apareix en l'anunci publicitari.

Foto 35.

El doctor Escarda, a rebotiga de la farmàcia Molas de Taradell.
En data desconeguda.

(Cedida per Montserrat Molas. Arxiu fotogràfic de Taradell).

Foto 36.

Tot i l'ambient festiu i reivindicatiu dels Jocs Florals de l'agost de 1913, es produïa un contrast força agut amb part de la societat de la vila de Taradell.

La fotografia il·lustra un moment de la processó amb motiu de la Santa Missió celebrada un mes més tard d'aquells Jocs Florals de 1913, i fa pensar d'aquesta quitxalla que hi participa.

(Arxiu fotogràfic de Taradell).

Foto 37.

Llibreta personal de control de la despesa o del interessos /beneficis/ (o què és una llibreta de Capital?) de la secció Cooperativa del Casino de Taradell.

(Cedit Miquel Vilardell).

Foto 38.

Llibretetes de control de beneficiaris de la societat del Casino.

(Cedides Miquel Vilardell)

Foto 39.

Vista a vol d'ocell a l'actualitat (2020) dels edificis del Casino. Es poden distingir la sala d'espectacles, amb sostre gris de peces d'uralita, i fent angle amb aquesta, la del cafè i cooperativa.
(Google)

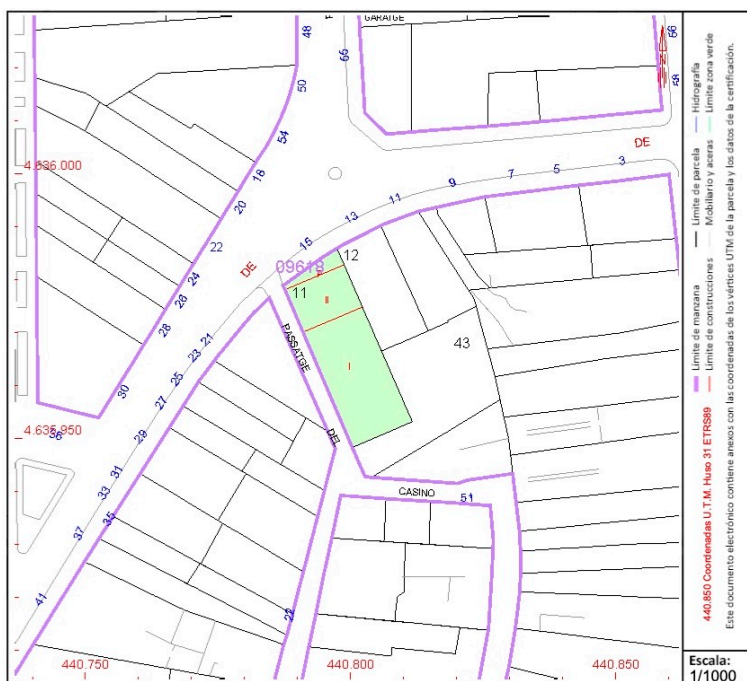

Foto 41.

Sobre el fons dels colors de la bandera de la 2a República Espanyola, apareixen, brodades en roba de seda, les lletres del *Centre d'Esquerra Republicana* de Taradell.

Al centre de l'estendard es situa l'escut de l'entitat que té com a cap el motiu d'un gorro frigi, peça que significa la llibertat per als revolucionaris francesos (1783) i per als republicans espanyols (1931).

A l'interior de l'escut, dividit en dues parts, hi figuren, a la part superior, unes espigues de blat i una falç, uns brins de romaní(?) i flors de gallarets amb la T de Taradell fent la separació dels dos motius.

A la part inferior de l'escut es reproduïxen les quatre barres de la senyera.

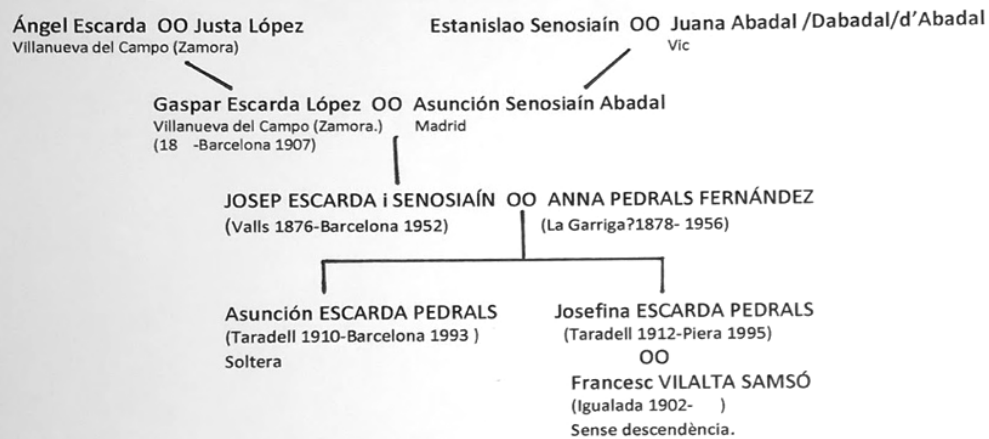

Foto 42.

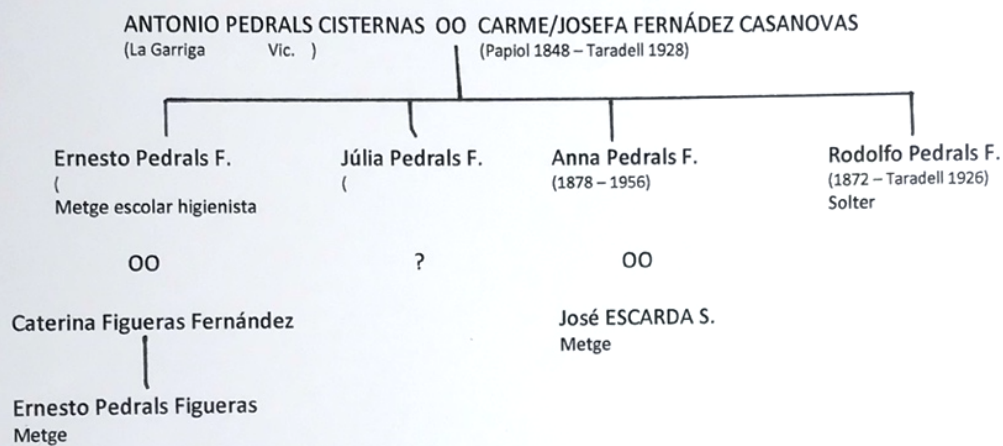
Bandera barrada de Catalunya amb els mateixos elements i disposició que l'anterior ensenya (Fig. 41). Aquestes banderes estaven exposades al Casino, seu social d'Esquerra Republicana de Taradell durant la 2a República.

Uns elements difereixen de l'anterior estendard. Per una banda al cap de l'escut s'hi reproduïx una barretina vermella; l'escut està emmarcat amb una garlanda de fulles de llorer i, en mig, la lletra T en l'estil modernista.

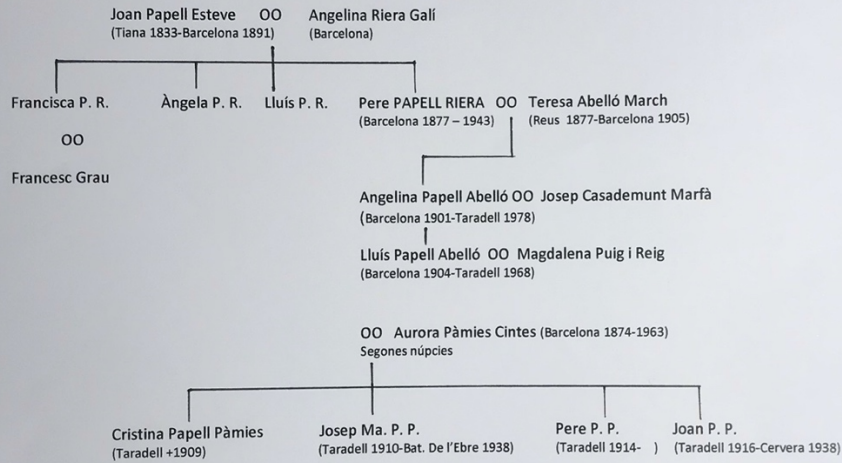
GENEALOGIA FAMÍLIA DOCTOR JOSEP ESCARDA I SENOSIAÍN.

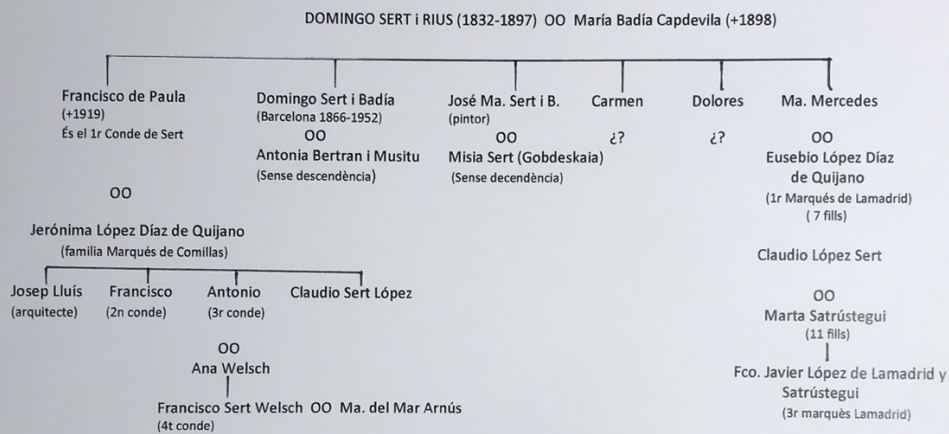
GENEALOGIA ANNA PEDRALS FERNÁNDEZ.

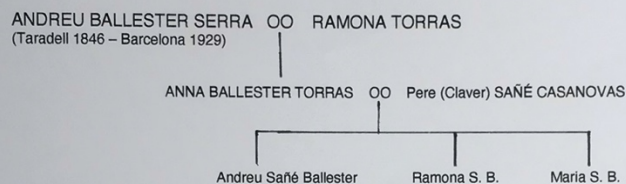
GENEALOGIA PERE PAPELL RIERA

GENEALOGIA FAMILIA SERT

NOTES ENTORN AL COGNOM BALLESTER PER DOCUMENTAR CONTRIBUCIONS AL CASINO.

- Tret de l'esquela, en català, a *La Vanguardia* (14.02.1930 p. 2) de l'aniversari de la mort d'en Andreu Ballester Serra, fet en data 14.02.1929.
- Pere C. Sané Casanovas, farmacèutic de Taradell, que el 1910 obre una farmàcia a Barcelona al carrer Aribau 91, d'estil modernista catalogada.
- L'Andreu Sané, el seu fill seguirà al davant de la farmàcia, fins que se la vendrà i es canviarà el nom comercial per Casaus.
- La sogra del doctor Escarda també era Casanovas el segon cognom.
- Si passem a la branca dels Brugalla tenen de segon cognom Ballester, en aquest primer terç del s. XX.
- El doctor que substituirà, el doctor Escarda, quan tingui una baixa i més tard, es dirà Joan Ballester Font.
- Hi ha un contacte amb en David Serrador i Ballester de Vic, que cedí material per al treball dels refugiats de la Guerra Civil a Taradell i sobre el doctor Ballester... Però diu que no hi té relació. (Des. 2020).
- Etc. Etc...

EVOLUCIÓ PROPIETAT DEL 1r. CASINO - Ctra. De Balenyà s/n (núm. 27 actualment 2019)

Registre de la propietat de Vic. Núm. registral 781. Parcel·la de terreny de 2.424 m2 en la venda de 1944, segons amillaraments.

ANY	PROPIETARIS	SOLAR	EDIFICI	ÚS	OBSERVACIONS
1900	Magí Reig i Real	x	---	cultius	
1901	Gaspar Escarda i López (+1907)	x	---		Espectura notarial de Vic
1907	Andreu Ballester i Serra	?	x	casino	Propietari edifici
1908	Gaspar Escarda i López.	x	?	casino	A contribucions Taradell
1919	Andreu Ballester i Serra de can Manció	x	x	casino	Amillament 1919 propietari de l'edifici? Venda a...
1918	Melchor Diaz i Ballester	x	x		Amillament 1920. Venda a tres filles...
1918	Sr. Parés				Lloga local per fàbrica de teixits s/ la premsa
?	Càndida, Emília i Francisca Diaz i Alsina	x	x		Cobren el lloguer
1938	Joan Blancafort	x	x		Amillament
1940	Josep Romans Oliver (Figueres 1899)				Llogater. Padró municipal 1940.
	Antoni Codinach de Tona?				Llogaters?
1989	Avi o pare dels actuals Cassany				Compra a les tres germanes.
?	Jordi, Josep i Salvador Cassany	x	x		Propietaris actuals

FONTS CONSULTADES

BIBLIOGRAFIA BÀSICA

- ARNABAT, Ramon i FERRÉ, Xavier (2005) *Ateneus. Cultura i llibertat*. Federació d'Ateneus de Catalunya. Barcelona.
- ARNÚS, María del Mar (2019) *Ser(t) arquitecto*. Anagrama. Barcelona.
- BALCELLS, Albert (1981) *Cataluña contemporània II (1900-1939)*. Siglo XXI, Madrid.
- BAUCELLS, Josep (2015) *Taradell. Passat i present*. Ajuntament de Taradell.
- CABANA, Francesc (1993) *Fàbriques i empresaris*. Enciclopèdia catalana, Barcelona.
- CARR, Raymond (1969) *España 1808-1939*. Ariel. Barcelona.
- CASANOVAS i PRAT, Josep (1998) *El cooperativisme a Osona*. Eumo. Vic.
- CELADA, Rafael (1989) *Aproximació a l'Atles Cooperatiu de Catalunya fins 1936*. Generalitat de Catalunya. Departament de Treball. Barcelona.
- CODINA, Pere (2000) *Tres generacions de festa major. Per Sant Genís fa uns 70 anys*. Programa de festa major, p. 21.
- CURET, Francesc (1967) *Història del teatre català*. Aedos. Barcelona.
- ESLAVA GALÁN, Juan (2015) *Historia de España contada para escépticos*. Planeta. Barcelona.
- FERRET, Antoni (1980) *Compendi d'història de Catalunya*. Ed. Claret. Barcelona.
- GRAÑEN, Pere (1993) *Memòries: l'apotecari de la plaça Cucurulla. La infantesa i joventut*. Barcelona.
- MESTRE i CAMPI, Jesús (1998) *Diccionari d'història de Catalunya*. Ed. 62. Barcelona.
- MORAN GIMENO, Neus (2021) *L'espoli franquista dels ateneus catalans (1939-1984)* L'Avenç. Barcelona.
- L'espoli general* (2024) L'Avenç. Barcelona.
- PINYOL i BALASCH, Josep (1980) *Senyera, història social catalana*. Grup promotor.

PLADEVALL, IZQUIERDO, BAUCCELLS, VILACÍS (1974) *Síntesi històrica de Taradell*.

PONCE, Santi i RAMISA, Maties (2008) *El Casino de Vic 1848-2008*. Eumo editorial Casino de Vic.

RICO-AVELLÓ, Carlos (1969) *Historia de la sanidad española (1900-1925)*.

SERRANO, CARLOS (2006) *Los felices veinte: España, crisis y modernidad*. Ed. Marcial Pous. Madrid.

SOLAGRAN, Salvador (2010) *Els carrers de Taradell*. Ajuntament de Taradell.

TORNAFOCH, Xavier (2007) *Del caciquisme a la democràcia. Política i eleccions a Vic (1900-1931)*. Eumo editorial. Vic.

PUBLICACIONS PERIÒDIQUES

A.C. Acción cooperativa

Ausetania (1901-1936) Periòdic carlí catòlic i monàrquic de Vic

El Cooperatista

Diari de Vich (1930 -1934)

El Diluvio (1879 -1939) Republicà

La Escena Catalana (1906 -1913)

Gaceta de Madrid i Boletín Oficial del Estado

Gazeta de Vich (1914 -1936)

(El) Heraldo de Madrid (1890 -1939) Tendència liberal

L'Hora Nova (1936 -1938) Editada per Secció Obrera de les Arts Gràfiques de Vic

Lluita (1932 - 1933) Butlletí comarcal d'ERC

El Matí (1929 -1936) De renovació social catalana

Nou vint-i-u (2017) Taradell

La Opinión (1914 - 1922) Setmanari partit liberal de Vic

El Poble Català (1904 -1918)

Programes de la festa major de Taradell dels anys : 2000 i 2002

La Publicidad (1878 -1922) i La Publicitat (1922-1939)

Renaixement (1910 - 1916) Unió Catalanista

Revista de Taradell (1948 - 2020)

El Teatre Català (1912 - 1917)

La Vanguardia (1881-)

La Veu de Catalunya (1899 - 1937)

ARXIUS I BIBLIOTEQUES

ABEV Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic

ACO Arxiu Comarcal d'Osona

ACOMB Arxiu Col·legi Oficial de Metges de Barcelona

AFT Arxiu Fotogràfic de Taradell

AMT Arxiu Municipal de Taradell

BAPT Biblioteca Antoni Pladevall de Taradell

BJTV Biblioteca Joan Triadú de Vic

DGC-AH Delegació del Govern a Catalunya – Arxiu històric

FMV Arxiu Facultat de Medicina de València

Fons Família Rosa Papell

Fons Maria Ricart de can *Ciso*

Registre Civil de Barcelona

Registre Civil de Valls

Registre de la Propietat de Vic

HEMEROTEQUES DIGITALS

arca.bcn.cat

hemerotecadigital.bne.es

prensahistorica.mcu.es

trencadis.diba.cat

AGRAÏMENTS

Als informants:

Pilar Roca – Ramón Reig i Carme Tuneu – Mn. Antoni Pladevall i Font – Jaume Miralpeix – Carme Faro – Joan Clapés – Josep Munmany – Lluís Reig – Joana Casasses de can Titu – Pere Puig i Font – En Jordi Roca i l'Elisabet de can Dolfo – Pere Serra – Jordi Cassany – Pere Casademunt – Angelina Papell – Antoni Ramírez – Albert Ledesma – Pepita Puig de can Nonis – Josep Generó de can Ma – Francesc Garcia-Marxant – Josep Autonell (Camats) – Josep Ma. Baucells – Carme Terricabres.

Als atents curadors dels arxius i biblioteques:

Biblioteca i arxiu del Bisbat de Vic.
Arxiu Comarcal d'Osona.
Biblioteca Arxiu Joan Triadú de Vic.
Arxiu Col·legi de Metges de Barcelona (Dr. M. Bruguera).
Arxiu Històric de la *Delegación Gobierno* de Barcelona
i a Ma. Carme Seuba i companyes de l'Arxiu Municipal de Taradell.

A Eva Leuco per les iniciatives i el *Grup de Recerca Local de Taradell, Fem Memòria*, amb Laia, Eva, Maria, Paquita, Rosa, Antònia, Fàtima, Núria i Pau.

A Miquel Vilardell

A Emilia Bosch i Toni Gimeno

A Josep Casanovas i Prat, de la Universitat de Vic

A la col·laboració de Xavier Coromina

I molt especialment a Salvador Solagran, Rosa Papell, Maria Ricart i Josep Miret per les seves aportacions fonamentals de la recerca.

Finalment, a la meva família per l'ajut tècnic i moral.

Correcció lingüística: Cristina Anfruns.

